

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM AÇISINDAN UZUNGÖL'DE

TURİZMİN GELİŞİMİ VE ETKİLERİ

Doktora Tezi

Melik Onur GÜZEL

Eskişehir 2022

**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM AÇISINDAN UZUNGÖL'DE
TURİZMİN GELİŞİMİ VE ETKİLERİ**

Melik Onur GÜZEL

DOKTORA TEZİ
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Pembe Gül ÇAKIR

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temmuz 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Melik Onur Güzel'in “**Sürdürülebilir Turizm Açısından Uzungöl’de Turizmin Gelişimi ve Etkileri**” başlıklı tezi 21/07/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek “Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği”nin ilgili maddeleri uyarınca, **Turizm İşletmeciliği** Anabilim dalında **Doktora** tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Pembe Gül ÇAKIR

Üye : Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ

Üye : Prof. Dr. Ali YILMAZ

Üye : Doç. Dr. Sibel ÖNÇEL

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ozan ÇATIR

Prof. Dr. Saim ÖNCE
Enstitü Müdürü

ÖZET

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM AÇISINDAN UZUNGÖL'DE TURİZMİN GELİŞİMİ VE ETKİLERİ

Melik Onur GÜZEL

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Pembe Gül ÇAKIR

Turizm, geliştiği bölgede özellikle ekonomik fayda sağlayan bir sektör konumuna gelirken yanlış yönetilmesi ile birlikte çevresel ve sosyal açıdan maliyetleri de beraberinde getirebilmektedir. Ekonomik büyüme modelinin yüksek oranda tercih edildiği gelişmekte olan ülkelerde uzun vadede turizmin yol açtığı olumsuzluklar destinasyonların yönetilmesini zorlaştırmaktadır. Nitekim olumsuz etkilerin belirlenebilmesi ve yönetilmesine yönelik araştırmalar yapılmış ve çözüm yolları aranmıştır. Ancak çalışma alanı olan Uzungöl'de turizmin etkileri ve gelişimine ilişkin araştırmalar oldukça sınırlı kalmış ve konuya yeterince değinilmemiştir. Bu bağlamda söz konusu tezin amacı, Uzungöl'de turizmin gelişimi ve etkilerinin belirlenerek destinasyon ve bölge turizminin sürdürülebilir gelişimine yönelik stratejiler ve öneriler geliştirmektir. Belirtilen amaç doğrultusunda nitel ve nicel araştırma yöntemleri bir arada kullanılarak turizmin gelişimi ve etkilerine ilişkin bütünsel bir bakış açısı yakalanmaya çalışılmıştır. Konunun ortaya koyulması amacıyla Uzungöl turizm gelişim sürecine ilişkin dokümanlar toplanmış, Uzungöl yerli halkına turizmin etkilerine yönelik anket uygulanmış ve bölge paydaşlarıyla da turizmin etkileri ile sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışına yönelik görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen nitel verilerin analizi sonucunda Uzungöl destinasyonu turizm gelişim seviyesinde duraklamadan düşüşe doğru hareketlenme olduğu görülmüştür. Bununla birlikte Uzungöl'de paydaşların turizmin olumsuz çevresel etkilerini daha çok dile getirdiği görülürken bölgede sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışına ilişkin görüşlerinin de olumsuz olduğu ve bölgenin bu anlayıştan uzak bir şekilde yönetildiği belirlenmiştir. Nicel verilerin analizi sonucunda ise Uzungöl'de halkın turizm bağımlılığının fazla olması nedeniyle daha çok turizmin ekonomik etkilerini algıladığı görülmüştür. Araştırmada elde edilen sonuçlara bağlı olarak Uzungöl'de sürdürülebilir turizm anlayışının gelişiminin artırılması ve bölgenin sürdürülebilir yönetimi açısından ilgili paydaşların doğru rolleri uygulaması amacıyla bölge paydaşlarına stratejiler sunulmuş ve yerli halka çeşitli öneriler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizmin gelişimi, Turizmin etkileri, Sürdürülebilir turizm yönetimi, Paydaşlar, Yerli halk, Uzungöl

ABSTRACT

THE DEVELOPMENT AND EFFECTS OF TOURISM IN UZUNGÖL IN TERMS OF SUSTAINABLE TOURISM

Melik Onur GÜZEL

Department of Tourism Management

Anadolu University, Institute of Social Sciences, July 2022

Supervisor: Assist Prof. Pembe Gül ÇAKIR

While tourism becomes the sector which provides especially economic benefits in the area where it develops, it can also bring environmental and social costs as a result of mismanagement. Negative effects caused by tourism in the long term aggravate managing the destinations in developing countries where economic growth model is highly preferred. Nevertheless, research has been done for defining and managing the negative effects and the solutions have been searched for. In the field of study which is Uzungöl, however, research related to the effects and development of tourism has been rather limited, and the subject has not been referred adequately. In this context, the purpose of this study is to develop strategies and suggestions for sustainable tourism development of the area and the destination by defining the effects and the development of tourism in Uzungöl. Qualitative and quantitative research methods have been held together in parallel with this purpose and a holistic perspective related to the development and effects of tourism has been tried to be captured. Documents concerning the tourism development process of Uzungöl have been gathered in order to reveal the subject, a questionnaire of tourism effects has been conducted to the local people of Uzungöl, and interviews regarding the tourism effects and sustainable tourism management concept have been had with the area stakeholders. As a result of the analysis of qualitative data, Uzungöl destination has been occurred to move from stop to fall at the tourism development standards. Moreover, while it has been observed that stakeholders in Uzungöl mostly mention the negative environmental effects of tourism, and it has been determined that they have a negative opinion towards sustainable tourism management concept and that the area is managed far from this concept. As a result of the analysis of quantitative data, though, it has been seen that because of the fact that the local people in Uzungöl are dependent highly on tourism, they perceive the economic effects of tourism mostly. Depending on the results attained from the researches, strategies have been presented to the stakeholders in order to increase the development of sustainable tourism concept in Uzungöl and for stakeholders to carry out the correct roles in terms of sustainable management of the area; and various suggestions have been given to the local people.

Keywords: Development of Tourism, Effects of Tourism, Sustainable Tourism Management, Stakeholders, Local People, Uzungöl

ÖNSÖZ

Dünyada gelir düzeyinin artışı, insanlara ücretli tatil haklarının verilmesi, ulaşım imkânları ile birlikte üstyapı ve altyapının gelişmesi nedeniyle dünyanın en önemli sektörlerden biri durumuna gelen turizm, devletler tarafından kalkınma aracı şeklinde kullanılmış ve ‘bacasız sanayi’ olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Turizmin yüksek gelir getirici etkisi nedeniyle geniş bir coğrafyada gelişim gösteren turizm sektörünün doğal ve kültürel kaynaklar üzerinde olumsuz etkiler yaratması sonrasında ekonomik etkilerinin yanında çevresel ve sosyal yönlerden de değerlendirilmesi gerektiği uluslararası platformlarda tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle paradigma değişimi sonrası akademik ortamda turizm sadece ekonomik boyutuyla değil çevresel ve sosyal boyutlarıyla da ele alınmıştır. Turizmin gelişimi ve etkileri konusu çeşitli destinasyonlarda ele alınmış ve yerli halktan, diğer paydaşlardan veriler toplanarak konuya ilişkin çözümler araştırmacılar tarafından ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi’nin önemli turizm destinasyonlarından olan Uzungöl’de de araştırma kapsamında turizmin gelişimi ve etkileri ele alınmış, olumsuzlukların çözümüne ilişkin stratejiler ve öneriler geliştirilmiştir.

Alanında önemli bir boşluğu kapatması düşünülen bu araştırmanın Uzungöl gibi turizm sektörü gelişmiş olan bir bölgede turizmin gelişimi ve etkileri konusunu araştırmak bir zorunluluk olarak görülmüştür. Uzungöl’de konuya ilişkin araştırmaların sınırlı kalmasının yanı sıra bölgede olumsuz etkilerin hissedilir düzeyde ortaya çıkması ve yönetilmesindeki zorluklar nedeniyle konunun araştırılmasına karar verilmiştir. Nitekim belirtilen sorunların çözümüne ilişkin bütünsel bir yaklaşımın olmaması konu seçiminde dikkat edilen önemli noktalardan biri olmuştur.

Araştırmanın hazırlanmasından bitirilmesine kadar olan süreçte bana sabır ve anlayışla destek gösteren ve tezin bitirilmesinde büyük yardımı olan hocam ve danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Pembe Gül ÇAKIR’a teşekkürlerimi sunarım. Doktora eğitimi boyunca bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım Sayın Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ, Sayın Prof. Dr. Erkan SEZGİN ve Sayın Doç. Dr. Sibel ÖNÇEL’e saygılarımı sunarım. Yeterlilik ve tez sürecinde desteklerini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Ali YILMAZ ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ozan ÇATIR’a da teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde bir an olsun desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Eşref AY'a, Bünyamin ÖZLÜ'ye, Dr. Öğr. Üyesi Mahmut BARAKAZI'ya sevgilerimi sunar desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Tez sürecinde maddi ve manevi desteklerini sağlayarak beni sürekli teşvik eden sevgili eşim Hanife'ye, anneme, babama, abilerime, ablalarıma ve kardeşime çok teşekkür ederim. Tez döneminde dünyaya gelen ve ailemizin küçük yeni yesi olan Gökçe kızımın da bana uğur getirdiğini düşünerek sevgiyle anıyorum.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Melik Onur GÜZEL

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xv
GÖRSELLER DİZİNİ	xvii
SİMGELER VE KISATMALAR DİZİNİ.....	xviii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	3
1.2. Amaç.....	8
1.3. Önem	10
1.4. Varsayımlar	12
1.5. Sınırlılıklar.....	12
1.6. Sorular.....	13
2. ALANYAZIN	21
2.1. TURİZME, TURİZMİN GELİŞİMİ VE ETKİLERİNE GENEL BAKIŞ . 21	
2.1.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Turizm Hareketleri ve Gelişimi	21
2.1.1.1. Modern Öncesi Turizm Paradigması Anlayışında Turizmin Gelişimi	23
2.1.1.2. Modern Turizm Paradigması Anlayışında Turizmin Gelişimi	29
2.1.1.3. Post-Modern Turizm Paradigması Anlayışında Turizmin Gelişimi... ..	34
2.1.2. Gelişim Sürecinin Bir Sonucu Olarak Turizmin Etkileri.....	39
2.1.2.1. Ekonomik Boyutu İle Turizmin Etkileri.....	40
2.1.2.1.1. Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	41

2.1.2.1.2. Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	49
2.1.2.2. Sosyokültürel Boyutu İle Turizmin Etkileri.....	53
2.1.2.2.1. Turizmin Olumlu Sosyokültürel Etkileri.....	54
2.1.2.2.2. Turizmin Olumsuz Sosyokültürel Etkileri	58
2.1.2.3. Çevresel (Fiziksel) Boyutu İle Turizmin Etkileri	64
2.1.2.3.1. Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri	65
2.1.2.3.2. Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri	69
2.1.3. Turizmin Gelişimi ve Etkilerinin Açıklanabilmesi Amacıyla Kullanılan Sosyolojik Teoriler ve Modeller	77
2.1.3.1. Doxey'in İrridex (Tolerasyon) Modeli	77
2.1.3.2. Butler'in Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeli.....	79
2.1.3.3. Sosyal Değişim Teorisi	82
2.1.3.4. Taşıma Kapasitesi Teorisi	83
2.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE YÖNETİMİ	85
2.2.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma.....	86
2.2.2.Sürdürülebilir Turizm	91
2.2.2.1. Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri ve Amaçları	94
2.2.2.2. Sürdürülebilir Turizmde Paydaşlar	97
2.2.2.3. Sürdürülebilir Turizmde Politika ve Planlama.....	100
2.3. İLGİLİ ALAN YAZIN ARAŞTIRMASI VE ARAŞTIRMALAR	106
3. YÖNTEM	123
3.1. Araştırmanın Deseni	123
3.2. Evren ve Örneklem	124
3.3. Veri Toplama Aracı	126
3.3.1. Nicel Veri Toplama Aracı.....	126
3.3.2. Nitel Veri Toplama Aracı	129
3.4. Verilerin Toplanması.....	130
3.5. Çalışma Alanı	132
4. BULGULAR.....	135

4.1. Nitel Verilerin Analizine Yönelik Bulgular	135
4.1.1. Verilerin Analize Hazırlanma Süreci	135
4.1.2. Güvenilirlik ve Geçerlilik	136
4.1.3. Verilerin Analiz Süreci	137
4.1.4. Verilerin Analizi ve Bulgular	139
4.1.4.1. Uzungöl'ün Destinasyon ve Turizm Gelişim Sürecine Yönelik Bulgular.....	139
4.1.4.2. Araştırmaya Katılan Paydaşların Uzungöl'ün Turizm Etkilerine İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular	148
4.1.4.2.1. Araştırmaya Katılan Paydaşların Turizmin Çevresel Etkilerine İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular.....	150
4.1.4.2.2. Araştırmaya Katılan Paydaşların Turizmin Ekonomik Etkilerine İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular.....	154
4.1.4.2.3. Araştırmaya Katılan Paydaşların Turizmin Sosyokültürel Etkilerine İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular.....	158
4.1.4.3. Araştırmaya Katılan Paydaşların Uzungöl'de Sürdürülebilir Turizm Yönetimi Anlayışına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular	163
4.2. Nicel Verilerin Analizine Yönelik Bulgular	171
4.2.1. Pilot Uygulama	171
4.2.2. Verilerin Analize Hazırlanması ve Uygunluklarının İncelenmesi	172
4.2.2.1. Güvenilirlik ve Geçerlilik	172
4.2.2.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Keşfedici Faktör Analizleri, Güvenilirlikleri ve Bulgular	174
4.2.2.2.1. Turizmin Olumlu Etkileri Ölçeğine İlişkin Keşfedici Faktör Analizi ve Güvenilirliği.....	175
4.2.2.2.2. Turizmin Olumsuz Etkileri Ölçeğine İlişkin Keşfedici Faktör Analizi ve Güvenilirliği.....	177
4.2.3. Araştırmaya Katılan Yerli Halkın Demografik ve Kişisel Bilgilerine Yönelik Bulgular.....	180

4.2.4. Araştırmaya Katılan Yerli Halkın Uzungöl’de Turizmin Etkilerine Yönelik Betimsel Bulgular	181
4.2.5. Araştırmaya Katılan Yerli Halkın Algısını Etkileyen Faktörler Açısından Algı Farklılıklarına Yönelik Bulgular	189
4.2.6. Araştırmaya Katılan Yerli Halkın Turizmin Etkilerine İlişkin Algıları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular	208
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	211
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	211
5.2. Öneriler	228
5.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	228
5.2.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler	236
KAYNAKÇA.....	237
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Turizmin gelişiminde dönüm noktaları.....	22
Tablo 2.2. Türkiye'nin 2008-2018 yılları arası turizm geliri ve gideri	43
Tablo 2.3. Türkiye'nin 2008-2018 yılları arası turizm gelirinin ihracata ve giderinin ithalata oranı	44
Tablo 2.4. Paydaşlar ve sürdürülebilir turizmdeki rolleri	98
Tablo 2.5. Yerli halkın turizm etkilerine ilişkin algılarını etkileyen değişkenler	108
Tablo 3.1. Araştırma kapsamında oluşturulan ankette yer alan turizmin olumlu etkilerine ölçeğine ilişkin ifadeler ve yararlanılan araştırmalar.....	128
Tablo 3.2. Araştırma kapsamında oluşturulan ankette yer alan turizmin olumsuz etkilerine ölçeğine ilişkin ifadeler ve yararlanılan araştırmalar.....	129
Tablo 3.3. Uzungöl'de turizmin etkileri ile sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışının belirlenebilmesine yönelik oluşturulan sorular	130
Tablo 4.1. Uzungöl'ün gelişimine ve korunmasına yönelik resmi düzenlemeler.....	140
Tablo 4.2. Görüşme gerçekleştirilen katılımcılara ait bilgiler	148
Tablo 4.3. Turizmin çevresel, ekonomik ve sosyokültürel etkilerine yönelik kodlar..	149
Tablo 4.4. Turizmin çevresel etkileri kategorisine ait kodlar ve frekansları.....	150
Tablo 4.5. Turizmin ekonomik etkileri kategorisine ait kodlar ve frekansları.....	155
Tablo 4.6. Turizmin sosyokültürel etkileri kategorisine ait kodlar ve frekansları	159
Tablo 4.7. Uzungöl'de turizm yatırımlarının ağırlıklı olarak uzun dönemli planlamasına ilişkin bulgular	164
Tablo 4.8. Uzungöl'de turizm stratejilerin başarısına ilişkin bulgular.....	165
Tablo 4.9. Uzungöl'de yerel halk önceliğine ilişkin bulgular.....	167
Tablo 4.10. Uzungöl'de paydaşların ortak yönetimine ilişkin bulgular.....	169
Tablo 4.11. Turizmin olumlu etkileri ölçeğinin faktör analizine uygunluğuna ilişkin bulgular	175
Tablo 4.12. Turizmin olumlu etkileri ölçeğinin KFA sonuçlarına yönelik bulgular ...	176
Tablo 4.13. Turizmin olumsuz etkileri ölçeğinin faktör analizine uygunluğuna ilişkin bulgular	178
Tablo 4.14. Turizmin olumsuz etkileri ölçeği KFA analiz sonuçlarına yönelik bulgular	179
Tablo 4.15. Araştırmaya katılan yerli halkın demografik özellikleri ve kişisel bilgileri	180

Tablo 4.16. Ölçek ifadelerine ilişkin karşılık gelen aritmetik ortalama değer aralıkları	182
Tablo 4.17. Araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine yönelik genel algıları	185
Tablo 4.18. Araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizmin olumsuz ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine yönelik genel algıları	187
Tablo 4.19. Araştırmaya katılan yerli halkın cinsiyetine göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu	189
Tablo 4.20. Araştırmaya katılan yerli halkın turizmden gelir elde durumuna göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu	191
Tablo 4.21. Araştırmaya katılan yerli halkın ailesinde turizm çalışanı olma durumuna göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu	193
Tablo 4.22. Araştırmaya katılan yerli halkın yaşına göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu	195
Tablo 4.23. Araştırmaya katılan yerli halkın eğitim durumuna göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu	198
Tablo 4.24. Araştırmaya katılan yerli halkın gelir düzeyine göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu	202
Tablo 4.25. Araştırmaya katılan yerli halkın ikamet süresine göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu	205
Tablo 4.26. Araştırmaya katılan yerli halkın turizmin etkilerine ilişkin algıları arasındaki ilişkiye yönelik bulgular	209

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Turizmin olumlu ekonomik etkileri	42
Şekil 2.2. Turizmin olumsuz ekonomik etkileri	49
Şekil 2.3. Turizmin olumlu sosyokültürel etkileri.....	55
Şekil 2.4. Turizmin olumsuz sosyokültürel etkileri.....	59
Şekil 2.5. Turizmin olumlu çevresel etkileri	66
Şekil 2.6. Turizmin olumsuz çevresel etkileri	70
Şekil 2.7. Doxey'in İrridex (Tolerans) Modeli.....	78
Şekil 2.8. Butler'in alan evriminin varsayımsal döngüsü.....	79
Şekil 2.9. Sürdürülebilirlik sürecindeki önemli gelişmeler	87
Şekil 2.10. Sürdürülebilir kalkınma süreci	89
Şekil 2.11. Sürdürülebilir turizmin sihirli beşgeni	93
Şekil 2.12. 12 amaç ve sürdürülebilirliğin temelleri arasındaki ilişki	96
Şekil 2.13. Turizm politikasının amaçları	101
Şekil 2.14. Algılar, tutumlar ve davranışlar arasındaki ilişkiler.....	107
Şekil 3.1. Çalışma alanının konumu.....	132
Şekil 4.1. Uzungöl'de 1973 ile 2002 yılları arasında zamansal değişim.....	142
Şekil 4.2. 2021 yılında Uzungöl'ün kuşbakışı görünümü	143
Şekil 4.3. Uzungöl'de yapı kullanım oranları.....	144
Şekil 4.4. 2009- 2020 yılları arası Uzungöl konaklama kapasitesinin değişimi.....	145
Şekil 4.5. 2013-2019 arası Uzungöl turist sayısı	146
Şekil 4.6. 2013-2019 yılları arası Trabzon ili ve Uzungöl turist sayısı kıyaslaması ...	147
Şekil 4.7. Turizmin çevresel etkilerinin olumlu ve olumsuz açıdan frekansların sayısal değerleri	151
Şekil 4.8. Uzungöl'de turizmin çevresel etkilerini içeren kod bulutu	151
Şekil 4.9. Turizmin ekonomik etkilerinin olumlu ve olumsuz açıdan frekansların sayısal değerleri	155
Şekil 4.10. Uzungöl'de turizmin ekonomik etkilerini içeren kod bulutu	156
Şekil 4.11. Turizmin sosyokültürel etkilerinin olumlu ve olumsuz açıdan frekansların sayısal değerleri	160
Şekil 4.12. Uzungöl'de turizmin sosyokültürel etkilerini içeren kod bulutu.....	160
Şekil 4.13. Araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine ilişkin genel algı kıyaslaması.....	182

Şekil 4.14. Uzungöl yerli halkının turizmin etkilerine olan algısına ilişkin çizelge **183**

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 4.1. 1980 öncesinde Uzungöl'den bir kare	141
Görsel 4.2. 2021 yılında Uzungöl'den bir görünüm	143

SİMGELER VE KISATMALAR DİZİNİ

DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
KFA	: Keşfedici Faktör Analizi
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
UNEP	: United Nations Environment Programme
UNESCO	: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
UNWTO	: United Nations World Tourism Organization
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

1. GİRİŞ

Turizm, geçmişten günümüze kadar aşamalı olarak gelişen ve gelişimini sürdürerek devam ettiren bir sektördür. Turizm kapsamında yapılan faaliyetler ilk zamanlarda yerel ve bölgesel düzeyde olsa da süreç içerisinde uluslararası bir boyut kazanmış, dünyanın tüm bölgelerinde kendini göstermiştir (Eralp, 1983). Özellikle turizmin birçok türü kapsamında insanlar seyahatler gerçekleştirmiş ve günümüzde uluslararası turizmden elde edilen gelirin 1.3 trilyon dolardan fazla bir noktaya geldiği görülmüştür (Hazar, 2010; UNWTO, 2017).

Turizm faaliyetlerinin seyri ekonomik olarak büyüme gösterirken insanların turizme olan bakış açısının da değişmesiyle birlikte ulusal ve uluslararası düzeyde insanların alternatif turizme doğru yönelimde olduğu ve 3S olarak adlandırılan (deniz-kum-güneş) üçlününün değişim göstererek 3E (eğitim-eğlence-macera) olarak isimlendirilen turizm türlerine doğru geçişin başladığı belirtilmektedir (Yeşiltaş ve Öztürk, 2008, s. 9). Bununla birlikte modern turizm hareketlerinin seyri hangi yöne doğru olacağı Dünya Turizm Örgütü tarafından 2030'lu yıllara doğru küresel bir bakış adlı araştırmasında da yer verilmiştir. Bu kapsamda çalışmada 2030 yıllarında uluslararası turist sayısının 1.8 milyara ulaşacağı ve turistlerin en çok yine tatil ile dinlenme (%54) kapsamında seyahat edeceği belirtilmiştir. Diğer taraftan turist tiplerinde değişim meydana gelecek ve geliri artan turistin daha çok hizmet ve sosyal sorumluluk isteyeceği ifade edilmiştir (UNWTO, 2011). Bu bilgiler ışığında turizm sektörünün ekonomik olarak bir güç olduğu ve seyahat edenlerin sayısının ve turizm kaynaklı gelirlerin gün geçtikçe artması sebebiyle gelecekte de tüm sektörler içerisinde en güçlü sektörlerden biri olacağını göstermektedir.

Tüm dünyada sektörler gelişme içerisindeyken yüksek üretim, fazla kazanç ve tüketim toplumu anlayışı sebebiyle ekonomik boyut dışında kalan diğer boyutlar göz ardı edilmiştir. Özellikle turizm sektörünün ekonomik faydaları ön planda olmuş ancak turizmin yarattığı çevresel, sosyal ve kültürel değerler çoğunlukla ikinci planda kalmıştır (Maviş vd., 2002). Dünyada özellikle artan olumsuz çevresel etkiler sebebiyle uluslararası düzeyde 70'li yıllarda tüm sektörlerde sürdürülebilir kalkınma anlayışının yer alması gerektiği ifade edilmiş ve bu kapsamda göz ardı edilen olumsuz etkilerin ve davranışların azaltılması amaçlanmıştır (Tıraş, 2012, s. 69). Turizm sektöründe de bu anlayış kapsamında sürdürülebilir turizm olarak ortaya çıkmıştır. Turizmin çevre

kaynaklarını doğrudan kullanması bu sektörde sürdürülebilir bir anlayışın ortaya çıkması gerektiğini göstermiştir (Akış, 1999). Turizmde çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması anlayışı kültürel bütünlüğün, biyolojik çeşitliliğin hem yerel halkın hem de bölgeyi ziyaret eden turistler tarafından ihtiyaçlarının karşılanmasıyla alakalı yönetsel bir süreci ifade etmektedir. Turizm kapsamında kaynaklar kullanılırken mevcut varlıkların da değerinin korunması hem turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir olmasını hem de sürdürülebilir turizm anlayışının tüm paydaşlar tarafından anlaşılması açısından da önem arz etmektedir (Kaypak, 2012).

Bir bölgede turizm faaliyetlerinin doğru ve planlı şekilde yol alması doğru analiz edilmiş sürdürülebilir turizm politikalarıyla mümkün olmaktadır. Bu politikaların uygulanması turizm paydaşlarının birbiriyle uyumlu bir şekilde davranmasıyla ortaya çıkmaktadır. Nitekim turizm sektörünün geniş etki alanına sahip olması ve diğer sektörlerde dahi çarpan etkisine sebep olması sebebiyle tüm turizm paydaşlarının birbiriyle uyumunu gerektirmektedir. Bu doğrultuda yapılan turistik faaliyetlerde yerli halkın desteği en önemli unsurlardan biridir. Ayrıca yerli halk ile birlikte bu süreci diğer paydaşların da doğru yönetmesi beklenmektedir. Aksi durumda turizmin ekonomik boyutu dışında sosyokültürel ve çevresel boyutların göz ardı edildiği destinasyonlarda turizmin sürdürülebilir olmayan bir gelişim göstereceği gerçeği gün yüzüne çıkmaktadır. Bu doğrultuda turizm sektöründen kaynaklı ortaya çıkacak olumsuz etkilerin yönetimini, bertaraf edilmesini, çözümünü ortaya koyabilecek ve stratejik planlarla birlikte katılımcı ilişkilerin olduğu bir yönetim anlayışı, turistik destinasyonlar için en önemli ihtiyaçlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır (İnanır, 2019, s. 519). Dolayısıyla bir turistik destinasyonda turizmin sürdürülebilir gelişiminin gerçekleşebilmesi için destinasyonun turizm gelişimi ve etkilerinin belirlenmesi, yerli halk ile paydaşların turizmin etkilerine ilişkin bakış açılarının doğru değerlendirmesi ile mümkün olduğu görülmektedir.

Yapılan bu araştırmada Uzungöl'de turizm gelişiminin ve etkilerinin belirlenerek destinasyonun ve bölge turizminin sürdürülebilir gelişimine yönelik stratejiler ve öneriler geliştirme amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen bu araştırma ile Uzungöl'ün turizmi yanı sıra ilgili alana da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Beş bölümden oluşan bu tezin birinci bölümünde konuya ilişkin problem durumu ortaya konulmuş, araştırmanın amacına, önemine, varsayımlara, sınırlılıklara,

araştırmaya ilişkin sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ilgili alan yazına yönelik bilgiler sunulmuştur. Bu kapsamda turizm paradigmalarına dayalı turizm gelişim süreçleri ve turizmin kaynaklı olumlu ve olumsuz etkiler açıklanmış, turizmin gelişimi ve etkilerini açıklayan model ile teorilere değinilmiştir. Devamında sürdürülebilir turizm kavramına ilişkin bilgiler sunularak sürdürülebilir turizmin ilkeleri, amaçları yanı sıra sürdürülebilir turizmde ilgili paydaşlar, politika ve planlama ilişkin konular ele alınmıştır. İkinci bölümün sonunda ise ilgili alan yazın araştırması ve araştırmalara yer verilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde araştırmanın deseni, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve çalışma alanına ilişkin bilgiler yer almıştır. Dördüncü bölümde araştırmanın nitel ve nicel verilerinin analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tezin son bölümü olan beşinci bölümde ise elde edilen verilere ilişkin bulgulara dayalı sonuçlar yer almış ve sonuçlara ilişkin stratejiler ve öneriler sıralanmıştır. Bununla birlikte ilgili konuya yönelik sonraki araştırmacılara öneriler sunulmuştur.

1.1. Problem

Turizm, insanların sürekli konutlarının bulunduğu yer dışında yerleşmemek ve para kazanma amacı ile politik ya da askeri bir amaç izlememek şartıyla serbest bir ortamda iş, merak, din, sağlık, spor, eğlence, kültür, deneyim kazanma, snobik amaçlarla veya aile ziyareti, kongre ve seminerlere katılmak gibi nedenlerle, kişisel veya toplu olarak yaptıkları seyahatlerden gittikleri yerlerde 24 saati aşan veya o yerin bir konaklama tesisinde en az bir geceleme süreyle konaklamalarından ortaya çıkan iş ve ilişkileri kapsayan bir tüketim olayı, sosyal bir olaya dayanan bir harekettir (Olalı, 1982, s. 11). İlk dönemlerde turizm sadece yüksek gelire sahip insanların bir faaliyeti olarak ortaya çıksa da ilerleyen dönemlerde artan eğitim ve refah seviyesi, teknolojinin gelişmesi ile seyahatlerin daha rahat yapılabilmesi, ulaşım imkânlarında yaşanan gelişmeler, ücretli tatil hakkı, seyahat güvenliğinin sağlanması ve özellikle büyük şehirlerde yaşayan insanların günlük hayatta yoğun iş temposu ve stresinden kurtulmak için doğaya doğru seyahat etme isteği (Yıldız ve Kalağan, 2008) gibi etkenler nedeniyle orta gelire sahip insanların da turizm hareketine katılımının üst düzeyde gerçekleşmesine olanak tanınmıştır. Endüstrileşme hareketinin hızlanması sonrasında da ulaşım araçlarının sayısında ve hızlarında artış yaşanması özellikle hava yolu taşımacılığı ile birlikte uzak bölgelere turistik amaçlı seyahatleri kolaylaştırmıştır ve

dünyanın farklı bölgelerinde turizm hareketlerini artırmıştır (Kozak, Akoğlan Kozak ve Kozak, 2001).

Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra modern anlamda turizmin küresel bir hareket haline gelmeye başlamasıyla birlikte kitle turizminin yanı sıra özel ilgiye dayalı turizm türlerine yönelik bir talebin de artmaya başladığı görülmüştür. Turistlerde bakış açısının değişmeye başlaması, onların yabancı kültürleri tanıma ve farklı deneyimleri yaşama amaçlı seyahatlerini artırmıştır. Küresel düzeyde yapılan kitle turizmi hareketlerinin yanında insanlar daha sakin ve daha az bilinen bölgelere de seyahatler gerçekleştirmeye başlamıştır (Yıldız, 2011, s. 57; Canbolat, Keleş ve Akbaş, 2016, s. 83). Bu kapsamda dünyada turizm hareketleri, turizmin uluslararası bir nitelik kazandığı 1914 ile 1980 arasında dört farklı güzergâhta ortaya çıkmış; gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere, Amerika'dan Avrupa'ya, Kuzey ve Batı Avrupa'dan Akdeniz havzasına ve sanayi bölgelerinden kıyılara doğru tek taraflı egemenliğini ortaya koymuştur (Hacıoğlu, 1985).

Küresel bazda turist sayısı 1950 yılında 25 milyonken 2017 yılında 1 milyar 326 milyona ulaşmış, turistlerden ve turizm faaliyetlerinden elde edilen gelir ise 1950'lerde 2 milyar dolarken 2017'de 1 trilyon 340 milyar dolara yükselmiştir. (UNWTO, 2017). Turizmden yüksek düzeyde gelir elde edilmesine ve önemli seviyede turist hareketi yaşanmasına rağmen uluslararası turistlerin %70'inin sadece 10 ülkeyi ziyaret ettiği ancak geriye kalan %30 oranındaki turist için diğer ülkelerin rekabet ettiği ifade edilmiştir (Pike, 2009). Devletler ve turizm yatırımcıları 1990'ların başından itibaren pazardaki yerlerini koruyabilmek ve paylarını artırabilmek amacıyla turizmin klasik ürünü olan deniz, kum ve güneş üçlemesinin bireysel ve özel ilgi gerektiren ürünlere doğru bir yönelim ortaya çıkması sonrasında değişen talep karşısında talebin istekleri doğrultusunda yatırımlarını yönlendirmiştir (Kılıç ve Kurnaz, 2010, s. 40). Diğer taraftan tur operatörleri de tüketicilerin geçmiş dönemlere göre değişen istekleri karşısında onlara kumlu bir plajdan, ılık bir denizden ve bulutsuz bir gökyüzünden daha fazlasını sunabilmek amacıyla farklı destinasyonların pazarlamasına daha fazla önem vererek alternatif turizmin doğuşunu sağlamıştır (Akış, Peristianis ve Warner, 1996, s. 482).

Turizmde alternatiflere doğru yönelişin sadece ekonomik boyutlu olmadığı (Azam vd., 2018), dünyada artan çevre kirliliği sebebiyle "sürdürülebilir gelişme"

anlayışının her sektörde yer alması için uluslararası düzeyde toplantılar yapılarak çevrenin de korunması gerektiği de vurgulanmıştır. Özellikle turizm faaliyetlerinin gerçekleşebilmesi için turizmin kaynağını oluşturan çevrenin korunması ve gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeden mevcut ihtiyaçlarını karşılayan bir gelişimin olması gerektiği ifade edilmiştir (Tosun, 2001, s. 290). Ancak sürdürülebilir turizm ilkelerine uygun çevre duyarlı alternatif turizm türlerinin gelişmesine eleştiriler de gelmiştir. Nitekim sürdürülebilir gelişim politikaları temel alınsa da turizmin rekabet yoğun bir endüstri ve ekonomik bir etkinlik olması, yatırımcıların da ekonomik kaygılarla sürdürülebilirlik ilkeleri dışında hareket etmesi alternatif turizme olan eleştirileri beraberinde getirmiştir (Bahçe, 2013, s. 17). Alternatif turizm anlayışı ve bu anlayış çerçevesinde ortaya çıkan turizm türleri her ne kadar kitle turizminin taşıma kapasitesinin çok üstünde kullanımının çözümüne yönelik ortaya çıksa da gerçek uygulamada sıkıntılar yaşanmaktadır. Özellikle turizm sektörünün kapasite artışından ziyade kâr artırmaya öncelik vermesi sebebiyle bazı bölgelerde taşıma kapasitesinin aşılması sorunu ortaya çıkmaktadır (Erdoğan ve Yağcı, 2002, s. 10).

Bir destinasyonun fiziki, ekonomik ve sosyokültürel çevresinin tahrip edilmesine sebep olmadan ve turist memnuniyetinden ödün verilmeden destinasyona ziyaret edebilecek en yüksek kişi sayısı olarak ifade edilen taşıma kapasitesinin (Chen ve Teng, 2016, s. 214) turizmin tüm türlerinde ortaya çıkabileceği ve bir bölgede gerçekleşen turizm türüne göre farklılıklar gösterebileceği ifade edilmektedir (Çeti, 2018, s. 4). Turizm sektörünün diğer ekonomik sektörlere göre en önemli farklarından biri de turistlerin ürün ve hizmetlere ulaşabilmesi için destinasyonlara gitmelerini gerektirmesidir. Destinasyonlarda turistik faaliyetlerin gerçekleşmesi yanı sıra turist yoğunlaşması yaşanması yerli halk ve doğal çevre üzerinde çeşitli etkilere yol açmaktadır (Avcı, 2007). Kitle turizminde olduğu gibi alternatif turizm türlerinde de çeşitli sorunlar devam etmektedir. Alternatif turizm türleri her ne kadar çevresel etkilerin azaltılmasına yardımcı olsa da kaynakların bozulması için hâlâ potansiyele sahiptir (Butler, 1990).

Sürdürülebilir turizm anlayışıyla ortaya çıkan alternatif turizmin içerisinde yer alan çevre ve yerel kültürlerle karşı sorumlu katılımın bir etiğini yansıtan ve turizm endüstrisinin bir alt kümesi olarak adlandırılan (Mckinney, 2016) ekoturizmde de daha

önce gidilmemiş kırsal alanlara gidilmiş ve bu bölgelerde turizm altyapıları kurulmuştur. Bu kapsamda yapılan faaliyetler doğal koşulları değiştiren yapılanmalar ve kullanımları artırmış, doğal alanlarda turizmin olumsuz etkileri kendini göstermeye başlamıştır (Erdoğan ve Yağcı, 2002, s. 2). Ekoturizm kapsamında yapılan turistik faaliyetler her ne kadar çevreyi koruma ilkesine sahip olsa da doğal alanlarının ekoturizm hareketleri sebebiyle günden güne kalabalıklaşmaya başlaması ekoturizmin geleceği ile ilgili kaygıların artmasına neden olmuştur (Russell ve Russon, 2007). Ekoturizm alanlarında talebin her geçen gün artış göstermesi turizm işletmelerinin yapılaşmasını artırarak doğal alanlara zarar vermektedir. Diğer taraftan aşırı kalabalığın oluşturduğu tehdit, erozyon, ormanların tahribi, artan ulaşım olanakları ile inşaat faaliyetlerinin meydana getirdiği tahribat, kaynaklar üzerinde oluşan aşırı rekabet ekoturizm faaliyetlerinin meydana getirebileceği olası etkilerdir (Yılmaz, 2012, s. 58). Bununla birlikte diğer turizm türlerinde olduğu gibi ekoturizm de destinasyonların bir turizm ürününün özünü oluşturan yerli halkı da olumlu ya da olumsuz şekilde etkilediği belirtilmektedir (Simmons, 1994; Yılmaz, 2012).

Turizmin ekonomik beklentiler dışında sosyokültürel ve çevresel etkileri iki yönlü olabilmektedir. Genellikle destinasyonlarda turizm faaliyetleri sebebiyle sosyal ve kültürel boyutların göz ardı edildiği ve ekonomik olmayan faaliyetlerin negatif olma eğiliminde olduğu ifade edilmektedir (Tayfun, 2002, s. 3). Plog, süreç içerisinde ticarileşerek kalite unsurunu kaybeden destinasyonların kendi yıkımlarının potansiyel tohumlarını kendi içlerinde taşıdıklarını belirtmektedir (Butler, 2006). Ona göre çoğu destinasyon doğumdan olgunluğa ve son olarak yaşlılık ve düşüşe kadar tahmin edilebilir ancak kontrolsüz bir gelişme süreci izlemektedir (Plog, 2001, s. 18). Bu açıdan bakıldığında gelişim aşamalarının başından sonuna kadar yerli halkın desteğinden yoksun olduğu turizm gelişim planlarının olması durumunda turizme olan tutumun olumludan olumsuz doğru bir yönelim olduğu ve bu nedenle uzun dönemde bölgede geri dönülmesi zor tahribatların ortaya çıktığı belirtilmektedir (Duran ve Özkül, 2012, s. 505). Diğer taraftan sürdürülebilir turizm için diğer paydaşların da önemi fazladır. Bir bölgedeki turizm politikalarının ve uygulamalarının başarısında tüm paydaşların desteği ve iş birliği ile mümkün olabileceği ifade edilmektedir. Nitekim turistler de dahil olmak üzere tüm paydaşların sürdürülebilir turizm sürecine yön vermeleri, diğer bir ifade ile süreci beraber yönetmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda planlı bir sürdürülebilir turizm gelişimi için anahtar faktörün turizmin

gelişimine katkı sunan ve söz konusu gelişimi etkileyen kişiler ya da gruplar olarak tanımlanan paydaşların desteğini gerekli kılmaktadır (Dilek, 2016, s. 84).

Türkiye’de ekoturizm kapsamında insanların seyahat ettiği bölgelerden biri de Trabzon iline bağlı Uzungöl bölgesidir. Destinasyon ile ilgili medyada yer alan bulgular dikkate alındığında bölgede turizm faaliyetlerinin ileri bir seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Güngör Uras’ın 2018 yılında Uzungöl ile yapmış olduğu haberde özellikle 2010’lu yıllardan itibaren bölgenin betonlaşmaya başladığını ifade etmiştir. Bölgede 2017-2018 yılı itibariyle turist yoğunluğunun üst seviyeye geldiğini belirten Uras, Uzungöl’de çok sayıda Arap turistini konakladığını ifade etmiştir. Bölgeye artan ilgi sebebiyle Uzungöl’ün sit alanı olmasına rağmen yeni yapılaşmanın arttığı ve mevcut yapıların da izin verilmemesine rağmen bu kapsamda değişime uğratıldığı belirtilmektedir. (http-1). Uzungöl ile ilgili 2019 yılında yapılmış diğer bir haberde ise Uzungöl Turizmciler Derneği Başkanı Yardımcısı Murat Akyüz Uzungöl’e devletin desteğinin kısıtlı olduğunu, bölgede alt yapı çalışmalarının bitirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (http-2). Günümüzde 140 konaklama tesisinin hizmet verdiği Uzungöl’de 2006 yılında bölgeye gelen yerli turist 112 bin 203, yabancı turist 1831, günübirlikçilerin ise 95 bin olduğunu ifade etmiştir (Atasoy, 2010). 2019 yılında Uzungöl’ü ziyaret eden yerli turist sayısının 110 bin 251, yabancı turist ise 515 bin 313’e ulaştığı görülmüştür. Sayılar göz önüne alındığında Uzungöl’e 2006 ile 2019 yılları arasında yerli ve yabancı olmak üzere 13 yılda 5 katından fazla büyüklükte turist geldiği ve bölgeye 2019 yılında ise yüksek oranda turist seyahat gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiler kapsamında Uzungöl’de turizm kaynaklarının ve faaliyetlerinin tesadüfen sürdürülebilir olması da mümkün görünmemektedir.

Uzungöl ile ilgili bilgiler ele alındığında çevresel, ekonomik, sosyokültürel etkileri olan turizmin bölgeye ve bölgede yaşamını sürdüren yerli halka olumlu ya da olumsuz etkileri de olabileceği düşünülmektedir. Çeşitli turistik faaliyetlerin gerçekleştiği ve doğa temelli turizmin hâkim olduğu Uzungöl’de turizmin gelişimi, etkileri ve sürdürülebilirliğinin araştırılması sürdürülebilir turizmin ilkeleri doğrultusunda önem arz etmekte ve bir gereklilik olarak görülmektedir.

¹ <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/gungor-uras/uzungol-e-turist-akini-var-2702565/> (Erişim Tarihi: 10.05.2019).

² <https://www.haberturk.com/trabzon-haberleri/68440807-uzungol-9-gunluk-bayram-tatiline-yetistirilmeye-calisilyordunyaca-unlu-turizm-merkezi> (Erişim Tarihi: 10.05.2019).

Nitekim bu araştırmada “*Uzungöl’de destinasyonun ve turizmin sürdürülebilir gelişimi için turizm gelişim sürecinin yanı sıra paydaşların ve yerli halkın turizmin gelişimi ve etkilerine yönelik algılarının ve görüşlerinin belirlenmesi gerekliliği*” araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Uzungöl destinasyonunda turizmin gelişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan etkilerin azaltılması ve problemlerin çözümü için bölge paydaşlarının ve yerli halkın görüşlerini dikkate alan sürdürülebilir turizm anlayışına dayalı bir turizm gelişiminin Uzungöl için oldukça önemli ve gerekli olduğu açıkça görölmektedir. Diğer taraftan Türkiye’de turizmin gelişimi ile etkilerinin ortaya konulması ve olumsuz etkilerin çözümü ile yönetimine yönelik çalışmalarda araştırma problemine daha dar açıdan bakıldığı ve bütünsel bir yaklaşımın eksikliği literatür incelendiğinde görölmüştür. Uzungöl’de de turizmin sorunlarına ilişkin bütünsel bir yaklaşımın olmaması ve sürdürülebilir turizme dayalı çözüm yöntemlerinin eksikliğinin görölməsi nedeniyle konunun araştırılması gerekliliği görölmüştür. Özellikle YÖK’te yayımlanan tezler incelendiğinde Uzungöl’de böyle bir çalışmanın yapılmaması konunun araştırılması gerekliliğinin yanında önemini de artıran bir durum olarak görölmektedir.

1.2. Amaç

Dünya’da turizm hareketleri özellikle sanayi devriminden sonra ulaşım araçlarının ve yollarının gelişmesi (Toskay, 1989), boş zamanın ve gelir düzeyinin artması, ücretli tatil hakkının verilmesi, sosyal güvenliğin ve seyahat özgürlüğünün sağlanması, turizm bilincinin oluşması (Kozak vd., 2017) gibi gelişmeler sayesinde artış göstermiştir. Bu kapsamda yapılan seyahatler tur operatörlerinin ekonomik ve agresif pazarlama politikaları nedeniyle kitlesel bir hal almış ve uluslararası düzeyde turistik hareketler çeşitli bölgelere doğru yönelim göstermiştir (Kısa Ovalı, 2007; Bahçe, 2013). Zaman içerisinde kitle turizminin yaşandığı bölgelerde turizm gelişimine bağlı olarak yaşanan yoğunluk (Usta, 1988) sebebiyle yerel ya da bölgesel düzeyde turizm kaynaklı etkilerin ortaya çıktığı görölmüştür (Cook vd., 2010; Tıraş, 2012). Bu nedenle devletler hem daha fazla gelir elde etmek hem de turizmin etkilerini azaltmak amacıyla alternatif turizm türlerini ortaya koymuştur (Yıldız ve Kalağan, 2008; Kılıç ve Kurnaz, 2010). Bu turizm türünün ortaya çıkışı özellikle çevreyi koruma ve turizmin sürdürülebilirliğini sağlama amacıyla yapılmış ancak ilerleyen dönem içerisinde uluslararası düzeyde turist sayısının 1.4 milyar kişiye ulaşması (UNWTO, 2019) alternatif turizm faaliyetlerinin

gerçekleştiği bölgelerde de turizm gelişimine bağlı olarak çeşitli düzeyde problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Her ne kadar ilk dönemlerde turizmin etkileri hissedilmese de turizmin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan taşıma kapasitesi sorunları, plansız yapılaşma, yanlış yönetim politikaları ve turistlerin oluşturduğu problemler turistik destinasyonların çöküşünü hızlandırmıştır. Nitekim bir turistik bölgede turizm gelişimi süreci ilk dönemlerde yerli halk tarafından mutlulukla karşılanırsa da yerli halk desteği ile paydaş iş birliğinden yoksun bir şekilde gerçekleşmesi nedeniyle turizmin gelişimine ve turistlere karşı ilgisizlik başlamakta ve ileri düzeyde turizm yoğunluğu sebebiyle turizme olan tepki kızgınlığa dönüşmektedir. Ancak turizm gelişiminin üst düzeyde gerçekleşmesi sebebiyle bölgenin ekonomik, sosyokültürel ve çevresel boyutlarıyla taşıma kapasitesinin aşılması yerli halkın turizme ve turistlere karşı olan algısı düşmanca olacağı belirtilmektedir (Doğan, 2004; Duran, 2013). Bu kapsamda bir turistik bölgede olumsuz etkilerin azaltılması ve turizm faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilirliğinin sağlanması turizmin gelişimi sürecinin ve turizm etkilerinin doğru analizine bağlıdır.

Yapılan araştırmalarda destinasyon yaşam döngüleri aynı olan ve aşırı ticarileşen turistik bölgelerde benzer turizm gelişiminin yaşandığı ve etkilerinin ortaya çıktığını göstermektedir (Butler, 1980). Her ne kadar yerli halkın turizm ile ilgili algı ve tutumlarını ölçen birçok araştırma yapılsa da araştırmaların yapıldığı bölgelerde turizm gelişimi düzeyinin farklı olması ve yerli halkın algısını etkileyen faktörlerin çeşitli olması sebebiyle araştırma bulgularının değişkenlik göstermesine neden olmaktadır (Butler, 1980; Duran ve Özkul, 2012). Bu araştırmada da araştırma problemi ve önemi kapsamında bu araştırmanın ana amacı Uzungöl'de turizm gelişiminin ve etkilerinin belirlenerek destinasyonun ve bölge turizminin sürdürülebilir gelişimine yönelik stratejiler ve öneriler geliştirmektir. Diğer taraftan araştırma kapsamında 6 farklı alt araştırma amacı belirlenmiştir:

- Uzungöl'deki turizm gelişiminin hangi düzeyde olduğunun ortaya konulması,
- Uzungöl'de ikamet eden yerli halkın turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine yönelik algılarının ortaya konulması,

- Uzungöl'de paydaşların turizmin etkilerine ve sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışına yönelik görüşlerinin ortaya konulması,
- Uzungöl'de turizm gelişiminin ve etkilerinin nesnel bir şekilde değerlendirilmesi için bölgeye ait turizm istatistiklerinin kullanılması,
- Bölgede turizmin olumsuz etkilerin azaltılması amacıyla sürdürülebilir turizm kapsamında stratejilerin ve önerilerin geliştirilmesi,
- Uzungöl paydaşlara ve yerli halka yönelik sürdürülebilir turizm kapsamında turistik faaliyetlerinin devamı açısından önerilerin verilmesidir.

1.3. Önem

Yıllar içerisinde turizm endüstrisinin gelişim göstermesi, küresel düzeyde artan ekonomik aktiviteye önemli bir katkıda bulunmuştur. Turizm hem büyük hem de küçük toplumlarda istihdam olanaklarını kazandırmış, birçok bölgede büyük bir endüstri haline gelmiş ve bazı toplulukların da baskın bir ekonomik faaliyet alanı olmuştur. Ancak turizmin dramatik bir şekilde büyüdüğü ve en büyük ilgi ve endişe kaynağı olduğu durumlarda bile turizmin bir topluma etkileri geniş bir çerçevede anlaşılammıştır (Kreag, 2001). Nitekim turizmin sağlıklı bir şekilde gelişim gösterebilmesi ve turizmin sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasındaki en önemli noktalardan biri ise yerli halkın turizm gelişimi karşısında memnun olması ve bu yapıya dâhil edilmesinden geçmektedir. Bu kapsamda bakıldığında bir turistik destinasyonun yaşam ömrü ile yerli halkın bölgedeki turizm gelişimi hakkındaki görüşleri arasında paralellik görülmekte ve yerli halkın olumlu görüşü destinasyonun yaşam ömrünü uzatan bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Çetinkaya ve Dedemen, 2013). Ortaya konan bu görüşe göre destinasyonlarda turizm gelişiminin ve yerli halkı olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyen turizm kaynaklı etkilerin araştırılması, turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizm anlayışı kapsamında doğru ve planlı gelişim göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Bu doğrultuda uluslararası düzeyde turizm etkilerinin yerli halk algısı ve turizmin destinasyonlarda gelişim süreçlerine yönelik konular uzun zamandır araştırmacılar tarafından ele alınmıştır (Andereck ve Vogt, 2000; Ayazlar, 2016). Günümüze kadar farklı araştırmalar çeşitli bölgelerde yapılmış ve birçok araştırmacı tarafından da özellikle bir bölgedeki turizm kaynaklı etkilerin (ekonomik, sosyokültürel

ve çevresel) ve turizmin gelişiminin yerli halk algısı ile belirlenebilmesi amacıyla Doxey'in (1975) İrridex İrridex Modeli, Butler'in (1980) Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeli ve birçok araştırmada kullanılan ilk olarak turizmde Perdue vd. (1987) ile değerlendirilen daha sonra Ap (1992) tarafından modeli oluşturulan Sosyal Değişim Teorisi kullanılmıştır. Araştırmacılar elde ettikleri verilerle destinasyonlarda modellerin uygulanabilirliğini test etmiş ve turizmin gelişimi ile etkilerinin anlaşılabilmesini amaçlamıştır. Birçok araştırmacı tarafından kullanılan bu modeller ve teoriler ele alındığında bir destinasyon bölgesinin turizm gelişiminin belirlenmesinde yerli halkın görüşünün önem arz ettiği bir gerçektir. Ancak bu araştırmada bütünsel bir yaklaşım sergilenerek tüm paydaşların turizmin etkilerine ve sürdürülebilir turizm anlayışına yönelik bakış açısının ortaya konulması Uzungöl'ün turizmin gelişiminin daha sağlıklı bir değerlendirmesinin yapılmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan bölgeye ilişkin birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilen istatistik ve raporların kullanılması turizm etkilerinin ve gelişiminin düzeyini açıklayacak diğer bir argümanı oluşturacaktır.

Yapılan bu araştırma ile özellikle doğa temelli turizm bölgesi olan Uzungöl'de turizm gelişiminin sonucu olarak turizm etkilerinin anlaşılabilmesini, bu kapsamda bölgedeki turizm kaynaklı etkilerin azaltılmasına yönelik çözümler ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda bu bölgede yapılan bütünsel yaklaşıma sahip araştırmaların daha sınırlı olması bu araştırmanın önemini ve özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca bu araştırma ile;

- Araştırmanın amacı kapsamında belirlenen soruların cevap bulması açısından literatüre katkı yapacağı ve araştırmanın önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.
- Uzungöl yerli halkının turizm gelişimi ile turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik görüşleri anlaşılmıştır.
- Uzungöl'ün turizm gelişim düzeyi ortaya konularak bölgenin turistik etkinlik kaynaklı faal olma durumu anlaşılmıştır.
- Tüm paydaşlardan, turizm istatistiklerinden ve ilgili raporlardan elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda Uzungöl'deki turizmin faaliyetlerinin yönetimine ve planlamasına yönelik kaynak olacağı düşünülmektedir.
- Bölgede turizmin gelişimi ve etkileri kapsamında çalışma yapmak isteyen araştırmacılara yol gösterici bir araştırma olacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Araştırma kapsamında ortaya konulması gereken bir diğer konu varsayımlardır. Araştırmada doğru olarak kabul edilen birtakım başlangıç noktaları bulunmaktadır ki bunlara varsayım (sayıltı) denir. Varsayımlar doğru olarak kabul edildiğinden denenmeyen ifadeler veya yargılardır. Bu nedenledir ki varsayımlarla ilgili veri elde etme yoluna gidilmemektedir. Araştırma sürecinde varsayımlarla hareket edilmesinin nedenleri vardır. Birincisi varsayımların araştırma amaçlarıyla doğrudan ilgisinin olmamasıdır. Diğer taraftan varsayımlar araştırmanın kolaylaşmasını mümkün kılmaktadır (Genç, 2010:89). Bu kapsamda araştırmanın varsayımları şunlardır:

- Uzungöl’de ikamet eden yerli halkın anket formunda yer alan sorulara doğru ve etik kurallara uygun şekilde cevap verdiği, araştırma doğrultusunda uygun veriler elde edilmesi amacıyla anketi cevaplayanların araştırmanın güvenilirliğine uygun yeterli yetkinliğe sahip oldukları bu kapsamda ortaya konulan diğer bir varsayım olmuştur.
- Trabzon bölgesindeki paydaşların görüşme formunda belirtilen sorulara doğru ve yanıltıcı cevaplar vermediği ve görüşülen kişilerin bölgenin turizmin gelişimi ve etkilerine hâkim olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmacının ideal gördüğü ve normal olarak yapmak isteyip de çeşitli nedenlerden dolayı vazgeçmek zorunda kaldığı şeyler araştırmanın sınırlılıklarıdır. Bunlar “en uygun” görülen koşullardan sapmadır. Bu ideal koşullar bazen araştırmacının kontrolü ve etki alanının dışında olduğu bazen de fayda-maliyet açısından pratik olmadığı için gerçekleştirilemeyebilir (Karasar, 1999:73). Bu kapsamda araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde ifade edilebilir:

- Araştırma kapsamında ilk sınırlılık hedef kitle olan Uzungöl’de ikamet eden yerli halktır. Trabzon’un diğer bölgelerinde ikamet eden halk araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.
- Araştırmada ikinci sınırlılığı veri kaynakları olan yerli halk ve bölge paydaşları oluşturmaktadır. Ancak turizm paydaşlarından olan turistler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Turistlerin bir turistik bölgenin gelişim sürecine hâkim olmaması ve destinasyonlarda geçici süre bulunan turistlerin turizmin etkilerini

değerlendirmede yeterli bilgiye sahip olmaması nedeniyle araştırmada görüşü alınmayan kesimi meydana getirmiştir.

- Araştırmada üçüncü sınırlılık veri toplama dönemi olan yaz ayıdır. Uzungöl bölgesinde yaz aylarının veri toplamak için daha iyi bir dönem olduğu düşünölmüştür. Ancak küresel düzeyde meydana gelen koronavirüs pandemisinin veri toplama sürecini zorlaştırması ve hedef kitleye ulaşmada engel oluşturması sebebiyle daha geniş bir süreç içerisinde verilerin toplanması gerçekteştirilmiştir.

1.6. Sorular

Araştırmada ayrıntılı amaçları cevaplandırılmak istenen soru cümleleri ve/veya sınanacak denenceler olarak belirtilmektedir. Birçok araştırmada ise amaçlar, soru cümleleri ile ifade edilmektedir (Karasar, 2018:97). Bir çalışmanın araştırma amacı ve hedefleri, özel araştırma soruları ile daha da net hale gelmektedir. Bir çalışmada verilerin toplanması ve analiz edilmesiyle yanıtlanacak araştırma soruları, araştırmacıların kendi ilgi alanları ile ilgili düşöncelerini daraltmalarına yardımcı olmaktadır. Araştırma soruları, araştırma sürecinde önemli bir başlangıç noktasıdır çünkü araştırmanın sınırlarını belirlemede, belli yönelimleri açık hale getirmekte ve araştırma yöntemlerinin seçimini etkilemektedir (Plano Clark ve İvankova, 2018:37).

Bu araştırmada araştırma problemi ve önemi kapsamında araştırmanın ana amacı Uzungöl'de turizm gelişiminin ve etkilerinin belirlenerek destinasyonun ve bölge turizminin sürdürülebilir gelişimine yönelik stratejiler ve öneriler geliştirmektir. Araştırma amacına ulaşabilmek amacıyla nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin ikisi de tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi ile Uzungöl'de turizm gelişim sürecinin ortaya konulması, turizm gelişim düzeyinin belirlenmesi ve Uzungöl'de turizm etkilerine ve sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışını paydaşların görüşleriyle ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda araştırma amaçlarına yönelik olarak şu sorular oluşturulmuştur:

- Uzungöl'de turizm gelişim süreci ne şekilde gerçekteştirilmiştir?
- Uzungöl'deki turizm gelişimi hangi düzeydedir?
- Paydaşların Uzungöl'deki turizmin etkilerine ve sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışına ilişkin görüşleri nedir?

Araştırma amaçlarının sorular ile ifade edilmesi kapsamında nicel araştırma yöntemi ile Uzungöl'de yerel halkının turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilere olan algılarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bir turistik varış yerinde de turizm gelişiminin sonucu olarak ortaya çıkan olumlu ve olumsuz etkiler de akademik araştırmalarda ekonomik, sosyokültürel ve çevresel boyutlarıyla üç grupta değerlendirilmiştir (Akış vd., 1996; Chen ve Chen; 2010; Styliadis, Biran, Sit ve Szivas, 2014). Bu kapsamda araştırma amacına yönelik şu sorular oluşturulmuştur:

- Uzungöl yerli halkı turizm etkilerini ne düzeyde algılamaktadır?
- Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine yönelik algıları farklılaşmakta mıdır?
- Uzungöl yerli halkının turizmin etkilerine yönelik algıları arasında ilişki var mıdır?

Araştırmalarda yerli halkın turizm gelişimi ve etkilerine yönelik algılarını etkileyen çeşitli birçok faktörün olduğu ifade edilmiştir (Lankford ve Howard, 1994; Faulkner ve Tideswell, 1997; Garcia, Vazquez ve Macias, 2015). Bu bakımdan araştırmanın amacına uygun boyutlar tercih edilmiş ve araştırma kapsamında belirtilen araştırma sorularına göre sosyodemografik ve sosyoekonomik değişkenlere göre hipotezler belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde yerli halkın turizmin gelişimi ve etkilerine yönelik algı, tutum ve davranışlarını cinsiyet (Mason ve Cheyne, 2000; Nunko ve Gürsoy, 2012), yaş (Tomljenovic ve Faulkner, 2000; McGehee ve Andereck, 2004), eğitim seviyesi (Haralombopoulos ve Pizam, 1996; Sheldon ve Abenoja, 2001), gelir düzeyi (Korça, 1998; McMinn ve Cater, 1998), bölgede yaşam süresi (Allen, Long, Perdue ve Kieselbach, 1988; Lankford ve Howard, 1994), turizme ekonomik bağımlılık ile ailede turizmde çalışan olması durumu (Milman ve Pizam, 1988; Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt, 2005) gibi faktörlerin etkilediği anlaşılmış ve yerli halkın turizmin etkilerine yönelik benzer araştırmaların yapıldığı yerlerde araştırma bulgularının farklı olduğu görülmüştür (Garcia, vd., 2015). Bu araştırma kapsamında da Uzungöl yerli halkının turizmin ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine ilişkin algılarının ortaya konabilmesine yönelik şu hipotezler oluşturulmuştur:

H₁: Araştırmaya katılan yerli halkın cinsiyetine göre turizmin olumlu etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{1a}: Araştırmaya katılan yerli halkın cinsiyetine göre turizmin olumlu ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{1b}: Araştırmaya katılan yerli halkın cinsiyetine göre turizmin olumlu sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{1c}: Araştırmaya katılan yerli halkın cinsiyetine göre turizmin olumlu çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₂: Araştırmaya katılan yerli halkın cinsiyetine göre turizmin olumsuz etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{2a}: Araştırmaya katılan yerli halkın cinsiyetine göre turizmin olumsuz ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{2b}: Araştırmaya katılan yerli halkın cinsiyetine göre turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{2c}: Araştırmaya katılan yerli halkın cinsiyetine göre turizmin olumsuz çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₃: Araştırmaya katılan yerli halkın yaşına göre turizmin olumlu etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{3a}: Araştırmaya katılan yerli halkın yaşına göre turizmin olumlu ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{3b}: Araştırmaya katılan yerli halkın yaşına göre turizmin olumlu sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{3c}: Araştırmaya katılan yerli halkın yaşına göre turizmin olumlu çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₄: Araştırmaya katılan yerli halkın yaşına göre turizmin olumsuz etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{4a}: Araştırmaya katılan yerli halkın yaşına göre turizmin olumsuz ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{4b}: Araştırmaya katılan yerli halkın yaşına göre turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{4c}: Araştırmaya katılan yerli halkın yaşına göre turizmin olumsuz çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₅: Araştırmaya katılan yerli halkın eğitim seviyesine göre turizm olumlu etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{5a}: Araştırmaya katılan yerli halkın eğitim seviyesine göre turizmin olumlu ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{5b}: Araştırmaya katılan yerli halkın eğitim seviyesine göre turizmin olumlu sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{5c}: Araştırmaya katılan yerli halkın eğitim seviyesine göre turizmin olumlu çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₆: Araştırmaya katılan yerli halkın eğitim seviyesine göre turizm olumsuz etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{6a}: Araştırmaya katılan yerli halkın eğitim seviyesine göre turizmin olumsuz ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{6b}: Araştırmaya katılan yerli halkın eğitim seviyesine göre turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{6c}: Araştırmaya katılan yerli halkın eğitim seviyesine göre turizmin olumsuz çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₇: Araştırmaya katılan yerli halkın gelir düzeyine göre turizm olumlu etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{7a}: Araştırmaya katılan yerli halkın gelir düzeyine göre turizmin olumlu ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{7b}: Araştırmaya katılan yerli halkın gelir düzeyine göre turizmin olumlu sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{7c}: Araştırmaya katılan yerli halkın gelir düzeyine göre turizmin olumlu çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₈: Araştırmaya katılan yerli halkın gelir düzeyine göre turizm olumsuz etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{8a}: Araştırmaya katılan yerli halkın gelir düzeyine göre turizmin olumsuz ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{8b}: Araştırmaya katılan yerli halkın gelir düzeyine göre turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{8c}: Araştırmaya katılan yerli halkın gelir düzeyine göre turizmin olumsuz çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₉: Araştırmaya katılan yerli halkın Uzungöl'de yaşam süresine göre turizm olumlu etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{9a}: Araştırmaya katılan yerli halkın Uzungöl'de yaşam süresine göre turizmin olumlu ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{9b}: Araştırmaya katılan yerli halkın Uzungöl'de yaşam süresine göre turizmin olumlu sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{9c}: Araştırmaya katılan yerli halkın Uzungöl'de yaşam süresine göre turizmin olumlu çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₁₀: Araştırmaya katılan yerli halkın Uzungöl'de yaşam süresine göre turizm olumsuz etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{10a}: Araştırmaya katılan yerli halkın Uzungöl'de yaşam süresine göre turizmin olumsuz ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{10b}: Araştırmaya katılan yerli halkın Uzungöl'de yaşam süresine göre turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{10c}: Araştırmaya katılan yerli halkın Uzungöl'de yaşam süresine göre turizmin olumsuz çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₁₁: Araştırmaya katılan yerli halkın turizmden gelir elde etme durumuna göre turizm olumlu etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{11a}: Araştırmaya katılan yerli halkın turizmden gelir elde etme durumuna göre turizmin olumlu ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{11b}: Araştırmaya katılan yerli halkın turizmden gelir elde etme durumuna göre turizmin olumlu sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{11c}: Araştırmaya katılan yerli halkın turizmden gelir elde etme durumuna göre turizmin olumlu çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₁₂: Araştırmaya katılan yerli halkın turizmden gelir elde etme durumuna göre turizm olumsuz etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{12a}: Araştırmaya katılan yerli halkın turizmden gelir elde etme durumuna göre turizmin olumsuz ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{12b}: Araştırmaya katılan yerli halkın turizmden gelir elde etme durumuna göre turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{12c}: Araştırmaya katılan yerli halkın turizmden gelir elde etme durumuna göre turizmin olumsuz çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₁₃: Araştırmaya katılan yerli halkın ailesinde turizm çalışanı olma durumuna göre turizm olumlu etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{13a}: Araştırmaya katılan yerli halkın ailesinde turizm çalışanı olma durumuna göre turizmin olumlu ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{13b}: Araştırmaya katılan yerli halkın ailesinde turizm çalışanı olma durumuna göre turizmin olumlu sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{13c}: Araştırmaya katılan yerli halkın ailesinde turizm çalışanı olma durumuna göre turizmin olumlu çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H₁₄: Araştırmaya katılan yerli halkın ailesinde turizm çalışanı olma durumuna göre turizm olumsuz etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{14a}: Araştırmaya katılan yerli halkın ailesinde turizm çalışanı olma durumuna göre turizmin olumsuz ekonomik etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{14b}: Araştırmaya katılan yerli halkın ailesinde turizm çalışanı olma durumuna göre turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

H_{14c}: Araştırmaya katılan yerli halkın ailesinde turizm çalışanı olma durumuna göre turizmin olumsuz çevresel etkilerine yönelik algıları farklılık göstermektedir.

Araştırmada ifade edilmesi gereken diğer bir konu ise yerel halkın algıladığı ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkiler arasındaki ilişkidir. Nitekim destinasyonlarda turizm gelişimine bağlı olarak yerli halkın tepkisi çeşitlilik göstermektedir (Karacaoğlu, 2017). Bu kapsamda Ap'ın (1992) Sosyal Değişim Teorisi'ne göre yerli halkın algıladığı faydalar ile algıladığı maliyetler arasındaki olumlu ya da olumsuz farka göre yerli halk turizme ya destek verecek ya da vermeyecektir. Değişen yerli halk algısına göre ekonomik, sosyokültürel ve çevresel bakımdan fayda sağlandığında yerli halkın sosyal, kültürel, çevresel ve mimari değerlere sahip çıktığı (Doğan, 2004; Perdue, Long ve Allen, 1987), ancak üst düzeyde gerçekleşen turistik faaliyetler nedeniyle sosyal, kültürel ve çevresel problemlerin yaşanması durumunda ise yerli halk kızgınlık ve nefrete doğru giden bir tepki gösterecektir (Duran ve Özkul; 2012; Duran, 2013; Avcıkurt, 2007). Bu kapsamda Butler (1980) ise yerli halk ile turizm ilişkisinin anlaşılabilmesi için önemli bir çalışma ortaya koymuştur. Ona göre bir bölgeye gelen ziyaretçi sayısı arttıkça ilk olarak bölgeye gelen turistlere karşı olan tutumların oldukça olumlu olduğu ancak uzun vadeli yararlar düşünüldüğünde artan oranda çekinceler geliştiğini ifade etmektedir. Yerli halkın değişen bu tutumunun bölgede her ne kadar beklenen ekonomik fayda sağlanmış olsa da tahmin edilmeyen ve önemsenmeyen sosyal ve çevresel maliyetlerin göz ardı

edilmesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Sonucunda bölge halkının turistlere ve turizm faaliyetlerine bakış açısı ile turizmden elde edilen faydalara olan şüpheyile yaklaşımlarına neden olacağını ifade etmektedir. Bu doğrultuda araştırma kapsamında Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu ekonomik, olumlu sosyokültürel ve olumlu çevresel etkilere ilişkin algıları arasındaki ilişkilerin ortaya konmasına yönelik şu hipotezler belirlenmiştir:

H₁₅: Araştırmaya katılan yerli halkın turizmin olumlu ekonomik etkilerine yönelik algıları ile olumlu sosyokültürel etkilerine yönelik algıları arasında ilişki vardır.

H₁₆: Araştırmaya katılan yerli halkın turizmin olumlu ekonomik etkilerine yönelik algıları ile olumlu çevresel etkilerine yönelik algıları arasında ilişki vardır.

H₁₇: Araştırmaya katılan yerli halkın turizmin olumlu sosyokültürel etkilerine yönelik algıları ile olumlu çevresel etkilerine yönelik algıları arasında ilişki vardır.

2. ALANYAZIN

Yapılan tez araştırmasının bu bölümünde belirlenen amaçlara ulaşabilmek amacıyla turizm gelişimi ve etkileri, sürdürülebilir turizm ile yerel halk konuları hakkında alan yazın taramasına yapılmıştır. Bu kapsamda belirtilen başlıklar detaylı incelenerek konu ile ilgili kavramların açıklaması yapılmıştır.

2.1. TURİZME, TURİZMİN GELİŞİMİ VE ETKİLERİNE GENEL BAKIŞ

2.1.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Turizm Hareketleri ve Gelişimi

Turizm olayını tam anlamıyla kavranabilmesi ve değerlendirilebilmesine olanak sağlayabilmek için turizmin ve turizm faaliyetlerinin geçmiş dönemlerdekini durumu ile tarihsel gelişiminin bilinmesini gerekli kılmaktadır. Bu gereklilik turizm olayının bugününü anlayabilmek için olduğu kadar geleceğe ilişkin tahmin yapılabilmesi açısından da önem arz etmektedir (Barutçugil, 1986, s. 11). Turizm farklı boyutları açısından değerlendirildiğinde tarihsel süreç içerisinde çeşitli şekillerde varlığını hissettirmektedir. Mekân, olay, kişi veya toplumlardaki farklı gelişmelerde turizmin varlığını görebilmek mümkün olmaktadır. Bu gelişim sürecinde meydana gelen ekonomik, toplumsal, siyasal ve çevresel gelişmeler turizm olayının ortaya çıkmasında faaliyet haline dönülmesinde ve şekillenmesinde önemli bir etkidir. Diğer taraftan iş dışında boş vaktin artması, çalışma ve sosyal yaşamın daha belirgin hale gelmesi, hak ve özgürlüklerin gündeme gelmesi, tatil ve seyahat bilincinin oluşması gibi gelişmelerde turizm olgusunun gelişmesinde önemli olmuştur. Nitekim tarihsel gelişim içerisindeki turizmi tarih bazında olduğu kadar olayları da dikkate alarak inceleme yapmak daha doğru bir yol olacaktır (Demir, 2017, s. 32).

Bu kapsamda turizmin tarihsel gelişiminde önemli olayları ve noktaları belirten bir tablo ortaya konmuştur. Tablo 2.1.'de kayıt tutulmamış tarihlerden günümüze kadar olan süreçte önemli olaylar vurgulanmıştır. Turizmin gelişim süreci dikkatle incelendiğinde medeniyetleşme olgusunun devam etmesiyle birlikte turizm faaliyetlerinde artışın görüldüğü ve turizmin dünya ile birlikte bir evrimleşme içerisine girdiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan turizm faaliyetlerinin gelişiminde farklı tarihlerde çeşitli medeniyetlerin turizm hareketine katkısının olduğu da vurgulanabilecek diğer bir noktadır.

Tablo 2.1. Turizmin gelişiminde dönüm noktaları (Cook, Yale ve Marqua, 2010, s.9)

Tarihler	Dönüm Noktaları
Kayıt öncesi Tarih	Seyahat, macera ve merak duygusu ile gerçekleşmeye başlar.
M.Ö 4850-M.Ö 715	Mısırlılar merkezi hükümet bölgelerine seyahat eder.
M.Ö 1760-M.Ö. 1027	Shang Hanedanı Uzak Doğu boyunca uzak yerlere ticaret rotaları kurar.
M.Ö 1100-M.Ö. 800	Fenike halkı imparatorluğu boyunca ticaret ve seyahat için geniş yelken filoları geliştirir.
M.Ö 900- M.Ö. 200	Yunanlılar ortak dil ve para birimi geliştiriyor ve şehir devletleri varış yeri olmaya başladığı için seyahat hizmetleri ortaya çıkıyor
M.Ö. 500-M.S. 300	Romalılar ticaret, macera ve zevk için daha fazla seyahat etmek üzere yolları, yasal sistemi ve konukevlerini iyileştiriyor.
M.S. 300-M.S.900	Mayalar Orta ve Kuzey Amerika'nın bazı bölgelerinde ticaret ve seyahat rotaları oluşturuyorlar
M.S.1096-M.S.1295	Avrupa'daki Kutsal Topraklar'ı Müslümanların kontrolünden almak için başarısız olan dini haclı seferleri, bu askeri güçleri yeni yerlere ve kültürlere tanıttı.
M.S.1275-M.S.1295	Marco Polo'nun Uzak Doğu'daki seyahatleri, seyahat ve ticarete olan ilgiyi artırmaya başladı.
14.-16. Yüzyıllar	Ticari aktiviteler geliştiğinden ve tüccarlar yeni bölgelere teşebbüs ettiğinden dolayı ticaret rotalar gelişir.
M.S.1613-M.S.1785	Grand Tur dönemi, medeni dünyanın kültürünü deneyimlebilmek için arayan zengin bireyler için bir statü sembolü yapar.
18.-19. Yüzyıllar	Endüstri Devrimi, teknolojik gelişmeleri beraberinde getirmekte, seyahat ve ticareti daha verimli ve genişleyen pazarlar haline getirmektedir; Artan kişisel gelirler, seyahati hem iş hem de eğlence amaçlı bir faaliyet haline getirir.
1841	Thomas Cook, İngiltere'de ilk grup turunu düzenler.
1903	Wright Brothers ilk başarılı uçak uçuşuyla uçuş çağına başlar.
1913	Westinghouse Şirketi Enstitüsü, çalışanları için ücretli tatil yapmayı amaçlamaktadır.
1914	Henry Ford, Model T'nin seri üretimine başlar.
1919	Londra ve Paris arasında ilk tarifeli hava yolu yolcu uçuşu başlar.
1945	2. Dünya Savaşı sona erer ve yeni refah çağı başlar, ve bu durum zamanı, parası ve zevk ve iş için seyahat etmeye ilgili milyonlarca insanın ortaya çıkmasına yol açar.
1950	Diners Club ilk kredi kartını tanıtır.
1952	Jet yolcu servisi, Londra ve Johannesburg, Güney Afrika arasında açıldı.
1978	Güzergâhlar ve ücret hakkındaki rekabet Hava yolu Düzenlemesi Kanunu'nun imzalanmasıyla başlar.

Tablo 2.1. (Devam) *Turizmin gelişiminde dönüm noktaları*

2001	Dennis Tito, Uluslararası Uzay İstasyonu'nda 20 milyon dolar karşılığında sekiz günlük bir tatil yapması uzay turizminin ortaya çıkışını başlattı.
2001	Ulaştırma Güvenliği İdaresi (TSA), 11 Eylül'de New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Washington'daki Pentagon'a yapılan terör saldırısının ardından hava yolu yolcu güvenliğini sağlamak amacıyla kuruldu.
2002	Avrupa Birliği üyesi olan ülkeler arasında seyahatin serbestleştirilmesine işaret eden avro para birimi tanıtıldı.

Turizmin tarihsel gelişiminin incelenmesine yönelik literatürde birçok çalışma olmasına rağmen sistematik ve paradigmlar çerçevesinde değerlendiren çalışmalar kısıtlı kalmıştır. Bu kapsamda Akoğlan Kozak, Evren ve Çakır (2013) turizmin tarihsel gelişimini 3 ayrı dönemde ele almıştır. Dünyada turizm paradigmasına etki eden ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelerin değerlendirildiği bu dönemler “Modern Öncesi Turizm Paradigması”, “Modern Turizm Paradigması” ve “Post Modern Turizm Paradigması” olarak ortaya konulmuştur. Araştırma kapsamında da turizmin tarihsel gelişimi bu başlıklar altında incelenecektir.

2.1.1.1. Modern Öncesi Turizm Paradigması Anlayışında Turizmin Gelişimi

Turizm gelişiminin başlangıcı sayılan ve turizmin hareketlerinin ortaya çıkışı olarak kabul edilen İlk çağ dönemlerinden Endüstri Devri'nin yaşandığı zamana kadar devam eden ve turizm anlayışına yön veren anlayışın hâkim olduğu döneme “Modern Öncesi Turizm Paradigması” dönemi olarak ifade edilmektedir (Gartner, 1996; Kozak vd., 2017). Bu dönemde toplumda sosyal yapı içerisinde sınıfsal farklılıklara dayalı bir sosyal yapının olduğu, kölelik anlayışının yaşandığı, turizm bilincinin eksik ancak boş zaman ve seyahat hakkının üst sınıftaki insanlara özgü bir yapının olduğu belirtilmektedir. Dönemin üretim şekli standartlaşmamış, zanaatkarlığa bağlı ancak üst sınıfın bireysel tercihlerine göre şekillenen bir yapı göstermektedir. Teknolojik gelişim düzeyi bakımından ulaşım imkânlarının ilk örnekleri bu dönemde görülmektedir. Bu dönemde demir yolu ulaşımının temelleri atılmış ve ilkel kara yolu ile deniz yolu taşımacılığı ortaya çıkmıştır. Turizm pazarına üst sınıfın taleplerinin yön verdiği, turizm arzının ise yine üst sınıfın bireysel tercihlerine göre oluşturulduğu ifade edilmektedir. Bu dönemde seyahat motifleri ilk medeniyetlerin ticaret amacıyla yaptıkları seyahatlerdir. İnsanların dini etkinliklere katılmak ve sağlıklarına kavuşabilmek amacıyla termal kaynaklara doğru seyahatler de bu dönemin diğer seyahat motiflerini oluşturmuştur. Diğer taraftan bu dönemde gezginlerin bireysel

macera turları da olduğu belirtilmektedir (Akoğlan Kozak vd, 2013).

İlkçağda yaklaşık M.Ö. 4000 yıllarında Sümerler (Babilliler) parayı icat ederek modern seyahat çağının başlangıcını yapmışlardır. Onlar sadece para fikrini ortaya atan ve ticari işlemlerde kullanan bir toplum olmanın dışında ilk olarak çivi yazısı ile tekerleği de icat etmişler ve bu nedenle seyahat işinin kurucuları olarak kabul edilmişlerdir. Nitekim bu dönemde insanlar ulaşım ve barınma masraflarını para ya da takas yöntemiyle gerçekleştirmiştir (Goeldner ve Ritchie, 2009, s. 37). Fenikeliler ise muhtemelen modern anlamda bir yerden diğer bir bölgeye tüccar olarak giden ilk gerçek turistler olarak belirtilmektedir. Diğer taraftan doğudaki eski seyahatler özellikle Çin ve Hindistan'da geniş ölçüde ticarete dayanmaktaydı (Toskay, 1989, s. 77). Her ne kadar yazılı kayıtlar az da olsa Mayalar bugünkü Meksika körfez kıyısı bölgesinde, Shang Hanedanlığı da bugün Çin olarak bilinen bölgede Fenikeliler ile birçok benzer sebeplerle seyahatler gerçekleştirmiştir. Onların seyahatlerinin kanıtı ise uzak bölgelerde yaptıkları seyahatler esnasında topladıkları eserlerde bulunabilir. Bu dönemde kesin olarak bilinen şey, medeniyetlerin kurulduğu ve coğrafî olarak yayıldığı için seyahatin bir gereklilik haline geldiğidir (Cook vd., 2010, s. 8).

M.Ö. 3000 yıllarında Mısır, ünlü piramitleri ve tapınakları nedeniyle gezginlerin yoğun ilgisini çeken bir ülke olmuştur. Eski Mısır'da ve Babil Krallığı'nda gezginler için yolların güvenlik altına alındığı, konaklama ve dinlenme amacıyla evlerin ve bahçelerin inşa edildiği bilinmektedir. Mısır'da gezginler Nil Nehri üzerinden kolay bir şekilde tekne ile yolculuk yapmaktaydı. Kutsal kitaplarda bu dönemlerdeki tüccarlarla, gezginlerle ve kervanlarla ilgili çeşitli bilgiler bulunmaktadır (Barutçugil, 1986, s. 11; Cook vd., 2010, s. 9).

Modern anlayışa daha yakın turizm faaliyetlerinin Antik Yunan ve Roma çağında görünmeye başladığı belirtilmektedir. Bu anlamda ilk dikkat çeken faaliyetin ise halen devam etmekte olan bugünkü turizm faaliyetlerine benzeyen çeşitli unsuru içinde barındıran Olimpiyat Oyunları'dır. Geleneğe göre M.Ö. 776'da şehir devleti vatandaşları Olimpiyat Oyunları'nın ortaya çıkışını sağlayan atletik bir yarışma düzenleyerek tanrı Zeus'u onurlandırdığı ifade edilmektedir. Olimpiyatlar sadece spor müsabakaları olmayıp aynı zamanda içinde dinsellik, görsellik, estetik değerler de barındırmaktadır. Diğer taraftan olimpiyatlar seyahat, konaklama, eğlence ve kültürel alışverişi gibi faktörleri de içinde bulundurmaktadır (Yeoman, 2009, s. 12; Tuna,

2012, s. 25).

Bu dönemde Yunan tarihçi ve coğrafyacı Heredot M.Ö. 480-421 yılları arasında ülkesinin ilk turist ve gezginlerinden biri olmuştur. Finike, Mısır, Yunanistan, Karadeniz ve Kirena'yı gezerek seyahatlerinde gezdiği yerlerin adetlerini ve geleneklerini öğrenmeye çalışmıştır. Böylece kültür turizmi denilen turizm öncüsü olarak sayılmaktadır (Toskay, 1989, s. 78). Heredot'tan sonra Yunanlarda en önemli turizm tarihçisi, yazarı ve gezgini Pausanias olmuştur. Onun eserleri dini merkezleri tanıtan ve buraları ziyaret edecek olanlar için pratik ve ayrıntılı bilgiler veren turistik rehber niteliği göstermiş ve o dönemin yönetici ile iktidar sahiplerinin seyahatlere çıkmasını sağlamıştır (Tuna, 2012, s. 26).

Tarihsel süreçte çağdaş turizm gerekliliklerinden olan ulaşım, yol yapımı ve ulaşım araçlarının kullanımına ilişkin faaliyetlerini Romalılar başlatmıştır (Kozak vd., 2017, s. 50). Günümüzde bazılarının hâlâ kullanımda olduğu yaklaşık M.Ö. 150 yıllarında ayrıntılı şekilde ve askerler ile işçilerin kazı çalışması yaptığı, daha sonrasında kaldırım taşlarını üzerine yerleştirdikleri yollar inşa etmeye başlamışlardır. Romalılar o dönemden sonra faaliyetlerine devam etti ve İmparator Trajan döneminde bu yollar yaklaşık 80.000 kilometrelik bir ağdan oluşmaktaydı. İmparatorluğun sınırları yaygın yolları ile çok geniş bölgelere ulaşmıştır. Gelişim gösteren yollar ile Romalılar 8-9 km. aralıklı at değiştirmeyi sağlayan istasyonlar vasıtasıyla mesafeler kat edip günde 160 km. kadar yolculuk yapmaktaydı. Onlar, Akdeniz bölgesinde özellikle Mısır piramitleri ve anıtlarda ünlü tapınakları görmeye gitti. Romalılar için Olimpiyat Oyunları'nı, tıbbi banyolar ile deniz kenarına sahip tatil köylerini, tiyatroları, festivalleri, atletik yarışmaları ve diğer eğlence biçimlerini sunan Yunanistan ve Anadolu popüler destinasyonlardı. Nitekim Roma İmparatorluğu kombinasyonu olan yollar, imparatorluğu yönetme ihtiyacı, refah, serbest zaman, turistik çekicilikler ve seyahat arzusu turizmin ilk örneklerini içeren konaklamalara ve diğer turistik hizmetlerine yönelik bir talep yaratmıştır (Goeldner ve Ritchie, 2009, s. 40).

Romalılarda turizmin gelişimi içerisinde yılın belli bir kesiminde "turizm mevsimi" adıyla toplum tarafından genel kabul gören bir zaman dilimi yer almaktadır. Bu dönemlerde yolculukların iklim şartları açısından en elverişli dönemine rastlaması zorunluluğu ve bu duruma herkesin uyabilmesi onların yaşamında seyahat mevsimi

gibi bir zaman dilimini yerleştirmiştir. Seyahat ve turizm faaliyetlerinin yılın belli bir döneminde yapılabilmesi ve bu faaliyetlerin iş dışında yapılmasını gerektirdiğinden yıllık tatil anlayışının ve yine iş dışında kalan zamanda yapılması sebebiyle boş zaman kavramlarının toplumsal yaşamda görölmeye başladığı belirtilmektedir (Eralp, 1983, s. 3).

Roma İmparatorluğu döneminde seyahat ve turizmin gelişebilmesi amacıyla güvenlik de ön planda tutulmuştur. Merkezi ve güçlü bir devlet olarak yollarda ve konaklama bölgelerinde, varış yerlerinde güvenliğin sağlanması seyahatlerin yoğunlaşmasını ve turizmin gelişmesini sağlayan etken olmuştur. Ancak imparatorluğun zayıflaması, devamlı savaş ortamı ve karışıklıklar iktisadi refahın zayıflamasına ve turizme uygun ortamın ortadan kalkmasına neden olmuştur. İlerleyen dönemlerde imparatorluğun iktisadi anlamda merkezi devlet gereklerini yerine getirememesi durumu hem çöküşü hızlandırmış hem de bu dönemde Avrupa ile Ortadoğu'da turizm faaliyetlerinin gerilemesine yol açmıştır (Toskay, 1989, s. 81).

V. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun parçalanması Avrupa'da merkezi otoriteyi temsil eden devletlerin yerini küçük derebeyliklerin almasına, feodal bir düzenin kurulmasına yol açmıştır. Küçük derebeyliklerin büyük alanlar üzerinde güvenliği ve otoriteyi sağlayamaması ve dönemin siyasi şartları turizmi olumsuz etkileyen şartların oluşmasına neden olmuştur. Orta çağın başlarında Hristiyanlığın yayılmaya başlamasıyla birlikte Eski Yunan ve Roma toplumunda görölen felsefenin bu dönemde sosyal, siyasi ve ekonomik şartlar bakımından değişim göstermesi turizm ve seyahat yoğunluğunun azalmasına sebep olmuştur (Toskay, 1989, s. 81).

Orta çağda savaşlar ve hac ziyaretleri zaman zaman önemli hareketler başlatmıştır. (Lickorish and Jenkins, 1997, s. 14). Roma Katolik Kilisesi'nin güç ve etki kazanmasıyla birlikte 1096 ile 1291 yıllarında Kutsal Toprakları geri alma amacıyla 9 Haçlı Seferi yapılmış ancak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Her ne kadar fetih ve savaşlar yapılan seferlerin arkasında bir güç oluşursa da insanlar yeni yerleri görmek farklı medeniyetleri deneyimleyebilmek amacıyla evlerinden uzaklaşma arzusu içerisine girmiştir. Haçlı Seferleri'nden sonra Marco Polo gibi tüccarlar Haçlılar tarafından ziyaret edilen bölgelerin ötesindeki yerlere seyahatler gerçekleştirmiştir. Polo'nun 1275 ile 1295 arasında Orta Doğu ile Çin'deki seyahat ve maceralarını anlatan yazıları, seyahat ve ticaret olan ilgiyi artırmıştır. Rönesans

döneminde (14. ve 16. yüzyıllar) seyahatteki yeniden doğuş yavaş bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kilise, kral ve kraliçeler daha geniş bölgeler üzerinde baskısını hissettirmeye başladıkça tüccarlar kendi köylerinden daha da uzak bölgelere seyahatler gerçekleştirmişlerdir. Ticaret rotaları genişledikçe ve tüccarlar yeni bölgelere giriş yaptıkça ticaret yolları yavaşça yeniden açılmaya başlamıştır. Böylelikle diğer kültürlerden deneyim kazanma arzusu, seyahatten kazanılacak eğitimsel faydaların farkındalığını artırmış ve bu durum Grand Tur dönemine yol açmıştır (Cook vd., 2010, s. 11).

Amaçları farklı da olsa yeni yerlerin keşfi ve buna yönelik yapılmış olan seyahatler, bunun yaracağı ticari ve kültürel etkileri dikkate alındığında Marco Polo'nun seyahatleri dışında 1492'de Kristof Kolomb'un Amerika kıtasını keşfi, 1498'de Vasco de Gama'nın Ümit Burnu etrafından Hint Denizi'ne ulaşması, 1520'de Magellan'ın deniz yolculuğu ile yaptığı ilk dünya turu, İbni Batuta'nın 14. yüzyılda Arabistana, Orta Doğu'ya, Anadolu'ya ve Hindistan'a yaptığı geziler turizm içinde seyahatin dinamik yönünü göstermekte ve turizm faaliyetlerine örnek teşkil etmektedir (Demir, 2017:33; Avcıkurt ve Yıldız, 2016, s. 49).

Orta çağın bitmesi ile birlikte din baskısı ve feodal düzenin getirdiği yaşam biçiminden kurtulan insanlar birçok alanda olduğu gibi seyahat alanında da özgürleşmeye başlamıştır. İnsanlar din kaynağı olan vahiylerle değil doğaya ilişkin bilgilerini insan aklı ve tecrübeleri ile ulaşabileceği bir anlayışı kabul etmiştir. Bu eğilimde olanlar sadece farklı kültürleri, yerleri görmek değil uzak coğrafyalara geziler, doğayı keşfetme amacıyla ziyaretler gerçekleştirmiş ve bu durum zamanla yaygınlaşmıştır (Tuna, 2012, s. 31). 17. ve 18. yüzyıllara gelindiğinde özellikle Fransa ve İtalya şehirlerine Avrupa'ya diplomatlar, iş adamları ve alimler seyahatler gerçekleştirmiş ve bu seyahatlere "Grand Tour" adı verilmiştir. Bu seyahatler Paris, Roma, Floransa ve diğer kültür merkezlerinde okuyan bilim adamları için moda olmuştur (Goeldner ve Ritchie, 2009, s. 47). Kapitalizmin erken gelişimi sayesinde zengin bir yüksek tabakaya sahip İngiltere burada önemli rol oynamıştır. Bu yurt dışı seyahatlerinin hedefi "canlı cansız çok sayıda değişik şey görerek zevklenmek, muazzam bir kitaba benzeyen yerküreyi olabildiğince çok gezerek zihni açmak, keskinleştirmek ve aydınlanmak... Ve bu tür seyahatlerde kazanılan akıl hazinesini eve dönünce anavatanla paylaşmaktır" (Löschburg, 1998, s. 53-54). Yapılan bu

seyahatler turizm olayı olarak kabul edilmiş ve seyahatin gerçekleştiği ülkelerde eskiye göre bir hareketlilik başlamıştır (Çoruh, 1967; Bayer, 1992).

Turizm faaliyetleri Türk kavimlerinin yaşadıkları bölgelerde de ön plana çıkmış ve yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Özellikle Anadolu Selçuklu Devleti döneminde seyahat edenlere hizmet sunması amacıyla kervansaraylar inşa edilmiş ve çağdaş dönemin turistik tesislerinin ilk örneklerini oluşturmuşlardır (Sezgin, 2001, s. 33). 40 km'lik aralıklarla inşa edilen bu yapılarda deve ile seyahat eden insanların barınma ve yiyecek-içecek gibi ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmıştır. Daha sonraki dönemlerde aynı kervansarayları Osmanlılar da kullanmıştır (Kozak vd., 2017, s. 51). Küçük bir beylik olmaktan çıkarak büyük bir İmparatorluk haline gelmesinden sonra Anadolu ve Orta Doğu'da stratejik üstünlüğü ele geçirmiş, İpek Yolu ile Baharat Yolu'nu kontrol altına almıştır. Bu bölgede yolların güvenliğini ve inandırıcılığının sağlanması amacıyla yol üzerine çok sayıda hanlar, hamamlar, kervansaraylar, çeşmeler yapılmıştır. Turistik hizmet amaçlı yapı sayısının ciddi sayılara ulaşması ve bu dönemde yoğunlaşması turizmin gelişimi açısından dikkat çeken önemli unsur olmuştur. Diğer taraftan Osmanlı ve İslam dünyasında turizm faaliyetlerinin inanç turizmi kapsamında ortaya çıktığı, bu dönemde sağlanan yol ve diğer konaklama hizmetleri sayesinde düzenli ve güvenilir seyahatlerin gerçekleştiği görülmüştür (Tuna, 2012, s. 32).

Osmanlı döneminde bir Türk denizcisi olan Piri Reis'in 16. yüzyılda yapmış olduğu geziler ön plana çıkmış ve "Kitab-ı Harbiye" adlı eseri hem denizcilik hem de turizm açısından önemli bir kaynak olmuştur. Yine bu dönemin önemli şahıslarından biri Evliya Çelebi'dir. 17. yüzyılda İmparatorluk içerisinde gezip gördüğü yerleri ve kervansarayları öyküsel olarak "Seyahatname" adlı eserinde ifade etmiştir (Avcıkurt ve Yıldız, 2016:51). Nitekim bu eserin diğer insanlara ulaşmasıyla birlikte ülkenin değişik yerlerindeki ilginç yerleri ziyaret etme yönünde eğilimler ortaya çıkmıştır (Tuna, 2012, s. 33).

2.1.1.2. Modern Turizm Paradigması Anlayışında Turizmin Gelişimi

Turizm gelişiminde daha klasik turizm anlayıştan daha modern bir harekete geçişin yaşandığı görülmüştür. Bu kapsamda sosyal sınıf farklılıklarının azaldığı, işçi sınıfı ve insan haklarının geliştiği, iletişim ile üretim faaliyetlerinin kitleselleştiği ve turizmin bir ihtiyaç olarak algılanması ile etkinliği azalan klasik turizm anlayışı yerini artan kitlesel üretimle birlikte “Modern Turizm Paradigması”nın geçerli olduğu bir döneme bırakmıştır (Zuelow, 2015; Kozak vd., 2017).

Bu dönemin sosyal yapısında çeşitlenme olduğu görülmektedir. Orta sınıf olarak tabir edilen kesimin güç kazanması, insanların ve işgörenlerin hakları hakkındaki çeşitli gelişmeler, sosyal güvenlik sisteminin gelişimi, otoritenin orta sınıfı sermaye sahiplerine karşı yasalarla koruması gibi gelişimler görülmüştür. Dönemin üretim şeklinin zanaatkârlıktan fordist üretim anlayışına geçtiği, daha standart ve verimli, ölçek ekonomisi ile araçların da aktif olduğu kitlesel bir üretim olduğu belirtilebilir. Teknolojinin gelişmesi ise geçmiş döneme göre daha farklı olduğu ifade edilebilir. Demir yolu ve hava yolu taşımacılığı gelişmiş, daha güvenli, konforlu, ucuz kara (otomobil) ve deniz araçları (krvaziyer gemi) ortaya çıkmış, bilgi ve iletişim teknolojileri gelişim göstererek kitleselleşme yaşamıştır. Turizm pazarı yoğun sanayileşme ile birlikte artan çalışma saatlerinin yaratmış olduğu yoğunluğu ortadan kaldırmak isteyen ve dinlenme ihtiyacı hissedilen bireylerden oluşmuştur. Bu kapsamda işgörenleri koruyan yasalar ile sosyal adalet ilkesi etrafında belirlenen bireysellikten uzak kitle turizmi hareketleri görülmüştür. Bu dönemde turizmin çeşitlenmesi bakımından sosyal turizm ortaya çıkmış, eğlence ve dinlence temelli deniz-kum-güneş üçlüsü temeline konaklama, seyahat ve aracılık hizmetleri verilmiştir (Akoğlan Kozak, 2013).

Modernlik bu dönemde bir değerden çok bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Son üç yüzyılda dünyada yaşanan değişimler kaçınılmaz bir duruma gelmiştir. Bu değişimler ve bu durumların var olması Avrupa’da başlamıştır. Modern dönem ise özellikle Reformasyon, Aydınlanma ve Endüstri Devrimi gibi daha sonra kuvvetli bir şekilde kabul edilecek olaylara dayanmıştır. Turizmin öyküsü de anlaşılacağı üzere Avrupa’da benzer bir şekilde “Grand Tour” ile birlikte doğmuştur. Nitekim turizm, Aydınlanma tarafından oluşturulan değişimin bir sonucu olarak genişlemiş, Endüstri Devrimi’nin bir ürünü ve yeni teknolojik icatlar olarak büyümüş

ve zenginliklerin daha da artması, bireylerin belirli fayda ve her geçen gün hizmetlere hak kazandığı hissini artması ile patlama yaşamıştır. Askeri ve ekonomik baskınlık sayesinde Avrupalılar yeni eğlencelerini dünyanın her köşesine götürebileceklerini temin etmiştir. Diğerleri ise turistlerle karşılaştıklarında hem turistten faydalanarak kendileri için zenginlik yaratma potansiyelini anlamış hem de turist olmak istemiştir (Zuelow, 2015, s. 12).

18. yüzyıl sonlarında İngiltere’de başlayan Endüstri Devrimi’nin bir sonucu olarak teknolojik yenilikler ile yaşanan diğer gelişmeler sosyal yapıda da değişimi ortaya çıkarmıştır (Demir, 2017, s. 34). Bu dönemde seyahat hareketliliğinin yaşanmasında önemli birkaç gelişme yaşanmıştır. Avrupa’da özellikle İngiltere ve Fransa’da ulaştırma daha iyi organize olmaya başlamıştır. Kuvvetli merkezi devletler yol şebekelerinin geliştirilmesi ve düzenli posta arabaları seferleri için gayret edilmiştir. Yeni ve benzer ya da uzak ve yakın yerlere olan seyahatlerin artmasında yeni yolların yapılması, yolcu treni ve yelkenli gemilerin hizmete sunulmasının etkisi olmuştur. Nitekim hem yolların hem de ulaşım araçlarının gelişmesi seyahat araçlarında çeşitli alternatifler yaratmış, maliyetleri düşürmüştü ve çok daha fazla insanı seyahat etme düşüncesine teşvik etmiştir (Toskay, 1989; Cook vd., 2010).

Bu dönemde diğer önemli adım ise otomobiller ve hava araçlarının hizmete sunulması olmuştur. Her ne kadar otomobil teknolojisinin öncüleri İngiltere, Fransa ve Almanya olsa da Henry Ford 1914’te Model T adındaki aracı seri üretime alarak bireysel seyahatin özgürleşmesini sağlamıştır. Diğer taraftan uçaklarla yolculuk etmek çok gecikmemiş ve uzak yerlere ulaşmak için gereken süre azalmaya başlamıştır. Bu kapsamda Orville ve Wilbur Wright, 1903’te uçaklarını başarıyla test ederek uçuş dönemini başlatmışlardır (Cook vd., 2010, s. 12). Nitekim turizm faaliyetlerinin gerçekleşmesi için seyahatlerde kullanılan bu ulaşım araçlarının teknolojik olarak gelişmesi, refah ve ilgi seviyesi ile dışa dönük davranışların artması insanların hem daha kolay yer değiştirmesine olanak sağlamış hem de özellikle sürekli yaşanan yerler dışında farklı yerlere seyahatleri önemli hale getirmiştir. Tarihsel süreçteki gelişmeler diğer taraftan insan taşımacılığı ile birlikte turizmin daha geniş alanlara yayılmasına neden olan sonuçları ortaya çıkarmıştır (Sezgin ve Yolal, 2012; Demir, 2017).

Ulaşım araçlarında özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren deniz ulaştırmasında yelkenli gemiler yerine buharlı gemileri yerine bırakmış ve özellikle İngilizler bu alanda öncülük yaparak dünya denizlerinde büyük bir avantaj elde etmişlerdir. Daha ileriki dönemlerde Süveyş Kanalı'nın açılması deniz yolunda yeni hedeflerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Deniz yolu ile yapılan deniz turları moda olmaya başlamış ve bu seyahatler gemicilik dünyasında önemli rol oynamıştır. Atlantik aşırı yolcu trafiğinde gemi taşımacılığının ucuz yönlü olması anbarlarda seyahat eden göçmenlerin tercihi olmuştur (Toskay, 1989, s. 90). Demir yolu taşımacılığındaki duruma bakıldığında ise ilk tren hattının 1825'te Stockton-Darlington arasında hizmete açılmış olmasıdır. Bunu, 1829 yılında açılan ve kıtanın kaynaşmasını sağlayan geniş demir yolu ağıyla ABD izlemiştir. Sırasıyla Fransa'da, Belçika'da, Almanya'da, Avusturya'da ve Rusya'da, daha sonraki yıllarda da Hollanda'da, İtalya'da, Şili'de, Peru'da, Brezilya'da ve Arjantin'de tren seferleri başlamıştır. Afrika'da ve Asya'nın bazı bölgelerinde İngilizler ve Fransızlar sömürgelerinde demiryollarını kurmuş, Japonya'da 1870'de, Çin'de ise 1880'de bir demir yolu ağı kurulmuştur. Bu dönemden itibaren raylar, köprüler, viyadükler ve tüneller dünyanın dış görünümünü oldukça değiştirmiştir (Löschburg, 1998, s. 112).

19. yüzyılda ilk seyahat acenteleri da görülmeye başlanmıştır. 1822'de İngiltere'nin Bristol kentinde Robert Smart kendisini buharlı gemi temsilcisi ilan etmiştir. O Bristol Channel limanlarına ve İrlanda'nın Dublin şehrine vapur yolcuları için rezervasyon yapmaya başlamıştır. Tren yolculuklarında ise en önemli atılımı 1841'de Thomas Cook yapmıştır. O, Leicester'den Loughborough'a 12 km'lik tren ile özel bir gezi yapmaya başlamıştır. Aynı yıl 5 Temmuz'da Cook'un treni yolcu başına 1 şilin gidiş dönüş fiyatıyla 570 yolcu taşımıştır. Bu gezinin halka açık olarak bilinin ilk gezi tren seyahati olduğuna belirtilmiştir. Böylece Thomas Cook haklı olarak tanınabilir ilk demir yolu gezi acentesi olarak öncü çalışmaları sonunda dünyanın her yerinde yaygın olarak taklit edilmeye başlanmıştır. İlerleyen dönemlerde Cook'un şirketi hızla büyüme göstermiş, Kıta'ya daha sonra ABD'ye ve dünyaya eşlik eden turlar gerçekleştirmiştir. Şirket daha sonra dünyanın en büyük seyahat organizasyonlarından biri olmuştur. Uzman seyahat acentelerinin ilki olan yani bir seyahat acentesinin tüm hizmetini sağlayan turları ise Thomas Bennett gerçekleştirmiştir. Bennett sık sık İngiltere'de tanınmış yerler için bireysel manzara

turları ayarlamıştır. Sonunda Bennett, 1850’de “gezi organizatörü” olarak iş kurdu ve bireysel turistlere yol tur rehberleri, taşıma araçları, yiyecek-ıçecek ve seyahat çantası sağlamıştır. Müşterileri için atlar hazırlamış ve odaları için rutin bir şekilde düzenlemeler yapmıştır (Goeldner ve Ritchie, 2009, s. 52). Yine yakın dönemlerde 1848’de “Amerikan Express Company”, 1896 ise “Wagons-Lifts” adlı firmalar ortaya çıkmış ve turizm kapsamında benzer hizmetler vererek turizmin gelişmesine katkı sağlamışlardır (Kozak, 2012).

Cumhuriyet öncesi Türk toplumlarında turizmin gelişimi dikkate alındığında seyahat hizmetlerine ilişkin devletin önemli katkıları olmuştur. Özellikle II. Mahmut döneminde 1827 yılında buharlı gemilerin alımıyla deniz taşımacılığı başlatılmış ve daha sonra bu gemilerin sayıları artırılarak insanların seyahatleri önemli ölçüde etkilenmiştir. Osmanlılarda yabancılar ise bölgede seyahat edebilmek ve serbest dolaşım için Bab-ı Ali’den yol emri veya tezkeresi olarak ifade edilen vize kapsamında değerlendirilebilecek belgelerden almıştır. Osmanlıların diğer devletlerle olan ticari ilişkisi sebebiyle bölgeye gelen yabancılar ağırlıklı olarak tüccarlardan oluşmuştur. Osmanlılarda Avrupa’daki sergilere benzer 1863 yılında İstanbul’da “Sergi-i Umumi Osmani” adında hem yerli hem de ithal makine, araç, gereç ile sanayi ürünlerin gösteriminin yapıldığı bir sergi yapılmıştır. Sergi sayesinde hem yurt içinden hem de yurt dışından başta Avusturya’dan olmak üzere Avrupa ülkelerinden ziyaretçiler gelmesi sağlanmış ve bu sergi ilk organize tur, sergiyi düzenleyen Mösyö Misiri’de ilk seyahat acentesi olmuştur. Osmanlı’daki konaklama hizmetlerinin durumuna bakıldığında ise otelciliğin örnekleri 1850’li yıllardan sonra görülmüştür. Bu kapsamda ilk olarak Edirne’de Auberge isiminde geleneksel han tarzında olan otel açılmıştır. Modern anlamda ilk otel ise 1892 yılında İstanbul’da turistik hizmetlerin tümünü verebilen Pera Palas olmuştur. Daha sonra aynı dönemde İstanbul’da Royal, Londra, Bristol, Splendid, Belvü, Grand Novotny, Akasya, Tokatlıyan, Carlton, Dilson, Çınar, Park gibi oteller hizmet vermeye başlamıştır (Demir, 2017, s. 36-42).

Birinci Dünya Savaşı döneminin sonlarına doğru yaklaşıldığında savaşın her ne etkileri olursa olsun hem bisikletler hem de otomobiller insanların evlerinden uzak yerlere seyahat etmesini sağlamıştır. Bu hareketlilik kültürel sermaye ve sosyal prestiji beraberinde getirmiştir. O dönemde devletler boş zaman seyahatlerini vatandaşları için bir araç olarak kullanmaya başlamıştır. Sonucunda devletler turizmi bir ya da daha

fazla farklı amacı başarabilmek için bir araç olarak görmüştür. Bu kapsamda ilk olarak tatillerin nüfusun büyük kısmının sağlığını iyileştirmesi umulmuştur. Diğer taraftan boş zaman seyahatlerinin vatandaşların uluslarını, kültürünü, devletinin ırksal ve politik üstününü tanımasına olanak sağlaması amaçlanmıştır. Üçüncü sebep olarak devletler turizmi modernlik için bir vitrin olarak görmüş ve kara yolları, arabalar, büyük yolcu gemileri, lüks tatil köyleri gibi gelişmeleri rejim için modern görünümün bir sembolü olarak kullanmışlardır. Son olarak devletler filizlenen yeni endüstrilerini hem ekonomik büyüme hem de az gelişmiş bölgeleri büyütebilmek ve yoksulluğun ötesine geçebilmek için bir kaynak olarak belirlemiştir (Zuelow, 2015, s. 135).

İkinci Dünya Savaşı öncesindeki 1930'lu yıllarda turizmin kitleselleşmesindeki ilk adım Avrupa ülkelerinin çoğunda işçi sınıfı ile diğer çalışanlar için iyileştirmeler nedeniyle olmuştur. Çalışanların sekiz saatlik iş günü, beş günlük çalışma haftası ve iki haftalık yıllık ücretli izin gibi hakları elde etmesiyle turizm ilk kez kitleselleşmiş ve toplumsal bir olgu haline gelmeye başlamıştır. Turizmin kitleselleşmesinde ikinci önemli tarih 1950'li yıllardır. Bu dönemde batı kapitalizmi ve endüstrileşme derinleşmiş ve batı dışı toplumlarda da görülmüştür. Bu durum diğer ülkelerde de refah düzeyini artırmış ve yeni oluşan işçi sınıfının turizm faaliyetlerine katılmasıyla batı dışı ülkelerde de turizm yaygınlaşmıştır (Tuna, 2012, s. 34). Turizmin büyük hacimlere ulaşmasının tur operatörlerinin de etkisi olmuştur. Oluşturulan paket tur ile bireylerin tek olarak yapabilecekleri harcamalardan çok daha ucuz bir şekilde önceden belirlenmiş grup seyahatlerine katılımlar artmıştır. Diğer taraftan artan taleple birlikte turistlerin tatil ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla operatörler hızlı bir gelişim içerisine girmiştir (Avcıkurt ve Yıldız, 2016, s. 52).

1980'li ve 1990'lı yıllarda turizmin gelişimindeki en önemli nokta ise endüstriyel kapitalizm küreselleşme ile birlikte ortaya çıkmıştır. Batı ile birlikte özellikle batı dışı ülkelerde sanayinin güçlenmesi çarpan etkisi yaratarak gelir etkisi oluşturmuş ve bu durum işçi sınıfının turizm faaliyetlerine katılmasını sağlayarak turizmin küresel çapta gelişimine neden olmuştur (Tuna, 2012, s. 35). Diğer taraftan bu dönemde turizmin gelişmesindeki en önemli faktörlerden birisi turizm faaliyetlerinin ekonomik boyutu devletler için çekicilik oluşturmasıdır. Turizm endüstrisi; ulaştırma, konaklama, yeme-içme, rekreasyon ve eğlence gibi alt sektörleri ile döviz girdisi sağlamış ve yarattığı istihdam olanakları sayesinde de ülkelerin en

önemli sektörlerden birisi haline gelmiştir (Oral, 2005).

2.1.1.3. Post-Modern Turizm Paradigması Anlayışında Turizmin Gelişimi

Her ne kadar post-modernizm ve ortaya çıkış zamanı ile ilgili çeşitli tartışmalar yaşansa da (Huysen, 1984; Urry, 2000; Harvey 2012) günümüze yakın bir tarih olan 2000’li yıllardan itibaren ağırlığını hissettiren bir anlayıştır. Post-modern dönemde, turizm hareketlerinin modern dönemdeki kitlesel hareketten uzaklaştığı ve bireyselliğin ön plana çıktığı görülmüştür. Nitekim turist tipolojileri anlamını yitirdiği, turistlerin ve turizm işletmelerinin teknolojiden en üst düzeyde faydalandığı, üst gerçeklik ve sanal deneyimlerin gerçekliğe dayanan öğelere oranla daha çok tercih edildiği bu zaman dilimine “Post-Modern Turizm Paradigması” olarak ifade edilmiştir (Akoğlan Kozak vd., 2013; Urry, 2000).

Bu dönemde sosyal yapıda çeşitli değişimler gerçekleşmiş ve küreselleşme kendisini hissettirmeye başlamıştır. Bireyselleşme daha fazla ön planda olmuş, farklılaşma çabaları üst düzeye gelmiş, boş zamanı değerlendirme ve kendini gerçekleştirme toplumsal bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır (Nuryanti, 1996). Dönemin üretim şekli fordist üretimden Post-Fordist üretim anlayışına doğru geçiş yapmıştır. Diğer taraftan üretimde esnek, kişiye özel, tüketiciyi odağına alan ve araçlara olan bağımlılığın azaldığı sürdürülebilir-çevre odaklı üretim anlayışı hâkim olmuştur (Urry, 2000). Post-Modern dönemde teknolojide de bir gelişim yaşanmıştır. İnternet, bilgi ve iletişim sistemleri gelişim göstermiş, sanal gerçeklik insan hayatına girmiş, mevcut ulaşım araçları konfor ve hız bakımından daha nitelikli hale ulaşmıştır (Akoğlan Kozak vd., 2013). Bu dönemin turizm pazarının özellikleri dikkate alındığında turizme olan talep kitlesel şekilleyken daha sonra bireylerin özel ilgisine dayalı bir değişim yaşanmıştır. Turistik tüketicilerde çevre koruma bilincinin artmış, mevcut gerçek yaşamın daha fazlası talep edilmiş, zaman ve mekâna bağlı olmayan ve tipolojilerinin değişkenlik gösterdiği turistler ortaya çıkmıştır (Zhang ve Hui, 2016). Bu dönemde turizm çeşitlenmesi görülmüş ve turistik tercihin önemsendiği doğa temelli (çiftlik turizmi), kültürel (kültürel miras turizmi), eğitime ve hobiyeye (kongre turizmi, alışveriş ve kumar turizmi) dayalı turizm çeşitleri ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan teknolojinin birçok alanda gelişmesi sayesinde ortaya çıkan uzaya olan seyahatler de uzay turizmini ortaya çıkarmış ve temalı parklar, temalı oteller gibi geçmiş ve geleceğin bir arada sunulduğu üst-gerçeklik ile sanal gerçekliğe dayanan

turistik ürün çeşitlenme yaşanmıştır (Uriely, 1997; Akoğlan Kozak vd., 2013).

Modern dönemde sanayi devriminin gerçekleşmesinden sonra dünya büyük gelişmelere sahne olmuştur. Hızlı nüfus artışı ile birlikte teknolojinin gelişmesi artan üretim ihtiyacı nedeniyle kaynakların üst düzeyde kullanımına neden olmuştur. İnsanlar ise artan üretim ve tüketim ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla sınırsız bir kaynak olarak düşündüğü doğayı bilinçsiz bir şekilde kullanmış ve doğal kaynaklar üzerinde tahrip yaratmıştır. Nitekim ekonomik, sosyal, teknoloji gibi alanlarda yoğun kalkınma çabaları çevre üzerinde yük oluşturmuş ve bu değerlerin birçok kez ihmal edilmesiyle sonuçlanmıştır (Tıraş, 2012).

Bu dönemde mevcut duruma turizm açısından bakıldığında ise artan turist sayısı ile birlikte turizm faaliyetleri sezon içi olarak tabir edilen dönemde kitle turizmi nedeniyle özellikle kıyı bölgelerinde yoğunluk oluşturmuştur. Bununla birlikte turistik hizmet amacıyla inşa edilmiş tatil köyleri, oteller ve diğer işletmelerin artması, ekonomik yönü ağır basan hırçın pazar politikası sebebiyle bölgelerin taşıma kapasiteleri zorlanmış bazen de kapasiteyi aşan kullanımlar gerçekleşmiştir. Bu tüketim anlayışına sahip turistik faaliyetler sorun olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Nitekim yapılaşmanın artması sebebiyle beton görünüm görsel kirliliğe sebep olmuş, ekolojik denge bozulmaya başlayarak çevresel kirlilik artmış, fauna-flora üzerinde kayıplar gerçekleşmiş, sosyo-kültürel farklılıklar ve beklentilerin uyuşmaması sebebiyle kültürel bozulma yaşanmıştır (Kısa Ovalı, 2007, s. 65).

Kıyı bölgelerinde başlayan kitlesel hareketler zamanla tüm bölgeleri etkilemeye başlamış ve çeşitli yönlerden etkisini hissettirmiştir. Turizm faaliyetlerinin üst düzeyde kitlesel artışı ekonomik yönden dengesiz gelişim, gelir eşitsizliği, jeopolitik riskler, artan malzeme maliyetleri gibi etkilerini göstermiş; ağır hava koşulları, iklim değişiklikleri, sera gazı emisyonları, su ve diğer kaynakların kıtlığı, aşırı enerji tüketimi gibi çevresel yönden tehlikeleri ortaya çıkarmıştır (GhulamRabbany vd., 2013; Azam vd., 2018). Nitekim hem turistik faaliyetler hem de diğer faktörler sebebiyle dünya kaynaklarının kirletilerek tükenme tehlikesiyle karşı karşıya gelmesi insanlarda çevre bilincinin oluşmasını ve artmasını sağlamıştır (Kısa Ovalı, 2007). Bu kapsamda sürdürülebilir kavramı ortaya çıkmış ve 1972 yılında Stockholm'de "İnsanın Çevresi" adlı konferans düzenlenmiştir. Sürdürülebilirlik kavramı üzerine daha yoğun çalışmalar sonucunda 1987 yılında Brundtland Raporu ile

sürdürülebilirlik üzerinde daha detaylı durulmuş ve raporda “günümüzün ihtiyaçlarının gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetlerine zarar vermeden karşılanması” gerektiği ortaya konmuştur (Alkan, 2015, s. 6693). 1992 yılında ise Rio Çevre Zirvesi’nde sürdürülebilir bir dünya ve çevre için kriterler ortaya koyulmuştur. Bu kriterler turizm sektörüne de uyarlanmış ve çevreye zarar vermeden ondan yararlanma yollarının geliştirilmesi ve tüm yerel halkların kültürünün yok edilmeden onların turistik faaliyetlerden faydalanmalarının sağlanması gerektiği vurgulanmıştır (Karacan, Karacan ve Güngör, 2015).

Artan çevre bilincinin turizm sektörüne de yansımaları olmuştur. Bu dönemde doğal çevre bilinci yüksek, kültürel çevre verilerine daha fazla önem veren, konfor beklentisi öncelikli olmayan farklılık arayışı içinde olan ve tipolojileri anlamsızlaşan turistler ortaya çıkmıştır (Kısa Ovalı, 2007; Zhang ve Hui, 2016). Diğer taraftan artan duyarlılık ve çevre bilinci sayesinde turizm işletmelerinde de yeşil işletme anlayışı ortaya çıkmış ve sürdürülebilir turizm kapsamında çevre dostu faaliyetler gerçekleştirilmiştir. İşletmeler, turizm ve çevre ilişkisi sebebiyle hem ortaya çıkan sorunları azaltabilmek ve bertaraf edebilmek hem de alternatif turizm pazarında daha fazla pay alınabilmek amacıyla ISO 14001 ile EMAS adlı çevre yönetim sistemleri ile Mavi Bayrak, Yeşil Yıldız, Beyaz Yıldız gibi eko-etiket uygulamalarını benimsemiştir. (Chan ve Li, 2001; Çolak, 2010; Kızılırmak, 2011; Kahraman ve Türkay, 2014).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tur operatörlerinin zirveye ulaşan ekonomik ve agresif pazarlama politikaları sebebiyle kitle turizmi kapsamında yapılan faaliyetler doğal kültürel kaynaklar üzerinde yapmış olduğu negatif etkilerin azaltılması gerekliliğinin fark edilmesinden sonra yeni arayışlara gidilmiştir. Doğal ve kültürel kaynakların azalması ve nitelik kaybı yaşaması, çevre bilincinin artması, sürdürülebilir gelişim anlayışı, turizmin tüm mevsimlere yayılmasının benimsenmesi, kitle turizminin sıradanlaşması ve turistlerin klasik kitle turizminden sıkılması, kitlesel hareketlerden bireysel harekete doğru yönelim yaşanması, turizmden elde edilen ekonomik kazancın tüm bölgelerden elde etme isteği, kırsal alanlarda kalkınma artırmayı ve göçü önleme gibi pek çok sebep dolayısıyla turizmde çeşitlendirme gündeme gelmiştir. Nitekim yeni arayışlar sayesinde kıyı bölgelerindeki turizmin etkilerini azaltmak, etkili ve bilinçli turizm kullanımıyla tüm bölgelerde gelir,

istihdam ve refah düzeyinde artırmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda devletler, ulusal ve yerel hükümetler, yatırımcılar ve turizm uygulayıcıları yeni arayışlara girmiş ve alternatif turizmi gündemlerine almıştır (Bahçe, 2013, s. 10). Bir ürün şekli olarak kitle turizmine göre daha esnek üretim ve organizasyon sistemine sahip olan alternatif turizm, günümüzde genellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından turizmin gelişimi için kullanılmış ve post-fordist hareketin bir örneği olarak ortaya çıkmıştır (Leksakundilok, 2004). Kavramsal olarak tek bir turizm türü şeklinde idrak edilse de gerçek anlamda karmaşık ve kapsamlı bir fenomen olduğu belirtilmiştir. Nitekim alternatif turizm sürdürülebilirlik, ekoturizm, toplum temelli turizm, fuar turizmi, yoksulluğu önleme turizm, yerli özgün turizm, gönüllü turizm, eğitim turizmi gibi turizmin farklı türleri olarak ortaya çıkmıştır (Baytok, Pelit ve Soybalı, 2017, s. 6).

Post-modern dönemde özel ilgiye dayalı otantik turizm çeşitlerinden biri olarak ifade edilen bisiklet turizmi (Duran, Sevinç ve Harman, 2018) ulaşım araçlarının gelişim göstermesiyle önemsizleşen ancak ilerleyen dönemde tekrar gündeme gelen alternatif turizm kapsamında turistlerin tercih ettiği diğer turizm türlerinden olmuştur. Niş pazarın bir ürünü olarak ifade edilen bisiklet turizmi, ilk dönemlerde ekonomik durumu daha düşük seviyede olan turistler tarafından kullanılmış ancak kırsal bölgelerde kullanımını daha fazla artırabilmek ve yerel ekonomik katkı sağlayabilmek amacıyla planlayıcı ve politikacıların ilgi alanına girmiştir. Turistik ve rekreatif amaçlı yapılan bisiklet turizmi kapsamında talebe göre ürünler oluşturulmuş ve ticari bisiklet turları gerçekleştirilmiştir. İlerleyen dönemlerde gelişen pazar ve altyapı sayesinde ulusal ve uluslararası örgütler, yerel yönetimler bisiklet yolları inşa ederek bisiklet turizmini desteklemeye başlamıştır (Aşan ve Akoğlan Kozak, 2015, s. 270).

Bu dönemde özellikle teknolojik gelişme ve değişme üst düzeyde yaşanmış ve turizm sektörü de bu gelişmelere ayak uydurmuştur. Bu dönemde artırılmış gerçeklik ile sanal gerçeklik teknolojisi turizmin tüm aktörleri (işletmeler, müzeler, turistler, destinasyonlar) tarafından kullanılmıştır. Artırılmış ve sanal gerçeklik teknolojileri sayesinde turizmde üç boyutlu görsel objeler ve sanal platformlar oluşturularak turizm işletmeleri, destinasyonlar, müzeler, tarihi, kültürel ve mimari alanlar gibi yerleri turistlere öncesinden gerçekmiş gibi sanal ortam üzerinden deneyimleme olanağı sunulmuş ve turistlerin bu yerler hakkında bilgi almaları sağlanmıştır (Demirezen,

2019, s. 2). Turizm sektöründe sanal ve üst gerçekliğin en çok kullanılan ve bilinen örneklerini ise Las Vegas, Universal Stüdyoları, Disneyland, hayvanat bahçeleri, temalı parklar, oteller ve alışveriş merkezleri gibi sosyal alanlar oluşturmuştur (Akoğlan Kozak vd., 2013, s. 18) Diğer taraftan bu dönemde teknolojik gelişmişliğin, üst gerçekliğin ve fantastik deneyimin bir ürünü olduğu ifade edilen uzay turizmi (Collins, 2004; Otto, 2009; Chang, 2015) turistlerin farklı ve keşfedilmemiş yerleri görme güdüsü nedeniyle ortaya çıkan diğer bir turizm türü olmuştur. Genel olarak halk içinden kişiler tarafından uzay istasyonunda ya da uzay otellerinde belli bir ücret karşılığında eğitim, eğlence, boş zamanları değerlendirmenin yanı sıra dünyayı uzaktan izlemek, yerçekimsiz bölgede dolaşmak amacıyla yapılan seyahatler uzay turizmi kapsamında değerlendirilmiştir (İstanbulu Dinçer, Can ve İnan, 2018, s. 83). Uzay turizmi kapsamında yapılan ilk seyahat 2001 yılında olmuş ve Amerikalı Dennis Tito Uluslararası Uzay İstasyonu'na seyahat gerçekleştirmiştir. Daha sonra Güney Afrikalı Mark Shuttleworth, 2005'te Greg Olsen, 2007 ve 2009'da Charles Simonyi, 2015'te de Sarah Brightman uzay turisti olarak uzaya yolculuk etmiştir (Cole, 2015, s. 132). Ancak uzay turisti olabilmek için katlanılan maliyet (20-35 milyon dolar) oldukça yüksek olmuştur (Yüncü, 2018, s. 46).

Post-modern turizm anlayışının devam ettiği bugünkü turizm gelişimi ele alındığında Dünya Turizm Örgütü'nün verilerine göre kimya ve yakıt endüstrisinden sonra dünyanın en büyük üçüncü ihracatçısı konumunda olan turizm sektöründe, 2019 yılında uluslararası turist sayısı 1.4 milyara ulaşmış, toplam turizm ihracatından (turizm geliri ile yolcu taşımacılığında) 1.7 trilyon dolar elde edilmiştir. Turistlerin %51'i Avrupa'ya , %25'i Asya Pasifik'e, %15'i Amerika'ya, %5'i Afrika'ya ve %4'ü de Orta Asya'ya seyahat gerçekleştirmiştir. Turistlerin tatil amaçları %56 ile boş vakit değerlendirme, rekreasyon ve tatil, %27'si din, sağlık, arkadaş-akraba ziyareti ve diğer sebepler, %13'ü iş ve mesleki, %4'ü de belirtilmeyen sebeplerden gerçekleşmiştir. Turistler destinasyonlara varışlarında ulaşım şekli olarak %58 ile hava yolu, %37 ile kara yolu, %4 ile deniz yolu ve %2 ile de demir yolu tercih etmiştir (UNWTO, 2019).

2.1.2. Gelişim Sürecinin Bir Sonucu Olarak Turizmin Etkileri

Dünyanın her bölgesinde, özellikle zengin ve çekici bir kültürel veya doğal çevreye sahip olanlar için turizm önemli bir ekonomik faaliyet ve istihdam yaratıcısıdır, ancak aynı zamanda bazı sosyal ve çevresel olumsuzlukların da önemli bir nedenidir. Diğer taraftan turizm, sanayileşmiş dünyanın çoğu kentli sakinleri için doğal ve kültürel güzelliklerin tadını çıkarabilecekleri sakin ve dinlendirici bir yere kaçmak, fizyolojik ve psikolojik dengelerini korumak için zorunluluk haline gelmiştir (Briassoulis, 1992, s. 1).

Özellikle 21. yüzyılda turizm faaliyetleri üst düzeyde gelişme içerisine girmiştir. Gelir düzeylerinin artması, teknolojik gelişmeler nedeniyle ulaşımın ve haberleşmenin kolaylaşması, boş zaman değerlendirme gibi nedenlerle ulusal ve uluslararası düzeyde turizm faaliyetleri sürekli artış göstermiştir. İlk olarak deniz-kum-güneş anlayışına sahip kıyı turizmi ile gelişimi devam ettiren turizmde, ilerleyen dönemlerde istek, ihtiyaç ve ilgilinin değişmesi sebebiyle yenilik ve çeşitlilik arayışına girilmiştir. Önceleri ağırlıklı olarak kıyı bölgelerde gelişim gösteren turizm, yeni anlayışların benimsenmesinden sonra iç bölgelerde de faaliyet alanı göstermiş ve alternatif turizmi ortaya çıkarmıştır. Nitekim turizm gelişiminin artış göstermesi nedeniyle doğal, tarihi ve kültürel kaynaklara sahip iç bölgelerde de günden güne mekânsal değişimler olmakla birlikte çevresel ve kültürel değerler üzerine olan etkiler de artış göstermiştir (Özdemir ve Kervankıran, 2011). Bu kapsamda bakıldığında dünyayı küreselleştirmede baskın bir mekanizma olan turizmin, modern toplumdaki tüm yaşamı etkileyen hem sebep hem de sonuç değişkeni olduğu anlaşılmaktadır. Turizmin yeni bölgelere, özellikle de az gelişmiş bölgelere doğru büyümesi ve istila etmesi, hem olumlu hem de olumsuz önemli sonuçları ve etkileri beraberinde getirmektedir (George, Mair ve Reid, 2009, s. 5). Diğer bir ifade ile turizm, küresel GSYİH'ye katkıda bulunan ve iş yaratan çok önemli bir sektörü temsil ederken, ayırım gözetmeyen gelişimi, hedef taşıma kapasitesinden daha yüksek bir akış hacmi üretebilir ve ardından ekonomik, sosyal ve doğal çevre üzerinde olumsuz etkiler de yaratabilir (Manente, Minghetti ve Mingotto, 2014).

Turizmin olumlu yönü hep ele alınmışken turizmin kaynağının göz ardı edilmesi turizmin ve onu oluşturan etmenlerin sonunu getirmesi anlamına gelmektedir. Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi ve uluslararası turizmden bir ülkenin

veya bölgenin daha fazla pay alabilmesi için mevcut doğal, kültürel ve tarihsel değerlerin etkin bir şekilde korunması önemlidir. Bu anlayış içerisinde uluslararası alanda önemli ölçüde büyüme gösteren kültür ve doğa turizminin mülk sahiplerine, ekonomik anlamda bölge ya da ülkeye önemli katkıda bulunduğu bilinen bir gerçektir (Kozak vd., 2017, s. 109). Ancak turizm olgusunun karmaşık etkileşim içerisinde olmasının yanı sıra sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerin birbirine bağlı olması ve birbirinden etkilenmesi sebebiyle turizm gelişiminin toplam etkisini ölçmek de zor bir hale gelmektedir (Nunkoo ve Ramkisson 2007, s. 140).

Williams (1979) ve Harcombe'ye (1999) göre turizmin etkilerini genel olarak ekonomik, sosyal ve çevresel (fiziksel) olmak üzere üç kategoride tanımlamaktadır. Yapılan araştırmalarda bu vurgulanan bu üç kategoride hem olumlu etkileri (Travis, 1984; Ross, 1992; Archer, Cooper ve Ruhanen, 2005) olduğu belirtilirken hem de olumsuz etkilerinin (Haralambopoulos ve Pizam, 1996; Cunha, 2010; Pizam, 1978) olduğu ifade edilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde turizm gelişiminin bir sonucu olarak turizmin ekonomik, sosyokültürel ve çevresel boyutlarının olumlu ve olumsuz etkileri genel hatları ile ortaya konulması hedeflenmiştir.

2.1.2.1. Ekonomik Boyutu İle Turizmin Etkileri

Gün geçtikçe daha fazla ülke turizm gelişimini ekonomik refahı artırmada etkili araç olarak kullanmaktadır (Cook vd., 2010). Turizmin ekonomik büyümeye katkı sağlayan önemi o kadar yaygın kabul görmektedir ki dünya genelinde yıldan yıla büyük bir yatırım yapılmaya devam edilmektedir (Amutha, 2011). Turizmin ekonomik önemine ilişkin iddialar, sektöre iş dünyası, kamu görevlileri ve genel olarak halk arasında daha fazla saygı gösterilmesini sağlamaktadır (Stynes, 1997, s. 1). Nitekim çevresel ve sosyokültürel etkilerinden farklı olarak turizmin ekonomik etkileri genellikle faydalı olduğu düşünülmektedir (Harcombe, 1999, s. 11).

Turizmin olumlu ekonomik etkilerine bakıldığında ülkeler için döviz yaratıcı etkisi bulunmaktadır. Bunun yanında destinasyonlarda turistik işletmelerin doğuşu ve faaliyet artışı ile birlikte yeni iş ve imkânların ortaya çıkışını sağlamaktadır. Özellikle hizmet küçük ölçekli iş sektöründeki geliri, ticareti ve girişimciliği hareketlendirmektedir. Turizm dışı kullanımlar için uygun yeni altyapı sağlamasının yanı sıra atıl bölgelerde bölgesel gelişmeyi artırmaktadır. Turizm daha fazla devlet harcamasına izin veren daha fazla vergi gelirinin sağlanmasına yardımcı olmakta ve

diğer faaliyetler üzerindeki vergilerin azaltılmasına da yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan turizm, çarpan etkisi olarak adlandırılan işleyişi sağlamaktadır (Ross, 1992; Jafari, 1997; Harcombe, 1999; Dilber 2007; Amutha, 2011; Mishra, Rout ve Mohapatra, 2011; Shrivastava, 2015).

Turizmin olumlu ekonomik etkilerinin yanı sıra olumsuz etkilerinin olduğu da açıktır (Stynes, 1997). Turizm ve seyahat ile ilgili yapılmış çalışmalar genellikle olumlu etkilerini açıklama eğilimindedir (Harcombe, 1999). Turizmin gelişimi ile birlikte turizmin olumsuz etkilerinin de vurgulanması gereken diğer bir konudur. Nitekim turistik faaliyetler sebebiyle ithalat eğilimi artmakta ve yerel ekonominin dışına çıkan harcama sızıntıları yaşanmaktadır. Turizmde mal ve hizmet üretiminde fırsat maliyeti ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan turizm kaynaklı yer değiştirme yaşanmakta ve çalışanlar asli işlerinden ayrılıp turizmle ilgili işlere geçiş yapmaktadır. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde kısıtlı kaynakların büyük kısmının turizme yönlendirilmesi turizme aşırı bağımlılık yaratmaktadır. Destinasyonlarda turizmin gelişimi ise sebebiyle enflasyon ve yüksek arsa maliyetleri yaşanmaktadır. Turizmin faaliyetlerinin mevsimlere aşırı bağlı olduğu ülkelerde mevsimsellik sorunları ortaya çıkmaktadır. Turizm sektörünün diğer sektörlerle olan aşırı ilişkisiyle birlikte yeni ve ekstra maliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte turizm faaliyetlerinin üretilmesi ve hizmetinin sunulmasında yabancı işgücüne aşırı güvenilme problemi yaşanmaktadır. Turistik yatırımların yapılabilmesi kapsamında yabancı sermaye yatırımlarının oluşturduğu sorunlar, turizmin ekonomik olarak neden olduğu olumsuz etkiler olarak belirtilebilir (Stynes, 1997; Harcombe, 1999; Blake, 2000; Ennew, 2003; Laffargue, 2009; Ardahaey, 2011).

2.1.2.1.1. Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri

Turizmin olumlu ekonomik etkileri ele alındığında literatürde altı başlık altında incelendiği görülmektedir. (Kozak, 2013; Davras, 2017). Turizmin olumlu ekonomik etkileri ödemeler dengesi üzerine etkisi ve gelir yaratıcı etkisi turizmin parasal (moneter) etkilerini meydana getirirken; istihdam yaratıcı etkisi, bölgeler arası gelişme düzeyine etkisi, altyapı ve üstyapı yatırımlarına etkisi ve diğer sektörlerle etkisi ise turizmin reel ekonomik etkilerini oluşturmaktadır (İçöz, 2005; Çeken, 2014; Arabacı, 2018). Turizmin olumlu ekonomik etkileri Şekil 2.1.'de belirtilmektedir.

Şekil 2.1. Turizmin olumlu ekonomik etkileri (İçöz, 2005; Çeken,2014; Arabacı, 2018)

Ödemeler Dengesi Üzerine Etkisi: Turizm birçok ülkenin dış ödemeler üzerinde önemli bir etkiye sahip bir sektördür (Çimat ve Bahar, 2003). Turizm para akımları açısından genellikle turist gönderen bölgede kazanılan ve tüketim dışı kalan veya tasarruf edilen paranın gidilecek bölgede harcanması olarak belirtilmektedir. Uluslararası düzeyde bu durum örneğin, A ülkesinde kazanılan paranın büyük bir oranının B ülkesinde sunulan mal ve hizmetlerin satın alınması diğer bir ifade ile bu mal ve hizmetlerin kullanımı için harcanması anlamına gelmektedir (İçöz, 2005, s. 236). Turizm döviz arzını artırıcı rolü ile bir ihracat şekli olarak ifade edilmektedir. Ancak bir ülkenin dış ekonomik işlemlerinde toplam gelirleri dış ülkelere yaptığı toplam ödemelerinden fazla ise ödemeler bilançosu “lehte” ya da “fazla” olduğu, bunun tersi bir durum söz konusu olduğunda “aleyhte” veya “açık” vereceği belirtilebilir (Öztaş ve Karabulut, 2006, s. 60).

Döviz Geliri > Döviz Gideri => Pozitif Etki

Döviz Geliri < Döviz Gideri => Negatif Etki

Yukarıda belirtilen bu iki etki dış turizm bilançosunu belirtmektedir. Turistik faaliyetler sonucu meydana gelen turizm gelir ve giderleri dış ödemeler bilançosunda gösterilmektedir. Dış aktif turizm (turizm geliri) ve dış pasif turizm (turizm gideri) olarak iki temel model üzerinden oluşan dış turizm bilançosunda gelir ve gider arasındaki farkın alınmasıyla gereken hesaplamalar yapılmaktadır. Nitekim bilanço

üzerinde gerçekleşen fazlalık ödemeler dengesi üzerinde olumlu etki yaratacaktır. Diğer taraftan turizm, uluslararası ticarete ödemeler dengesi üzerinde olumlu etki meydana getiren dengeleyici bir faktör görevi yerine getirmektedir. Örneğin Japonya gibi gelişmiş ülkelerde ödemeler dengesinin fazla vermesi sebebiyle enflasyona neden olmaması için ülke vatandaşlarını ülke dışındaki turizm hareketlerine teşvik edip harcama yapmalarını sağlamaya çalışmaktadır. Konu diğer bir bakış açısıyla ele alındığında ödemeler dengesi açık veren az gelişmiş veya gelişme aşamasında olan ülkeler gelir dağılımı, istihdam, ücret ve fiyat, dış borçların daha rahat ve etkin sürdürülebilirliği noktasında makro ve mikro büyüklüklerde olumsuz gelişmelere neden olmaması için yabancı turist sayısını ve ulusal gelirin artırmak amacıyla çaba sarf etmektedir. Böyle bir yolla ülkeler uluslararası turizmden elde edebileceği gelir veya yapacağı harcamayla ödemeler dengesini sağlamaya çalışmaktadır (Kozak, 2013, s. 174).

Türkiye'nin son 10 yılı yani 2008 ile 2018 yılları arasındaki turizm geliri ile gideri arasındaki ilişki Tablo 2.2.'de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde Türkiye'nin turizm gelirleri 10 yıl içerisinde turizm giderlerinden daha fazla olmuştur. Ancak yıllara göre turizm gelirlerinde dalgalanmalar gözlenirken turizm giderlerinde daha sabit ve dalgalı olmayan bir görüntü çizmiştir. Türkiye'nin turizm gelir ve gider arasındaki farkın pozitif olması ödemeler dengesi üzerinde olumlu etki yarattığını göstermektedir.

Tablo 2.2. Türkiye'nin 2008-2018 yılları arası turizm geliri ve gideri (TÜİK)

Yıl	Turizm Geliri (000)\$	Turizm Gideri (000)\$	Gelir ile Gider Arasındaki Fark
2008	25 415 067	4 266 197	21 148 870
2009	25 064 481	5 090 440	19 974 041
2010	24 930 996	5 874 520	19 056 476
2011	28 115 694	5 531 486	22 584 208
2012	29 007 003	4 593 390	24 413 613
2013	32 308 991	5 253 565	27 055 426
2014	34 305 904	5 470 481	28 835 423
2015	31 464 777	5 698 423	25 766 354
2016	22 107 440	5 049 793	17 057 647
2017	26 283 656	5 137 244	21 146 412
2018	29 512 926	4 896 310	24 616 616

Türkiye turizminin ihracat ve ithalat içerisindeki yeri ortaya konulması gereken diğer bir konuyu oluşturmaktadır. Nitekim tablo 2.3. incelendiğinde Türkiye'nin son 10 yılı içerisinde ihracat gelirlerinde turizmin önemli bir payı olduğu görülmektedir. 2009 yılında turizm gelirlerinin ihracat payı içerisindeki payı neredeyse %25'i bulmuştur.

İthalat giderleri içerisinde turizmin payı da genellikle düşük oranda kalmış ve en yüksek oranı 2009 yılında %3,6 olmuştur. Elde edilen rakamlar dikkate alındığında Türkiye’de turizmin dış ticaret açığını kapatmada önemli bir sektörü olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.3. Türkiye'nin 2008-2018 yılları arası turizm gelirinin ihracata ve giderinin ithalata oranı (TÜRSAB)

Yıl	İhracat Gelirleri (000) \$	Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine Oranı	İthalat Giderleri (000) \$	Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı
2008	132 027,2	19,2	201 963,6	2,1
2009	102 142,6	24,5	140 928,4	3,6
2010	113 883,2	21,9	185 544,3	3,2
2011	134 906,9	20,8	240 841,7	2,3
2012	152 478,5	19,2	236 545,1	1,9
2013	157 610,2	21,3	242 177,1	2,1
2014	151 802,6	21,8	251 661,3	2,2
2015	143 934,9	21,9	207 203,4	2,8
2016	142 606,2	15,5	198 601,9	2,5
2017	156 992,9	16,7	233 799,6	2,2
2018	167 967,2	17,5	223 046,4	2,2

Gelir Yaratıcı Etkisi: Turizmin bir tüketim olayı olması sebebiyle uluslararası düzeydeki turizm hareketleri sonucu kendi ülkesinden başka ülkeye seyahat eden turistlerin ve seyahat edilen ülkenin iç turizmine katılan yerli turistlerin istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla yapmış oldukları tüketim harcamaları sonucunda artan turizm talebini karşılamak için yapılan turistik yatırımların hem turizm sektöründe hem de sektörü besleyen diğer sektörlerdeki üretim faktörlerinin gelirini oluşturması durumudur. Diğer taraftan yapılan turistik harcamaların yarattığı gelir etkisinin yanı sıra bu harcamaları gelir şeklinde elde eden çeşitli birimlerin çeşitli sebeplerle yaptıkları harcamalar ülke ekonomisi içinde devrederek yeni gelirlerin yaratılmasına sebep olmaktadır. Bu mekanizmanın işlemleriyle ortaya çıkan nihai turizm geliri yabancı turistlerin yapmış oldukları turistik mal ve hizmet harcamasından yüksektir (Çeken, 2014, s. 147).

Turistik harcamaların gelir etkisi ile birlikte ülke ekonomisi üzerinde diğer sektörlerle yaptığı etkiyi bir örnekle açıklanması daha faydalı olacaktır. Bu kapsamda; otel işletmelerinin ve lokantaların, yiyecek-içecek ham madde ihtiyaçlarını iç piyasadan karşıladıkları varsayıldığında toptancı ve imalatçıların da bu ürünleri çiftçilerden satın alması gerekecek ve böylece turizm kapsamında elde edilen bir birimlik gelirin belli bir oranı tarım kesimine kadar uzanmış olacaktır. Görüldüğü gibi turizmden belirli bir

dönemde elde edilen gelir miktarındaki artış, ülke ya da bölgeye giren ilk gelir miktarını aşmış ve milli gelirin genel düzeyi yükselmiş olmaktadır. Turizm sektöründe turistlerin, paydaşların ve turizm sektörüyle doğrudan ve dolaylı yoldan bağı bulunanların arasında gerçekleşen bu alışveriş çarpan etkisi (multiplier effect) olarak ifade edilmektedir (Kozak vd., 2017, s. 114-115).

Çarpan etkisi turistik harcamaların yarattığı üç etki seviyesinin toplamıdır. Bu etkiler doğrudan, dolaylı ve uyarılmış olarak adlandırılan etkileri ifade etmektedir. Tüm bu etkiler birlikte bir bölge üzerinde total çarpan etkisi yaratmaktadır (Fletcher, 1989). Doğrudan etkiler, ilk düzeyde etkiler olarak adlandırılır ve doğrudan turist harcamalarından meydana gelmektedir. Dolaylı etkiler, ikincil etki olarak adlandırılır ve birincil düzeydeki harcamaların yani turist harcamalarının karşılığını gerçekleştirmek amacıyla işletmeler arası alışverişten kaynaklanan etkilerdir. Uyarılmış etkiler ise ekonomik faaliyet, istihdam, vergi vb. alanların ekonomisinde büyük ölçüde turizmin varlığından kaynaklanan diğer artışlardır (Stynes, 1997, s. 5; Cook vd., 2010, s. 280).

İstihdam Yaratıcı Etkisi: Ekonomik bir faaliyet olarak turizm sektöründe turistik tüketim kaynaklı çarpan değerinden türeyen önemli bir diğer ekonomi değeri istihdam oluşturmaktadır (Fletcher, 1989). Turistik tüketim harcamalarının ilkinde elde edilen gelirlerin tekrar harcanması ile ikinci derecede istihdam etkisini ortaya çıkarmaktadır. İstihdam etkisi, turizm gelişimine ve talebinin yoğunluğuna bağlı olarak artmaktadır. Nitekim turizm gelişimine paralel olarak turistik yatırımların artması işgücü talebini artırdığı gibi turizmin mevsimlik özelliğinin bir sonucu olarak talebin yoğunlaştığı dönemlerde turistik işletmelerin işgücü talebi de artmaktadır. Mevsim dışında ise işgücü talebi azalmakla birlikte yine de bir devamlılık göstermektedir (Öztaş ve Karabulut, 2006, s. 64). Bu kapsamda ele alındığında turizmin gelişimine paralel olarak çarpan mekanizması sayesinde ülke çapında işsizliğin azaltılması sağlanmaktadır (Arabacı, 2018).

Emek-yoğun bir sektör olarak ifade edilen turizmde 3 farklı istihdam türü olduğu ifade edilmektedir. Otel, restoran, bar ve seyahat acenteleri gibi turizm sektöründe direkt olarak hizmet veren ya da bu işletmelere hizmet sunan işletmelerin bünyesinde ortaya çıkan istihdam türü dolaylı istihdam olarak belirtilmektedir. Turizm işletmelerinin mal ve hizmet üretimi için ihtiyaç duyduğu girdileri sağlayan işletmelerle birlikte turizm işletmelerinin harcama yapması sayesinde gelir elde eden işletmelerin bünyesindeki istihdam türü dolaylı istihdam olarak adlandırılmaktadır. Diğer taraftan

turizm sektöründe doğrudan ya da dolaylı yollardan elde edilen gelirlerin yeniden harcanmasıyla birlikte çarpan etkisinin meydana getirdiği ek istidama da uyarılmış istihdam olarak ifade edilmektedir (Ünlüönen ve Şahin, 2011, s. 4).

Bölgelerarası Gelişme Düzeyine Etkisi: Kişi başına düşen gelir seviyesi, altyapı durumu, sanayileşme seviyesi gibi özellikle ekonomik göstergelere göre bir ülkenin bölgeleri az gelişmiş ve gelişmiş olarak ikiye ayrılmaktadır. Bölgeler arasındaki büyük gelişim düzeyi farklılıklarının istenmemesi sebebiyle özellikle tarım ve sanayi gibi üretim kollarında yeterli düzeyde kaynağa sahip olmayan az gelişmiş bölgelerde turizm bir araç olarak kullanılarak bölgenin belli bir gelişim seviyesine ulaşması istenmektedir. Devletin desteklemesiyle yapılacak turistik yatırımlarla bölgelerin gelişim düzeyleri dengelenmeye çalışılmaktadır (Davras, 2017, s. 84).

Az gelişmiş bölgelerde turizm, diğer sektörlerle oranda daha gelişmiş alternatif fırsatlar sunmaktadır. Örneğin, bir bölgede çiftçilik veya balıkçılık gibi mesleklerle uğraşan insanlar turizm sektörüne hizmet vererek geçimini sağlamakta ve gelirlerini önemli düzeyde artırmaktadır. Diğer taraftan bir bölgede turizmin gelişim göstermesi yerel el sanatları, hediyelik eşya vb. yöresel hizmetlerin gelişmesine de aracı olmaktadır. Söz konusu bu durumda turizm sayesinde bölgeye parasal olarak bir kaynak ve teşvik sağlanmakta, yerel halk da bölgedeki turizm işletmelerine yöreye özgü mal ve hizmet sunma olanağına kavuşmakta ve böylelikle turizm gelişimi bölgenin ekonomik olarak gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte turizm, ekonomik ve sosyal gelişme anlamında zayıf olmakla birlikte tarım ve sanayi anlamında da gelişmemiş ancak turizm kaynaklarına ve potansiyeline sahip bölgelerin de gelişim göstermesine yardımcı olmaktadır. Bu durumda hem ülke hem de bölge ekonomisi uluslararası turizm gelirinden belli oranda pay almaktadır (Bahar ve Kozak, 2006, s. 141).

Altyapı ve Üstyapı Yatırımlarına Etkisi: Bir ülkenin, bölgenin ya da yörenin turizme açılabilmesi için destinasyonu oluşturan etkenlerin yani altyapı, ulaştırma ve yerel hizmetlerin oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Görünmeyen hizmetler olarak ifade edilen altyapının hem ekonominin gelişmesinde hem de halkın yararlanmasında faydalanması amacıyla kamu tarafından gerçekleştirilmekte ve fiziksel ve kurumsal altyapı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Fiziksel altyapı bir yerleşim yerinde turizm endüstrisinin kurulmasıyla su, enerji, yöre içi ulaşım şebekesi, kanalizasyon sistemi, temizlikle ilgili tesis ve araçlar, otoparklar, spor tesisleri, toplantı ve kongre tesisleri, enerji ve haberleşme sistemleri gibi temel ihtiyaçları karşılayan altyapıyı

oluşturmaktadır. Kurumsal altyapı ise kamu idarelerinin turizm olayı nedeniyle yaptıkları bütün faaliyetler, ürettikleri mal, hizmetler ve üretime katkıda bulunan araç ve tesisler, turizmin diğer bir altyapısını meydana getirmektedir (Öztaş ve Karabulut, 2006, s. 66).

Turizmin gelişmesinde diğer bir önemli bir unsuru üstyapılar oluşturmaktadır. Altyapı olanakları turizmin olmadığı bir bölgede var olabileceken üstyapı ise turizm sektörünün içinde bulunduğu oluşumlardır (Bahar ve Kozak, 2006). Turistik üstyapının var olma sebebi turistlerin, konaklama, yeme-içme ve eğlenme gibi gereksinimlerini karşılamaktır. Ancak turistlerin ihtiyaçları ve beklentileri arasında fark olması, turistik çekim kaynaklarının çeşitli olması ve turistlerin seyahat amaçları, toplumsal düzeyleri, gelir durumları arasında farklılıklar bulunması sebebiyle üstyapıları kendi içerisinde çeşitlendirmektedir. Turizm endüstrisinde gerçekleşen üstyapı olarak otel, tatil köyü, motel, botel, oberj, kaplıca-içmece, pansiyon, çadır, karavan, kamping vb. konaklama tesisleri görülmektedir (İçöz, 2005; Şenel 2007). Ayrıca restoranlar, eğlence ve alışveriş merkezleri, rekreasyon ve spor alanları konaklamanın dışında turistik hizmet verebilecek diğer üstyapılar birincil üstyapı elemanlarıdır. İkincil üstyapılar ise elemanları ise ulaşım sistemi, taşıt bakım ve tamir istasyonları, jeo-ekonomik varlıkların alanındaki üstyapılar, tarihsel nitelikteki varlıkların alanlarındaki üstyapı, boş zaman değerlendirmeye yönelik donanım ve düzenlemeler, sağlık, güvenlik ve günlük yaşamla ilgili ikincil üstyapılardır. Nitekim bir ülkede ya da bölgede turizm gelişimi ile birlikte üstyapı olanakları da miktar ve kalite olarak artar ve miktardaki bu artışla birlikte ülkede ya da bölgede yeni gelir ve istihdam alanları yaratılmaktadır (İçöz, 2005, s. 304-306).

Diğer Sektörlere Etkisi: Ekonomik bir sektör olarak turizm, faaliyetlerin gerçekleştiği ülkelerde ya da bölgelerde başka sektörleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Nitekim turizm, başta tarım olmak üzere sanayi ve hizmetler sektörü üzerinde çeşitli etkiler meydana getirmektedir (Kozak, 2013).

Turizm ile tarım sektörü arasındaki ilişki ilk olarak turistik tesislerin tarım arazileri üzerine kurulumu ile başlamaktadır. Her ne kadar turizm verimli araziler üzerinde olumsuz durum yaratsa da verimi oldukça düşük olan arazilerin üzerinde bu tesislerin kurulumu faydalı olabilmektedir. Diğer bir durum ise iki sektörün birbirini tamamlayıcı özelliğidir. Turizm sektörünün gelişimi ile birlikte ortaya çıkan yeni tür talepler tarım üretimini artırmaktadır. Böyle bir durumda tarım sektöründe gelir seviyesi

artmakta ve yeni istihdam alanları oluşmaktadır. Bununla birlikte turizmin gelişimine paralel olarak tarım sektöründe de gelişmeler yaşanmaktadır. Bu kapsamda tarımsal üretimdeki kalite ve çeşitlilik artmakta, standardizasyon sağlanmakta ve kaliteli ürünlerin piyasa fiyatını bulmasına yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan tarımsal mevsimsel işsizlik ve atıl kapasite sorununa turizm sektörü sayesinde kısmen çözüm bulunmaktadır. Turizmin faaliyet gösterdiği alanlarda kadınların üretmiş olduğu peynir, konserve, meyve, süt ürünleri, köy ekmeği gibi çeşitli tarımsal ürünler ile el emeği ürünleri turizm sayesinde satılarak hem gelir elde edilmekte hem de kadınlar için bir iş kapısı olmaktadır (Şanlıoğlu, 2017, s. 90).

Turizm ile sanayi sektörü arasındaki ilişki turizm talebinin artmasına bağlı olarak artan turistik yatırımlar ile birlikte bu yatırımlarda kullanılan sanayi malları üzerinde görülmektedir. Turizm gelişimine paralel olarak turistik bölgelerde altyapı yatırımlarının gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan modern araç ve gereçlerle yapılması bu ürünlere olan talebi artırmaktadır. Diğer taraftan turistik üstyapıların inşa edilmesi için çimento, demir, toprak, plastik ürünler gibi gereken malzemelerin talep edilmesi bu malzemeleri üreten iş kollarının canlanmasını sağlamaktadır. Turizm sektöründe artan bilişim teknolojileri kullanımı ile günden güne daha fazla beliren ihtiyaç sebebiyle teknolojik alet üreten sanayi dallarına talep artmakta ve gelir artışı sağlanmaktadır. Bununla birlikte turizm gelişimi ile artan talebin karşılanması sanayi kuruluşlarının iş hacmini de artırmakta ve bu alanlarla doğrudan ya da dolaylı istihdam alanları yaratılmaktadır (Çeken, 2014, s. 168-169).

Turizm ile hizmetler sektörü arasındaki ilişki turizm uluslararası hizmetler içerisinde yer almasıyla başlamaktadır. Turizm, hizmetler sektörünün ekonomik bakımdan en önemli sektörlerinden birisini meydana getirmektedir. Bu bakımdan turizm içinde bulunduğu hizmetler sektörünü etkilemekte ve gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda turizm cari tüketimle, donatım sanatlarıyla, konforla, yardım ve güvenlik hizmetleriyle, toplum arasında lüks kabul gören hizmetlerle ilgili üçüncü üretim sektörünün gelişmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca tatil ve turizme yönelik hizmetlerin yerine getirilmesine ve bir bölgede turizm gelişimi ile birlikte o bölge kapsamındaki kamu hizmetlerinin gelişmesini de desteklemektedir. Nitekim bir ülkede ya da bölgede turizm gelişiminin harcama-gelir ilişkisi yoluyla hizmetsel faaliyetlerde niteliksel ve niceliksel olarak gelişmelere neden olduğu belirtilmektedir (Bahar ve Kozak, 2006, s. 143-144).

2.1.2.1.2. Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri

Turizmin ekonomik boyutta olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz ekonomik etkilerinin ortaya konması da önemlidir. Nitekim literatür incelendiğinde beş olumsuz etkinin ön plana çıktığı görülmektedir (Kozak, 2013; Davras, 2017). Turizmin olumsuz ekonomik etkilerini ithalat etkisi, enflasyon yaratıcı etkisi, fırsat maliyeti etkisi, mevsimsellik etkisi ve aşırı bağımlılık olmak üzere beş başlıktan meydana gelmektedir (Kozak vd., 2017). Turizmin olumsuz ekonomik etkileri Şekil 2.2.'de belirtilmektedir.

Şekil 2.2. Turizmin olumsuz ekonomik etkileri (Kozak, vd. 2017)

İthalat Etkisi: Bir bölgeye giren turizm amaçlı dövizin satın alma ya da çeşitli nedenlerle farklı bölgelere gönderilmesi ithalat eğilimi olarak adlandırılmaktadır (Korkmaz, 1988). Özellikle gelişmemiş ya da gelişimini devam ettiren ülkelerde turizm faaliyetleri kaynak kıtlığı yaşanması sebebiyle dışa bağımlılık yarabilmektedir. Böyle bir durumun oluşması bir ülkenin ithalat eğilimini artırmaktadır. Nitekim bir ülkeden döviz çıkışı çeşitli şekillerde olabilmektedir. İlki dış turizm faaliyetlerine katılan ülke vatandaşlarının turizm yatırımı ya da tüketim mallarının dışalımına harcamak amacıyla götürdükleri dövizdir. Görünmeyen ithalat olarak adlandırılan bu durum ödemeler dengesi üzerinde turizm kaynaklı döviz kaybını belirtmektedir (Davras, 2017, s. 86).

İthalat etkisi oluşturan diğer sebeplerden biri ise turist alışkanlıklarıdır. Bir ülkeden başka bir ülkeye seyahat eden turistlerin kendi ülkesindeki alışkanlıklarını seyahati esnasında da karşısında yerli mal ve hizmet üreten işletmelerin bu istek ve ihtiyaçları karşılayabilmesi amacıyla bu mal ve hizmeti ithal etmek zorunda kalması

ekonomide sızıntıya sebep olmasıdır. Ayrıca uzun süre kimse tarafından harcanmayan ve gelecek için yönlendirilen veya bankalar tarafından verilen tasarruflar diğer bir sızıntı türüdür (Harcombe, 1999, s. 18). Diğer taraftan turizm kapsamında yapılan yatırımlarda mobilya, dekorasyon vb. ithal malzemelerin kullanılması, bu işletmelerde yabancı uyruklu personelin çalışması, ithalat etkisine sebep olmaktadır. Bu durumlar ülkede pasif dış turizm gibi bir sızıntıya neden olmakta ve ülke ekonomisini olumsuz etkilemektedir (Çeken, 2014, s. 178).

Enflasyon Yaratıcı Etkisi: Enflasyon, fiyatlar genel seviyesinin devamlı bir şekilde artış göstermesi olarak belirtilmektedir. Bu kapsamda enflasyonun gerçekleştiği durumlarda satın alma gücü azalmakta, kaynakların rasyonel dağılımı sağlanamamakta, istihdam seviyesi düşmekte, tüketimle birlikte dış ticaret açıkları artmakta, tasarruf hacmi daralmaktadır (Birinci, 1989, s. 19). Turizmin de enflasyonu artırıcı bir etken olduğu ile ilgili genel bir görüş hâkimdir. Turizm sektörünün taşıdığı özellikler sebebiyle turistik mal ve hizmet fiyatlarında meydana gelebilecek artışlar coğrafik olarak yoğunlaşmış turistik akımlar nedeniyle yüksek bir düzeye gelebilmektedir. Nitekim turizmin enflasyonist rolü hem yerel halka hem de hem de ekonomiye maliyet oluşturmaktadır (İçöz, 2005, s. 262).

Turizm kaynaklı enflasyon artışının belirtilen sebepler dışında farklı sebepleri de olabilmektedir. Bu bakımdan turizm talebindeki artış fiyatların yükselmesine yol açabilmektedir. Diğer bir ifade ile turizm arzının kısa dönemde inelastik bir yapıya sahip olması nedeniyle arzı artırmanın mümkün olmaması ve mevcut arza daha fazla talep gelmesi fiyatların artışına neden olmaktadır. Ayrıca fiyatların yükselmesi karma nitelik de taşıyabilmekte ve hem talebin artması hem de maliyetlerin yükselmesi fiyat yükselmelerini tetikleyebilmektedir. Diğer taraftan dış turizm bilançosunun durumu da enflasyona sebep olmaktadır. Bu durumda bilançonun pasif artan vermesi döviz talebi artıracığından dolayı döviz fiyatı yükselmekte ve milli paranın değerinin düşmesi sonucunu doğurmaktadır. Turizmde mevsimsel yoğunluk da enflasyona sebep olmaktadır. Turizmin mevsimsellik özelliği taşıması sebebiyle belli aylarda yoğunlaşan turizm hareketleri özellikle turizm faaliyetlerinin mevsimlik özelliği olan destinasyonlarda gerçekleşmesi o bölgelerde kısmi enflasyona sebep olacaktır (Olalı ve Timur, 1986, s. 84-86).

Fırsat Maliyeti Etkisi: İktisadi sorunun varlığı, kıt kaynakların alternatif kullanım olanakları arasında bir seçim yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan bir malın üretim miktarını artırabilmek amacıyla diğer bir malın üretim miktarını azaltmak gerektirecektir. Turizmi geliştirmeye kararlı olan ülkeler ilk etapta sahip oldukları kıt kaynakları turizme yatırmaları durumunda elde edecekleri gelir ile farklı sektörlere yatırması sonucunda elde edecekleri geliri karşılaştırmaları gerekmektedir. Bu tür karşılaştırmalar fırsat maliyet olarak belirtilmektedir (Oktayer, Susam ve Çak, 2007, s. 123).

Her turizm harcaması kaçınılmaz olarak daha önemli olan soruyu gündeme getirmekte ve başka projelerde harcanabilirliği sorgulanmaktadır. Örneğin otel veya yeni bir yol, hastane veya okul vb. turizm amaçlı mal ve hizmetlerin bir başkası için belki de daha sosyal olarak hak edilebilir bir amaç için kullanılabilir kaynakların tesis edilmesi gerektirmektedir. Bu gibi durumlarda fırsat maliyeti, parayı alternatif belki de daha sosyal olarak tercih edilen amaçlarla kullanmanın aksine, tüketim veya gelişme olarak turizm için kıt kaynakları kullanma maliyetidir (Harcombe, 1999, s. 18-19). Birçok toplum bacasız sanayi olarak adlandırılan turizm ve hizmet endüstrisini tercih etmekteyken bir kısmı da turizmin yararlı olup olmayacağını tartışmaktadır. Ancak turizm, doğal ve kültürel zenginliklere sahip olan ve sanayi ham madde kaynaklarını işlemek için uzağında kalan bölgeler için kaçınılmaz bir durumdur. Bu kapsamda diğer bölgelerden uzak kalan Bermuda'da turizm faaliyetleri üst düzeye gelmiş ve gelirinin çok büyük kısmını turizmden elde etmiştir. Diğer taraftan benzer durum Bahamalar ve küçük Karayip Adaları'nda yaşanmaktadır. Ancak bu bölgelerde turizm potansiyeli olmasına ve küçük imalatçılar olarak rekabet edebilmek için gereken endüstri merkezlerinden uzak olmalarına rağmen ananas, pamuk üretimi, balıkçılık ve rom üretimi denenmiş ve ekonomik anlamda uygulanabilir bulunmamıştır. Nitekim turizm dışında farklı seçeneklerin az olmasına rağmen turizm bölgede alçaltıcı bir iş görülmesi düşüncesiyle tercih edilmemiş ve turizmi geliştirme fırsatı değerlendirilmemiştir (Korkmaz, 1988, s. 395-396).

Mevsimsellik Etkisi: Turizmin mevsimlik dalgalanma özelliği, yılın belli dönemlerinde talebin artması belli dönemlerinde ise azalması olarak belirtilmektedir (Davras, 2017:87) Nitekim özellikle turistik faaliyetlerin yılın belli dönemlerinde gerçekleşmesi sektörün ekonomik etkilerini özellikle gelir ve istihdam açısından olumsuz yönde etkilemektedir (Oktayer, Susam ve Çak, 2007, s. 126).

Turizmin mevsimlik dalgalanma özelliği sebebiyle kendini en yoğun konaklama sektöründe hissettirmektedir. Turistik hareketlerin yılın belirli dönemlerinde ağırlıklı olarak yabancı turistler tarafından yapılması ve yoğunlaşması nedeniyle özellikle talebin çok yüksek olduğu sezon içi olarak tabir edilen yaz dönemlerinde turistik alanlardaki konaklama kapasitesini zorlamaktadır (Bahar ve Kozak, 2006:149). Diğer taraftan talebin daha yüksek düzeyde olduğu yaz dönemine oranla kış döneminde turizm bölgelerindeki kapasite oranı azalmakta ve arzın atıl kalmasına neden olmaktadır. Bu durumda yılın belirli bir döneminde konaklama tesislerinin faaliyetlerini az bir gelirle devam ettirmesine ya da durdurmasına neden olmaktadır. Nitekim kapasitenin altında çalışılmasının getirdiği en önemli olumsuzluk konaklama sektöründeki tesislerin sezon boyunca elde ettiği gelir ile bir yıl geçirmek zorunda kalmasıdır. Böyle bir durumda sezon dışında tesis çalışanlarının bir kısmı işten çıkarılmakta ve mevsimsel işsizlik sorunu gündeme getirebilmekte ve bu durum ülkede eksik istihdamın doğmasına neden olmaktadır. Hem işsizlik söz konusu ve buna bağlı olarak sezonluk çalışanlar için de bir sosyal maliyet söz konusu olacaktır. Eksik istihdam aynı zamanda ülkede toplam talebin düşmesine neden olmakta ve buna bağlı olarak düşük talep de maliyetleri olumsuz etkilemektedir. Bu bakımdan turizm sektöründe yapılan yatırımların geri dönüş sürelerinin uzun olması ve düzenli, kesintisiz üretim yapan diğer sektörlerle kıyasla çoğu zaman daha az çekiciliğe sahip olması nedeniyle yatırımcıların turizm sektörüne yatırım yapmalarını engelleyen bir unsur olabilmektedir (Kozak, 2013:185; Çeken 2014, s. 179).

Aşırı Bağımlılık: Dünya üzerindeki hangi ülke ya da bölge olursa olsun sadece bir endüstrinin gücüne bağlı olduğunda ekonomik olarak savunmasız bir konumda bulunmaktadır. Bu durum turizm sektörünün ana sektör olarak tercih edilen bölgeler için de geçerli olmaktadır. Nitekim turizm gelirleri, mevsimsel nedenlerden öte bir destinasyonun veya bir çekim merkezinin böyle bir durumu öngörme ve yönetme kabiliyetinden yoksun olması dolayısıyla dalgalanma yaşamaktadır (Harcombe, 1999, s. 19). Özellikle gelişimi devam ettiren ülkelerde ham madde kaynaklarının ağırlıklı olarak doğal ve kültürel çekiciliklerden oluşması ve işgücüne kolay erişilebilmesi sebebiyle turizme daha çok bağlanılmakta ve bu yöndeki eğilim daha fazla olmaktadır. Ancak turizm talebinin yüksek olduğu küresel dünyada her ülkenin istediği ve aynı oranda pay alması imkânsız görünmektedir. Nitekim turizm sektörü çeşitli talep, fiyat, moda gibi kısmen öngörülebilir ancak ekonomik veya siyasal bunalımlar gibi kolay

öngörülemeyen etkenler sebebiyle ciddi talep kayıplarına uğrayabilmektedir. Bu sebeple ülkelerin turizm geliştirme çabaları içerisinde dengeli bir yaklaşımın belirlenmesi ve geliştirmesi yönündeki girişimlerini talep tahminleri ile birlikte değerlendirilmesi kaçınılmaz hale getirmektedir (Kozak vd., 2017, s. 123). Bu bakımdan mevcut işgücünün eğitilmesinin yanı sıra turizm faaliyetlerine bağımlı olmaktan kurtulmak için üretimin farklı sektörlere yönelmesi ve çeşitlendirilmesi uygun bir alternatif politika olacaktır (Şanlıoğlu, 2017, s. 101).

2.1.2.2. Sosyokültürel Boyutu İle Turizmin Etkileri

Turizm, sadece ekonomik bir faaliyet olmanın yanında ekolojik, siyasi, sosyal ve kültürel yönleri ile toplum ve sosyal yapı üzerinde önemli rol oynayan uluslararası bir harekettir. Bu sebeptir ki turizmin etkileri değerlendirilirken sadece gelir getiren ve döviz kazandıran ekonomik sonuçların dışında sosyal ve kültürel yansımaları da bulunan konuların irdelenmesi de büyük önem arz etmektedir (Avcıkurt, 2007, s. 56). Bir turistik destinasyonda yerel halkı yüksek düzeyde etkileyebilme ve değiştirebilme potansiyeli taşıyan etmenlerden en önemlisi sosyokültürel etkilerdir. Nitekim turizm, turizm destinasyonu ile turist arasında sosyal ve kültürel alışverişi kolaylaştıran bir arayüzdür (Choi, 2013).

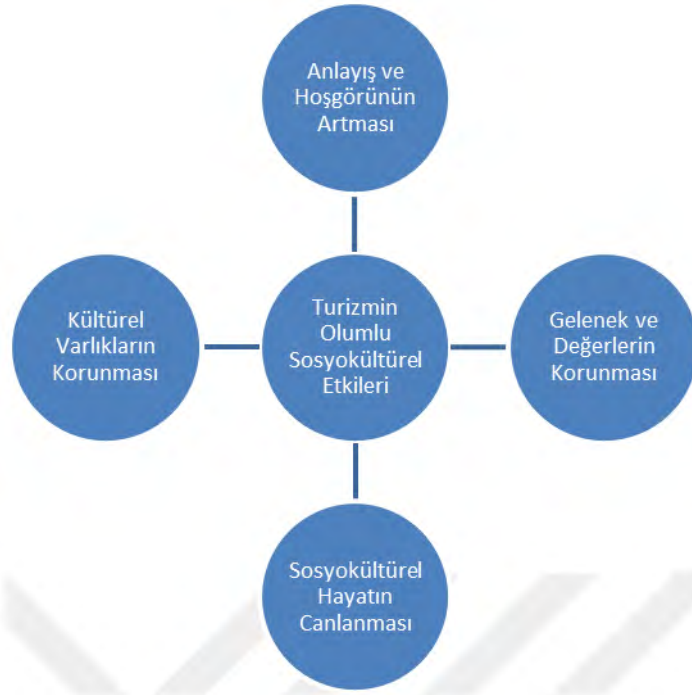
Turizmin sosyokültürel yapı üzerindeki etkileri hem araştırmacılar hem de yerli halk tarafından olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Etkilenen kesim olarak yerli halkın tepkisi de etkilerin değerlendirilme biçimine göre değişim göstermektedir. Etkilerin yerli halk tarafından olumlu olarak değerlendirilmesi turizmin benimsenmesine, olumsuz olarak değerlendirilmesinde ise turizme karşı direnilmesiyle sonuçlanmaktadır (Doğan, 2004, s. 148). Pizam ve Milman (1986), sosyokültürel etkileri “turizmin değer sistemlerindeki değişiklere katkıda bulunan yollar” olarak tanımlamış ve Pears’ın (1980) çalışmasını geliştirerek turizmin sosyokültürel etkileri altı başlık altında kategorize etmiştir. Bu kapsamda demografik, mesleki, kültürel, toplumsal kuralların değişimi, tüketim alışkanlıklarındaki değişiklikler ve fiziksel çevreye olan etkiler olarak ele almıştır. Ortaya konan başlıklar ele alındığında turizmin sosyokültürel etkilerinin kültüre, toplumsal ve ekonomik yapı üzerinde sonuçlar doğurduğu görülmektedir (Doğan, 2004). Turist, yerli halk ve her iki kesim arasında gerçekleşen etkileşim sebebiyle ortaya çıkan sosyokültürel etkilerin (Murphy, 2013) olumlu etkileri ele alındığında kültürel aktiviteleri hareketlendirmesi (Andereck ve Vogt, 2000; Chen 2000; Yoon, Gursoy ve Chen, 2001), kültürel kimlik üzerinde pozitif

etki yaratması ve kültürel değerleri koruması (Andereck, Valentin, Knopf ve Vogt, 2005; Oviedo, Castellanos ve Martin, 2008) boş zaman aktiviteleri için fırsat yaratması (Korca, 1996; Perdue, Long ve Allen, 1990; Andereck ve Vogt, 2000), tarihi bina ile arkeolojik alanların bakımı ve korunmasına yönelik ilgiyi artırması (Akış, Peristianis ve Warner, 1996; Korca, 1996; Yoon vd. 2001), yerel halkın yaşam kalitesini iyileştirmesi (Perdue, Long ve Allen, 1987; McGehee ve Andereck, 2004), yerel halk ile turistler arasında alışverişi teşvik etmesi (Korça, 1996; Yoon vd. 2001) gibi toplumsal yapı üzerinde etkisini hissettiren sonuçları ortaya çıkarabilmektedir.

Turizmin olumlu sosyokültürel etkilerinin yanında olumsuz etkilerinin de ortaya konulması gereken diğer önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Turizmin sosyal yapı üzerinde değişikliğe neden olan olumsuz sosyokültürel etkileri ele alındığında yapılan araştırmalarda trafik sıkışıklığı ve park problemlerinin (Andereck vd. 2005; Dyer, Gursoy, Sharma ve Charter, 2007) en önemli sorunlardan biri olduğu belirtilmektedir. Turistik destinasyonlarda suçun, vandalizmin ve hırsızlığın artmasının (Doğan, 1989; Haralambopoulos ve Pizam, 1996) yanı sıra alkol ve uyuşturucu kullanımında (King, Pizam ve Milman, 1993) artışın olduğu vurgulanmaktadır. Diğer taraftan turizmden kaynaklı meydana gelen fuhuş artışı (Liu ve Var, 1986) belirtilmesi gereken diğer bir olumsuz sosyokültürel etkidir. Turizmin kültürel yapı üzerinde değişikliğe neden olan olumsuz sosyokültürel etkileri ise dinsel inanç ile ahlaki değer ve davranışların değişim göstermesi, yabancı yaşam biçimlerinin benimsenmesinin yanı sıra yabancı sözcük kullanımına bağlı yerel dilde bozulmalar (Doğan, 1989; Doğan, 2004; Avcıkurt, 2007) gibi turistik destinasyonlarda ortaya çıkabilecek olumsuz sosyokültürel etkilerdir.

2.1.2.2.1. Turizmin Olumlu Sosyokültürel Etkileri

Turizmin sosyokültürel etkileri, ekonomik ve çevresel etkilerine göre daha karmaşık bir yapıya sahip olan etmenleri barındırmaktadır. Nitekim araştırmacılar sosyokültürel etkileri ele alırken çok fazla etkenin toplumu, sosyal ve kültürel yapıyı etkilediğini ifade etmiştir (Doğan, 1989; Akova ve Atsız, 2019). Bu kapsamda ele alındığında turizmin olumlu sosyokültürel etkilerini dört başlık altında incelemek mümkün görünmektedir. Anlayış ve hoşgörünün artması, gelenek ve değerlerin korunması, kültürel varlıkların korunması ve sosyokültürel hayatın canlanması turizmin olumlu sosyokültürel etkilerini meydana getirmektedir (Sünnetçioğlu, 2019). Bu kapsamda olumlu sosyokültürel etkiler Şekil 2.3.'te belirtilmektedir.

Şekil 2.3. Turizmin olumlu sosyokültürel etkileri (Sünnetçioğlu, 2019)

Anlayış ve Hoşgörünün Artması: Turizm faaliyetleri sayesinde destinasyon bölgelerinde gerçekleşen etkileşim nedeniyle farklı toplumlardan gelen insanların birbirleri ile bilgi alışverişinde bulunmaları ve kültürel yapılarını daha yakından tanımaları, dostluk ve arkadaşlık oluşturarak zıtlıkları törpülemeleri sayesinde toplumsal barışı ve hoşgörüyü artırmaktadır. Bu kapsamda dünyada farklı bölgelerden gelen insanların birbirini tanıması, birbirleriyle kaynaşarak kültür ve düşünce alışverişinde bulunması sayesinde anlayış ve hoşgörü ortamı gelişme göstermektedir. Özellikle kırsal destinasyon bölgelerinde bu etkileşim sayesinde kentleşme yaşanmakta ve toplumsal tekdüzelik bozularak farklı özellikte yapılara sahip kümeler ortaya çıkmaktadır (Kozak vd., 2017, s. 130).

Uluslararası turizm hareketliliğinin büyümesi nedeniyle turizm kaynaklı etkileşim bir ülke sakininin tarihi ve kültürel özelliklerine bağlı olarak hoşgörü seviyesi üzerinde de olumlu etkilere sahiptir. Bir ülke sakininin sık sık seyahate katılması ve gittiği bölgelerde kültürel temsilciler ile de tanışma fırsatı yakalamasıyla o ülkede hoşgörü seviyesi daha yüksek olma eğilimindedir (Dryga, Aleksandrova, Goncharova ve Sanfirova, 2016).

Kültürel Varlıkların Korunması: Kültürel varlıklar, insan aktivitesiyle ilişkili hem doğal hem de insan yapımı fiziksel özelliklerdir. Bunlar, turizmin gelişmesinin ihtiyaçlarını karşılamak için diğ erinde seferber edilebilecek insanın kültürel yaşamının

tüm ürünlerini içermektedir (Ezenagu ve Iwuagwu, 2016). Turistik destinasyonlara yapılan seyahatlerin sebeplerinden birini kültür meydana getirmektedir. Turistlerin seyahat motivasyonlarında her zaman ilk sıralarda yer alması da yabancı kültürün öğrenilmesi yer almakta ve bu sebeple de turistik bölgelerdeki yerel kültürel varlıkların korunması önem kazanmaktadır (Kahraman ve Türkay, 2014; Özkan ve Koleoğlu, 2019). Uluslararası düzeyde ele alındığında kültür varlıklarının korunmasına yönelik yapılan ilk düzenlenmeler savaş ortamı ve savaş sonrası dönemde ortaya çıkmıştır. Kültür varlıkları üzerinde yaşanan zarar ve savaş sonrası insanların konut ihtiyaçlarının karşılanması sebebiyle tarihi yapıların yıkılması ile ortaya çıkmıştır (Enlil, 1992). 1964'te Venedik Tüzüğü'nde sıradan tarihi evlerin bir kültürel miras olarak değerlendirilmesi gerektiği dile getirilmiştir ve tarihi yapıların korunması gerektiği tüm otoriteler tarafından anlaşılmağa başlamıştır (Vecco, 2010; Sezgin ve Güzel, 2018).

İlerleyen yıllarda tarihi yapı ve sitlerin korunması amaçlı ICOMOS, doğal ve kültürel mirasın korunması amacıyla da UNESCO çalışmalar gerçekleştirmiştir (Güzel, Barakazi ve Çakır, 2019). Başlarda somut kültürel miras olan doğal ve insan yapımı kültürel varlıkların korunmasına yönelik yapılan koruma çalışmaları inanç, sanat, ahlak, kanun, bireysel kabiliyetler ve alışkanlıkları içeren somut olmayan kültürel mirasların korunmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Nitekim bu kapsamda UNESCO aracılığıyla devletler anlaşmalara taraf olarak gereken koruma çalışmalarını gerçekleştirmiştir (MetinBasat, 2013, s. 62-63). Günümüzde turizm paradigmasının değişmesi sebebiyle sürdürülebilir turizm anlayışı kapsamında tatil bölgelerinde hem somut hem de soyut kültürel mirasların korunmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan faaliyetlerle hem turistlerin tatil kalitesini artırılması hem de turistik bölgede somut ve somut olmayan kültürel varlıkların korunması sağlanarak yerli halkın sosyokültürel değerlerinin korunması amaçlanmaktadır (Baykal, 2016).

Gelenek ve Değerlerin Korunması: Turizm hareketleri ve bu hareketlerin uluslararası düzeyde artış göstermesi sebebiyle bazı ülkelerde özellikle yerel bölgelerde unutulmaya yüz tutmuş gelenek, görenek ve adetler turistlerin ilgi ve alakalarından kaynaklanan taleplerinden kaynaklı bu değerlerde yeniden canlanma yaşanmaktadır. Bir ülkede endüstri gelişim gösterirken diğer taraftan turizm sayesinde el sanatları, antikacılık gibi gelenek ve değerlerin yok olması engellenmektedir (Akova, 2006). Coğrafi değeri olan bu ürünlerin değerlendirilmesi ülkenin gelenek, görenek gibi benzeri varlıkların korunup değerli duruma gelmesi anlamına gelmektedir. Bu

varlıkların birçoğu ekonomik anlamda önem kazanmakta ve dünyanın çeşitli bölgesinde bir yörenin geleneğini, göreneğini, kültürünü, yaşantısını ve ticari hayatını yansıtan yerel etkinlikler potansiyel bir turistik ürün olarak sunulmuş ve konması sağlanmaktadır (Orhan, 2010).

Söz konusu gelenek, görenek ve adetleri yansıtan etkinlikler nispeten sanayi ve ticaretin gelişmediği bölgelerde önem kazanarak gelişmiş bölgelere göre korunarak yaşatılması sayesinde bölge ekonomisine fayda sağlamaktadır. Nitekim turizm sayesinde gelenek ve değerlere olan talep ile birlikte kültürel kimlik gelişmekte, toplumları birbirine yakınlaştırmakta, farklı fikirleri değişim olanağı bulmakta ve bölge kültürü hakkında bilgi artışı yaşanmaktadır. Bu sayede turistik bölgede yerli halkın yaşam kalitesi artmakta ve toplum imajı yenilendiği görülmektedir (Besculides, Lee ve McCormick, 2002). Ancak sürdürülebilir turizm anlayışına dayalı yapılan planlamaların amaçları dikkate alındığında yerli halkın kimliğini kaybetmeden hayat standartlarını yükseltmesi ve refah seviyesini artırması gerekmektedir. Bu durumu sürdürülebilir hale getirmek amacıyla turizm faaliyetlerinin geleneksel yaşam ile bağdaştırılması ve turizm kaynaklarının uzmanların ve bölge halkının ortak çalışmaları sayesinde korunması ve geliştirilmesiyle mümkün görünmektedir (Soykan, 2003, s. 8).

Sosyokültürel Hayatın Canlanması: Turizm faaliyetleriyle birlikte turistik destinasyonlarda turistler ile yerli halk arasında sosyokültürel bir etkileşim yaşanmaktadır. Destinasyon bölgesindeki yerel halk ile turistler arasında olan değer yargıları, yaşam şekilleri ve toplumsal alışkanlık farklılıkları iki kesim arasındaki etkileşimde önemli bir oynamaktadır (Özel, 2014). Nitekim iki kesim arasında yaşanan bu etkileşim toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında değişimler ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal koşullarda değişimi hızlandırıcı etkiye sahip olan turizm, özellikle turistik bölgede üretim ilişkilerini ve sosyal yaşam pratiklerini değiştirme ve dönüştürme kapasitesine sahiptir (Çakmakçı ve Öztürk, 2019, s. 2).

Turizm bir toplumda sosyokültürel hayatı yeniden canlandırabilecek güce sahip bir sektördür. Nitekim kültür, sanat, gelenek, görenekler turistler için bir çekicilik unsuru oluşturmaktadır (Mason, 2008). Turizmin geliştiği bölgelerde yaşayan insanlar için turizm faaliyeti istihdam ve çeşitli girişimcilik faaliyetleri yoluyla yaşam standartlarını iyileştirme aracı olmaktadır. Diğer taraftan bu bölgelerde toplumun gelenek-görenek yapısında gerçekleşen değişimle (Özel, 2014) birlikte kadınların ekonomik olarak işgücüne katılması için fırsatlar sağlanmakta ve turizmin gelişmesinin

bir parçası olarak sağlanan iyi hizmetlerden faydalanma imkânı vermektedir. Ev sahibi toplumun kültürünü yabancı ziyaretçilere gösterme fırsatı genellikle bir toplum için büyük kıvanç kaynağı olmaktadır (Avcıkurt, 2007, s. 57)

Turizm aktiviteleri sayesinde devletin elde etmiş olduğu vergilerle toplumsal refahın sağlanması amacıyla kamu hizmetlerine yapılan harcamalarda artış sağlanarak insanların refah düzeyleri yükseltilmektedir. Turistik destinasyonlarda turizm sayesinde oluşan ortam sayesinde artan sosyokültürel ve rekreatif faaliyetler farklı kültüre sahip insanlar arasındaki etkileşimi artırmakta ve insanların sosyokültürel gelişimine katkı sağlamaktadır (Türker, Selçuk ve Özyıldırım, 2016, s. 3).

2.1.2.2.2. Turizmin Olumsuz Sosyokültürel Etkileri

Turizmin sosyokültürel boyutta olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz sosyokültürel etkilerinin ortaya konması da önemlidir. Nitekim literatür incelendiğinde yedi olumsuz etkinin ön plana çıktığı görülmektedir. Turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerini ticarileşme ve otantik yapının sahteleşmesi, kültürel bozulma, dilin bozulması, dini değerlerin bozulması, cinsel sömürü ve fuhuşun artması, alkol ve uyuşturucu kullanımının artması ve suç oranlarının artması olmak üzere yedi başlıktan meydana gelmektedir (Avcıkurt, 2004; Doğan, 2004; Kısa Ovalı, 2007; Sünnetçioğlu, 2019). Turizmin olumsuz sosyokültürel etkileri Şekil 2.4.'te belirtilmektedir.

Şekil 2.4. Turizmin olumsuz sosyokültürel etkileri (Avcıkurt, 2004; Doğan, 2004; Kısa Ovalı, 2007; Sünnetçioğlu, 2019)

Ticarileşme ve Otantik Yapının Sahteleşmesi: Turizm faaliyetleri ile beraber getireceği ticarileşme düşüncesi sonucunda turistik bölgelerde tarihsel ve kültürel değerler ya ilgisizlikten ya da bilinçsiz kullanım nedeniyle yok edilebilir. Bölgedeki mevcut her değer, gelir getiren unsurlar olarak görülebilir. El işçiliği yerini toplu üretime bırakabilir. Eski eserler bilinçsiz bir şekilde turizm amaçlı kullanılabilir. Sanat değeri taşıyan eserler yok edilerek yerini yapay çalışmalar alabilir. Yabancı sözcükler sonucunda dilde yabancılaşma kendisini gösterebilir. Toplumda var olan dostluk, arkadaşlık ve konukseverlik gibi manevi değerlerin yerini ekonomik çıkar grupları alabilir. Bir bölgede turizm sektörü geliştikçe bu bölge halkının bu gelişmeye paralel olarak turizm hareketlerinden daha fazla gelir elde etme isteği oluşabilir. Bu durumda ise sonuçta bölge halkının sahip olduğu manevi değerlerin yerini maddi değerlere bırakmasına yol açabilir. Bu tür olaylar toplum biliminde “aşırı ticarileşme” adı altında incelenmektedir (Kozak vd., 2017, s. 133-134).

Otantiklik kavramı ise “Modern turizm gelişmeden önce de mevcut olan, açıkça ithal edilmemiş ya da tamamen yerel olan ve kitle üretimi ya da endüstriyel amaçlarla üretilmemiş mimari, mutfak, soyut miras, doğal çevre gibi turistik çekim merkezlerinin

çekicilikleri” şeklinde ele alınabilmektedir (İlsay, Şahin ve Doğdubay, 2017, s. 172). Turizm sektöründe yerel otantikliğin yerine sahnelenmiş otantiklik kullanımının olduğu görülmektedir. MacCannel (1973) yerel otantikliğin tüketilmesini engellemek amacıyla “sahnelenmiş otantiklik” kavramını ortaya koyarak orijinal kültür varlıklarının yerine turist için özel olarak hazırlanmış sahte ve yapay bir otantiklik tüketime sunulması gerçekte otantiklikten uzaklaşmış olduğunu belirtmektedir. Nitekim sahte ve yapay otantik varlıklar yeniden üretimi teşvik etmesi sebebiyle yerel imajların uluslararası düzeyde pazarlanmasına yöneliktir. Ancak yerel kültürel unsurların yapay otantik imgelerle şekillendirilip sahnelenmesi veya gerçekte olanın doğal ortamından uzaklaştırılarak sahte bağlamlarla gösteri nesnesi düzeyine indirgenmesine sebep olmaktadır (Gülüm, 2015, s. 96).

Kültürel Bozulma: Sosyal bir olay olarak ifade edilen turizm, sadece ekonomik anlamda gelir-gider dengesini sağlayan bir sektör olmanın yanında üst düzeyde insan ilişkilerinin gerçekleştiği ve insan-toplum merkezli pek çok kaynağa ihtiyaç duyan bir sektör olarak da belirtilebilir. Bu kapsamda turizm, doğal kaynakların dışında toplumsal yapıyı ilgilendiren tarihi, mimari, toplumsal ve kültürel yapı unsurlarını da etkilemeye ve değiştirmeye yol açabilmektedir (Duran, 2011, s. 292). Özellikle çözülme durumunda olan, uzun süreler boyunca sömürge durumunda kalmış, toplumsal değişimler karşısında geleneksel değerlerini büyük ölçüde kaybetmiş olan bir kültürün turizmden etkilenmesi daha büyük olasılıklı bir durumdur (Doğan, 2004, s. 131).

Turizm faaliyetlerinin yoğun gerçekleştiği destinasyonlarda turistik faaliyetlere katılan yerli halkın turizmi sadece kâr amaçlı bir faaliyet olarak görmesi ve sunumlarını bütünüyle turistlerin isteklerine göre şekillendirmesi öz kimliklerini kaybetmelerine yol açmaktadır. Yerli halk, kendisini turistik talebe göre turistlerin görmek istediği kalıba sokarak oryantalizme ve standartlaşmaya yönelmektedir. Nitekim bu durum yerli halkın kültürel kimliğini yitirmesine, kimliğinin aynışmasına ve kültürünün bozulmasına sebep olmaktadır (Kısa Ovalı, 2007, s. 75). Forster (1964) turistik bölgelerde daha önce para istenmeden yardım kapsamında yapılan hizmetlerden zaman içerisinde para alındığını ve kültürel değer yapısının ticari bir yapıya dönüştüğünü ifade etmektedir. Bu durumun gerçekleşmesi sebebiyle kültürel değerlerin gerçek anlamlarını yitirdikleri belirtilmektedir (Doğan, 2004).

Dini Değerlerin Bozulması: Turizm hareketleri sebebiyle hem turistlerin hem de turistik bölgelerde yaşayan yerli halkın dinsel davranışlarında değişim ve olumsuzluklar gözlenebilmektedir. Nitekim turizm faaliyetleri sebebiyle turistlerin ibadetlerini yerine getirmede aksama yaşaması, yerli halkın ise yoğunlaşan turizm gelişimi nedeniyle dini yapılarını ve değerlerini birer alışveriş ve kazanç sağlama amacıyla kullanması dini değerler üzerindeki bozulmayı açıklamaktadır (Avcıkurt, 2007; Doğan, 2004).

Dixon (1979) Kuzey Carolina bölgesinde tatil yapan turistlere dini görevlerini yerine getirip getirmediğine yönelik sorular yönlendirmiştir. Araştırmaya katılan turistlerin %7,4'ü bölgede kaldıkları süre içerisinde kiliseye gitmeyi düşündüklerini belirtirken %44,2'si ise tatil yerine evlerinde olsaydı kiliseye gideceklerini iddia etmiştir. Araştırmada tatile giden turistlerden elde edilen veriler ele alındığında turistlerin tatil döneminde dini görevlerini yerine getirmeyi azalttığı söylenebilir. Dini bölgelerde yerel halkın algılarını araştıran çalışmalarda ise dini uygulamalarla turist talepleri arasında çatışma olduğu ve genellikle turizmin, alanın kutsallığı, güvenliği, dekoru ve dini ritüeller için tehdit algılandığı belirtilmektedir (Çalışkan, 2019, s. 1290).

Dilin Bozulması: Dil, herhangi bir nüfusun sosyal ve kültürel özelliklerinin parçası olan bir iletişim aracıdır (Wall ve Mathieson, 2006, s. 253). Dolayısıyla kültürlerarası iletişimde önemli bir araç olan dilin, turistlerin olası destinasyon seçimlerine, seyahat hazırlıklarına, yerel halkla etkileşimlerinin kapsamı ve içeriğine, deneyimlerinin kalitesine dahi yön verebilecek bir özelliğe sahip olduğu belirtilmektedir (Cohen ve Cooper, 1986). Turist davranışını etkileyebilecek özellikler barından dilin, turistlerle ilişki nedeniyle yerli halkın dilinde yabancı sözcüklerin oranını artırdığı ve dilin turizmden etkilendiği ifade edilmektedir (Doğan, 2004, s. 133).

White (1974) dil değişimleri üzerine üç yolun olduğunu belirtmiştir. Ona göre ekonomik değişim, özendirme (gösteri) etkisi ve doğrudan sosyal ilişki yoluyla turizmin yerel dil üzerinde etkisi görülmektedir. Yerel tesislerde çalışan göçmenlerin kendi dillerini yerli çalışanlara baskı oluşturarak kullanmaya zorlaması ekonomik değişim yolunu; turistlerin tutum ve davranışlarının turistik bölgede ilgi uyandırması ve turistlerle aynı statüye ulaşma isteği olan yerli halkın turist dilini benimsemesi özendirme etkisi yolunu; turistlerin yerel dili konuşamaması sebebiyle turizm sektörü çalışanlarının turistlerin dilini konuşması doğrudan ilişki yolunu açıklamaktadır. Ancak dildeki değişimler kesin olarak turizm etkisine bağlanmadığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla dildeki değişim kitle iletişim araçlarından kaynaklanabileceği de

belirtilmektedir. Nitekim turizmden kaynaklı dil değişiminin sınırlı olduğu ve dildeki bu değişim yaşıyanların küçük bir kesimi oluşturduğu ifade edilmektedir (Doğan, 2004).

Alkol ve Uyuşturucu Kullanımının Artması: Çağdaş kültür arası turizm hareketleri, küreselleşmeye katkıda bulunan bir sonuçtur. Nitekim küreselleşme, uzak yerleri birbirine bağlayarak bir konumdaki deneyimleri çok uzakta başka bir yerde meydana gelen olaylardan etkilenecek şekilde dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşmasını kapsayan bir durumdur. Fakat turistler başkalarının farklı yol veya yönlerini öğrenmek için ne kadar istekli olurlarsa olsunlar genellikle kendi kültürlerinin geleneklerini onlarla birlikte alırlar. Bu duruma özellikle alkollü içeceklerle ilgili geleneklerin yanı sıra uyuşturucu madde kullanımını alışkanlığı eşlik etmektedir (Örnberg ve Room, 2014).

Kötü alışkanlıklardan biri olan alkollü içecekler, çoğu turizm türünde seyahatin ana amaçlarından değildir ve tesadüfi şekilde seyahate eşlik etmektedir. Ancak son yıllarda alkollü içecekler seyahatin ana amaçları arasına gelmekte ve alkoturizm’de artış gerçekleşmektedir (Bell, 2008). Turizmde uyuşturucu kullanımı ise yine alkol kullanımının ortaya çıkışına benzer yol izlemektedir. Valdez ve Sifanek (1997) uyuşturucu kullanımının ana amaç olarak belirlendiği seyahati “yasal ve yasadışı uyuşturucuların ve ilgili hizmetlerin erişilebilirliği nedeniyle bireylerin belirli bir yere çekilme olgusu” olarak ifade etmektedir. Alkol ve uyuşturucuya ulaşılabilen, düşük-orta gelire sahip toplumların bulunduğu destinasyonlarda bölgeye gelen geliri yüksek turistler genellikle ev sahibi toplumu etkileme olasılıkları yüksek olmaktadır. Turizme adapte olup turistlerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan ev sahibi toplumlar, süreç içerisinde turistlerin tutum ve değerlerine boyun eğlemeye, ziyaretçilerin kültürlerinden etkilenmeye ve daha çok benzemeye başlamaktadır (Mathieson ve Wall, 1982, s. 161). Nitekim turistler “tatil psikolojisi”nin bir sonucu olarak ikametleri dışında seyahat ettikleri bölgelerde temel alışkanlık ve davranış biçimlerinin dışında davranmaya yönelmektedir. Dolayısıyla turistik bölgede turistler ile iletişim ve etkileşim içerisinde olan yerli halkın turistleri taklit etme eğilimi içerisinde olması olumsuz durumları (alkol ve uyuşturucu kullanımı vb.) beraberinde getirebilmekte ve toplumun kesimleri arasında kuşak ve kültür çatışmasına varabilecek davranışları ortaya çıkarabilmektedir (Kozak, 2017, s. 134-135).

Suç Oranlarının Artması: Turizm; sosyal hareketliliğin yaşanması, gelirin artması ve çalışma saatlerindeki değişikliklerle hemen hemen herkes için bir fenomen haline gelen bir sektördür. İlk zamanlar olumlu ekonomik yönü ortaya çıkan turizm sektöründe zaman içerisinde olumsuz çevresel kaygılar dile getirilmekteydi. Ancak son dönemlerde turizmin sosyokültürel yaşantı üzerine olan etkileri ön plana çıkmaktadır. Bu etkilerden birisi de turizmde suç konusudur. Nitekim turistik destinasyonlarda gittikçe artan insan gruplarının daha küçük alanlarda bulunmasının bir sonucu olarak suç birer olgu olarak ortaya çıkmakta ve potansiyel turistler için de caydırıcı olarak görülmektedir (Lisowska, 2017, s. 31).

Turistik bölgelerde hem turistler hem de yerli halk suç mağduru olabilmekte ve turistik bölgelerde hırsızlık, gasp, mülk hırsızlığı vb. suç oranları artmaktadır. Turizm alanı olan ve olmayan arasında bu tür suçlar arasında belirgin ve kaydedilmiş farklar olmasına rağmen turistik bölgelerin suçu çekici özellik gösterdiği belirtilmektedir (Wall ve Mathieson, 2006).

Tarlow (2011) dünyanın çeşitli bölgelerinde turistleri hedef alan suçların olduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda Brezilya ile ilgili haberleri irdelemiş bölgede suç dalgasının turistleri silip süpüreceği korkusunun hâkim olduğuna ulaşmıştır. Rio de Janeiro'da turistlere karşı işlenen suçlara atıfta bulunarak 2004 yılının ilk 9 ayında 2553 turistin suç mağduru olduğu ve 2003'ün aynı dönemine göre % 9.6 arttığını ifade etmiştir.

Cinsel Sömürü ve Fuhuşun Artması: Uluslararası turizm hareketleri, suç oranları ve uyuşturucu kullanımı artışının yanı sıra cinsel sömürüyü ve fuhuşu da artırıcı etkiye sahip olabilmektedir (Kozak, 2017, s. 133). Günümüzde özellikle belirli destinasyonlarda ön plana çıkan fuhuş (fahişelik) “en eski meslek” olarak adlandırılmakta ve seyahat kadar eski toplumun bir parçasıydı. Kitle turizm hareketlerinin büyümesinden de önce olan bu sorundan turizmin ne kadar sorumlu olduğu tartışmaya açık olan bir konudur. Ancak fuhuşun artışına turizm kaynaklı sebepler de neden olmaktadır (Wall ve Mathieson, 2006, s. 242).

Turistik hareketler sebebiyle ortaya çıkan fuhuş artışı belli başlı sebepleri olabilmektedir. Bu kapsamda bakıldığında fuhuş oranlarındaki artışın ilk sebebi olarak turizm süreçlerinin fahişeleri ve müşterini çeken yerleri ve ortamları oluşturduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte oluşan turistik ortamlarda insanların normal

yaşantısının bağlarından uzak olduğu, hedonist davranışlar sergilediği ve bu ortamlarda fuhuşun hayatta kalmasına ve genişlemesine neden olduğu ifade edilmektedir (Wall ve Mathieson, 2006). Diğer taraftan kadınları fahişe durumuna düşüren yaygın ve köklü bir ataerkil anlayışa sahip toplumlarda kadınlar fuhuşa zorlanabilmektedir. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde şartların kötü ve diğer sektörlerin nispeten geride olduğu bir ortamda ülkenin genç, eğitimsiz ve fakir kadınları zorla, tuzağa düşürerek ya da isteyerek zengin yabancılara pazarlanması sorunu ortaya çıkmaktadır (Graburn, 1983). Turistik bölgelerde fuhuşun kadınlar için hayatta kalma stratejisi olmasının (Oppermann, 1999) yanı sıra ekonomik getirisinin olması sebebiyle turistik bölgelerde fuhuşun serbestleşip teşvik edilmesi seks turizminin gelişmesine sebep olmaktadır (Wall ve Mathieson, 2006). Nitekim bazı ülkeler ticaret amaçlı yapılan seks mevcudiyeti ile daha ünlü olabiliyorken, seks turizmi her yerde, Avrupa'da Kuzey Amerika'da, Karayiplerde, Latin Amerika'da, Asya'da, Afrika'da ve Avustralya'da ortaya çıkabilmektedir (Ashworth, White ve Winchester, 1988; Harrison, 1994). Fuhuşun üst düzeyde gerçekleştiği Tayland'ın Bangkok şehri örnek verilirse Hall (1996) bölgede fuhuş işiyle uğraşan kadınlarda %40 artış olduğunu belirtmiştir. Nitekim fuhuş yapan insan sayısı ile fuhuş oranlarındaki bu artış sağlık sorunlarını da beraberinde getirmiş ve 1990 yılında yapılan araştırmada fuhuş yapan kadınların %15'inde HIV virüsü olduğu tespit edilmiştir. 10 yıl sonra ise bu oranın %18'e yükseldiği ifade edilmiştir.

2.1.2.3. Çevresel (Fiziksel) Boyutu İle Turizmin Etkileri

Doğal ve kültürel çevre, turizmin varlık sebebini meydana getirmektedir. Nitekim turizmin mevcudiyeti ve gelişimini çevreye bağlı olmasıyla oluşmaktadır (Avcıkurt, 2007:47). Bununla birlikte fiziksel (doğal ve tarihi) çevrenin varlığı belirli bir yöreye ya da ülkeye turizm talebinin oluşmasını ve bu talebin sürdürülmesini sağlayan önemli bir etmendir. Diğer bir ifade ile turistlerin gidecekleri bölge seçiminde ve kalış sürelerinin belirlenmesinde fiziksel çevre önemli bir belirleyici olarak ortaya çıkmaktadır. Turizm faaliyetlerinin tümüyle fiziksel çevrede oluşması ve fiziksel çevrenin çekim öğelerinin turizm talebi üzerinde bir etkiye sahip olması turizm ile çevre arasındaki ilişkinin önemini açıklamaktadır (Kozak, 2017, s. 136).

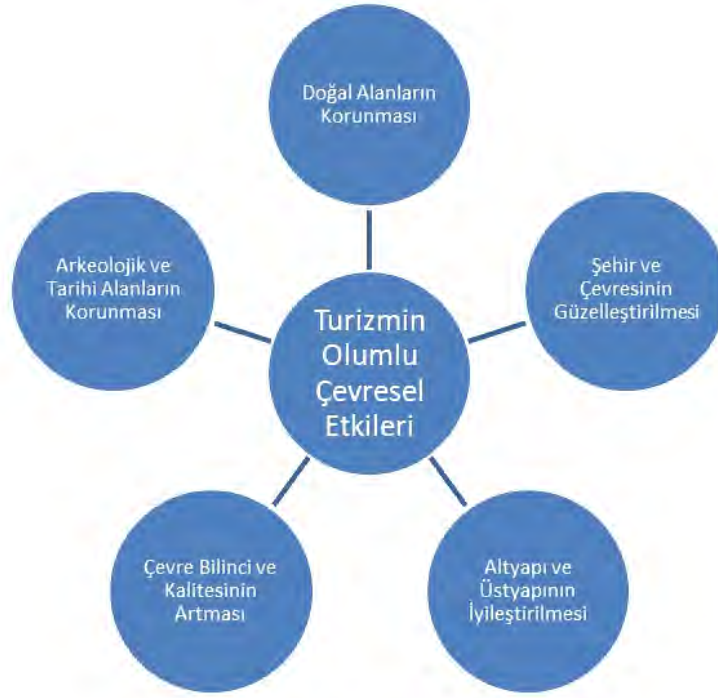
Turizmin ekonomik getirisinin tatmin edici düzeyde olması ve ekonomik kalkınmada önemli bir görev yüklenmesi sebebiyle çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri göz ardı edilmektedir (Bertan, 2009). Ancak özellikle 1970'lerden sonra ortaya çıkan sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm anlayışının ortaya çıkışı sonrasında

turizm ile doğal çevre arasındaki ilişkinin ortaya konulmasına yönelik araştırmaların artışa geçtiği de belirtilmektedir. Nitekim turizmin doğal çevre üzerinde bozulmalara neden olabilecek olumsuz etkilerinin yanı sıra çevresel zenginliğe katkı sağlayabilecek olumlu etkilerinin olduğu da ifade edilmektedir (Kahraman ve Türkay, 2014). Turizmin olumlu çevresel etkileri ele alındığında koruma ve çevre bilinci başlıkları ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda doğal yaşam alanları koruması (Akış vd. 1996; Andereck vd. 2005), arkeolojik ve tarihi alanların korunması (Wall ve Mathieson, 2006; Yoon, 2011), şehir ve çevrelerinin görünümünü güzelleştirmesi (Perdue vd. 1987; Korça, 1996), çevre bilinci ve kalitesini artırması (Guerreiro, Pinto ve Mendes, 2016) ve altyapıyı ile üstyapıyı iyileştirmeye katkı sağlaması (Avcıkurt, 2007; şarkaya İçelloğlu, 2014; Kolupaev, Redkin, Voinova, Karabasheva, Rzayev ve Makhanova, 2018; Türkay ve Saraç, 2019) gibi çevresel yönden olumlu sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Turizmin olumlu çevresel etkilerinin yanı sıra olumsuz etkilerinin de olduğu vurgulanmış ve birçok araştırmada olumsuz çevresel etkilerin turizmin kaynağını yok etme potansiyeline sahip olmasından dolayı özellikle çevre bilincinin gelişmesinden sonra bu etkilerin bertaraf edilmesi gereken sorunlar olduğu ifade edilmiştir (Kınacı, 2011; Kahraman ve Türkay, 2014). Bu kapsamda turizmin çevresel olumsuz etkileri ele alındığında doğal ve yapay çevrenin tahribi ve kirlilik, (Kınacı, 2011; Yoon, 2011; Kahraman ve Türkay, 2014) sorunların en başında gelmektedir. Diğer taraftan aşırı kalabalık ve tıkanıklık (Andereck vd. 2005; Liu, Sheldon ve Var, 1987) turizmin çevre üzerinde oluşturabileceği diğer bir sorunu meydana getirmektedir.

2.1.2.3.1. Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri

Turizmin çevresel etkileri genel olarak ele alındığında koruma ya da kirlilik olarak ortaya çıkmaktadır. (Akoğlan Kozak, 1997; Kahraman ve Türkay; 2014). Turizmin olumlu çevresel etkileri ele alındığında ise beş başlık altında açıklayabilmek mümkün görünmektedir. Doğal alanların korunması, arkeolojik ve tarihi alanların korunması, şehir ve çevresinin güzelleştirilmesi ve çevre bilinci ve kalitesinin artması, altyapı ve üstyapının iyileştirilmesi turizmin olumlu çevresel etkilerini oluşturmaktadır (Avcıkurt, 2007; Kozak, 2017). Bu kapsamda turizmin olumlu çevresel etkileri Şekil 2.5.'te belirtilmektedir.

Şekil 2.5. Turizmin olumlu çevresel etkileri (Avcıkurt, 2007; Kozak, 2017)

Doğal Alanların Korunması: Doğal ve açık alanlar, yoğun şehir hayatından uzaklaşmak, doğanın içinde olmak ve deneyimlemek isteyenler tarafından ziyaret edilmektedir. Dış mekâna odaklanan turizm ve rekreasyon, doğal ekosistemler içinde birçok farklı faaliyeti içerebilmekte ve doğa ile entegre bir şekilde kendisine kaynak bulmaktadır (Newsome, Moore ve Dowling, 2012). Nitekim turizm, deniz yaşamı, ulusal ve bölgesel parkların geliştirilmesi de dahil olmak üzere doğal ve vahşi yaşam hayatının korunmasına yardımcı olabilmektedir. Doğa ile iç içe olan turistik bölgelerde turizm kapsamı dışında gelişen kullanımlar doğal alanı ekolojik açıdan kötüye gitmesine müsaade edebilmekte ve bu durum doğal mirasın kaybına neden olabilmektedir. Bu tür doğal alanlar ve varlıkların korunması özellikle sınırlı kaynaklara sahip ülkelerde turizm gelişimi ile birlikte teşvik edilmesini sağlamaktadır (Avcıkurt, 2007).

Son yıllarda artan çevre bilincinin etkisiyle özellikle sürdürülebilir kalkınma anlayışının tüm sektörlerde görülmeye başlamasından sonra doğanın korunması amacıyla çeşitli kararlar alınarak doğaya zarar veren etkenlerin bertaraf edilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır (Tosun, 2001; Kahraman ve Türkay, 2014). Turizm sektöründe ise doğanın korunmasına yönelik artan kitlesel hareketleri dengede tutabilme amacıyla alternatif turizm ortaya çıkmıştır. Ancak turizm sektöründe doğanın

korunmasının yanında ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkinlikleri barındıran faaliyetlerin de devamını içine alan ve tüm paydaşların birbiri ile uyum içerisinde olduğu sürdürülebilir turizm anlayışına geçiş olmuştur (Tosun, 1998; Erdoğan, 2014). Bu anlayış kapsamında dünyanın farklı bölgelerinde ekoturizm, doğal alan turizmi ve doğa temelli turizm gibi türler ortaya çıkarak turizm kapsamında doğal alanların korunması amaçlanmıştır (Zhenjia, 2008). Diğer taraftan turizm, yaban hayatını koruma ve koruma çabaları üzerinde de olumlu bir etki göstermiştir. Özellikle Afrika’da ve aynı zamanda Güney Amerika, Asya, Avustralya ve Güney Pasifik’te koruma programları ön plana çıkartılmıştır. Bu sayede nesli tükenmekte olan birçok hayvan ve bitki türü alınan önlemlerle yeniden gelişme göstermiştir (Sunlu, 2003).

Arkeolojik ve Tarihi Alanların Korunması: Arkeolojik ve tarihi alanların korunması, toplumların geçmişi ile bağlantı kurabilme ve eskiye özlem duyma güdülerinin bastırılabilmesinin yollarından biridir. (Cihangir Çamur ve Bozkaya Yetkin, 2019, s. 39). Özellikle bu alanların İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kültürün önemli bir bileşeni olduğunun anlaşılması üzerine belirli otoriteler tarafından korumaları gerektiği ifade edilmiştir. (Enlil, 1992). Nitekim ilerleyen yıllarda arkeolojik ve tarihi alanlar, turizm kapsamında kullanılmaya başlanmasından sonra kültürel miras olarak değerlendirilmiş ve bu sayede hem bu alanların korunması sağlamak hem de ekonomik kazanç elde edebilmek amacıyla arkeolojik ve tarihi alanların korunması konusu önem kazanmaya başlayan konulardan birisi haline gelmiştir (Güzel, Barakazi ve Çakır, 2019, s. 3667). Bu kapsamda tarihi anıt ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesine yönelik ilkeler, teknikler ve siyasetler geliştirebilmek, ilgili konu hakkında her türlü araştırmaları desteklemek ve yönlendirebilmek amacıyla ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) kurulmuştur. Bununla birlikte ilerleyen dönemde insanlık tarihinde önemli değeri bulunan tarihi varlıkları hem korumak hem de sürdürülebilirliğini sağlayabilmek amacıyla UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) Dünya Doğal ve Kültürel Miras Listesi’ni oluşturarak önemli varlıkların korunmasına ve tanıtılmasına öncülük etmiştir (Smith, 2006; Metin Basat, 2013).

Arkeolojik ve tarihi alanların yeniden kullanılmasına gereksinim duyulmasındaki en önemli iki unsuru işlevsel ve ekonomik değerler oluşturmaktadır. Ancak ekonomik değer bir tarafta değerlendirildiğinde koruma uygulamalarının bu alanlarda büyük değişikliklere yol açmadan kültürel önemine katkıda bulunacak şekilde yapılması öne çıkan konulardan birisidir. Diğer bir ifade ile bu alanların soyut

değerlerinin yanında mimari bir ürün olarak fiziksel niteliklerinin koruması ve kültürel miras değerlerinin de göz ardı edilememesi gerektiği belirtilmektedir (Yüceer, 2010).

Şehir ve Çevresinin Güzelleştirilmesi: Şehirsel mekânların güzelleştirilmesi, şehir ve halk arasındaki daha yakın bir ilişki ile sonuçlanan her türlü bilgilendirici bir eylemi ifade etmektedir. Şehir mekânı ve biçimi, kültürel kimlik ve bağlanma, şehir ve halkın güvenliği, halkın sağlığı, sürdürülebilir ekonomi ve rahatlık şehirsel mekânların güzelleştirilmesinde ön planda tutulması gereken temel kavramlardır. Nitekim şehrin güzelleşmesi sadece binaların etkisi altında olmayıp şehrin duvarları, kamusal alanlar ve görsel nitelikler şehrin güzelleşmesine etki edebilmektedir (Sabouri, Samie Yousefi ve Samie Yousefi, 2015).

Faaliyetlerin gerçekleşmesi bakımından bir destinasyona ihtiyacı olan turizmin, geliştiği şehir ve çevresinde çekim gücü oluşturabilecek bir güzelleştirmeyi ve estetiği tetikleyebilir. Bu kapsamda sahip olunan estetik destinasyon seçiminde, görüntü oluşumunda ve genel memnuniyette etkili olabilmektedir (Kirillova, Fu, Lehto ve Cai, 2014). Diğer taraftan turizmin gelişmesi sebebiyle çekicilik unsuru olabilecek her bir şehre ait olan turistik ürün şehrin ekonomisine de katkı sağlayabilmektedir (Sabouri vd., 2015).

Çevre Bilinci ve Kalitesinin Artması: Turizm, insanları doğa ve çevre ile daha yakın temasa getirdiğinde, halkın çevreye olan takdirini artırma ve çevre sorunlarına ilişkin farkındalığı yayma potansiyeline sahiptir. Bu karşılaşma, doğanın değeri konusundaki farkındalığı artırabilmekte ve çevreye duyarlı davranışlara ve çevreyi korumaya yönelik faaliyetlere yol açabilmektedir. (Sunlu, 2003).

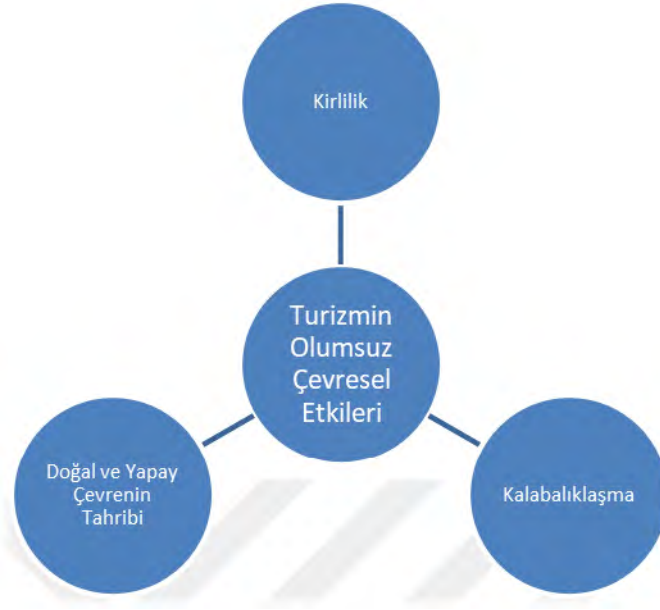
Uzun vadede sürdürülebilir olması için turizm, sürdürülebilir tüketim ilke ve uygulamalarını bünyesinde barındırması gerekmektedir. Bu kapsamda ele alındığında turizm sektörü, çevresel bilgi sağlamada ve turistler arasında eylemlerinin çevresel sonuçları konusunda farkındalık yaratmada kilit bir rol oynamaktadır (Sunlu, 2003). Nitekim uygun plan ve politikaların belirlenip uygulanması ve turizmin tarafları arasında turizm bilincinin oluşmuş olması durumunda turizm temiz bir çevreyi teşvik edici bir potansiyele sahiptir. Hava, su, gürültü, çöp ve diğer çevre sorunlarının kontrolü sayesinde turizm genel olarak çevrenin temizlenmesini teşvik edebilmektedir. Bununla birlikte çevreye uygun mimari tasarım ve kontrollerle çevresel estetiğin iyileştirilmesi özendirilmektedir (Avcıkurt, 2007, s. 48).

Altyapı ve Üstyapının İyileştirilmesi: Bir destinasyonda turizmin gelişiminin yaşanabilmesi için sadece doğal kaynaklar yeterli değildir (Yılmaz ve Ön Esen, 2015). Nitekim destinasyonun bir turistik ürün olarak nitelikli hale gelebilmesindeki en önemli iki unsur altyapı ve üstyapı yatırımlarıdır (İlban ve Kaşlı, 2009, s. 1278). Alt yapı yatırımlarını su, kanalizasyon sistemleri, haberleşme ağı, sağlık hizmetleri, enerji kaynakları, çöp ve drenaj sistemleri, caddeleri, sokakları, metro ve tünel gibi yatırımları ve güvenlik sistemleri meydana getirirken; üstyapı yatırımlarını ise konaklama, yiyecek-içecek, eğlence, alışveriş işletmeleri ile sağlık kuruluşları oluşturmaktadır (Şarkaya İçellioğlu, 2014, s. 43).

Turistik destinasyonlarda turist trafiğinin yoğunlaşması sebebiyle bölge halkına kitle ulaştırma sistemlerinde yüksek standartlara, elektrik, su vb. alt yapı hizmetlerinde üstün bir düzeye ve bir başka türlü elde edemeyecekleri alışveriş ve eğlence olanaklarına kavuşmaktadır. Çevresel kalitenin iyileşmesine yol açan altyapı ve üstyapı hizmetleri sayesinde yerli halk bu imkânlardan faydalanmaktadır (Avcıkurt, 2007, s. 48).

2.1.2.3.2. Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri

Turizmin çevresel boyutta olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz çevresel etkilerinin de olduğu bir gerçektir. İlgili literatür ele alındığında turizmin olumsuz çevresel etkilerini üç başlık altında incelemek mümkündür. Doğal ve yapay çevrenin tahribi, kirlilik ve kalabalıklaşma turizmin olumsuz çevresel etkilerini meydana getirmektedir (Issı, 1989; Kınacı, 2011; Yoon, 2011; Kahraman ve Türkay, 2014; Kozak vd., 2017; Akış Roney, 2018). Turizmin olumsuz çevresel etkileri Şekil 2.6.'da belirtilmektedir.

Şekil 2.6. *Turizmin olumsuz çevresel etkileri (Issı, 1989; Kınacı, 2011; Yoon, 2011; Kahraman ve Türkay, 2014; Kozak vd., 2017; Akış Roney, 2018)*

Doğal ve Yapay Çevrenin Tahribi: Uzun vadede turizm, diğer endüstriler gibi çevresel tahribata neden olan bir özellik göstermektedir. Nitekim kansere benzer şekilde artış gösterirken daha olgun turistik bölgeler bozuldukça daha uzaktaki ve henüz bozulmamış alanları de istila etme eğilimi içerisindedir. Özellikle kitle turizm hareketleri sebebiyle turizmin henüz gelişmekte olan bölgelerinde çevresel bozulmalara ve tahribatlara yol açtığı belirtilmektedir (Cohen, 1978).

Doğal ve kültürel varlıkların korunması ve kullanma dengesinin sağlanabilmesi amacıyla yapılan planlamaların doğru uygulanamaması sebebiyle ortaya çıkabilecek tahribattan söz edilebilmektedir. Bu kapsamda ele alındığında doğal çevre üzerindeki tahribat aşağıdaki şekli ifade edilebilir (Issı, 1989, s. 121):

- Ateş kullanımında dikkatsizlik ve orman yangınları, yapılaşma için ağaç kesimi, turistik bölgelerde toprağın sıkışması ve erozyon tehlikesi, bitki örtüsünün değişimi ve farklılaşması bitki örtüsü üzerinde tahribata,
- Atık su, katı atıklar, aşırı su kullanımı su kalitesinde bozulmalara,
- Aşırı ve dengesiz yapılaşma, zamansız ve kaçak avlanma doğal hayatın (fauna) tahribatına,

- Yapılaşmanın belirli bölgelerde yoğunlaşması ve alansal yayılım arazi kullanımındaki tahribata,
- Yaz aylarına nüfus yoğunluğunun artışı, trafik, inşaat (turizm tesisi) yapımı gürültüye neden olmaktadır.

Turizmin doğal çevre üzerinde yaşanabilecek tahribatın yanında yapay çevre üzerinde oluşturabilecek olumsuzluklar da bulunmaktadır. Bu kapsamda ele alındığında yapay çevre üzerindeki tahribat aşağıdaki şekli ile ifade edilebilir (Issı, 1989, s. 121):

- Yöresel mimari özelliğin korunamaması ve doğa-mimari üslup ilişkisinin kurulamaması mimari kirlenmeye,
- Aşırı trafik yoğunluğu, yeni marinalar ve marinada kapasitelerin artırılması ve yaz aylarında fazla enerji kullanımı altyapıda meydana gelebilecek yetersizliklere,
- Yaz aylarında nüfusun yoğunlaşması ile arabaların artmasına,
- Otopark alanlarının yetersizliğine sebep olmaktadır.

Çevrenin tahrip edilmesi konusuna örnek olabilecek destinasyonlardan birisi Muğla'dır. 1980'lerden itibaren bölgede kendisini gösteren plansız ve düzensiz yapılaşma sonucu turizm merkezi ile çevrelerindeki yeşil orman ve tarım alanlarının hızla beton yığını haline dönüşmeye başlamıştır. Turizm tesislerinin mimari yapısı, yükseklik ve büyüklük açılarından turizm merkezlerinin doğal çevresini tahrip etmiştir. Diğer taraftan yine bütün turizm merkezlerinde gözlemlenen ve özellikle Ege ve Akdeniz bölgelerinde yoğunlaşan yazlıklar ise doğal çevrenin daha da tahrip olmasına kirlenmesine neden olmuştur. Altyapı eksikliği Marmaris, Bodrum ve Ölüdeniz gibi merkezleri deniz kirliliği sorunu ile karşı karşıya getirmiştir. Marmaris ve Bodrum ilçe merkezlerinde denize girebilmek mümkünken deniz kirliliğinin artması sebebiyle günümüzde bu merkezlerde denize girebilme şansı ortadan kalmıştır (Kozak vd., 2017, s. 142).

Kirlilik: Fiziksel ve biyolojik bileşenler halindeki bulaşmalar sonucunda normal çevresel süreçlerin etkilenmesi ile çevresel kirlenme meydana gelmektedir. Bu etkilenme aslında doğal süreçler halinde de gerçekleşebilmektedir. Örneğin, bir yanardağ oluşumu lavlarını ulaştırdığı alandaki suyu, havayı kirletmekte ve flora-faunanın üzerini lavlarla ve küllerle örterek önemli olumsuz etkiler oluşturmaktadır.

Diğer taraftan çevrenin denge mekanizması içerisinde doğal olayların yol açtığı etkilerden daha ağır baskılar ortaya çıkaran etken insanın yol açtığı çevresel kirliliğidir. Çevre kirliliği insan sağlığını tehdit etmektedir. Bunun yanında bütün çevresel sistemin bozulması neticesinde gelecekte yaşam olanaklarını ortadan kaldıracak etki gücüne sahiptir (Kahraman ve Türkay, 2014, s. 24). Bu kapsamda ele alındığında turizmin gelişim göstermesi sebebiyle doğal ve yapay çevre üzerinde çeşitli şekillerde kirlilik yarattığı belirtilmektedir. Nitekim turizm olgusunun gerçekleşebilmesi için turistik ürün ve hizmetlerin üretiminin yanı sıra turistik tüketim ve hareketleri içeren faaliyetler çevre üzerinde baskı yaratmakta ve kirlilik oluşturmaktadır (Akış Roney, 2018). Bu bağlamda turizmin çevre üzerinde oluşturabilecek kirlilik aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

Ses Kirliliği: Ses dalgalar halinde yayılan bir enerji şeklidir. Yayılması, havadaki moleküllerin titreşmeleri vasıtasıyla olur. Ses dalgaları kendilerini, kulağa yaptıkları basınçla hissettirir. Normal bir insan 0-50 dB'lik bir sesi kolayca işitebilir ve bunlardan rahatsız olmaz. Ancak 75 dB'nin üzerindeki sesler gürültüdür ve günde 8 saatten fazla bu gürültüye maruz kalmak, duyma bozukluğuna yol açabilir. Ayrıca hipertansiyon, uyku düzeninin bozulması, konuşmada engeller, stres gibi olumsuz etkiler de yaratmaktadır (Kınacı vd., 2011, s. 35).

Otomobil, motorlu botlar, kar araçları, uçak gibi araçların çıkardığı gürültü ile birlikte eğlence mekânlarında oluşan gürültüler, şantiye-inşaat yapılırken ortaya çıkan gürültüler ve turistlerin o bölgelerde yoğunlaşması dolayısıyla meydana gelen sesler turizmden kaynaklı oluşan gürültü kirliliğini oluşturmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006a; Akış Roney, 2018; Çakır, Güzel ve Barakazi, 2018; Ay ve Günay Aktaş, 2019).

Turistik bölgelerde özellikle de turistlerin belirli alanlarda yoğunlaşması ve özellikle turizm bölgelerinde otellerde yapılan eğlencelerden ve eğlence merkezlerinde geç saatlere kadar süren çok yüksek seviyede müzik sesleri ses kirliliği oluşturmaktadır (Erdoğan, 2003, s. 88). Kıbrıs Haber Ajansı yapmış olduğu bir haberde Kıbrıs'ta faaliyet gösteren Lords Palace Hotel arazisinde bulunan Odyssey Club'tan gelen aşırı ve yüksek müzik sesi ve müzik çalma saatleri ihlalleri nedeniyle bölgede konaklama yapan turistlerin tatillerini yarıda kestiğini ve bu turistlerin Trip Advisor gibi uluslararası alanda kullanılan turizm sitesine yaşadığı bu ses kirliliğini şikâyet ettiği ve bu sebeple bölgenin imajının düştüğünü belirtmiştir. Öte yandan haberde ses kirliliğinden dolayı sadece turistlerin değil ayrıca yerel halkın da etkilendiği vurgulanmıştır. Eğlence

mekânından gelen sesin sabah 4'lere kadar sürdüğü ve evlerde 55 dB hissedilmesi gereken sesin 75 dB hissedildiği ifade edilmiştir (http-3).

Görüntü Kirliliği: Doğal kaynaklar üzerindeki direkt etkilere ek olarak, turizm gelişmesi görsel kalite üzerinde de olumsuz etkiye neden olmaktadır (Erdoğan, 2003, s. 89). Doğal çevre ve yerel mimari ile uyuşmayan mimari, düzensiz gelişme ve göze hitap etmeyen çevresel her bir düzensizlik “görsel kirliliği” oluşturmaktadır (Kınacı vd., 2011, s. 36).

Turizm faaliyetlerinin artması ile birlikte özellikle sahil ve manzara yolları boyunca görsel kirlilik ön plana çıkmaya başlamıştır. Öte yandan bu mekânlarda büyük, çirkin ve düzensiz bir şekilde yerleştirilmiş reklam ve ilan panoları, elektrik ve telefon direkleri, kablolar ve katı atıklar da görsel kirlilik yaratan diğer faktörler olmuştur (Erdoğan, 2003, s. 89). Buna ek olarak turizme hizmet veren tesislerde de görüntü kirliliğine neden olan faktörler bulunmaktadır. Çevrede hâkim ve büyük olan konaklama tesislerinin, çoğu zaman, ölçek dışı olması ile birlikte mimarisinin çevrenin doğal yapısına uygun olmayan şekilde dizayn edilmesi, tesislerde dış yüzeylerde uygun olmayan yapı malzemelerinin kullanılması, tesislerin dış görünümünün kötü bir şekilde planlanması ve yanlış yapılaşma dolayısıyla manzaranın engellenmesi, tesislere uygun olmayan peyzaj çalışmaları yapılması ve bakım ile peyzaj çalışmalarının kötü yapılması görüntü kirliliğine neden olabilecek tesis kaynaklı kirliliği oluşturmaktadır (Issı, 1989; Demir ve Çevirgen, 2006b).

Su Kirliliği: İnsan yaşamı için gerekli olan değerlerden bir tanesi de sudur. Ancak su yapısı içerisinde olan mineral oranındaki değişme, tat, koku, berraklık gibi özelliklerinin bozulması suyun kirliliğini ortaya koymaktadır. Su kirliliğinin birçok sebebi olmakla birlikte turizm bölgelerinde meydana gelebilecek su kirliliğinden de bahsedebilmek mümkündür (Kahraman ve Türkay, 2014, s. 26).

Turizm sektöründe su ve su ile ilgili diğer kullanımların fazla olması suyun kirlenmesindeki en önemli etkenlerdir. Bu kapsamda ele alındığında özellikle kıyı turizminin gelişimi (aşırı su tüketiminin yanı sıra), sulara akıtılan kanalizasyon, çöp ve atıklar nedeniyle sular kirlenmektedir. Otel içerisinde bahçe düzenlemesi, yüzme havuzları ve golf alanları için büyük oranda su kullanımı yapılmakta ve özellikle golf oynanabilmesi için çimlere yüksek su miktarı ile birlikte çok fazla kimyasal gübre ve

³<http://www.kibrishaberajansi.com/2017/07/14/lord-palace-hotelin-yarattigi-ses-kirliligi-turizm-felaketine-donusuyor/> (Erişim Tarihi: 21.10.2017).

ilaç verilmesi sebebiyle topraktan sızan kimyasallar yeraltı su kaynaklarını ve yüzey su kaynaklarının kirlenmesine sebep olmaktadır (Akış Roney, 2018, s. 103). Diğer taraftan yat, gemi, tekne gibi deniz araçlarından çıkan yağ, petrol, ve diğer zararlı atıkların deniz, göl, nehir gibi doğal su kaynaklarına boşaltılması su kaynaklarını kirleten ve su kirliliğine neden olan diğer nedenleri oluşturmaktadır (Kınacı, 2011, s. 28).

Hava Kirliliği: İçerisinde değişik gazlar bulunan ve dinamik bir yapıya sahip olan havanın insan yaşamı üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Ancak insan yaşamının yanı sıra diğer canlı türü için de önemli olan havanın taşıtların yaydığı egzoz gazları, sanayi tesislerinden atmosfere yayılan duman ve is görünümlü gazlar, artan nüfusu ile insanoğlunun oksijen tüketimi, sanayi üretiminde kullanılan gazlar gibi çok değişik unsurlardan dolayı kirlenmesine sebep olmaktadır. Hava kirliliğinin sadece gerçekleştiği bölgeyi etkilediği düşünülse de aslında bütün havanın dinamik yapısından dolayı tüm yeryüzünü etkilemektedir (Kahraman ve Türkay, 2014, s. 25).

Hava kirliliğinin turizm ile ilişkisi ele alındığında turizmin bu konudaki payının azımsanmayacak kadar çok olduğu ifade edilmektedir. Bugün hava kirliliğinin en yoğun olduğu bölgeler aynı zamanda turizmin de en yoğun yaşandığı bölgeler olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında genellikle turizm bölgelerinde deniz ve karada kullanılan motorlu araçlardan, ısıtma ve soğutma sistemlerinden kaynaklanmaktadır (Kınacı, 2011, s. 30). Özellikle ulaşım açısından hız ve kapasite artışıyla yaşanan teknolojik ilerlemeyle birlikte kitle turizmi gelişirken sektörün çevre üzerindeki tahribatı da artırmaktadır. Nitekim küresel ölçekte turizmden kaynaklanan karbon salınımları iklim değişikliğine yol açan faktörlerin %5 ile %12'sini oluşturmaktadır. Bu payın yaklaşık %40'ını havacılık, %32'sini ise kara yolu taşımacılığı oluşturmaktadır. Bu kapsamda ele alındığında turizmden kaynaklanan karbon salınımının %72'lik kısmının ulaşım faaliyetlerinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Özellikle uluslararası uçakla seyahatin dünyanın en hızlı büyüyen karbondioksit ve diğer sera gazları emisyonu kaynaklarından ve küresel iklim değişikliğinin nedenlerinden biri olduğu vurgulanmaktadır (Dilek, 2016, s. 17).

Toprak Kirliliği: Yerleşme, besin gereksinimi ve yaşam ortamı olarak hiç şüphesiz biyosferin en önemli unsurlarından birisi topraktır. Toprağın doğrudan ya da dolaylı yoldan kirlenmesi, canlılar açısından son derece önemli problemleri de beraberinde getirmektedir. Toprağın kirlenmesi su ve havaya oranda daha karışık olduğu için düzeltilmesi de o derece zor ve masraflı olmaktadır. Nitekim toprak kirliliği;

insan etkinlikleri sonucunda toprağın fiziksel, kimyasal, biyolojik ve jeolojik yapısının bozulmasıdır (Kınacı, 2011, s. 32).

Turizm alanında saha kullanım modellerine bağlı olarak toprağın plansız ve bilimsel olmayan yöntemlerle kullanımı, atıkların çevreye yayılması, ilaçlı ve kimyasal madde karışmış suların toprağa verilmesi gibi nedenler toprak kirliliğini artırmaktadır. Turizmin yarattığı arazi talebi, verimli tarım alanlarını turistik tesis alanlarına dönüştürmekte, doğal ve tarihi siteleri, kamu mülkiyetindeki ormanları dahi baskı altında bulundurmaktadır. Kaybolan tarım alanları bölgenin ekolojik yapısının bozulmasına yol açmaktadır (Kahraman ve Türkay, 2014, s. 26). Diğer taraftan koruma kapsamında olması gereken alanlar üzerinde turistik tesislerin kurulması da önemli sorun yaratmaktadır. Bu tür kullanımlar toprak örtüsünün aşırı kullanımına sebep olduğu için hassas türlerin yetişme ortamını da bozmaktadır. Bunun en olumsuz örneği muz, narenciye, zeytin alanlarının yapılaşmaya açılmasıdır. Tarla sahiplerinin kısa sürede yüksek gelir elde etmek amacıyla tarlalarını satması, verimli tarım alanlarının kooperatif arsasına sonra da turizm konutlarına dönüşmesine neden olmaktadır (Kınacı, 2011, s. 33).

Atıklar: Turizm mal ve hizmetlerin üretim ve tüketiminden arta kalan zararlı atıklar, çoğu kez, doğayı kirlettiği kadar, kişilerin sağlığı için de tehlike oluşturmaktadır (Kozak vd., 2017, s. 143). Nitekim turizm hizmetlerde çeşitli hizmet alanlarında atık sorunu ortaya çıkmaktadır. Ağırlama hizmetlerinde; otellerde çıkan katı ve sıvı atıkların denizlere, göllere ve nehirlere boşaltılması; geri dönüşümlü, yeniden kullanılabilir ve doğaya dost ürün kullanımına öncelik verilmemesi; gerekli olmayan durumlarda tek kullanımlık ürünlere yönelerek atık miktarını artırmaları atık sorununa örnek oluşturmaktadır. Diğer yandan seyahat hizmetlerinde; yat ve yolcu gemilerinden çıkan atıkların ve yağların denizlere, göllere ve nehirlere boşaltılması; motorlu araçların çok kullanılması sonucu fosil yakıtların aşırı tüketilmesi ve tarihi sit alanlarının tahrip edilmesi örnek verilebilir. Yiyecek içecek hizmetlerinde ise açık büfe uygulamalarının plansızlığından dolayı yemeklerin çöpe gitmesi; müşterilerin aşırı ve israfçı tüketim alışkanlıkları ile birlikte nasıl olsa parasını verdim anlayışı sonucu tabaklara aşırı yemek alınması ve bunların da tüketilmemesi sonucu çöpe gitmesi turizm kapsamında ortaya çıkabilecek örnekleri oluşturmaktadır (Kınacı, 2011, s. 33-34).

Turizmde atık problemi ulusal ve uluslararası düzeyde araştırılması yapılan konulardan birisi olmuştur. Bu kapsamda BM raporuna göre, bir turist günde bir kilogram katı atık ve çöp üretmektedir. Atık yönetimine sahip olmayan bir turizm işletmesinde bu atıklar çevreye zarar vererek ekosisteme olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle yoğun dönemlerde ve kalabalık destinasyonlarda ciddi sıkıntılar gözlenmektedir. Yine Bluewater Network'te bir haftalık bir gemi turunda normal bir yolcu gemisinin 3,8 milyon litre lavabo, duş ve çamaşır suyu, 795 bin litre kanalizasyon, 95 bin litre mazot sintine suyu, 8 ton çöp ve 19 litre kuru temizlik atığı üretmekte olduğu belirtilmektedir (Dilek, 2016, s. 18).

Kalabalıklaşma: Turistik bölgelerde kalabalıklaşma, hem turizm destinasyonun popülerliğinin ve şöhretinin bir göstergesi hem de olumsuz gezgin tepkilerinin bir kaynağı olarak görülmektedir (Petr, 2009; Jacobsen, Iversen ve Hem, 2019). Diğer taraftan yerli halkın da bölgeye olan bakış açısının, algısının (Albayrak ve Kırova, 2020) ve psikolojisinin (Kılıçarslan ve Caber, 2018) olumsuz etkilenmesi turistik bölgedeki kalabalıklaşmanın ve artan ziyaretçi sayısının bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Turistik bölgelerdeki kalabalıklaşmayı insan ve mekân kalabalığı olmak üzere iki türlü kalabalık algısı olarak açıklamak mümkündür. İnsan kalabalığı, ortamda yüksek oranda insan yoğunluğunun bulunması sebebiyle bireylerin kendilerini sınırlandırılmış hissetmesini ifade etmektedir. Mekân kalabalığı ise mekânın yüksek yoğunluğu sebebiyle bireylerin fiziksel hareketlerinin kısıtlanması olarak belirtilmektedir (Albayrak, Güzel, Caber, Kocabulut, Dursun Cengizci ve Güven, 2019). Ancak kalabalık hissiyatını etkileyen faktörler; ziyaretçilerin kendi özellikleri, karşılaşılan ziyaretçilerin özellikleri ve ziyaret edilen bölge ile ilgili özellikler olarak değişkenlik gösterebilmektedir (Sterl, Wagner ve Arnberger, 2004). Bu kapsamda ilgili araştırmalar incelendiğinde turistik bölgelerde trafik sıkışıklığı ve park problemlerinin (Andereck vd., 2005; Dyer vd., 2007) yanı sıra ziyaretçilerde memnuniyeti düşüren ve kaynaklarda yüksek düzeyde etkilere yol açan ziyaretçi seviyesini ifade eden taşıma kapasitesi problemleri (Dağ ve Mansuroğlu, 2018) kalabalıklaşma konusunu oluşturan sorunları ifade etmektedir.

2.1.3. Turizmin Gelişimi ve Etkilerinin Açıklanabilmesi Amacıyla Kullanılan Sosyolojik Teoriler ve Modeller

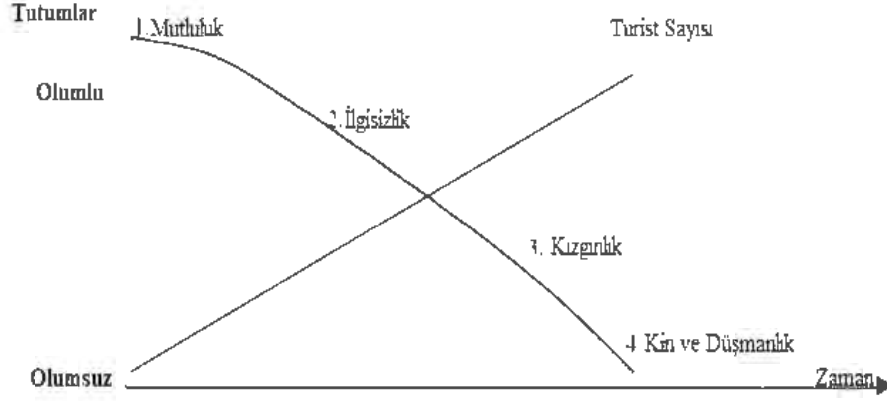
Turizmin her geçen gün özellikle ekonomik açıdan küresel anlamda dünyanın en önemli sektörlerinden biri haline geldiği belirtilmektedir (Bahar ve Kozak, 2006). Nitekim büyüyen ve gelişim gösteren turizm sektörünün ekonomik getirisinin yanında olumlu sosyokültürel ve çevresel etkilerinden faydalanabilmek ve olumsuz etkilerini de bertaraf edebilmek için çeşitli araştırmalar yapılmıştır (Doğan, 2004; Kahraman ve Türkay, 2014). Özellikle sürdürülebilir turizm anlayışında turizm gelişiminin meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkilerin dengede tutulabilmesi, anlaşılabilmesi ve turizmin gelişimine yönelik tahminler yapılabilmesi amacıyla araştırmacılar tarafından teoriler ve modeller ortaya konulmuştur. Turizmin gelişimi ve etkilerinin anlaşılabilmesinde turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği bölgelerde yaşayan yerli halkın turizmden en çok etkilenen kesim olması ve turizme olan desteğinin önem arz etmesi sebebiyle turizme olan algısı, tutumu ve davranışları teoriler ve modeller kullanılarak analiz edilmiş ve tartışılmıştır.

Nunkoo, Smith ve Ramkissoon (2013), turizme olan bakış açısının ortaya konabilmesi amacıyla yerel halka yapılmış 1984 ile 2010 yılları arasında yayımlanmış 140 araştırmayı incelemiş ve araştırmada çeşitli teorileri ve modellerin kullanıldığını belirtmiştir. Bu kapsamda ele alındığında belirtilen araştırmalarda 23 farklı teori ve model kullanılmış ve sırasıyla Sosyal Değişim Teorisi, Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeli, Tolerasyon Modeli, Taşıma Kapasitesi Teorisi gibi model ve teorilerin bu araştırmalarda en çok tercih edilenler olduğu ifade edilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde turizmin gelişimi etkilerinin ortaya konmasında araştırmacılar tarafından da değerlendirilen ve önemli görülen model ve teoriler ele alınacaktır.

2.1.3.1. Doxey'in İrridex (Tolerasyon) Modeli

Doxey (1975) tarafından ortaya konulan bu modelde turizmin gelişim seviyesi ile yerli halkın tepkisi arasında ilişki olduğu belirtilmektedir. Bu modele göre zaman içerisinde turist sayısı arttıkça yerli halkın turizme ve turiste bakış açısının olumlu bir tavırdan olumsuz bir tavıra doğru değiştiğini belirtmektedir. Diğer bir ifade ile turistik bölgede artan turist sayısına bağlı olarak yaşanan turizm yoğunluğunun yerli halkın yaşam standartları üzerinde baskı yaratması sonucu yerli halkın turiste ve turizme olan tavrının olumludan olumsuza bir hal olmasıdır. Modelde zamana ve turist sayısının artışına bağlı olarak 4 aşama vurgulanmaktadır. Mutluluk (euphoria), ilgisizlik (apathy),

kızgınlık (irritation) ve kin ve düşmanlık (antagonizm) olarak ifade edilmiştir. Bu kapsamda Doxey (1975) İrridex (Tolerasyon) Modeli Şekil 2.7.'de belirtilmiştir.

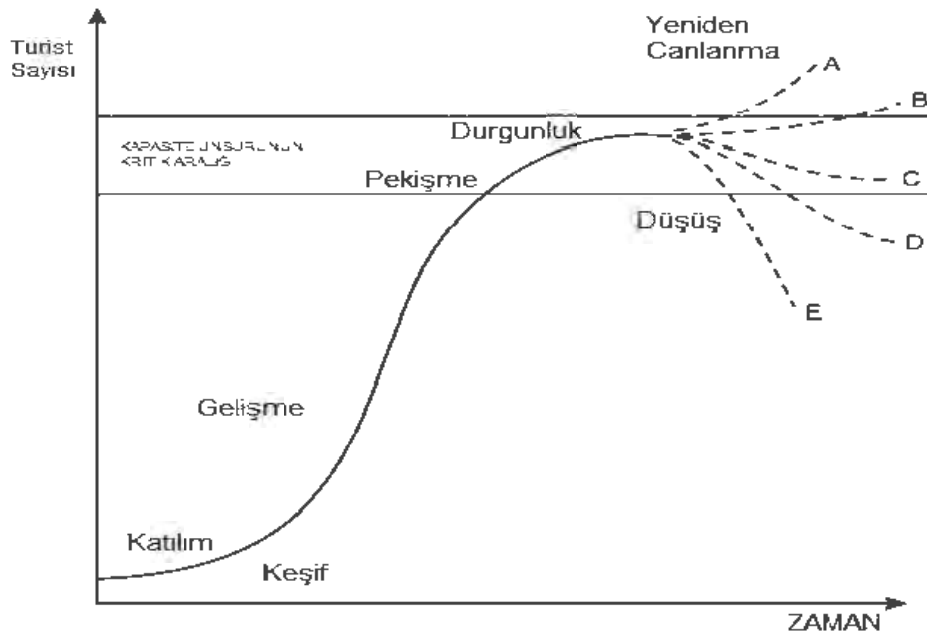

Şekil 2.7. Doxey'in İrridex (Tolerans) Modeli (Zaidan ve Kovacs, 2017, s.297)

- 1. Mutluluk (Euphoria):** İlk etapta az sayıda turist bölgeyi ziyaret etmektedir. Bölgede turizmin gelişmesi sonrasında yerli halk mutludur. Gelen turistler coşkuyla karşılanmakta ve yerli halkın bölgede turistlerin ihtiyaçlarını karşılayarak gelir elde etmesi sebebiyle turistlere olan tepkisi olumlu ve coşkuludur.
- 2. İlgisizlik (Apathy):** Zamanla artan turizm faaliyetleri, turizm sektörünün gelişim göstermesi ve artan turist sayısı sebebiyle turistlere karşı ilgisizlik başlamıştır. Diğer bir ifade ile ticarileşmenin artması ve turistlerin ticari bir hedef haline gelmesi halkın coşkusu yerini ilgisizlik almıştır.
- 3. Kızgınlık (Irritation):** İyice artan turistik gelişim ve taşıma kapasitesinin aşılmaya başlanması, sosyal ve çevresel bozulmaların görülmesi sebebiyle yerli halkın tepkisi ilgisizlikten kızgınlığa doğru değişim göstermiştir.
- 4. Kin ve Düşmanlık (Antagonizm):** Son aşamada ise bölgede gerçekleşen olumsuz durumların sorumlusu turist olarak görülmektedir. Yerli halk turizmden rahatsızdır ve halkın turistlere karşı olan tepkisi kızgınlıktan düşmanlığa dönüşmüştür.

2.1.3.2. Butler'in Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeli

Butler (1980) ortaya koyduğu bu modelini bir ürünün satışının ilk başta yavaş ilerlediğini, hızlı bir büyüme oranı yaşadığını, sabitlendiği ve ardından düştüğü ürün döngüsü konseptine dayandırmaktadır. Ziyaretçiler, ilk etapta erişim, tesis ve yerel bilgi eksikliği nedeniyle sınırlı olan az sayıdaki bir alana gelmektedir. İmkanlar sağlandıkça ve farkındalık arttıkça ziyaretçi sayıları artacaktır. Pazarlama, bilgi yayma ve daha fazla tesis sağlama ile bölgenin popülaritesi hızlı bir şekilde artacaktır. Ancak sonunda taşıma kapasitesi seviyelerine ulaşıldıkça ziyaretçi sayısındaki artış hızı azalacaktır. Bunlar çevresel faktörler, fiziksel tesis veya sosyal faktörler açısından tanımlanabilir. Bölgenin çekiciliği, aşırı kullanım ve ziyaretçilerin etkileri nedeniyle diğer alanlara göre azaldıkça, gerçek ziyaretçi sayısı da zamanla düşebilmektedir (Butler, 2006, s. 4-5). Butler, keşif (exploration), katılım (involvement), gelişme (development), pekişme (consolidation), durgunluk (stagnation), düşüş (decline) ve yeniden canlanma (rejuvenation) olmak üzere ortaya yaşam döngüsünün 7 farklı aşama olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda Butler'in (1980) Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeli Şekil 2.8.'de belirtilmiştir (Butler, 1980, s. 6-9).

Şekil 2.8. Butler'in alan evriminin varsayımsal döngüsü (Butler, 1980)

- 1. Keşif (Exploration) aşaması:** Keşif aşaması, az sayıda turistin düzensiz ziyaretlerini takip etmesi ile karakterize edilir. Bölgede ziyaretçiler için sağlanan özel bir tesis bulunmamaktadır. Bu sebeple yerel tesislerin kullanımı ve yerli halkla temas yüksek düzeyde olabilmektedir. Bu durum bazı ziyaretçiler için önemli bir çekicilik unsuru olmaktadır. Bölgede turizm sebebiyle çevre, ekonomi ve sosyal yaşantı etkilenmediğinden dolayı yerli halk açısından sosyal ve ekonomik konular nispeten daha az önemsenen konular olacaktır.
- 2. Katılım (Involvement) aşaması:** Katılım aşamasında ziyaretçi sayısında artış yaşanmakta ve bir miktar düzenlilik kazandıkça bazı yerli halk bazıları katılım aşamasına girmektedir. Yerli halk öncelikle veya hatta sadece ziyaretçiler için tesisler sağlamaya başlayacaktır. Bu aşama ilerledikçe özellikle turistleri çekmek için bazı reklamlar öngörülebilir ve ziyaretçiler için temel bir başlangıç pazar alanı tanımlanabilir. Bir turizm sezonunun ortaya çıkması beklenebilir ve en azından turizmle uğraşan yerli halkın sosyal düzeninde düzenlemeler yapılacaktır. Turist seyahat düzenlemelerinde belirli bir düzeyde organizasyon beklenebilir ve ilk baskılar, ziyaretçiler için ulaşım ve diğer tesisleri sağlamak veya geliştirmek için hükümetler ve kamu kurumları üzerinde yapılır.
- 3. Gelişme (Development) aşaması:** Gelişme aşamasında bölge yoğun reklamlarla şekillenen iyi tanınmış bir pazar alanını yansıtmaktadır. Bu aşama ilerledikçe yerel katılım ve kalkınmanın kontrolü hızla azalacaktır. Yerel olarak sağlanan bazı tesisler ortadan kalkacak ve bunların yerini özellikle ziyaretçilerin konaklaması için harici kuruluşlar tarafından sağlanan daha büyük, daha ayrıntılı ve daha güncel tesisler alacaktır. Alanın fiziksel görünümündeki değişiklikler fark edilebilir olacak ve bunların hepsinin yerel nüfusun tamamı tarafından hoş karşılanmaması veya onaylanmaması beklenebilir. Yoğun dönemlerde turist sayısı muhtemelen kalıcı yerel nüfusa eşit olacak veya onu aşacaktır. Bu aşama ilerledikçe ithal işgücü kullanılacak ve turizm endüstrisi için yardımcı tesisler ortaya çıkacaktır. Plog'un orta merkezli turistleri ile Cohen'in kurumsallaşmış turist olarak tanımladıkları turist tipleri geniş pazardan yararlandıklarından dolayı turist tipi de değişmiş olacaktır.

- 4. Pekişme (Consolidation) aşaması:** Pekişme aşamasında toplam ziyaretçi sayısı artacak ve toplam ziyaretçi sayısı turistik bölgede ikamet edenlerin sayısını aşacak olsa da ziyaretçi sayısındaki artış hızı düşecektir. Bölge ekonomisinin büyük bir kısmı turizme bağlı olacaktır. Pazarlama ve reklamcılık geniş kapsamlı olacak ve ziyaretçi sezonunu ve pazar alanını genişletmek için çaba sarf edilecektir. Turizm sektöründeki büyük bayilikler ve zincirler temsil edilecektir. Çok sayıda ziyaretçinin ve onlar için sağlanan tesislerin, daimî ikamet edenler, özellikle de turizm sektörü ile hiçbir şekilde ilgilenmeyenler arasında bir miktar muhalefet ve hoşnutsuzluk uyandırması ve faaliyetlerinde bazı yoksunluklara ve kısıtlamalara yol açması beklenebilir.
- 5. Durgunluk (Stagnation) aşaması:** Durgunluk aşamasında ziyaretçi sayısı zirveye ulaşmış olacaktır. Çevresel, sosyal ve ekonomik sorunlarla birlikte birçok değişken için kapasite seviyelerine ulaşılmış ve aşılmış olacaktır. Alan sağlam bir imaja sahip olacak ancak artık moda olmayacaktır. Fazla yatak kapasitesi mevcut olacak ve ziyaretçi seviyesini korumak için yoğun çabalara ihtiyaç duyulacaktır. Doğal ve özgün kültürel çekiciliklerin yerini muhtemelen ithal edilen yapay tesisler alacaktır. Ziyaretçi tipinin de Cohen'in tanımladığı organize kitle turist ve Plog'un tanımladığı içe dönük turistlere doğru değişmesi beklenebilir.
- 6. Düşüş (Decline) aşaması:** Düşüş aşamasında bölge daha yeni cazibe merkezleriyle rekabet edemeyecek ve bu nedenle hem mekânsal hem de sayısal olarak azalan bir pazarla karşı karşıya kalacaktır. Artık bölge tatilcilere hitap etmeyecek ancak çok sayıda insan tarafından erişilebilirse hafta sonu veya gününbirlik geziler için giderek daha fazla kullanılacaktır. Bölge turizmden uzaklaştıkça mülk devir hızı yüksek olacak ve turistik tesislerin yerini genellikle turizmle ilgili olmayan yapılar alacaktır. Bölge turistler için daha az çekici ve diğer turistik tesislerin uygulanabilirliği daha sorgulanabilir hale geldikçe daha fazla turistik tesis ortadan kalkacaktır. Çalışanlar ve diğer sakinler piyasa düştükçe önemli ölçüde daha düşük fiyatlarla tesisler satın alabildiklerinden dolayı turizme yerel katılımın bu aşamada artması

muhtemeldir. Sonuç olarak bölge gerçek bir turist gecekodu bölgesi haline gelebilir ya da turizm işlevini tamamen kaybedebilir.

- 7. Yeniden Canlanma (Rejuvenation) aşaması:** Yeniden aşamasında turizmin dayandığı cazibe merkezlerinde tam bir değişiklik olmadan bu aşamaya asla ulaşamayacağı neredeyse kesin olsa da gençleşme meydana gelebilir. Bu hedefe ulaşmanın iki yolu vardır. Birinci olarak turistik bölgede rekabet edilen destinasyonlardan farklı olarak yeni bir insan yapımı çekicilik oluşturulabilir. İkinci bir yol ise bölgede daha önce kullanılmayan doğal kaynaklardan yararlanmaktır.

2.1.3.3. Sosyal Değişim Teorisi

Sosyal Değişim Teorisi'nin ana fikri J. Bentham'ın "faydacılık" akımına dayandığı belirtilmektedir. A. Smith, D. Ricardo, J. Bentham ve J. S. Mill bu akımı geliştirmiştir. Faydacılık akımında bireyin rahatlığına katkıda bulunmakla birlikte haz alma olanaklarını artıran şeylerin bireyin faydası ve çıkarlarına uygun olduğu vurgulanmaktadır. Mill (1863) "Faydacılık" adlı kitabı ile bu akımı somutlaştırmış ve Blau (1995, 1960,1964), Emerson (1962), Homans (1958) ve Thibaut ve Kelly (1959) de bu kaynaktan esinlenerek teorinin ortaya çıkmasında etkili olmuşlardır (Karacaoğlu, 2017, s. 93).

Sosyal Değişim Teorisi'nin temel ilkesi insan etkileşiminin temel bir biçiminin sosyal ve maddi kaynakların değişimi olduğu ve insanların her zaman değişim sonuçlarının değerini en üst düzeye çıkarmak istedikleridir (Chio ve Murray, 2010, s. 577). Nitekim teori davranışsal psikoloji, antropoloji, sosyal psikoloji ve sosyoloji konuları ile iktisadi bakış açısını kapsayan farklı bilim alanlarının ilgisi içerisinde olan bir teori olduğu belirtilmektedir. Diğer bir ifade ile sosyal değişim teorisi birey ya da gruplar arasında soyut ya da somut olan sosyal ve psikolojik kaynakların değişimidir. Ortaya konulan tanımlamalar ele alındığında sosyoloji biliminde değer, ekonomi biliminde fayda, psikoloji biliminde pekiştirme ve sosyal psikolojide ise ödül gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir (Göktaş Kulualp ve Sarı, 2019, s. 647).

Sosyal Değişim Teorisi değişik bilim dallarında kullanımına devam edilse turizm araştırmalarında ilk olarak Perdue, Long ve Allen (1987) tarafından kısaca tanıtıldıktan sonra Ap (1992) tarafından da ele alınıp tartışıldıktan sonra popülerlik kazanmıştır. Turizm sektöründe Sosyal Değişim Teorisi'nin popüleritesi sektörün

yararları ve maliyetlerine ilişkin algılara bağlı olarak farklı grupların turizme karşı çeşitli tutumlar sergileyebileceği ev sahibi topluluğun heterojen doğasını tanımasına bağlanabilir (Nunkoo vd., 2013:12). Bu kapsamda Ap (1992, s. 687) bir sosyal değişim paradigmasının yerli halk tarafından algılanan ve turizmin hem olumlu hem de olumsuz etkilerini açıklayabilen faydalı bir teorik çerçeve olduğunu belirtmektedir. Ona göre Sosyal Değişim Teorisi, yerli halkın neden turizm etkilerine ilişkin olumlu ve olumsuz algılar geliştirdiğini açıklamak için kullanılabilir mantıklı ve sezgisel olarak çekici bir teoridir. Nitekim Ap (1992, s. 670) sosyal değişim sürecini ele alan modeli ortaya koyarak sosyal ilişkilerin bir değiş tokuş içerdiğini vurgulamıştır. Ona göre sosyal aktörler arasındaki kaynakların dağılımı, toplumsal aktörler değişim ilişkisinden karşılıklı yarar aramaktadır. Yerli halkın bakış açısıyla değişimi başlatmanın birinci nedeni topluluğun sosyal ve ekonomik refahını iyileştirmektir ve halkın algı ve tutumları turizme yönelik davranışlarının yordayıcılarıdır. Bu kapsamda yerli halk ile turizm arasında kaynak alışverişi yüksek ve dengeli olduğunda ya da dengesiz bir ilişkide yerli halk için yüksek olduğunda, turizm etkilerinin yerli halk tarafından olumlu görüldüğünü öne sürülmektedir. Dengeli ve dengesiz bir değişim ilişkisinde kaynak değişimi düşük olduğunda etkiler olumsuz olarak görülmektedir.

2.1.3.4. Taşıma Kapasitesi Teorisi

Taşıma kapasitesi fikrinin ilk ortaya çıkış noktasına yönelik literatürde çeşitli iddialar bulunmaktadır. Bu kapsamda taşıma kapasitesi anlayışının birçok bilim dalında ortaya çıktığı söylenebilir. Kavram olarak sürdürülebilirlik anlayışından önce geldiği ve birçok disiplin ve uygulamada kullanıldığı ifade edilmektedir. Başta küresel insan sorunlarıyla ilişkilendirilen taşıma kapasitesi kavramı; mühendislik, vahşi yaşam yönetimi, tarım, antropoloji ve biyoloji dahil olmak üzere bir dizi alanda uygulanmıştır. O halde taşıma kapasitesi tarihsel kökenlerini ve çeşitli kullanımlarına bağlı olarak dört ana tipte incelenebilir. 1840'larda başlayan denizcilik ve mühendislik, 1870'lerde başlayan hayvancılık ve av hayvan işletmeciliği, 1950'lerde başlayan nüfus biyolojisi ve yine aynı yıllarda insan nüfusu ve "aşırı nüfus" hakkında ortaya çıkan konular farklı bilimlerde taşıma kapasitesi anlayışı bağlamında tartışılmıştır (Sayre, 2008, s. 120-121).

Taşıma kapasitesi kavramı birçok bilim dalı altında kullanılmakla birlikte turizm biliminde de tartışılan konulardan birisi olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizme artan ilgi ile turizmin sosyal ve biyofiziksel etkileri hakkında eşit derece artan bir endişeyi ortaya çıkarmıştır. Nitekim küreselleşme ile birlikte turizm

faaliyetlerinin artışı sektörü geliştirmiş ve turistik destinasyonlarda turizmin gelişiminin ve kullanımının miktarını ele almak veya sınırlamak için bir paradigma olarak taşıma kapasitesi kavramının çekiciliği açıkça ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda belirli turist sayıları açısından taşıma kapasitelerinin oluşturulması çağrıları yapılmıştır (McCool ve Lime, 2001, s. 372). Sözlük anlamıyla kapasite, “belirli bir şeyin içerebileceği miktar”, taşıma ise “dayanma, karşılama” anlamına gelmektedir. Bu kapsamda ele alındığında taşıma kapasitesi karşılama miktarı veya dayanma miktarı olarak ifade edilebilir. Dünya Turizm Örgütü taşıma kapasitesini “bölgede ağırlanabilir turist sayısı” olarak belirtmiştir (Avcı, 2007, s. 490). Turizm alanında taşıma kapasitesi sınıflaması araştırmacılar tarafından farklı sınıflamalar altında değerlendirilmiştir (Getz, 1983; Holden, 2008). Araştırmanın bu bölümünde de turizmde taşıma kapasitesinin sınıflanması üç başlık altında incelenecektir.

- 1. Ekolojik Taşıma Kapasitesi:** İnsan faaliyetlerinin gelişim göstermesi ve faaliyetlerin kapsamının genişlemesi ile birlikte taşıma kapasitesi çağrışımı, başlangıçta nüfus taşıma kapasitesi, çevresel ya da kaynak taşıma kapasitesinden ekolojik taşıma kapasitesine kadar süreçten geçmiştir. Ekolojik taşıma kapasitesi, ekosistemin genel karakterizasyon seviyesidir (Xu, Kang ve Wei, 2010, s. 1874). Bitkiler hayvanlar, mikroorganizmalar, hava, su, toprak gibi canlı ve cansız unsurlardan oluşan ekosistemin dengesi, bu unsurlardan herhangi birinde ortaya çıkacak bir bozulma nedeniyle bir bütün olarak bozulacaktır. Ekolojik taşıma kapasitesi ile amaçlanan turizm faaliyetlerinin hangi düzeyden sonra ekosistemi olumsuz yönde etkileyeceği saptamaktır (Akış Roney, 2018, s. 106).
- 2. Fiziksel Taşıma Kapasitesi:** Bir alanda fiziksel olarak barındırılacak maksimum “kullanım birimleri” (insanlar, araçlar, tekneler) sayı ile ilgidir. Bir otopark, bir seyirci tribünü ya da bir tiyatrunun kapasitesinden bahsederken olduğu gibi birçok yönden tasarım konseptidir (Sowman, 1987, s. 333).
- 3. Sosyal Taşıma Kapasitesi:** Turistik bir deneyimin sonucu olarak elde edilen tatmin ya da memnuniyetin en alt düzeyini belirleyen bir kavram olan sosyal taşıma kapasitesi; algısal, psikolojik ya da davranışsal ve toplumsal kapasite olarak da ifade edilmektedir (Avcıkurt, 2007, s. 23).

Saveriades (2000) sosyal taşıma kapasitesini hem ev sahibi nüfusun tolerans düzeylerini hem de bölgeye gelen ziyaretçilerin deneyimlerinin kalitesini kapsayan genel bir tanım olarak kullanmaktadır. Ziyaretçilerin deneyim kalitesinde kabul edilemez bir düşüş olmaksızın ve bölgenin toplumu üzerinde kabul edilemez bir olumsuz etki olmaksızın bir alan tarafından absorbe edilebilecek maksimum kullanım seviyesi (sayılar ve faaliyetler açısından) olarak tanımlanmaktadır. Ziyaretçilerin alternatif destinasyonlar aramadan önce kabul edecekleri deneyimin kalitesi ve ev sahibi nüfusun turistlerin varlığına tolerans derecesi sosyal taşıma kapasitesinin iki bileşenini oluşturmaktadır.

4. **Ekonomik Taşıma Kapasitesi:** Holden (2008, s. 188) ekonomik taşıma kapasitesini ekonominin turizme olan bağımlılığının kapsamı olarak ifade etmektedir. Turizm büyümesinin ekonomik olarak kabul edilemez hale geldiği eşik sınır olarak belirtilmektedir (Castelliani, Sala ve Pieta, 2007, s. 366). Diğer bir ifade ile bir bölgenin ya da ülkenin ekonomisinde turizmin payının çok yüksekse, bu durum diğer sektörlerin ihmal edildiğini ve bu bölge ya da ülkede büyüme stratejilerinin sağlıklı olduğunu göstermektedir (Akış Roney, 2018).

2.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE YÖNETİMİ

Birçok ülke için turizm büyük bir ekonomik sektör durumundadır. Turizm, yeni ekonomik faaliyetleri teşvik ettiği için bölgesel kalkınma için temel bir araç olarak görülmektedir. Turizmin ödemeler dengesi, istihdam, brüt gelir ve üretim üzerinde olumlu bir ekonomik etkiye sahip olsa da özellikle çevre üzerinde olumsuz etkileri de olabilmektedir. Plansız ve kontrolsüz turizm büyümesi, çevrenin öyle bir bozulmasına neden olabilir ki, turist büyümesi de tehlikeye girebilmektedir. Bu sürecin sonunda “turizm turizmi yok eder” olgusu ortaya çıkarak süreci daha olumsuz noktalara götürebilmektedir. Turistik ana kaynağı olan çevrenin bu nedenle gelecekte turizmin daha da büyümesi ve ekonomik kalkınma için korunması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durum sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın yansıtılmasıyla mümkün görünmektedir (Fossati ve Panella, 2000).

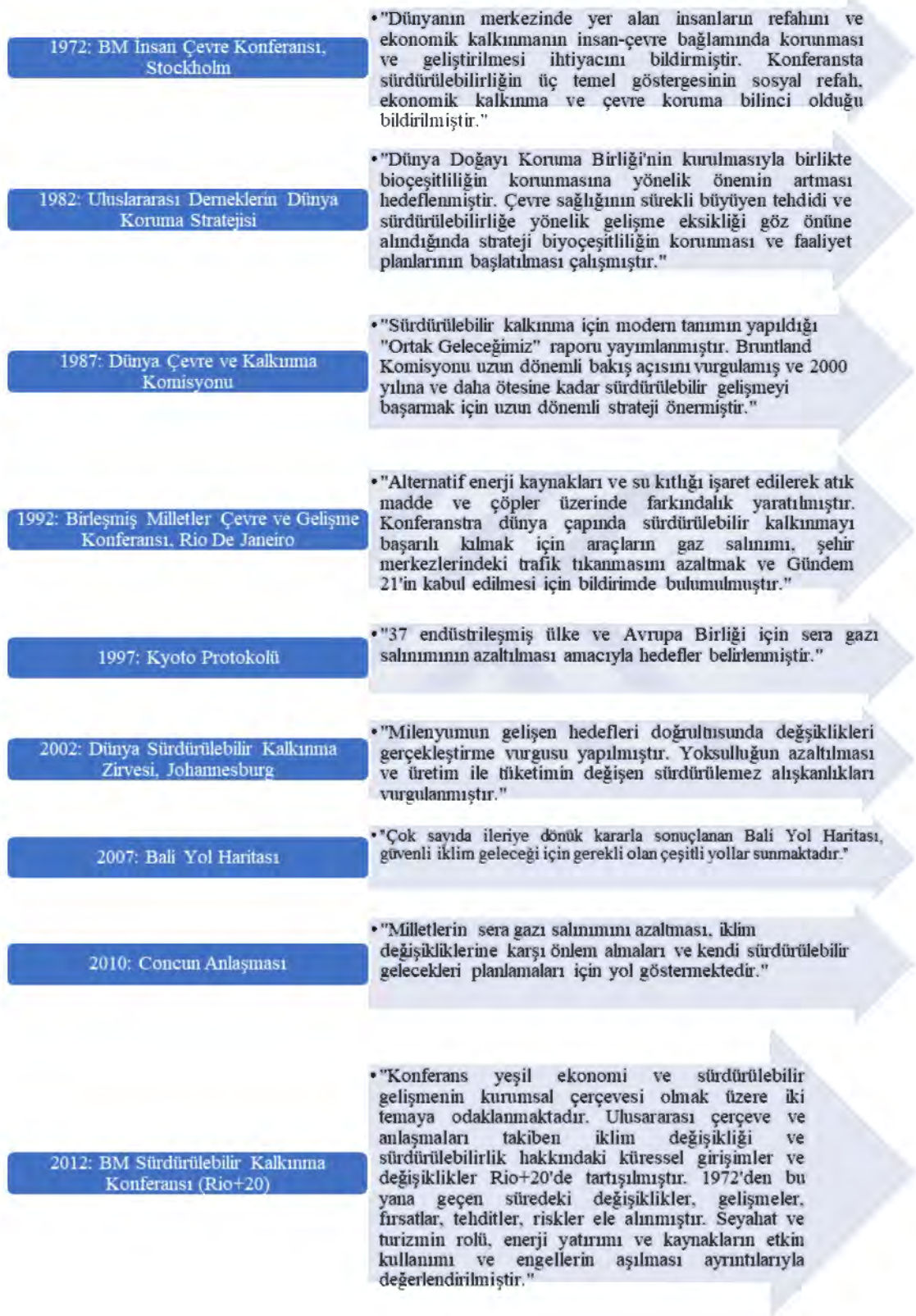
Sürdürülebilir turizm iki yönlü bir koşulun yerine getirilmesi anlamına gelmektedir. Bir tarafta yerel, doğal ve insan yapımı kaynakların sürdürülebilir

kullanımı göz önüne alınırken diğer tarafta ve aynı zamanda ilgili sakinler (ev sahibi olarak) ve ziyaretçiler (misafir olarak) arasındaki kullanımları üzerindeki çatışma maliyetlerinin en aza indirilmesi hedeflenmektedir (Bimonte ve Punzo, 2011, s. 95). Sürdürülebilir turizm bu anlamda kaynak kullanım yolu, uzun vadeli sosyal refahın minimum çatışma maliyetleriyle maksimize edilmesiyle sürdürülmesi anlayışıdır (Bimonte ve Punzo, 2011, s. 101).

Araştırmanın bu bölümünde de sürdürülebilir turizme konu olabilecek kavramlar ele alınmış ve turizm gelişimi ve etkilerinin daha net anlaşılabilmesinde sürdürülebilir turizmin ilkeleri, amaçları, boyutları, paydaşları ile sürdürülebilir turizmde planlama konuları ortaya konulmuştur.

2.2.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

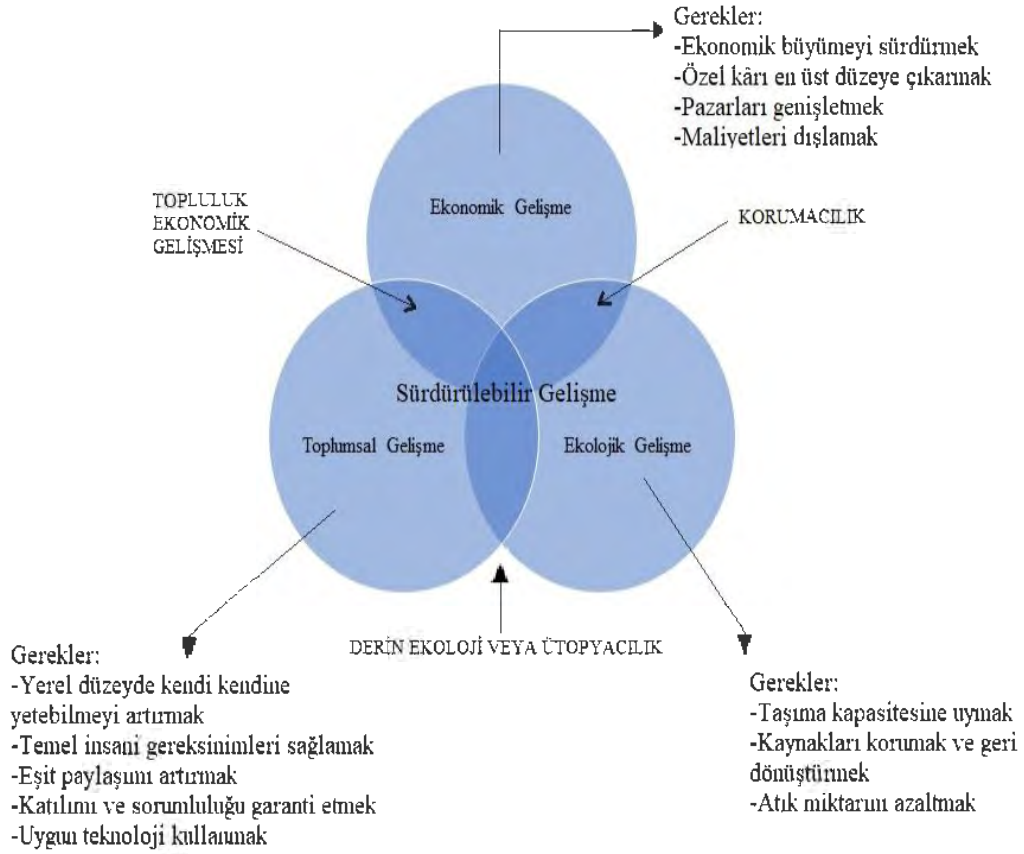
Sürdürülebilirlik kelimesi kökeni itibarıyla Latince'den "Sustinere" kelimesinden gelmekte ve sözlüklerde birçok anlamda kullanılmasına rağmen esasında sürdürmek, sağlamak, desteklemek, devam ettirmek, var olmak anlamlarında kullanılmıştır. Her ne kadar madencilik, gemi sanayi, konut yapımı, orman yönetimi, ekoloji gibi alanlarda sürdürülebilirlik konusuna değinilse de 1970'lerden sonra sürdürülebilirlik kavramı önemli bir konu haline gelmiştir (Türksoy, 2016, s. 27-28). 1972 ile 2012 yılları arasında sürdürülebilirlik olgusu uluslararası düzeyde dönemin gerekliliklerine bağlı olarak sürekli değişim göstermiştir. Bu kapsamda sürdürülebilirlik konusunu süreç içerisinde ifade eden önemli gelişmeler Şekil 2.9.'da gösterilmiştir (Gümüş Dönmez, 2016, s. 7).

Şekil 2.9. Sürdürülebilirlik sürecindeki önemli gelişmeler (Gümüş Dönmez, 2016, s.7)

İnsan sağlığını tehdit eden çevresel kaygılar, kalkınmayla ilişkili yüksek düzeyde sürdürülebilir kaynak kullanımı, küresel ısınma ve ozon tabakasının delinmesi gibi konular tartışılmaya başlanmış ve özellikle ekonomik büyüme hızının çevre üzerindeki etkilerine ilişkin endişelerin artmasıyla uluslararası topluluk uzun vadeli çevresel stratejiler belirleyebilmek üzere görüşmeler yapmıştır (Holden, 2008, s. 149). Nitekim 1987 yılında BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (Bruntland Komisyonu) sayesinde kamuoyunun dikkatine sunulan sürdürülebilirlik kavramı, sadece doğal kaynakların kullanımıyla ilgili değildir. Bruntland Komisyonu, sürdürülebilir büyümeyi “kaynakların kullanılmasının, yatırımların yönünün, teknolojik gelişmenin yöneliminin ve kurumsal değişikliklerin gelecek ve mevcut ihtiyaçlarla uyumlu hale getirildiği bir değişim süreci” olarak tanımlarken daha geniş bir sürece atıfta bulunarak ekonomik yönlerin yanı sıra kurumsal ve sosyal yönleri de içeren kalkınmanın tanımını da vurgulanmaktadır (Fossati ve Panella, 2000, s. 18).

1992 yılında gerçekleştirilen “Yeryüzü Zirvesi”nde Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerce benimsenen ve “Gündem 21” başlıklı eylem planının temel dayanağı olan sürdürülebilir kalkınma (Emrealp, 1998, s. 27) Bruntland Raporu’nda da belirtildiği gibi “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarından karşılama yeteneğinden ödün vermeden şimdiki neslin ihtiyacını karşılama” olarak ifade edilmiştir (Spenceley, 2012, s. 1). Sürdürülebilir kalkınma anlayışı kapsamlı bir sosyal davranış yaratmak için maddi sermayenin maddi olmayan sermaye ile değiştirildiği ve üretilen refahın çevresel refah ile değiştirilme eğiliminde olduğu süreçlerin sonucu olan bu genel dinamik sürecin hedefi olarak düşünülebilir. Post-endüstriyel kalkınma ve sürdürülebilir kalkınmanın kısmen örtüştüğu, ancak sürdürülebilirlik ihtiyacı, doğal kaynakların insan yapımı kaynaklarla sürekli olarak ikame edilmesine bağlı kalındığından, ikincisinin birincisi olmadan yapamayacağı gözlemlenebilmektedir (Losurdo, 2000, s. 217). İlk etapta çevre ve sanayi lobileri arasındaki kutuplaşmış bir tartışma, sürdürülebilirliğin sosyal bir boyutu olduğu gerçeğini gizledi. Sürdürülebilir kalkınmanın çevre, ekonomi ve sosyokültürel kaygılar olmak üzere üç ilgilinin geçerliliğini tanıdığı artık genel olarak kabul edilmektedir (Grant, 2000, s. 43).

Şekil 2.10. Sürdürülebilir kalkınma süreci (Kahraman ve Türkay, 2014, s. 95)

Sürdürülebilir kalkınma ekonomik, çevresel ve sosyal faktörleri karşılıklı olarak destekleyici bir sürece bağlamayı amaçlamaktadır. Yatay olarak entegre bir süreç olmadan farklı sakinler, yaban hayatı çıkarları, işletmeler ve yerel yönetim gruplarının hepsinin birbiriyle çelişen gündemleri takip etme potansiyeli vardır. Yatay olarak entegre bir süreç tüm konuları içermelidir ve bu tüm ilgili tarafların dahil edilmesine yardımcı olacaktır. Bu tür bir sürecin başarılı olması için tüm taraflar arasında işbirlikçi ilişkilerin geliştirilmesini gerektirmektedir (Grant, 2000). Nitekim sürdürülebilir kalkınma kavramının insanoğlunun geleceği üzerinde ne denli öneme sahip olmasının anlaşılmasına başlanması üzerine başta hükümetler olmak üzere özel kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve kişiler, kültürel, tarihi ve doğal kaynakların korunması, geliştirilmesi için faaliyetler yürütmeye başlamışlardır (Kahraman ve Türkay, 2014, s. 95). Bu kapsamda Küresel Hedefler olarak da bilinen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri yoksulluğu sona erdirmek, gezegeni yaşanabilir kılan her şeyi koruma ve tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak için evrensel bir anlaşma içinde yer alan bir dizi hedefler ortaya konmuştur. Bu hedefler, gelecekte

dünyanın radikal olarak daha sürdürülebilir bir yaklaşıma ihtiyacı olduğuna dair ezici ampirik ve bilimsel kanıtları ele almak için 2016-2030 dönemi için resmi olarak Birleşmiş Milletler'in tüm üye devletleri tarafından 2015 yılında kabul edilmiştir. Hedefler, bilimsel olarak yeterince sağlam, iyi istişare edilmiş bir çerçeve sağlar, politik olarak kabul edilebilir ve açıkça sezgiseldir (Morton, Pencheon ve Squires, 2017, s. 82). İnsanlar, gezegenler, refah, barış ve ortaklıklar için ortaya konulan 17 hedef şunlardır (United Nations, 2017, s. 4-22):

- 1- Yoksulluğun her yerde tüm biçimleriyle sonlandırılması
- 2- Açlığı sonlandırılması, gıda güvenliği ve gelişmiş beslenmenin sağlanması ve sürdürülebilir tarımın teşviki
- 3- Sağlıklı yaşamların sağlanması ve her yaşta herkes için refahın teşvik edilmesi
- 4- Kapsayıcı ve eşit kalitede eğitimin sağlanması ve herkes için yaşam boyu öğrenme fırsatlarının teşvik edilmesi
- 5- Cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadınları ve kızları güçlendirilmesi
- 6- Herkes için su ve hijyenik yaşam koşulları mevcudiyetinin ve sürdürülebilir yönetiminin sağlanması
- 7- Herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimin sağlanması
- 8- Herkes için sürdürülebilir, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve insana yakışır işin teşvik edilmesi
- 9- Dayanıklı altyapının oluşturulması, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmenin ile yeniliğin teşvik edilmesi
- 10- Ülkeler içinde ve ülkeler arasında eşitsizliğin azaltılması
- 11- Şehirlerin ve insan yerleşimlerinin kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılınması
- 12- Sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarının sağlanması
- 13- İklim değişikliği ve etkileriyle mücadele için acil önlemlerin alınması
- 14- Sürdürülebilir kalkınma için okyanusların, denizlerin ve deniz kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir şekilde kullanılması
- 15- Karasal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımının korunması, restore edilmesi ve teşvik edilmesi, ormanları sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi,

çölleşmeyle mücadele edilmesi ve arazi bozulmasının durdurulması ve tersine çevrilmesi ve biyolojik çeşitlilik kaybının durdurulması

16- Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumların teşvik edilmesi, herkes için adalete erişim sağlanması ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumların oluşturulması

17- Uygulama araçlarını güçlendirilmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Ortaklığın yeniden canlandırılması.

BM tarafından ortaya konulan bu hedefler ile sürdürülebilir kalkınmanın küresel boyutta gerçekleşmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Nitekim bu hedefleri benimseyen ülkeler ekonomik büyümeyi sağlarken insanları, gezegenleri, barış ortamını, refahı ve ortaklıkları göz ardı etmemeye taraf olmuştur. Her ne kadar sürdürülebilirlik kavramının çıkış noktasında küresel çapta ortaya çıkan çevresel sorunlar olsa da zaman içerisinde uluslararası düzeyde ortaya konulan görüşler ile sürdürülebilir bir kalkınmanın ekonomik olmasının yanı sıra çevresel ve sosyokültürel boyutlarının da göz ardı edilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Diğer bir ifade ile sürdürülebilir bir kalkınmadan söz edilecekse eğer kontrolsüz ve aşırı büyümeye dikkat edilerek tüm boyutları ele alan bir gelişimden bahsedilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerine ulaşılmasında uluslararası alanda tüm sektörlerin belirtilen hedefleri benimseyip uygulamaya alması en önemli konulardan birisini oluşturmaktadır.

2.2.2.Sürdürülebilir Turizm

Bruntland Raporu'nun ortaya konulmasından sonra sürdürülebilirlik konusunun küresel alanda tartışılmasına devam edilmiştir. Nitekim çevresel koşulları dikkate alarak sosyoekonomik kalkınmaya yönelik devlet politikalarının dayandırılması gereken 27 ilke Rio Deklerasyonu olarak adlandırılan belgede vurgulanmıştır (Niedziółka, 2012). Turizm sektöründe özellikle kitle turizminin getirmiş olduğu temel çevresel, sosyokültürel ve ekonomik problemlerden sonra post-fordist paradigma kayması yaşanmasına sebep olmuştur. Bu anlayış değişikliği alternatif turizme yönelişin yanı sıra sürdürülebilir turizm anlayışının ortaya çıkışını ve sektörün bu anlayışa geçiş süreci başlatmıştır (Egresi, 2016).

Turizm sektöründe sürdürülebilirlik hareketleri ve sürdürülebilir turizm kavramının kullanımı 1990'lı yılların başlarında görülmektedir (Bâc, 2014; Niedziółka, 2012). Bu dönemde konaklama endüstrisi faaliyetleri sonucu çevre üzerindeki baskının

azaltılmasının yanı sıra sürdürülebilir planlama ihtiyacının gerekliliğini vurgulamak için lobiler yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda çevresel, sosyokültürel ve ekonomik unsurlar arasında denge sağlanması amacıyla kaynakları sürdürülebilir kullanma, aşırı tüketimi ve israfı azaltma, çeşitliliği koruma, turizmi planlamaya entegre etme, yerel ekonomileri destekleme ve dahil etme, paydaşlara ve halka danışma, personelin eğitimi, turizmi sorumlu bir şekilde pazarlama ve araştırma üstlenme gibi konular turizm sektöründe önem kazanmıştır. 21. yüzyılın başlarında ise sürdürülebilir turizm fikri planlama ve stratejiden sorumlu kamu sektörü ile seyahat ve turistik işletmeler arasında daha popüler hale geldi. İlk olarak BM Çevre Programı'nda tur operatörlerine yönelik Sürdürülebilir Turizm Girişimi tanıtıldı. 2002 yılında Uluslararası Ekoturizm Yılı ilan edildikten sonra Johannesburg'da sürdürülebilir kalkınma üzerine zirve gerçekleştirilerek turizmde sürdürülebilir kalkınmanın önemi ilk kez vurgulanmıştır (Niedziółka, 2012; s. 158-159).

Sürdürülebilir kalkınma anlayışına dayalı sürdürülebilir turizm kavramının tanımlanmasını Dünya Turizm Örgütü yapmıştır. “Mevcut ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini tam olarak dikkate alan ziyaretçilerin, endüstrinin, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını karşılayan turizm” olarak ifade edilmiştir. Nitekim tanımda uzun vadeli sürdürülebilirliği garanti altına alabilmek amacıyla üç boyut arasında uygun bir dengenin kurulması gerekliliği belirtilmektedir (UNWTO, 2013). McKercher (1993) sürdürülebilir turizmi “turizm sürdürülebilir olduğunda bir bölgenin doğal ve kültürel kaynakları ile çevresel, sosyal ve ekonomik refahı sonsuza kadar korunur” şeklinde tanımlamıştır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere sağlıklı bir sürdürülebilir bir gelişmenin yaşanabilmesi çevresel, sosyal ve ekonomik boyutların arasında dengenin olmasına bağlıdır. Müller (1994, s.132) çevresel ve sosyal olarak uyum bir turizm hedefini yüksek oranda suiistimal edilen “niteliksel büyüme” kalkınma stratejisi ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Niteliksel büyümeyi yenilenemeyen kaynakların daha az kullanımı ve çevre ile insanlar üzerinde daha az stres ile elde edilebilecek yaşam kalitesinde herhangi bir artış olarak açıklamaktadır. Bu kapsamda Müller (1994, 133) sürdürülebilir turizmin çevre uyumlu nitelikli büyümeyi sağlayabilmesi için sürdürülebilir turizmin sihirli beşgenini ortaya koymuştur:

Şekil 2.11. Sürdürülebilir turizmin sihirli beşgeni (Müller, 1994, s. 133)

Müller (1994) tarafından ortaya konulan bu sihirli beşgen ile turistik bölge halkının refahı, sağlıklı ekonomi, sağlıklı kültür, turist memnuniyeti ve doğal kaynakların korunması arasında bir denge durumunun olması gerektiği belirtilmektedir. Bununla birlikte beşgene ait faktörler arasında oluşabilecek bir dengesizlik ile eylemlerin faydalarının olumsuz şekilde etkileneceği ifade edilmektedir. Bu kapsamda ele alındığında sürdürülebilir turizm aşağıdaki gibi olmalıdır (UNWTO, 2013):

1. Temel ekolojik süreçleri devam ettirerek ve doğal miras ile biyoçeşitliliğin korunmasına destek olarak turizm gelişiminde anahtar rol oynayan çevresel kaynakları optimum düzeyde kullanımını sağlamalıdır.
2. Turistik bölgedeki yerli halkın sosyokültürel değerlerine saygı göstererek kültürel miras ile geleneksel değerleri korumalı ve kültürler arası anlayış ile hoşgörüyeye katkıda bulunmalıdır.
3. Tüm paydaşlara sosyoekonomik anlamda faydalar sağlamakla birlikte turistik bölgede istihdam ve gelir getirici fırsatları oluşturan ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunan uzun vadeli uygulanabilir ekonomik operasyonları sağlamalıdır.
4. Yüksek turist memnuniyeti sağlayarak turistlere seyahati esnasında anlamlı bir deneyim kazandırmalı, sorunlar hakkında farkındalıkları oluşturmalı ve sürdürülebilir turizm anlayışına uygun davranışları benimsemelerine yardımcı olmalıdır.

5. Paydaşlar arasında geniş katılım ve fikir birliği oluşturmasını sağlamak amacıyla bilgili katılımın oluşmasını sağlamalıdır.

2.2.2.1. Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri ve Amaçları

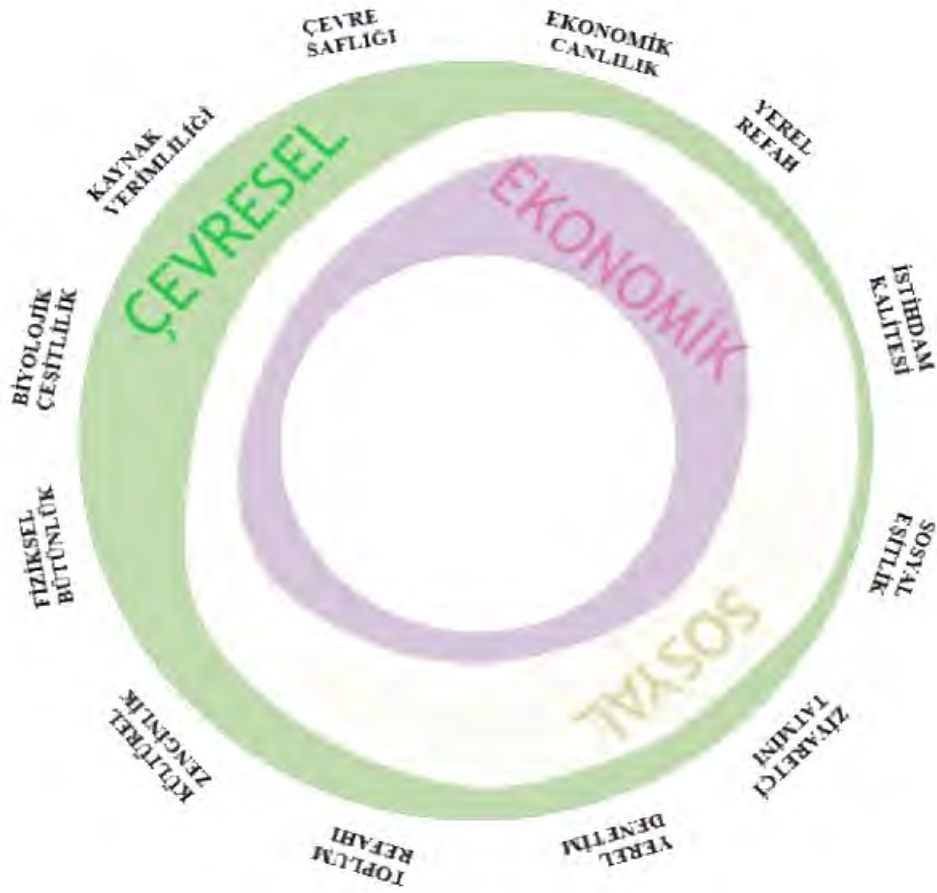
Doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilirlik ilkelerine uygulamak amacıyla ortaya konulan Bruntland Raporu ile genel anlamda sürdürülebilir kalkınmanın ilkelerini ve yasalarını oluşmasına kaynak olmuştur. Bu kapsamda doğal çevrenin korunması, biyoçeşitlilik ve insan mirasının korunması, kalkınma, yenilenme ve küresel ekonomik eşitsizliklerin ortadan kalkması gibi beş ana kategoride sürdürülebilir kalkınma ilkeleri ortaya çıkmıştır. Bu ilkeler dikkate alındığında sürdürülebilir turizm prensipte kitle turizminden ayrılmakla birlikte kısmen alternatif, çağdaş (kitle turizmi sonrası) turizm biçimleri ile ilişki içerisinde bulunması kaçınılmazdır. Diğer bir ifade ile sürdürülebilir turizm öncelikle kitle turizm hareketlerinin tam tersi bir anlayışta şekillenen bir hareketi ifade etmektedir (Dumbrăveanu, 2007). Nitekim sürdürülebilir turizme yönelik yapılan tanımlamalar dikkate alındığında gelecek nesiller ikinci plana atılmadan mevcut ihtiyaçları karşılanması, çevresel, sosyokültürel ve ekonomik faktörler arasında dengenin sağlanması, yerli halkın refahı ile turist memnuniyetinin artırılması, paydaşlar arasında iş birliğinin yapılması gerekliliği ifade edilmektedir. Sürdürülebilir turizmin anlayışının gerçekleşebilmesi için yerine getirilmesi gereken bu gereklilikler çeşitli ilkelere dayandırılmaktadır. Tourism Concern (1991) sürdürülebilir turizmin ilkelerini şu şekilde açıklamıştır (Blamey, 2001, s.13):

- *Kaynakların sürdürülebilir kullanımı:* Doğal, sosyal ve kültürel kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı çok önemlidir ve uzun vadeli ticari anlam taşımaktadır.
- *Aşırı tüketim ve israfın azaltılması:* Aşırı tüketimin ve israfın azaltılması, uzun vadeli çevresel zararı onarma maliyetlerini ortadan kaldırmakta ve turizmin kalitesine katkıda bulunmaktadır.
- *Biyoçeşitliliğin korunması:* Doğal, sosyal ve kültürel çeşitliliği korumak ve teşvik etmek, uzun vadeli sürdürülebilir turizm için esastır ve endüstri için esnek bir temel oluşturmaktadır.
- *Turizmin planlamaya entegre edilmesi:* Ulusal ve yerel bir stratejik planlama çerçevesine entegre edilen ve çevresel etki değerlendirmelerini üstlenen turizm gelişimi, turizmin uzun vadeli canlılığını artırmaktadır.

- *Yerel ekonomilerin desteklenmesi:* Çok çeşitli yerel ekonomik faaliyetleri destekleyen ve çevresel maliyet ve değerleri dikkate alan turizm, hem bu ekonomileri korumakta hem de çevresel zararı önlemektedir.
- *Yerel toplulukların dahil edilmesi:* Yerel toplulukların turizm sektörüne tam katılımı, yalnızca onlara ve genel olarak çevreye fayda sağlamakla kalmaz, aynı zamanda turizm deneyiminin kalitesini de artırmaktadır.
- *Paydaşlara ve halka danışılması:* Turizm endüstrisi ile yerel topluluklar, örgütler ve kurumlar arasında iş birliği yapmak ve potansiyel çıkar çatışmalarını çözmek için birlikte çalışacaklarsa, bunlar çok önemlidir.
- *Personelin eğitilmesi:* Sürdürülebilir turizmi iş uygulamalarına entegre eden personel eğitimi, her düzeyde personel alımı ile birlikte turizm ürününün kalitesini artırmaktadır.
- *Turizmin sorumlu bir şekilde pazarlanması:* Turistlere eksiksiz ve sorumlu bilgi sağlayan pazarlama, destinasyon bölgelerinin doğal, sosyal ve kültürel çevrelerine saygıyı ve müşteri memnuniyetini artırmaktadır.
- *Araştırmaların yapılması:* Etkili veri toplama ve analiz kullanarak sektör tarafından devam eden araştırma ve izleme, sorunların çözülmesine yardımcı olmak ve destinasyonlara, sektöre ve tüketicilere fayda sağlamak için çok önemlidir.

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik olmak üzere üç boyuta sahip olduğu belirtilmektedir. Nitekim sürdürülebilir turizmin sürdürülebilir kalkınmadan türetilmesinden dolayı kalkınmanın üç boyutunun sürdürülebilir turizmin gelişiminde uygulanması da kaçınılmazdır. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları arasındaki ilişkilerin genel olarak uyumlu ve karşılıklı olarak destekleyici olduğu varsayılan bir durumdur (Nugraheni, Priyambodo, Sunitko ve Kusworo, 2020). UNEP ve UNWTO (2005) çevresel, sosyal ve ekonomik konuların ve etkilerin bir kombinasyon içerisinde olduğunu belirtmektedir. Diğer bir ifade ile üç boyutun birbiri ile ilişkili olduğu ve herhangi bir boyut üzerinde gerçekleşebilecek olumlu veya olumsuz etkilerin diğer boyutları etkileyebileceği de ifade edilmektedir. Bu kapsamda turizmin toplum ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirilmesinin yanı sıra yerel ekonomilere olumlu ve yaratıcı katkısını, doğal kültürel mirasını korumasını ve ev sahipleri ile ziyaretçilerin yaşam kalitesini en üst

düzeeye çıkarabilecek sürdürülebilir turizm politikasının olması gerektiğini vurgulamaktadır. İyi bir sürdürülebilir turizm politikasının geliştirilmesi için çerçeve olarak kullanılabilen sürdürülebilirliğin temeli ile ilişkili olan sürdürülebilir turizmin 12 amacı Şekil 2.12.'de belirtilmektedir. (UNEP ve UNWTO, 2005, s. 18-20):

Şekil 2.12. 12 amaç ve sürdürülebilirliğin temelleri arasındaki ilişki (UNEP ve UNWTO, 2005, s.20)

1. **Ekonomik Canlılık:** Turistik destinasyonların ve işletmelerinin uzun vadede gelişmeye ve fayda sağlamaya devam edebilmeleri için yaşayabilirliğini ve rekabet gücünü sağlamak.
2. **Yerel Refah:** Yerel olarak tutulan ziyaretçi harcamalarının oranı da dahil olmak üzere, turizmin destinasyona olan ekonomik refahına yönelik katkısını en üst düzeye çıkarmak.
3. **İstihdam Kalitesi:** Ücret düzeyi, hizmet koşulları ve cinsiyet, ırk, engellilik veya başka şekillerde ayırım gözetmeksizin herkese erişilebilirlik dahil olmak

üzere turizm tarafından yaratılan ve desteklenen yerel işlerin sayısını ve kalitesini güçlendirmek.

4. **Sosyal Eşitlik:** Yoksullara sunulan fırsatların, gelirlerin ve hizmetlerin iyileştirilmesi de dahil olmak üzere, turizmden elde edilen ekonomik ve sosyal faydaların alıcı topluluk genelinde yaygın ve adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamak.
5. **Ziyaretçi Tatmini:** Ziyaretçiler için cinsiyet, ırk, engellilik veya başka bir ayırım gözetmeksizin herkesin erişebileceği güvenli, tatmin edici ve tamamlayıcı bir deneyim sağlamak.
6. **Yerel Denetim:** Diğer paydaşlarla istişare ederek, kendi bölgelerinde turizmin yönetimi ve gelecekteki gelişimi hakkında planlama ve karar verme süreçlerine yerel toplulukları dahil etmek ve güçlendirmek.
7. **Toplum Refahı:** Sosyal yapılar ve kaynaklara, olanaklara ve yaşam destek sistemlerine erişim dahil olmak üzere yerel topluluklarda yaşam kalitesini korumak ve güçlendirmek, her türlü sosyal bozulma veya sömürüden kaçınmak.
8. **Kültürel Zenginlik:** Ev sahibi toplulukların tarihi mirasına, otantik kültürüne, geleneklerine ve farklılığına saygı duymak ve bunları geliştirmek.
9. **Fiziksel Bütünlük:** Hem kentsel hem de kırsal peyzajların kalitesini korumak, geliştirmek ve çevrenin fiziksel ve görsel olarak bozulmasını önlemek.
10. **Biyolojik Çeşitlilik:** Doğal alanların, habitatların ve yaban hayatının korunmasını desteklemek ve bunlara verilen zararı en aza indirmek.
11. **Kaynak Verimliliği:** Turizm tesis ve hizmetlerinin geliştirilmesi ve işletilmesinde kıt ve yenilenemeyen kaynakların kullanımını en aza indirmek.
12. **Çevre Sağlığı:** Turizm işletmeleri ve ziyaretçiler tarafından hava, su ve toprak kirliliğini ve atık oluşumunu en aza indirmek.

2.2.2.2. Sürdürülebilir Turizmde Paydaşlar

Türk Dil Kurumu'nda (TDK) "hissedar" olarak ifade edilen paydaş, Freeman ve Mcvea'ya (2001) göre "bir kuruluşun hedeflerine ulaşmasını etkileyen veya bunlardan etkilenen herhangi bir grup veya birey" olarak tanımlanmıştır. Paydaş yönetiminin

amacını ise stratejik bir şekilde sonuçlanan sayısız grup ve ilişkiyi yönetmek için yöntemlerin tasarlanması olarak açıklamaktadır. Yapılan paydaş tanımından yola çıkılır ise turizm paydaşı “bir bölgedeki turizm gelişimini etkileyen veya bundan etkilenen herhangi bir grup veya birey” olarak belirtilebilir.

Gunn (1994) turizm kadar geniş kapsamlı bir dokunaçlara sahip bir kalkınma biçiminin olmadığını ifade etmiştir. Bu düşünce ile Chio ve Sırakaya (2006) turizm gelişiminin yanlış planlanması durumunda turizmin çevresel, sosyal ve ekonomik temel kaynaklarını yok edebileceğini belirtmiştir. Nitekim turizm gelişiminin başarıya ulaşması ve sürdürülebilir bir şekilde planlanıp yönetilmesi paydaşların desteğine bağlıdır (Gunn, 1994). Bu kapsamda turizm gelişimine dahil edilebilecek paydaşlar ve nasıl dahil edileceklerine yönelik sorular literatürde tartışılmıştır (Byrd, 2007). UNWTO’ya (2013) göre sürdürülebilir turizmde rolü olabilecek paydaşları uluslararası kalkınma ajansları, hükümetler, yerel yönetim ve destinasyon organları, özel sektör işletmeleri çalışanlar ve ilgili kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, eğitim ve öğretim kurumları, yerli halk ve tüketiciler/turistler olarak açıklamıştır. Turizmin gelişimini etkileyebilecek ya da gelişimden etkilenebilecek potansiyeline sahip olan ve turizm sektörüne dahil olmasının yanı sıra sürdürülebilir turizmde rolü olabilecek temel paydaşlar Tablo 2.4.’te gösterilmiştir (UNWTO, 2013, s.19-20):

Tablo 2.4. Paydaşlar ve sürdürülebilir turizmdeki rolleri (UNWTO, 2013, 19-20)

Paydaşlar	Sürdürülebilir Turizmdeki Rolü
Uluslararası Kalkınma Ajansları	-Turizmi kalkınma politikalarına ve anlaşmalarına entegre ederek sürdürülebilir turizm, bireysel programlar ve projeler için mali ve teknik yardım yapmak
Ulusal Hükümet	-Turizm politikası ve stratejisi geliştirmek ve uygulamak -Turizmi daha geniş politika ve stratejilerle ilişkilendirmek -Sektöre ilişkin mevzuat, standartlar ve düzenlemelerin yanı sıra altyapı planlamaları ve geliştirmeleri, kaynak yönetimi, iletişim, bilgi ve pazarlama yapmak
Yerel Yönetim ve Destinasyon Organları	-Yerel stratejik yön ve planlamanın yanı sıra yerel altyapı geliştirme yönetimi yapmak -Politika ve yönetmeliklerin uygulanması sağlamak -Paydaş katılımı, koordinasyon ve desteği sağlamak

Tablo 2.4. (Devam) *Paydaşlar ve sürdürülebilir turizmdeki rolleri*

Özel Sektör İşletmeleri	<ul style="list-style-type: none"> -Turizm sektörünün temsilini yaparken hizmetlerin işletilmesini sağlamak -Ürün geliştirme, yatırım ve iyileştirmenin yanı sıra yurt içinde ve yurt dışında pazarlar ile bağlantı yapmak -İstihdam ve yerel gelir yaratmak -Kalkınma ve operasyonlarda ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik konularını yansıtmak
Çalışanlar ve İlgili Kuruluşlar (Sendikalar)	<ul style="list-style-type: none"> -Çalışanların çıkarlarını temsil etmenin yanı sıra gelir karşılığında güvenilir hizmet sağlamak -İnsan kaynakları planlama ve geliştirmesini yapmak
Sivil Toplum Kuruluşları	<ul style="list-style-type: none"> -Farklı paydaş çıkarlarını temsil ederek paydaşlar arası koordinasyonu ve destekleyici uygulamalar yapmak -Stratejik planlama ve geliştirme faaliyetlerinde bulunmak -Kapasite geliştirmek ve uzmanlık sağlamak
Eğitim ve Öğretim Kurumları	<ul style="list-style-type: none"> -Bilgi toplamak ve yaymak -Politika ve strateji geliştirmeyi desteklemek -Kapasite geliştirme ve eğitim verilmesinin yanı sıra uzmanlıklar yapmak
Yerli Halk	<ul style="list-style-type: none"> -Yerel düzeyde turizmle ilgili planlama ve kararlara dahil olmak -Yerel topluluk çıkarlarını temsil etmek ve iletmek -Topluluklar içinde adil fayda paylaşımını takip etmek -Turistlerle karşılıklı yarar için etkileşim kurmak -Turist harcamalarından elde edilenle gelir sağlamak
Tüketiciler/Turistler	<ul style="list-style-type: none"> -Sektöre ana gelir kaynağı sağlamak -Seyahat seçiminde ve eylemlerinde çevreye ve yerel topluluklara karşı sorumlu davranmak -Destinasyonlar ve sürdürülebilirlik konularında bilgi ve görüşlerin doğru ve adil bir şekilde iletilmesi

Turizm planlaması ve yönetimine farklı paydaşları dahil edilmesi her geçen gün önemi artan ve daha fazla kabul edilen bir gerçekliği ifade etmektedir. Paydaşlar arasında yapılabilecek iş birlikleri ve ortaklıklarla turizmin nasıl geliştirilmesi gerektiğine yönelik karşılıklı diyaloglar, fikir birliği oluşturabilme potansiyeli bulunmaktadır. Nitekim paydaşlar bir turistik alanda problemlerin çözümüne yönelik ortak hareket etmek ve karar vermek amacıyla yapacakları iş birliği ile etkileşimli bir sürece dahil olmaktadır (Mason, 2003). Sürdürülebilir turizmin gelişiminde de başarılı bir süreç devam ettirebilmek için menfaat sahiplerinin menfaati gözetilmeden paydaşların tüm turizm geliştirme sürecine dahil olması gerekmektedir (Türker, Alaaddinoğlu ve Can, 2016, s. 417). Innskeep (1991) özel çıkar ve kamu yararının

sağlanabilmesi, kalkınmada eşitliği tanımlanabilmesi ve teşvik edilmesi amacıyla paydaşlar arasında uygun bir çıkar dengesi ile elde edilebileceğini ifade etmektedir. Bu kapsamda başarılı bir sürdürülebilir turizm gelişimi, ulusal ve uluslararası alanda ortaya konulan ilkeler ve amaçlara dayalı bir yol izlemesi gerekirken bu anlayışa dayalı turizm planlamaları ve yönetimlerinin başarıya ulaşması da paydaşların ortak hareketlerini ve çıkarlarını iyi bir koordinasyonla gerçekleştirecek uygulamaların yapılması ile mümkün görünmektedir.

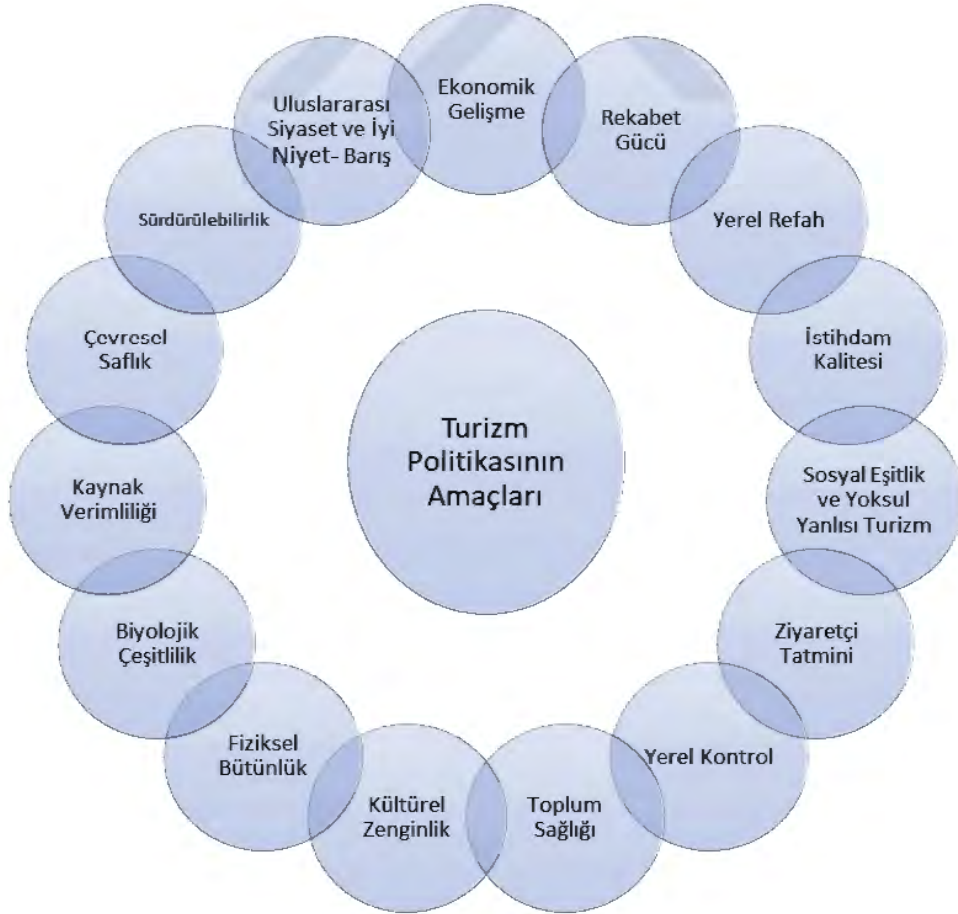
2.2.2.3. Sürdürülebilir Turizmde Politika ve Planlama

Aristo tarafından “İnsan faaliyetlerinin en kapsamlısı olarak pratik anlamda üstün-bilim” şeklinde ifade edilen politika, son dönemde faaliyetlerin yerine getirilmesi için yol gösteren genel bir davranış planı olarak belirtilmektedir. Diğer bir ifade ile politika, kişilere ve gruplara, varılmak istenen amaçlara, nasıl ve hangi yollarla ulaşılacağını belirleyen bir rehberdir. (Kaygalak Çelebi, 2016, s.107). Turizm politikası ise hedefleri ve prosedürleri içeren genel ve üst düzey bir planı ifade eder. Politikalar genellikle kanunlar, resmi belgeler ve beyanlar gibi resmi beyanlarda bulunmaktadır (Shuraiki, 2001, s. 274) Turizm politikası genellikle bir ülkenin genel ekonomik politikasının bir alanı olarak kabul edilmektedir. Belediye, eyalet veya federal düzende kurulan turizmle ilgili belirli hedeflere ulaşmak için tasarlanmış bir kamu politikasıdır (WTO, 1997, 390).

Bir ülkede turizm politikası ile turizm gelişiminin genel yönü, turizm gelişimi için kılavuzlar, stratejiler ve hedefler sağlanmaktadır. Turizm politikası bir ülkenin turizm gelişimi açısından genel bir çerçeve sağlanması ile kamu ve özel sektör faaliyetleri turizm politikası hedeflerine ulaşılması için düzenlenmektedir. Diğer taraftan ulusal turizm politikası hedefleri ile turizmin istihdam yaratma, döviz kazancı, marjinal ve dezavantajlı toplulukların gelişimi ve genel ekonomik kalkınma gibi bölgelerin sosyal ve ekonomik kalkınma ihtiyaçlarının karşılanması açısından odaklanmaya yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte turizmin toplumun kültürü, çevresi ve ekonomisi üzerinde yarattığı endişeleri yansıtan sürdürülebilirlik konusu da turizm politikası hedeflerinin önemli bir parçasını meydana getirmektedir (Kokkranikal, Cronje ve Butler, 2011, s. 3). Nitekim bir ülkede turizm endüstrisi gelişip olgunlaştıkça etkili politika müdahalesinin doğası da gelişmektedir. Tarihsel olarak erken kalkınma döneminde hükümet için ortak bir model, turizmi planlamak, teşvik etmek ve bazı durumlarda ticari işletmeleri işletmek için geniş sorumluluklar içermektedir. İleri aşamalarda endüstri olgunlaştıkça

hükümet müdahalesinin ulusal ve alt-ulusal düzeyde koordinasyon içinde eylemi içermesi muhtemel görünmektedir. Bir ülke turizm endüstrisi gelişirken politika odağı, ziyaretçi sayılarını ve gelirlerini en üst düzeye çıkarmaktan, rekabetçi turizm işletmeleri ve bölgeleri için koşulların yaratılmasına doğru kaymaktadır. Bu değişiklik gelişmiş destinasyonlarda, hükümet politikasının turizm sektöründe aktif katılımdan ziyade genel bir planlama ve politika işlevinin bir parçası olarak sürdürülebilir kalkınma için rekabetçi ortam yaratmaya daha fazla odaklanma eğiliminde olduğu anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile çoğu hükümet, rekabet gücünü artırmak ve turizmin sürdürülebilir gelişimini desteklemek için aktif ve yenilikçi politikalar geliştirmektedir (OECD, 2014, s. 27).

Scott (2011) turizm politikasının özünü temsil eden farklı amaçlarını vurgulamaktadır. Her bir amacın hükümet için koordinasyon, planlama, mevzuat, girişimcilik desteği, teşvik, terfi, sosyal turizm ve kamu çıkarlarının korunması gibi işlevsel rollerle bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Turizm politikası ve amaçları aşağıdaki gibidir (Scott, 2011, s. 14-17):

Şekil 2.13. Turizm politikasının amaçları (Scott, 2011)

Turizm politikasının amaçları ele alındığında sürdürülebilir kalkınmanın yanı sıra sürdürülebilir turizmin amaçları arasında da bir ilişkinin olduğu belirtilebilir. Nitekim oluşturulacak ulusal ve uluslararası politikaların sürdürülebilir turizmin temel anlayışına ters bir ilişkide olacağı düşünülemez. Genel bir yol haritası olan turizm politikaları, sürdürülebilir turizmi destekleyici ve yol gösterici olmaktadır. Nitelikli ve çok boyutlu bir turizm politikasının yerel halka, turizm endüstrisinin yanı sıra toplumun turizmle doğrudan ya da dolaylı ilişkisi olan tüm paydaşlarına katkı sunduğu herkes tarafından kabul edilen bir durumdur. Turizmin birçok faktörden etkilenmesi ve birçok faktörü etkilemesinin yanı sıra çevresel, ekonomik, sosyolojik, psikolojik boyutlarının onu çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahip olmasını sağlamasından dolayı turizm politikalarının da çok yönlü olmasına yol açmıştır. Turizm, doğal kaynakların kullanımını turistlere sunarken onları koruma ve gelecek nesillere aktarma gibi bir misyona da sahiptir. Bu doğrultuda doğru bir turizm politikasının kaynaklar kullanılırken koruma-kullanma dengesini gözeten anlayışa sahip olması gerekmektedir. Sürdürülebilir turizm gelişiminin sağlanması uygun turizm politikaları ile mümkün görünmektedir. Bu kapsamda ele alındığında sürdürülebilir turizm ekonomik, sosyokültürel ve çevresel boyutları dikkate alarak kaynakları yok etmeden turistlerin algısında olumsuz bir algı oluşturmadan yerel halkın kültürüne zarar vermeden turizm faaliyetlerini yürütmeyi amaçlamaktadır (Erkal Bayram ve Bayram, 2019, s. 107-108).

Hkmetlerin, ortak hedefler doğrultusunda ülkelerin ve yerel toplumların koşullarını yansıtan entegre ve tutarlı bir sürdürülebilir turizm politikası için çeşitli amaçları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu kapsamda ziyaretçilere yüksek kaliteli ve güvenilir turizm deneyimi sağlamak, turizm sektöründe KOBİ'ler arasında verimliliği artırmak, doğal ve kültürel kaynakları korumak, yönetmek ve geliştirmek, rekabet gücünü artırmak, ulusal ve uluslararası anlamda büyümeyi ve gelişmeyi teşvik etmek gibi amaçların sürdürülebilir turizm politikasının başarıya ulaşmasında önemli temel adımları oluşturduğu belirtilebilir (OECD, 2017, s. 2-3). Shuraiki (2001, s. 277-282) turizm politikalarının hedeflerine başarıya ulaşmasında uluslararası anlamda farklılık gösterebileceğini belirterek gelişmekte olan ülkelerde politikalar turizm gelişiminin erken aşamasında olurken gelişmiş ülkelerde ise turizm gelişiminin ileri aşamasına ulaştığını ifade etmektedir. Bu kapsamda planlamalar, mevzuat ve yönetmelikler, eğitim ve ğretim, turizm gelişiminin kolaylaştırılmasına yönelik uygulamalar ve pazarlama

gibi konular üzerinde hükümetler ile ulusal turizm idareleri çalışmalar yaparak turizm politikalarının hedeflerine başarılı bir şekilde ulaşmasını sağlamaktadır.

Turizmde politikanın yanı sıra planlama da ortaya konulması gereken diğer bir önemli konuyu meydana getirmektedir. Nitekim turizm politikalarının uygulamaya konulmasına olanaklı hale getiren en önemli araç olan turizm planlamaları, turizm politikaları oluşturulduktan sonra politikaların uygulanması sürecinde en önemli etmenlerden birisidir (Innskeep, 1991). Planlama TDK'da "hükümet tarafından ulaşılabilecek amaçları belirleyen tarım, ulaşım, sanayi vb. kesimlerdeki artış ölçüsünü tespit eden ve uygulanması gerekli çareleri önceden gösteren ekonomik, sosyal programın belli süreler için hazırlanması işi" olarak ifade edilmiştir. Diğer bir ifade ile planlama "istenilen sonuçları uygun bir şekilde elde etmek için gelecekteki kararların veya eylemlerin haritasını çıkaran bir süreç" olarak belirtilmiştir (Sharpley, 2006, s. 114). Turizm planlaması da bir turizm destinasyonunun başarısını etkileyen faktörlerin her birinin nasıl geliştirilmesine dair ayrıntılı "yerinde" bir taslak sağlamayı amaçlamaktadır. İyi bir turizm planlaması, kârı maksimize etme planlarının çok ötesine geçmektedir. Kârlı kalkınma, topluma olumlu ekonomik ve sosyal faydalar sağlarken kaçınılmaz sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle planlamalar; insan refahını, mutluluğunu artırmayı hedef edinmiş kaliteli mimari, peyzaj ve çevre tasarımı, ulaşım için planlanma, enerji tasarrufu ve eğitim gibi konuları ele alan bir model ile uygulanmalıdır (Goeldner ve Ritchie, 2009, s. 444). Bu kapsamda Williams (1998) turizm planlamalarının bir dizi genel amacın olması gerektiğini belirterek gelişimin fiziksel kalıplarını şekillendirmeyi ve kontrol etmeyi, kıt kaynakları korumayı, destinasyonların aktif tanıtımı ve pazarlanması için bir çerçeve sağlamayı ve turizmi diğer sektörlerle entegre etmek için bir mekanizmanın olması gerektiğini ifade etmiştir. Sharpley (2006) turizmde planlama yaklaşımlarının değişim gösterdiğini ve turizm sisteminde planlamanın farklı seviyelerde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda planlamalara yönelik yaklaşımlar aşağıdaki gibidir (Sharpley, 2006, s. 116):

1. Uluslararası düzey: Dünya Turizm Örgütü veya Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi gibi kuruluşlar tarafından yayımlanan turizm planlamasını bilgilendirecek yönergeleri ifade etmektedir.
2. Ulusal düzey: Ulusal turizm planlaması, bir bütün olarak ülke için seyahat ve turizm geliştirme planlarını ortaya koyar. Bununla birlikte, mevzuat, eğitim ve öğretim, altyapı gelişmeleri, vergilendirme, pazarlama ve benzeri gibi ilgili

alanlarda ulusal hükümetin etkisinin ayrıntısı ve kapsamı bir ülkeden diğerine büyük ölçüde değişmektedir.

3. Yerel/Variş yeri düzeyi: Yerel düzeyde, planlama çok daha ayrıntılıdır ve tesislerin ve cazibe merkezlerinin doğası, ölçeği ve sayısı, yerel ulaşım ihtiyaçları vb. gibi belirli konuları ele alınmaktadır.

Ortaya konulan üç yaklaşım dışında farklı bakış açıları ya da felsefelere dayalı çağdaş yaklaşımların da var olduğu belirtilmektedir. Turizm planlamasına ilişkin beş yaklaşım şu şekilde ifade edilebilir (Cooper ve Hall, 2008, s. 196-203):

1. *Busterizm (Boosterism)*: Bir anlamda bir planlama yapmama biçimidir. Busterizm, turizm gelişiminin doğası gereği iyi olduğu ve destinasyona otomatik olarak fayda sağlayacağı yönündeki basit tutumu ifade eder. Busterizm, “büyümenin iyi olduğu” ve turizm gelişiminin olumsuz dışsallıklarının olumlu faydalardan daha ağır basacağı kalkınmaya yönelik bir tutumun parçası olarak karakterize edilir. Güçlendirici bir bakış açısından, birincil planlama sorunu, belirli bir yere mümkün olduğunca çok insanı nasıl çekeceğinizdir.
2. *Ekonomik, endüstri odaklı bir yaklaşım*: Turizm planlamasındaki ekonomik gelenek, turizm planlama problemini, turizmin bölgesel ve ulusal ekonomik büyüme ve kalkınmadaki rolü açısından ekonomik sorular etrafında inşa eder. Yerler bilinçli olarak ziyaretçi çekmeye ve turizm endüstrisi geliştirmeye çalıştığından beri, destinasyon planlamasında ekonomik yaklaşım baskın olmuştur. Ekonomik yaklaşım içinde planlama vurgusu, turizmin ekonomik etkileri ve bir bütün olarak bölgeler, topluluklar veya ülkeler için gelir ve istihdam faydaları yaratmak için turizmin en verimli ve etkin kullanımı üzerindedir. Ayrıca, destinasyonların rekabet edebilirliğine ve kümelenme ve ağlar gibi rekabetçiliği destekleyen yaklaşımların geliştirilmesine odaklanılmıştır.
3. *Fiziksel/mekânsal bir yaklaşım*: Bu yaklaşımın kökenleri, doğal kaynakların yenilenebilirliği göz önünde bulundurularak turizm destinasyonlarının planlanmasına yönelik bir yaklaşımı savunan kentsel ve bölgesel arazi kullanım planlayıcıları, coğrafyacılar ve çevre bilimcilerinin çalışmalarında bulunur; mekânsal etkileşimler, mekânsal organizasyon ve bölgesel planlama ve geliştirme. Ekonomik düşünceler önemli olsa da ekonomik kalkınma, doğal

kaynakların "akıllıca kullanılmasına" veya yönetimine bağılı olarak kabul edilir. Bu nedenle, daha uzun vadeli yönetim seçeneklerini açık tutmak için çevresel hususlara acil ekonomik olanlara göre öncelik verilebilir. Bu perspektiften temel planlama yaklaşımları şunları içerir: taşıma kapasitesi; tehlike ve risk değerlendirmesi; paydaş tutumlarını, davranışlarını ve algılarını anlamak; kaynak ve peyzaj değerlendirmesi; kaynak değerlendirmesi ve tahsisi; karar verme ve değerlendirme ve uygun kurumsal düzenlemelerin geliştirilmesi.

4. *Toplum odaklı bir yaklaşım*: Toplum temelli turizm yaklaşımı 1970'lerde ortaya çıkmış ve iki ana faktörden etkilenmiştir. Birincisi, turizm gelişiminin iyi huylu olmadığı ve destinasyon topluluklarının bazı üyeleri üzerinde olumsuz sosyokültürel, ekonomik ve çevresel etkileri olduğu konusunda artan bir farkındalık. İkincisi, planlama müdahaleleri başarılı olacaksa, kentsel ve bölgesel planlamada topluluk paydaşlarının genellikle karar verme sürecine dahil olmaları gerektiğinin anlaşılması.

5. *Sürdürülebilir bir turizm yaklaşımı*: Sürdürülebilir kalkınmanın temel amacı, kaynakların tükenmesini, çevresel bozulmayı, kültürel bozulmayı ve sosyal istikrarsızlığı en aza indiren kalıcı ve güvenli geçim kaynaklarının sağlanmasıdır. Sürdürülebilir kalkınma fikirleri, destinasyon planlama söyleminde ve planlama mevzuatını etkilemede oldukça etkili olmuştur. Ancak, sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin başarılı planlama müdahalelerine dönüştürülmesi son derece zor olmuştur. Sürdürülebilir bir turizm yaklaşımının ayrılmaz bir parçası olarak çeşitli planlama stratejileri öne sürülmüştür. Kooperatif ve entegre kontrol sistemleri, sanayi koordinasyon mekanizmalarının geliştirilmesi, tüketici ve üretici bilincinin artırılması, stratejik planlamanın yapılması ve artan düzenlemeler sürdürülebilir yaklaşıma dayalı planlamalardaki stratejiler oluşturmaktadır.

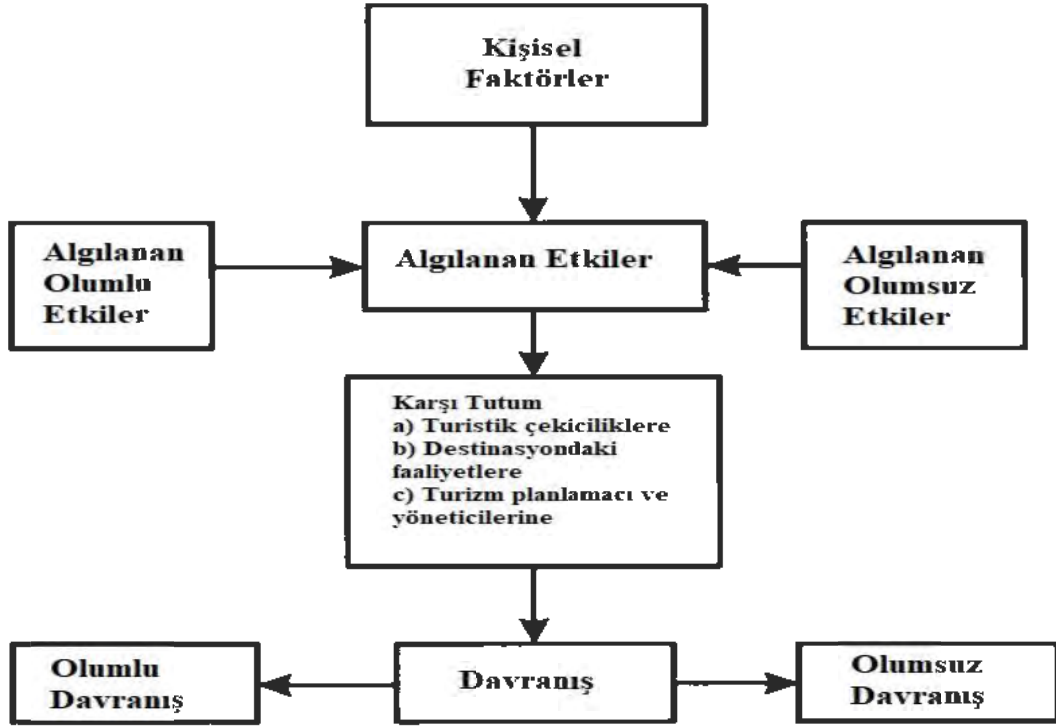
Dwyer ve Edwards (2010, s. 29) turizm planlamasının birçok biçimi olduğunu belirterek planlamaların neyin olduğu kadar neyin olması gerektiğini belirtmekle ilgili olduğunu ifade etmektedir. Bu, ziyaretçilerin, yöneticilerin, topluluğun ve paydaşların değer yargılarını ve en uygun olanı belirlemek için projelerin kapsamını gerektirmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir turizm planlaması kapsam belirleme, profil

oluşturma (denetim), vizyon, hedef belirleme, potansiyeli proje tanımlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve geri bildirim gibi sũreęleri içermektedir.

2.3. İLGİLİ ALAN YAZIN ARAŞTIRMASI VE ARAŞTIRMALAR

Turizmin gelişiminin bir sonucu olan etkilerine yœnelik alan yazın incelendiğinde konu hakkında biręok araştırmanın yapıldığı sœylenebilir (Belisle ve Hoy, 1980; Andereck ve Vogt, 2000; Nunkoo vd., 2013; Sharpley, 2014; Garcia vd., 2015). Ancak turizmin farklı ũlkelerde, bœlgelerde ve Şehirlerde gelişim seviyesinin değişkenlik gœstermesi bu konuda yapılacak araştırmaları sınırlamamaktadır. Diğer bir ifade ile turizmin gelişimi yeni başlamış bir bœlgede veya gelişim sũrecinin sonuna gelmiş bir turistik alanda turizmin etkileri farklılık gœsterilecektir. Bu sebeple her turistik bœlgenin veya alanın turizm gelişim sũreęleri ve etkilerinin araştırılması sũrdũrũlebilir turizm gelişimi için œnem arz etmektedir. Nitekim bir turistik destinasyonda yaşayan yerli halkın turizmin olumlu ya da olumsuz etkilerine en ęok maruz kalan kesim olmasının (Doxey, 1975; Butler, 1980; Ross, 1992) yanı sıra turizm gelişimine olan olumlu ya da olumsuz desteğinin turistik faaliyetlerin başarıya ulaşmasındaki etken olması sebebiyle (Butler, 1980) turizmin etkilerinin belirlenebilmesine yœnelik yapılan araştırmalar yerli halkın algısına, tutumuna ve davranışına yœnelik geręekleřmiřtir.

Carmichael (2000) yerli halkın sahip olduğu farklı kişisel faktœrlerin turizme yœnelik algıları olumlu veya olumsuz olarak etkileyen œnemli etmenler olduğunu belirtmektedir. Yerli halkın turizme olan tũm algısı ise turizm gelişimi ve etkilerine yœnelik tutumu etkilediğini ifade etmektedir. Nitekim yerli halkın olumlu veya olumsuz Şekilde olan algıları sonucunda ortaya konan tutumla birlikte turizm gelişimini destekleyeceği veya gelişime karşı ęıkacaęı vurgulanmaktadır. Diğer bir ifade ile yerli halkın davranışının olumlu veya olumsuz Şeklinde geręekleřeceęi belirtilebilir. Aradaki bu ilişki Şekil 2.14.'te belirtilmiştir.

Şekil 2.14. Algılar, tutumlar ve davranışlar arasındaki ilişkiler (Carmichael, 2000, s. 604)

Araştırmacılar yerli halkın turizme yönelik bakış açısını etkileyen faktörlerin belirlenmesine açısından birçok araştırma yapmıştır (Akış vd., 1996). Bu faktörlerin belirlenebilmesinde yerli halkın turizmi ne şekilde algıladığı ile ilgilidir. Diğer bir ifade ile tutum ve davranışları açıklamada yerli halkın turizmin etkilerini algılaması ve yorumlaması ile mümkün görünmektedir (Zhang, Inbakaran ve Jackson, 2006). Sharpley (2014) birçok araştırmacının “tutumlar” terimine atıfta bulunduğunu belirtse de literatürde “algılar” teriminin yaygın olarak kullandığını belirtmektedir. Diğer taraftan farklı araştırmacılar tarafından da yerli halkın “görüşleri” ya da “tepkileri” şeklinde atıfta bulunulduğunu ifade etmektedir. Ancak algı terimi tutumdan ziyade yerli halkın turizme yönelik eğilimlerini tanımlamak için kullanılmaktadır. Algı ve tutum terimleri bazen birbirleri yerine kullanılır ancak terimler arasında anlam bakımından ince bir ayrım vardır. Algı, bir nesneye atfedilen anlamı temsil ederken tutum ise bir kişinin bir nesneye karşı kalıcı yatkınlığını veya eylem eğilimlerini temsil etmektedir (Ap, 1992, s. 671). Nitekim Ap (1992) ev sahibi yerleşik turizm bağlamında, algılar teriminin kullanılmasının daha uygun görüleceğini ifade etmektedir. Bunun nedenini

yerli halkın turizm etkileri hakkında mutlaka bilgi sahibi olmadan veya kalıcı eğilimlere sahip olmadan anlam yükleyebilmeleri ve tüm yerli halkın turizm etkileri hakkında bilgi sahibi olduğu ve inançlara sahip olduğu varsayılmayacağını belirtmektedir.

Algılar, tutumlar ve davranışların ortaya konulmasının yanı sıra yerli halkın turizmin gelişimi ile turizm gelişiminin bir sonucu olan etkilerine yönelik algılarını etkileyen faktörleri açıklamak ortaya konulması gereken diğer bir konuyu oluşturmaktadır. Faulkner ve Tideswell (1997) turizmin gelişimine yönelik yapılmış araştırmaları değerlendirerek farklı bakış açılarının sentezlenmesine yönelik odaklanılan turizm gelişimi/topluluk ara yüzünün iki geniş boyutunun olduğunu ifade etmiştir. O, bir yerin özelliklerine atıfta bulunan turistik destinasyonun rollerine (turizm gelişiminin doğası, aşaması, turistik faaliyet düzeyi, turist türleri) atıfta bulunan dışsal boyut ile ev sahibi toplum üyelerinin, toplum içindeki turizmin etkilerindeki farklılıkları etkileyen özelliklerine atıfta bulunan içsel boyut şeklinde açıklamaktadır. Yerli halkın turizm etkilerine olan algısını etkileyen dışsal ve içsel boyutlar Tablo 2.5.'te gösterilmiştir.

Tablo 2.5. Yerli halkın turizm etkilerine ilişkin algılarını etkileyen değişkenler (Faulkner ve Tideswell, (1997); Deery, Jago ve Fredline, (2012); Sharpley, (2014); Garcia vd., (2015))

Boyutlar	Algılar Üzerindeki Etkisi
Dışsal Boyutlar	
Turizm Gelişim Seviyesi	Geleneksel doğrusal modeller, sektörün gelişim gösterdikçe turizm algılarının daha olumsuz hale geldiğini belirtmektedir. Yerel halk algısında turizm gelişiminin etkisi olumlu ve faydalı veya olumsuz ve faydasız görülebilmektedir. Nitekim araştırmaların sonuçları çelişki gösterebilmektedir.
Turist Tipi	Yerli halkın turistlere yönelik algılarındaki farklılıklar bölgeyi ziyaret eden turist türlerinden etkilenmektedir. Yerli halk ve ziyaretçi popülasyonlarının ırksal özellikler, kültürel geçmiş ve sosyoekonomik statü açısından birbirlerinden ne derece farklılık gösterdiği, yerli halk tepkisi üzerinde önemli bir etkiye sahip olacaktır.
Turizm Gelişimi-Turist Yoğunluğu/Turist-Yerli Halk Oranı	Turizm/turist yoğunluğunda ne kadar büyük bir artış gerçekleşirse turizme yönelik algılarda olumsuz olmaktadır. Fakat, yerli halkın menfaatinin (ekonomik çıkar) olması bu tür olumsuzluklardan daha önde yer alabilmektedir. Turist sayılarının da yerli halkın sayısını aştığında turizme karşı tepki seviyesi değişebilmektedir.
Mevsimsellik	Yüksek ve düşük mevsimselliğe bağlı olarak turizmin olumlu ya da olumsuz algılanmasıdır. Diğer bir ifade ile turizm algıları mevsimselliğe göre değişim göstermesidir.

Tablo 2.5. (Devam) Yerli halkın turizm etkilerine ilişkin algılarını etkileyen değişkenler

İçsel Boyutlar	Algılar Üzerindeki Etkisi
Turizme Ekonomik Bağımlılık/İstihdam Bağımlılığı	Turizm sektöründe çalışmanın (çalışan veya işletme sahibi) ve gelir kaynağı olarak turizme bağımlılığın turizme yönelik daha olumlu algıların olacağını göstermektedir. Diğer taraftan çeşitli değişkenler (turizmdeki ücret düzeyi gibi) bu algıları değiştirebilmektedir.
Topluma Bağlılık/İkamet Süresi	İkamet süresi, mülk sahipliği, geniş aile gibi değişkenlerle ölçülen topluluğa bağlılığın turizm algıları üzerinde belirsiz ve bazen çelişkili bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir.
Turizm Bölgesinden Uzaklık	Turizm gelişim aşamasına bağlı olarak turistik bölgede yaşayanlarla uzakta yaşayanlar arasında farklılık olduğu belirtilmektedir. Nitekim destinasyonun erken aşamasında turistik bölgeye yakın yerde yaşayanlar uzak yerde yaşayanlara göre turizmi daha olumlu algıyorken ilerleyen aşamada yüksek faaliyet alanlarında turizmi daha olumsuz algıladığı belirtilmektedir.
Turistlerle Etkileşim	Turistlerle temas veya etkileşim, temasın doğasına ve turist tipine göre değişse de turizme verilen destekle pozitif olarak ilişkili bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile turistlerle daha fazla bilgi ve temasa sahip olanlar, turizmin etkisi konusunda daha olumlu algılara sahiptir.
Yerli Halkın Turizm Hakkında Bilgi Düzeyi	Turizm ve yerel ekonomi hakkında genel bilgi düzeyinin turizm gelişimine yönelik algıları etkileyebileceği vurgulanmaktadır. Nitekim daha fazla bilgi ile turizme yönelik algıların daha olumlu olduğu belirtilmektedir.
Kişisel Değerler	Kişisel değerler, turizm algısı ile arasında ilişki kurulabilen diğer bir değişkeni meydana getirmektedir.
Sosyal Kimlik/Sosyal Statü	Yerli halkın sosyal statüleri ile kendilerini destinasyonla ne ölçüde özdeşleştirdikleri arasında bir ilişkinin olduğu ifade edilmektedir.
Sosyodemografik (Yaş, Cinsiyet, Eğitim ile Gelir Düzeyi)	Sosyodemografik özellikler, olumlu ve olumsuz turizm algısı ile ilişkilendirilmektedir. Ancak bu değişkenler kapsamında yerli halkın algılarındaki farklılıklar tutarlılık göstermemektedir.

Yerli halkın turizm gelişimi ve etkilerine yönelik algılarını etkileyebilecek bir veya daha fazla değişkeni belirlemek ve ölçmek için yerli halkın tek bir grup olarak ele alındığı belirtilmektedir (Sharpley, 2014). Ancak yerli halkın içerisinde farklı algılara sahip kesimlerin potansiyelinin olması ve göz ardı edilmemesi için farklı çok değişkenli teknikler kullanılmaktadır. Andriotis ve Vaughan (2003) turistik bölgelerde yaşayanların algıları tek faktörlü yaklaşımlarının aksine birden fazla değişkeni aynı anda inceleyen çok faktörlü yaklaşımlar kullanılarak araştırıldığını belirtmektedir. Ona göre çok faktörlü araştırmalar, yerli halkın algılarının turizmin gelişiminin ekonomik,

sosyal ve çevresel etkilerinin olumlu ve olumsuz algılardan oluştuğunu kabul etmektedir. Turizm literatüründe, çoklu faktörleri kullanarak toplum algılarını incelemenin iki ana tekniği vardır: faktör analizi ve küme analizi. Spesifik olarak çok değişkenli istatistik kullanan 28 araştırmada çoğunluk (20 araştırma) faktör analizini kullanmıştır.

Turizmin gelişimi ve etkilerinin ortaya konulmasında ifade edilmesi gereken diğer bir konu belirli araştırmacılar tarafından ortaya konulan model ve teorilerdir. Bir turistik bölgede turizm gelişim boyutlarının ve etkilerinin anlaşılabilmesi amacıyla yapılan araştırmaların birçoğu turizmden en çok etkilenen kesim olması nedeniyle yerli halk üzerine yoğunlaşmış ve bu sebeple araştırmalar yerli halkın turizme olan algıları, tutumları, görüşleri, tepkileri ve davranışları belirlenerek yürütülmüştür. Her ne kadar turizmin gelişimi ve etkilerine yönelik paydaş görüşlerine yer verilen araştırmalar daha sınırlı kalsa da turizmin etki değerlendirmesinin için iki aşama vardır: toplam ortamdaki gerçek değişikliklerin bilimsel olarak izlenmesi ve yerli halkın durum olarak algıladıklarıdır (Liu, Sheldon ve Var, 1987). Araştırmacılar bu doğrultuda turizm gelişiminin ve etkilerinin belirlenebilmesi amacıyla ortaya konan model ve teorileri (Doxey'in Tolerans Modeli, Butler'in Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeli, Ap'ın Sosyal Değişim Teorisi, Taşıma Kapasitesi Teorisi vb.) kullanmıştır. Diğer taraftan özellikle turizm gelişiminin bir sonucu olan turizmin etkilerini genellikle çevresel, sosyokültürel ve ekonomik boyutların olumlu ve olumsuz yönlerini ele almanın yanı sıra turizm gelişimine bağlı olarak yerel halkın sürdürülebilir tutumunu ve topluluğa bağlılıklarını ele alarak literatüre katkı yapmış, turizmin olumlu yönde geliştirilebilmesi için çeşitli öneriler sunmuştur. Bu kapsamda Akış, Peristianis ve Warner'ın (1996) Kıbrıs'ta Türk ve Yunan yerel halkının kıyı turizmine gelişimine olan algılarını ele aldıkları çalışmada turizmin gelişme düzeyi ile yerel halkın sosyal, ekonomik ve çevresel durum üzerindeki kötüleşme için algılanan etkiler arasında büyük ölçüde ters bir ilişkinin doğrulandığını ortaya koymuştur. Jurowski, Uysal ve Williams (1997) Virginia'daki rekreasyon alanlarına yakın olan 5 turistik varış bölgesindeki turizm faaliyetlerinin gelişiminin neden olduğu etkilerin yerel halk algısı ve tutumunu ne şekilde etkilediği üzerine araştırma yapmıştır. Araştırma sonucuna göre turizm gelişimine olan algı fayda-maliyet analizine göre değerlendirilmiş, yerel halkın turizmin ekonomik kazanç potansiyeline yönelik görüşünün olduğu ve bu durumun yerel halkın turizm gelişimine desteğinin doğrudan ve olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir. Korça

(1998) Antalya’da yerel halkın turizmin çevresel, sosyokültürel ve ekonomik etkileri ile turizmin gelişimine olan tutumlarının belirlenmesine yönelik araştırma yapmıştır. Yerel halkın turizmin etkilerini daha olumlu algıladığı bu çalışmada en önemli boyutlar turist kalabalığı etkisi, yerleşik çevre üzerindeki etkisi ve sosyal değerler üzerindeki etkisi olarak ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan arazi ve ev fiyatlarının yükselmesinin yanı sıra ürün ve hizmet fiyatların artışı, doğal alanların tahrip edilmesi ve yerel halkın daha yüksek gelir elde etme kaygısında olması araştırma kapsamında ortaya konan algılanan olumsuz etkiler olmuştur.

Araştırmacılar sosyolojik teoriler ve modeller kullanarak turizm gelişimini, etkilerini, gelişim süreçlerini ve diğer etki eden faktörleri ortaya koymuşlardır. Zaidan ve Kovacs (2017) Dubai’de yerel halkın turistlere ve gelişen turizm faaliyetlerine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla 400 vatandaştan veri toplamıştır. Araştırmada yerel halkın turizmin olumlu etkisi nedeniyle turistlere ve turizm gelişiminin devam etmesine olumlu baktığı, turizmi Dubai için önemli gördüğü belirtilmiştir. Bu kapsamda tüm veriler İrridex Model’e uygulandığında yerel halkın turist sayısına karşı tepki seviyesinin düşük olduğu ve yerel halkın tepkisinin modelde coşkuyla karşılama ve tepkisizlik seviyesi sınırları içerisinde olduğu ifade edilmiştir. Akdu ve Ödemiş (2018) Gümüşhane ilinde turizmin yerel halk üzerindeki etkilerini İrridex Model’i ile incelemiştir. Araştırmada turizmin olumsuz çevresel, sosyokültürel ve ekonomik etkileri olmadığı ve modele göre başlangıç seviyesinde olduğu vurgulanmıştır. Andriotis (2005) Yunanistan’ın Cretan adasının turizm gelişimine ilişkin 20. yüzyıldan itibaren tarihsel verileri değişim göstergeleri olarak kullanmış ve adanın olgunluk seviyesinde olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte adanın çökme aşamasına geçmesini engelleyebilmek amacıyla kamu ve öze teşebbüsün önlem alması gerektiğini vurgulamıştır. Güney (2016) Kuşadası’nda turizm gelişimini ve gelecek dönemde gelişimin hangi düzeye ulaşacağını Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeli ile açıklamıştır. Görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların analizi gerçekleştirilmiş ve Kuşadası’nın tüm yaşam evrelerini yaşadığı, destinasyonun çöküş evresinde bulunduğu ortaya konulmuştur. Ko ve Steawart (2002) Güney Kore’nin Jeju adası yerli halkının turizmin etkilerini olumlu ve olumsuz algılamalarının, turizm gelişimine yönelik tutumlarını etkilediğini ortaya koymuştur. Araştırmacılar elde ettikleri bu veri ile sosyal değişim teorisi ile açıklanan yerel halkın turizme yönelik tutumları konusu kapsamına katkıda bulunmuşlardır. Duran ve Özkul (2012) Akçakoca’da yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumlarını

Sosyal Değişim Teorisi kullanılarak yapısal eşitlik modeli üzerinden araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda yerli halk desteğinin tüm yapılardan, özellikle ‘turizmden fayda sağlama’ ve sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik ‘uzun dönem planlama’ faktörleri arasındaki ilişki düzeyinden yüksek oranda etkilendiğini ortaya konulmuştur.

Turizmin gelişimi ve etkilerinin belirlenebilmesinde hem algılar, tutumlar, davranışlar arasındaki ilişkiler hem yerli halkın algısını etkileyen faktörler hem de literatürde turizmin gelişimini ve etkilerini açıklamada önem arz eden model ve teoriler ortaya konmuştur. Araştırma kapsamında turizmin çevresel, sosyokültürel ve ekonomik etkilerini ele alan araştırmalar ulusal ve uluslararası çerçevede aşağıda ele alınacaktır.

Ulusal Araştırmalar

Gürbüz (2002) Safranbolu’da yerli halkın turizmin sosyal çevre ve yaşam üzerine olan etkilerini belirleyebilmek için bir araştırma gerçekleştirmiştir. Elde edilen verilere göre araştırmaya katılanlar büyük oranda turizmin sosyal çevreyi olumlu etkilediği belirtilmiştir. Ancak yerli halkın turizm ile iç içe olması sebebiyle turizmin sadece ekonomik gelir kaynağı olarak görülmesinin turizmin olumsuz yönlerini görmelerini engellediği ifade edilmiştir. Ancak bölgede görülen hayat pahalılığı da katılımcılar tarafından ifade edilen bir konuyu da oluşturmuştur.

Tayfun ve Kılıçlar (2004) turistik bölge olan Alanya ile turistik olmayan Gazipaşa’da yerli halkın turizmin sosyal etkilerine ve turizme bakış açısını değerlendirmiştir. 754 kişiden toplanan verilerin analizine göre her iki bölgede yaşayan yerli halkın turizme ve turiste bakış açılarında farklılıklar görüldüğü belirtilmiştir. Her iki bölgede yerli halkın turizmin sosyal yapıya etkisi, altyapı olanaklarının gelişimi ve ithal mal kullanım oranı konularında farklı düşündükleri ancak turizmin ekonomik ve çevresel etkileri konusunda farklılık görülmediği ifade edilmiştir.

Akova (2006) Cumalıkızık kültür destinasyonunda yerli halkın turizmin etkilerine yönelik algı ve tutumlarının belirlenmesine yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Yerli halkın özellikleriyle turizm etkisini algılamaları arasında farklılık olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla 2001 ve 2003 yılları arasında iki dönem veri toplanıp bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırma kapsamında yerli halkın turizme yönelik algılamalarıyla turizmin etkileri arasındaki farklılıklar ‘ekonomik yarar’, ‘sosyal maliyet’, ‘kültürel gelişim’ ve ‘çevreye zarar’ olmak üzere dört faktörde olduğu ortaya

konulmuştur. Bununla birlikte yerli halkın 2001 yılı ile 2003 yılında turizmi algılamalarında çeşitli farklılıklar saptanmıştır. Her iki dönemde de turizme yönelik tutumlar çoğunlukla olumludur. Ancak 2003 yılında 2001 yılına göre turizme yönelik olumsuz algıların azaldığı belirtilmiştir.

Alaeddinoğlu (2008) Sivas için ekonomik bir potansiyele sahip olan turizme olan bakış açısının ortaya konulması için bir araştırma gerçekleştirmiştir. Sosyodemografik kapsamda değerlendirmenin sonucunda Sivas halkının turizm olası olumsuz etkilerine rağmen turizmin bölgede meydana getireceği olumlu etkilerin ağırlıkta olduğunu düşünmekte ve bu olumlu durum nedeniyle turistlerle daha iyi bir ilişki kuracağı belirtilmiştir. Diğer taraftan araştırmada turizmin bölgede iş imkânları yaratması ve ekonomik gelişme üzerindeki olumlu etkileri sayesinde Sivas için turizm yaşamsal bir önem taşıdığı ifade edilmiştir.

Gümüş ve Özüpekçe (2009) Foça'da yerli halkın turizmin çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerine yönelik görüşlerinin sosyodemografik özellikler kapsamında belirlenebilmesi amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmada elde edilen verilere göre Foça'da turizm faaliyetlerine yönelik görüşlerin genel anlamda olumlu olduğu belirtilmiş ve sadece öğrenim durumuna göre çevresel etkiler başlığında anlamlı bir farklılık olduğu ifade edilmiştir. Ancak yerli halkın büyük bölümünün gelişim aşamasındaki turizmin yapacağı ekonomik katkılarla daha fazla ilgilendiği belirtilmiştir. Nitekim Foça'nın gelişim aşamasında olmasından dolayı turizmin gelişmiş diğer bölgelerde elde edilen sonuçlardan farklı sonuçlara ulaşıldığı belirtilen diğer bir konuyu oluşturmaktadır.

Özdemir ve Kervankıran (2011) Afyonkarahisar'da yerli halkın turizmin etkilerine yönelik yaklaşımlarının belirlenebilmesi amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya göre yerli halkın genel anlamda turizmin gelişim sürecine olumlu yaklaştığı belirtilmiştir. Yerli halkın yaklaşımına bağlı olarak bölgenin doğal, tarihi, kültürel açıdan potansiyel kaynaklarının olması nedeniyle turizm gelişimine açık olduğu ve turizmin geliştirilmesi bakımından yatırımları artması gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte araştırmaya katılanlar büyük oranda turizmin bölgenin ekonomik ve sosyokültürel gelişim açısından etkisi olduğunu ancak bölgede bazı olumsuz çevresel etkiler de meydana getirdiği ifade edilmiştir.

Bilim ve Özer (2013) Konya yerli halkının turizmin etkilerine yönelik algılarının ortaya konulmasına yönelik bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya göre yerli halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının olumlu yönde olduğu belirtilmiştir. Ekonomik etkilerin diğer etkilere göre daha yüksek düzeyde algılandığı ifade edilmiştir. Halkın beklentisi anlamında bölgede işletme sayılarının artması ve pazarlama konuları üzerine yoğunlaştığı vurgulanmıştır.

Kervankıran (2014) Ankara'nın Beypazarı ilçesinde turizmin gelişimi ve etkilerini ele alıp değerlendirmiştir. İlçede son dönemde tarihi evlerin restorasyonu sonrası artan turizm faaliyetleri sonucunda yerli halkın turizme olan bakış açısı yerel kültür üzerinde turizmin olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir. Farklı cinsiyette olanların bakış açısı değişmezken meslek gruplarına göre etkilerin farklı algılandığı ifade edilmiştir.

Solmaz (2014) Burdur'da yerli halkın turizme yönelik bakış açılarının belirlenmesine yönelik bir araştırma yapmıştır. Elde edilen verilere göre halkın turizm açısından İnsuyu Mağarası, Burdur Gölü ve Sagalassos antik kentini önemli semboller olarak gördükleri belirtilmiştir. Ancak halkın bölgenin zengin turizm potansiyeline sahip olmasına karşın yeterince kullanılmadığını, bölgenin altyapı problemlerinin olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca yerli halkın bakış açısı kapsamında paydaşlar arasında yeterli düzeyde etkin bir koordinasyonun olmadığı ve turizmin geliştirilmesi için yatırımların ve istihdamın artırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Sandal ve Karademir (2016) Kahramanmaraş'ta halkın turizme olan bakış açısının ortaya konulmasına yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. 643 kişiden elde edilen verilerin analizine göre kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre turizmin gelişmesi konusunda daha olumlu düşündüğü belirtilmiştir. Katılımcıların eğitim düzeylerine göre turizm etkilerine bakış açısı farklılık gösterdiği araştırmada vurgulanan diğer bir bulgu olmuştur.

Türker, Selçuk ve Özyıldırım (2016) Safranbolu'da turizmin sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel açıdan yerli halkın yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini belirleyebilmek amacıyla bir araştırma yapmıştır. 457 katılımcıdan toplanan verilerin analizine göre turizmin toplam yaşam kalitesi üzerinde olumlu yönde etki gösterdiği belirtilerek ekonomik, kültürel ve çevresel açıdan olumlu bir görüşün olduğu ancak sosyal açıdan olumsuz görüşlerin belirtildiği ifade edilmiştir.

Karakaş ve Şengün (2017) Diyarbakır yerli halkının turizme yönelik algısı ve desteğinin belirleyebilmek amacıyla bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. 347 katılımcıdan elde edilen verilerin analizine göre halkın büyük oranda turizme bakış açısının olumlu olduğu hem ülke ve hem de bölge için faydalı olacağı belirtilmiştir. Araştırmada yerli halka göre turizmin ekonomik anlamda bölgenin gelişmesine katkı yapacağı, hayat standartlarını yükselteceği ve mevcut sorunların turizmin geliştirilmesi ile kolaylaşacağı ifade edilmiştir.

Güneş ve Alagöz (2018) Erzincan'da yerli halkın turizme yönelik algılarını ölçmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda yerli halktan 387 anket toplanarak yapılan analizlere göre halkın turizmin etkilerini olumlu yönde algıladığı ancak turizmin geliştirilmesi amacıyla yatırımların artması, tüm kesimin yapılacak faaliyetlere katılımının gerektiği belirtilmiş ancak bölgede turizmin mevcut potansiyelinin yeterli düzeyde kullanılmadığı ifade edilmiştir. Yerli halk algısına göre turizmin ekonomik anlamda bölgeye katkı sağladığı ancak tanıtımının ve altyapı eksikliklerinin olduğu vurgulanmıştır.

Akpulat ve Polat Üzümcü (2019) Çeşme yerli halkının turizmin etkilerine yönelik bakış açılarının ortaya konulmasına yönelik bir araştırma yapmıştır. Yerli halktan elde edilen verilerin analizine göre ilçede turizmin doğayı olumsuz etkilemesinin yanı sıra trafik yoğunluğu, park yeri sorunları, çarpık kentleşme, kalabalıklaşma, gürültü ve çevre kirliliğine neden olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte turizmin halk arasında ekonomik kazanç eşitliğine neden olduğu ve fiyat seviyelerini yükselttiği araştırma kapsamında ortaya konabilecek diğer bulgular olmuştur.

Batmas, Ulusoy Yıldırım ve Köroğlu (2020) Balıkesir yerli halkının kırsal turizme yönelik tutumlarının belirlenebilmesi amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda ilin çeşitli bölgelerinde ikamet eden halktan toplanan verilerin analizi sonucuna göre bölgedeki halkın kırsal turizme yönelik olumlu bir tutuma sahip olduğu ve turizmin bir geçim kaynağı olarak görüldüğü belirtilmiştir. Bununla birlikte bölgede kırsal turizmin gelişimine yönelik yapılacak yatırımların da desteklendiği ifade edilmiştir.

Uluslararası Araştırmalar

Pizam (1978) turizmin olumsuz etkilerinin varlığını inceleyebilmek amacıyla Cape Cod, Massachusetts'te 1636 yerli halk ve 212 girişimcinin turizmin farklı alanları nasıl etkilediğine dair algılarını ölçmek için bir görüşme gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre destinasyon alanındaki turizm yoğunluğunun turistlere ve genel olarak turizme yönelik olumsuz tutumlara yol açtığı hipotezi büyük ölçüde desteklendiği vurgulanmıştır. Diğer taraftan bir bireyin turizme ekonomik bağımlılığı ile turizme yönelik genel tutumu arasında varsayımsal bir ilişki belirtilerek geçim kaynağı turizm olanların Cape Cod'daki turizme karşı genel tutumunun daha olumlu olduğu ortaya konulmuştur.

Belisle ve Hoy (1980) Colombiya'nın Santa Marta şehrinde yerli halk tarafından algılanan turizmin olumlu ve olumsuz yönlerini ve seçilen değişkenlerin ikamet tepkisi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmada turist etkisi algısının, bir kişinin turizm bölgesinden yaşadığı mesafeye ve ikamet eden kişinin sosyoekonomik statüsüne göre değiştiği varsayılmıştır. Ancak bazı sert olumsuz yönlerin algılanmasına rağmen yerli halkın turizm genel etkisinin faydalı olduğunu düşündükleri belirtilmiştir. Bununla birlikte yerli halk hükümetlerinin bölgede turizmi canlandırmak için daha fazla ekonomik teşvik sunmasını ve kısıtlayıcı önlemleri kaldırmasını istedikleri ifade edilmiştir.

Perdue, Long ve Allen (1987) Perakende satışların en az yüzde 25'i turizme bağlı olan beş Colorado topluluğunda açık hava rekreasyonuna katılımın kırsal kesimde yaşayanların turizm algıları ve tutumları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada açık hava rekreasyon katılımcılarının, katılımcı olmayanlara kıyasla olumsuz turizm algılarına sahip oldukları varsayılmaktadır. Ancak sonuçlar hipotezi desteklememiştir. Katılımcıların ve katılmayanların turizm algıları ve tutumlarında hiçbir farklılık bulunamamıştır. Ayrıca turizmin açık hava rekreasyon fırsatları üzerindeki algılanan etkisi arttıka, ek turizm gelişiminin arzu edilirdiği önemli ölçüde azaldığı ve özel turizm vergilerinin tercih edilebilirliği arttığı araştırma kapsamında vurgulanmıştır.

Long, Perdue ve Allen (1990) 28 kırsal Colorado topluluğunun yerli halkı üzerinde topluluğun mevcut turizm düzeyi temelinde kategorize edilen topluluklar arasında yerleşik turizm algı ve tutumlarındaki farklılıkları incelemektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre turizmin hem olumlu hem de olumsuz algılanan

etkilerinin artan turizm seviyeleri ile arttığını göstermektedir. Bununla birlikte, ek turizm gelişimine yönelik olarak yerli halkın tutumlarının başlangıçta artan turizm gelişimi ile olumlu yönde arttığını ancak daha sonra tutumların daha az olumlu hale geldiği bir eşik gelişme düzeyine ulaştığı ifade edilmektedir.

Ross (1992) Avustralya'nın turistik şehri Cairn'in 508 sakin üzerinde turizmin bir dizi toplum tesisi ile bireysel ve toplumsal yaşam üzerindeki etkisini araştırmıştır. Sakinler, ekonomik alanda büyük olumlu etkiler, konut ve suç seviyeleri üzerinde büyük olumsuz etkiler algılamıştır. Diğer taraftan araştırmada kişisel etkilerle ilgili yargıların, topluluk etkileriyle ilgili yargılardan çok, topluluktan keyif alma algılarıyla ilişkilendirilmiştir.

Haralambopoulos ve Pizam (1996) Yunanistan'ın Samos adasında köklü bir turizm destinasyonu olan Pythagorion yerli halkı tarafından algılanan turizm etkilerini araştırmıştır. Hane halkı öncüleriyle yapılan görüşmeler sonucunda konut sakinlerinin turizm endüstrisinin mevcut büyüklüğünü desteklemekle kalmayıp aynı zamanda genişlemesini de desteklediği ortaya konulmuştur. Ancak ankete katılanlar kendilerine göre şehri etkileyen bir dizi olumsuz turizm etkisini belirlemiştir. Bu etkiler arasında yüksek fiyatlar, uyuşturucu bağımlılığı, vandalizm, kavgalar, cinsel taciz ve suçlar yer almıştır. Araştırmada ekonomik olarak turizme bağımlı olan katılımcıların, turizme bağımlı olmayanlara göre sektöre karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları belirlenmiştir.

Jurowski, Uysal ve Williams (1997) Virginia'da telefon rehberinden seçilen 2494 sakinin sosyal mübadele teorisi ilkelerine dayanan teorik bir paradigma bağlamında tepkilerini incelemiştir. Ortaya konulan model ile sakinlerin turizme verdikleri desteği etkileyen yedi faktörü nasıl tarttığını ve dengelediği açıklanmıştır. Yapılan analize göre ekonomik kazanç potansiyeli, turizm kaynağının kullanımı, eko-merkezci tutum ve topluluğa bağlılığın, yerli halkın etkilere ilişkin algılarını etkilediği belirtilmiştir.

Korça (1998) Antalya'da yerli halkın turizme olan algı ve tutumlarının daha iyi anlaşılabilmesini amaçlayan bir anket araştırması gerçekleştirmiştir. Etki ifadelerine uygulanan faktör analizine göre yerli halk tarafından algılanan turizm etkilerinin dokuz güvenilir boyutta ortaya çıkmıştır. En önemli boyutlar turist kalabalığı etkisi, yapılı çevre üzerindeki etkisi ve sosyal değerler üzerindeki etkisidir. Araştırmada Antalya yerli halkının, turizmi ağırlıklı olarak desteklemeye devam ederken faydalar ve

maliyetler arasında ayırım yapabildiğini göstermiştir. Bununla birlikte, Antalya’da turizmin yaygınlaşmasına genel olarak en yüksek düzeyde destek veren yerli halkın daha eğitilmiş insanlar olma eğiliminde oldukları, şehrin merkezi turizm bölgesine yakın oturmadıkları ve turizm tesislerini daha sık kullandıkları araştırma kapsamında tespit edilen diğer bulgular olmuştur.

Ko ve Stewart (2002) Kore, Cheju Adası’nda ikamet yerli halkın algılanan turizm etkileri ile ev sahibi topluluğa yönelik tutumları arasında yapısal eşitlik modelini test etmek amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmada yerli halkın ‘toplum memnuniyetinin’, ‘algılanan olumlu’ ve ‘algılanan olumsuz’ turizm etkileri ile yakından ilişkili olduğu bulunmuştur. Ortaya konan bu yapılar ‘ek turizm gelişimine yönelik tutumlara’ neden olduğu belirtilmektedir. Ancak ‘turizm gelişiminden elde edilen kişisel faydalar’ ile ‘algılanan olumsuz turizm etkilerinin yapıları’ ve ‘genel toplum memnuniyeti’ arasındaki varsayımsal ilişkiler reddedilmiştir. Nitekim toplum memnuniyeti turizm etkilerinin algılanmasından etkilenmiştir ve ek turizm gelişimi için planlamada faydalı olabileceği vurgulanmıştır.

Tosun (2002) Kapadokya’da turizmin bölge üzerindeki etkilerine ilişkin yerli halkın algılarını mutlak ve göreceli olarak araştırmış ve sonuçlarından pazarlama ve destinasyon yönetimi için çıkarımlar yapmıştır. Bu kapsamda bölgedeki 280 hane ziyaret edilerek veriler toplanmış, sonuçlar Fiji ve Amerikan vaka çalışmalarıyla karşılaştırılmıştır. Karşılaştırılmalı sayılar, diğer iki örnekle karşılaştırıldığında Türk yerli halkının turizm endüstrisini genellikle daha az desteklediğini ve etkilerine ilişkin daha az olumlu algıya sahip olduğunu göstermektedir. Araştırmada turizmin yerel kalkınmaya entegre edebilmek için katılımcı bir modelin uygulanması önerilmektedir.

McGehee ve Andereck (2004) Arizona’da bir düzine topluluktan yerli halkın turizme yönelik tutumlarını öngören faktörleri incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre genel olarak kişisel özelliklerin turizme yönelik tutumları yordamadığı; ancak toplumun turizme bağımlılığının bir yordayıcı olduğu görülmüştür. Turizmden elde edilen kişisel fayda, turizmin hem olumlu hem de olumsuz etkilerini ve Arizona topluluklarının yerli halkları arasında ek turizm için destek öngörmüştür. Ancak turizmin olumlu etkileri turizm planlamasını öngörmemiştir. Araştırmada sosyal mübadele teorisine verilen destek karışıktır. Diğer bir ifade ile turizmden kişisel faydanın varlığı turizm planlamasına desteğin önemli bir yordayıcısı olmadığı belirtilmiştir.

Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt (2005) Arizona’da anket yoluyla veri toplayıp bölge sakinlerinin turizmin topluluklar üzerindeki etkisine ilişkin algılarını sosyal değişim teorisi kullanarak araştırmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre bölge sakinlerinin turizmin birçok olumlu ve olumsuz sonucunu fark ettiğini göstermektedir. Turizm hakkında bilgi sahibi olan ve turizmden faydalanan kesimin turizmin ekonomik kalkınma için önemli olduğunu ancak turizmin olumsuz sonuçlarına ilişkin algıları açısından diğerlerinden farklı düşünmedikleri belirtilmektedir. Bölgede geniş tabanlı eğitim ve farkındalık kampanyaları ile endüstrinin daha iyi anlaşılması ve topluma faydasının daha fazla desteklenmesine yönelik adımlar atılabileceği ifade edilmektedir.

Kitnuntaviwat ve Tang (2008) Bangkok’da bölge sakinlerinin turizm gelişmelerine yönelik tutumlarını ve bölge sakinlerinin destinasyon sürdürülebilirlik stratejileriyle ne ölçüde etkileşime girdiğini araştıran yapısal bir model ortaya koymuştur. Bu tutumları etkileyen faktörler, altı gizil yapı ve sekiz yol hipotezinden oluşan bir model olarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre ‘sürdürülebilirlik tutumları’ ile ‘algılanan olumsuz turizm etkileri’ arasındaki ilişki dışında sakinlerin desteğinin çoğu yapıdan güçlü bir şekilde etkileneceğini göstermektedir.

Almeida-García, Pelaez-Fernandez, Balbuena-Vazquez ve Cortés-Macias (2016) Benalmadena’da yaşayanların turizm çevresel, sosyokültürel ve ekonomik etkisine ilişkin algılarını ve sosyodemografik özelliklere göre sakinlerin profillerini incelemiştir. 770 kişiden toplanan anketlerin analizinin sonucuna göre sosyodemografik değişkenlerin turizm etkisi algısı üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Eğitim geçmişi, doğum yeri ve katılımcıların toplumda ne kadar süre yaşadıkları genel tutumlardaki etkide önemli oldukları ifade edilmiştir.

Lundberg (2017) İsveç’in Marstrand deniz kıyısı kasabasında yerli halkın tutum araştırmalarına nasıl katkıda bulunabileceğini keşfetmek ve farklı yerli halk gruplarının arasındaki sonuçları tanımlamak amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiştir. Daimi ikamet eden yerli halk ile ikinci ev sahiplerinin ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkiler dahil olmak üzere farklı turizm etki öğelerinin önemini nasıl değerlendirdiklerini gösterebilmek için bir paydaş perspektifi uygulanmıştır. Araştırmada önem ölçümü testi yapılarak daha önceki çalışmalarda da bulunan daimî ikamet edenler ile ikinci ev sahipleri arasındaki tutum farklılıkları yeniden görülmüştür. Bununla birlikte, ikamet türü ile turizm etki öğelerinin önemi arasındaki ilişkiyi değiştiren yerli halkın yerel katılımının düzenleyici etkisi de vurgulanmıştır. Sonuç olarak, farklı ikamet gruplarının

tutumları tartışılırken ikamet türünden ziyade yerel katılımın daha büyük bir önemi olduğu ifade edilmiştir.

Garau-Vadell, Gutierrez-Taño ve Diaz-Armas (2018) İspanya'nın iki büyük uluslararası kitle turizm belgesi olan Mallorca ve Tenerife'de ekonomik belirsizlik ve kriz zamanlarında bölge sakinlerinin turizm etkilerine ve turizm gelişimine desteklerine ilişkin algılarını, refah zamanlarındakiyle farklılık olabileceği üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda büyüyen bir ekonomik ortamda 2006 yılında toplanan veriler ile uzun süreli bir ekonomik durgunluğun ortasında 2014 yılındaki verilerle karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre bir ekonomik durgunluğun, özellikle bölge sakinlerinin bu tür bir gelişmeyle ilgili maliyet algısındaki önemli düşüş nedeniyle turizme yönelik desteğinde önemli bir artışa neden olduğunu göstermektedir. Araştırmanın bu sonucuna göre ekonomik krizlerin, bölge sakinlerinin turizmin etkilerine ilişkin algılarını nasıl etkilediğini ve maliyetlerin hafife alınmasına yol açtığını vurgulanmaktadır.

Turizmin gelişimi ve etkilerinin ele alındığı ulusal ve uluslararası araştırmalar ele alındığında araştırma yapılan bölgeye göre turizmin gelişimi ve etkileri farklılık gösterebilmektedir. Turizmin yeni gelişim gösteren bölgelerinde turizmin etkilerine yönelik algılar genellikle olumlu iken gelişim seviyesinde ileri aşamada olan bölgelerde ise olumlu etkilerin yanında olumsuz etkiler de algılanmaktadır. Turistik bir destinasyonda yerli halkın turizm bağımlılığı fazla olduğunda turizm etkilerine yönelik algılar ağırlıklı olarak olumlu olma eğilimi gösterebilmektedir. Diğer taraftan yerli halkın turizm ile bağı olmayan durumlarda da olumsuz algılar ön plana çıkabilmektedir. Nitekim yerli halkın algısını etkileyen birçok faktörün olmasının yanı sıra bir destinasyon bölgesinin gelişim aşaması ile birlikte araştırmalarda çeşitli sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Turizmin gelişimi sonucu ortaya çıkan turizmin etkilerinin belirlenebilmesi, olumlu etkilerinin artırılabilmesi ve olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi amacıyla yapılan bu araştırmalar uluslararası, ulusal veya bölgesel planlamalarda kullanılacak verileri oluşturmaktadır. Bununla birlikte yerli halkın en çok etkilenen kesim olması sebebiyle turizm gelişimi ve etkilerine olan algısı ve desteğinin anlaşılması da turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından son derece önemli bir konuyu meydana getirmektedir. Turizmin gelişimi ve etkilerine yönelik yapılmış olan araştırmalar, bir destinasyon bölgesinin sürdürülebilir turizm anlayışı mantığı ile yönetiminin

kolaylaşması açısından son derece önemli kaynaklardır. Bu kapsamda yapılmakta ve yapılacak olan araştırmaların değerlendirilmesi ile turizmin ekonomik etkilerinin yanında çevresel ve sosyokültürel etkilerinin de dengeli bir gelişim göstermesine yardımcı olacağı ifade edilebilir. Ayrıca yapılacak değerlendirmelerle turistik destinasyonların gelişim süreçlerinin belirlenmesi ve sürecin doğru yaşanmasına faydalı olacağı söylenebilir.

Uzungöl ile İlgili Konuya İlişkin Araştırmalar

Akkan ve diğerleri (1993), Uzungöl'de bölgenin coğrafi yönleri tanıtmak ve turizmin bölgedeki gelişim durumuna ilişkin bir araştırma gezisi gerçekleştirmiştir. Araştırmada bölgedeki yapı stokunun çevreyle uyumlu olduğu ve çevreyi henüz tehdit eden bir durumda olmadığı belirtilmiştir. Ancak gölün batı kısmında düzensiz yapılaşmanın ve bölgeye uygun olmayan yapı malzemelerinin kullanılması bölgedeki doğal görünümü bozduğu ve bu durumun turistik değerler için potansiyel bir tehlike oluşturduğu ifade edilmiştir.

Yazıcı ve Cin (1997), Uzungöl'de doğal ve beşerî çevre özelliklerini dikkate alarak turizmin gelişimine ve etkilerine yönelik gözlemler yapmıştır. Araştırmada Uzungöl'de turizmin hızlı ve denetimsiz gelişimi sonucunda doğal ve beşerî çevre sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmiştir. Ancak turizmin bölgenin ekonomik kalkınmasında önemi vurgulanarak geleneksel ekonomik faaliyetlerin de turizme entegre olabilecek ve destekleyebilecek şekilde yeniden organize edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Alptekin (2017) Uzungöl'de son yirmi yılda gerçekleşen büyük ekonomik değişimin sosyolojik boyutlarını incelemiştir. Araştırmada turizm öncesi ve sürecinde komşuluk, mutfak, giyim, davranma alışkanlıkları, aile hayatı, gençlerin dindarlık düzeyi gibi konular ele alınmıştır. Bu kapsamda Uzungöl'de kültürün ve sosyal yapının çok değişmediği belirtilmiş, toplumsal çözülme olarak bir olgunun varlığı tespit edilememiştir.

Küçükaşçı (2019) Uzungöl'de turizm politikasının öngören ve elde edilen sonuçları arasındaki ikileme odaklanan bir araştırma yapmıştır. Araştırmada devlet dokümanlarının yanı sıra yerli halk, siyasetçiler ve sivil toplum üyeleri ile yapılan görüşmeler analiz edilmiş ve bu kapsamda Uzungöl'de sürdürülebilirlik hedeflerinden

uzak kalındığı, koruma statülerine rağmen çevre dostu ve bölge temelli politikaların başarısız olduğu belirtilmiştir.

Kılıç (2020) Uzungöl’de turizm politikaları ve yaklaşımlarının gelişimini sürdürülebilir turizm göstergeleri açısından değerlendirmiştir. Yapılan görüşmelerin sonucunda bölgede kontrol, denetim, teşvikler ve desteklerle ilgili eksiklikler, alt-üst yapı yetersizliği, imar planlarının oluşturulamaması gibi sorunların olduğu belirtilmiş ve bu sorunların sürdürülebilir turizmin gelişiminin önünde birer engel olduğu ifade edilmiştir. Araştırmada yerli halk ve STK üyelerinin de bölgedeki turizmin geleceği konusunda endişeli olduğu ortaya koyulan diğer bir sonuç olmuştur.

Mutlu (2021) Uzungöl ve Ayder’de aşırı turizm sorunu olduğunu belirterek bu soruna çözüm yolları aramıştır. Bu kapsamda Ayder ve Uzungöl’de yaşayan bireylerle görüşme gerçekleştirmiş ve her iki bölgenin farklı dönemlerinin fotoğraflarını ele alarak görsel analiz yapmıştır. Araştırmada bölgenin betonlaştığı ve atıkların arttığı görülmüş, kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik herhangi bir önlemin alınmadığı belirtilmiştir.

Uzungöl’de turizmin gelişimine ilişkin araştırmalar incelendiğinde Uzungöl’de turizmin gelişimini, etkilerini ve bölgede sürdürülebilir bir yönetimin var olup olmadığını ortaya koyan bir araştırmanın olmadığı ve konuya ilişkin yeterli düzeyde araştırma yapılmadığı görülmüştür. Özellikle Uzungöl’de turizmin gelişimine ve etkilerine ilişkin bütünsel bir bakış açısının olmaması nedeniyle bu araştırmanın yapılmasına karar verilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Deseni

Bir turistik destinasyonda sağlıklı bir turizm gelişiminin sağlanabilmesi bölgedeki turizmin gelişiminin ve etkilerinin doğru bir şekilde değerlendirilmesi, planlanması ve yönetilmesiyle gerçekleşmektedir. Nitekim sürdürülebilir turizmin ilkeleri ele alındığında çevresel, sosyokültürel ve ekonomik boyutların dengede tutulduğu ve tüm paydaşların içerisinde olduğu bir katılımı geliştiren bir turizmin gelişimi beklenmektedir. Bu kapsamda Uzungöl’de turizm gelişiminin ve etkilerinin belirlenerek destinasyonun ve bölge turizminin sürdürülebilir gelişimine yönelik stratejiler ve öneriler geliştirmek ve daha güvenilir sonuçlar elde edebilmek amacıyla araştırmada hem nicel hem de nitel yöntemler bir arada kullanılmıştır.

Pozitivist ve Yorumlayıcı paradigmaya dayanan nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılması her iki paradigmanın birbirine zıt görüşlere sahip olduğu için eleştirilse de Creswell (2017) araştırma kapsamında sadece bir yöntemle güvenmek yerine her iki yaklaşımdan özgür bir şekilde faydalanılması gerektiğini ve bunun daha faydacı bir eylem olduğunu ifade etmektedir. Araştırmada her iki veri türünün kullanılması problemin çözümüne farklı açılardan bakılmasını sağlamıştır. Diğer bir ifade ile elde edilen nicel sonuçlar ile genel eğilimler ve ilişkiler açıklanırken nitel sonuçlar ise bireylerin derin kişisel görüşlerini ortaya koymaktadır. Her nicel ve nitel veri türünün beraber kullanılması tek başlarına sağlayabileceğinden daha bütüncül bir anlayış sağlamaktadır (Creswell, 2021).

Araştırmanın nicel kısmında Uzungöl yerel halkının bölgede turizmin gelişimine bağlı olarak algıladığı turizmin ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerinin ortaya konması amacıyla anket yöntemi uygulanmıştır. Anket formu yerel halkın turizmin etkilerine olan algısını ölçen araştırmalardan elde edilen ölçeklerden oluşturulmuştur. İki bölümden oluşan anketin birinci bölümünde katılımcıların (cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, ikamet süresi, aylık gelir, turizm sektöründe ekonomik bağı bulunma) gibi demografik özellikler yer almaktadır. Diğer taraftan anketin ikinci bölümünde turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerini belirten ifadeler yer verilmektedir.

Araştırmanın nitel kısmında ise Uzungöl’de turizmin etkilerini ve sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışının ortaya konması amacıyla paydaşlar ile görüşme tekniği

kullanılmıştır. Bu kapsamda bölgedeki turizm gelişimini daha anlaşılabilir olarak ortaya koyabilmek amacıyla nitel araştırma yöntemine başvurulmuş ve bölge hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olan paydaşlar ile görüşmeler yapılmıştır. Diğer taraftan bölgede turizm gelişim sürecini daha anlaşılabilir kılmak amacıyla konuya ilişkin makaleler, raporlar, fotoğraflar ve resmi kurumdan elde edilen turizm istatistikleri (turist sayısı, konaklama tesis sayısı ve yatak kapasitesi) doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Yapılan bu çalışmada veri elde etmede birden çok hedef kitlenin olduğu söylenebilir. Nitekim araştırmanın amacına ulaşması ve ortaya konulan problemlerin çözümlenebilmesi amacıyla hem nicel hem de nitel verilerin elde edilmesi için iki farklı evren ve örneklem belirlenmiştir.

Araştırmada nicel verilerin elde edilmesinde ilk etapta evren ve örnekleme ifade etmek önemlidir. Evren, üzerinde araştırma yapılacak olan ve belirli bir tanıma uyan birimlerin oluşturduğu bir başka değişle araştırmacının araştırma alanını oluşturan ve elde ettiği sonuçları genelleştirdiği topluluktur (Kabakçı Yurdakul, 2011:79). Örneklem ise belli bir evrenden belli kurallara göre seçilmiş olan ve çalışma evrenine kıyasla daha az sayıda elemandan oluşmuş küçük bir topluluktur. Bir bütünün daha küçük bir parçası tarafından temsil edilmesidir. Çalışma evreninden örnek seçmede temel kural yansızlıktır. Her elemanın örneğe girme olasılığı bağımsız ve birbirinin aynı olmalıdır (Arlı ve Nazik, 2001:72). Örneklem oluşturulan birimlerin sayısına da örneklem hacmi denir ve n harfi ile gösterilir (Kabakçı Yurdakul, 2011:80). Örneklemenin amacı araştırmacıya evren hakkında genellemeler yapabileceği bilgiyi, evrenin bütününe tek tek araştırmasına gerek kalmadan sağlamaktır. Bir başka değişle ilgilenilen özellikler bakımından evreni en iyi temsil eden evrenin modeli olabilecek bir örneklemin oluşturulmasıdır (Kabakçı Yurdakul, 2011:80; Maxwell, 2012). Bu çalışmada nicel verilerin elde edilmesi kapsamında belirtilebilecek evren, Trabzon ilinin Çaykara ilçesine bağlı Uzungöl mahallesinde ikamet eden yerli halktır. Bu kapsamda araştırmanın evreni 1606 kişiden meydana gelmektedir (TÜİK, 2019).

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde bazı değişkenlerin etkisi göz ardı edilemez. Evrenin niteliği, araştırma imkânları, araştırma deseni, araştırmanın yöntemsel yaklaşımı (nitel, nicel), veri analiz yöntemleri, incelenecek değişken sayısı, kabul edilen güven düzeyi ve öngörülen hata payı gibi değişkenler örneklem

büyükliğini etkilemektedir (Baştürk ve Taştepe, 2013:147-148). Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım (2010), örneklem büyüklüğünün belirlenebilmesi amacıyla belli evrenler için kabul edilebilir örneklem büyüklüklerini içeren tabloyu ortaya koymuştur (Altunışık vd., 2010, s. 135). Altunışık vd.'ye (2010) göre 30'dan büyük 500'den küçük örnek büyüklükleri birçok araştırma için yeterlidir. Yapılan bu çalışmada nicel verilerin toplanmasında belirlenen 1606 kişi çalışmanın evrenini oluşturmuş ve bu kapsamda belirtilen örneklem büyüklükleri dikkate alındığında çalışmanın örneklem büyüklüğü 310 kişiden meydana gelmiştir.

Araştırmada nitel verilerin elde edilmesi ise nicel yöntemden biraz daha farklıdır. Nitel örneklemin amacı çalışmada belirtilen temel problemin en iyi şekilde anlaşılmasına yarayacak örneklemin belirlenmesidir. Nitel çalışmalarda örneklem büyüklüğü belirtmek yerine örneklem büyüklüğünü verinin doygunluğa ulaştığı nokta olarak belirlemek şeklindedir. Nitekim yeni katılımcılardan toplanan veriler eski verilerden elde edilen bulguları tekrarı olmaya başlıyor ve yeni kod ve temaların ortaya çıkmasına vesile olmuyorsa bu durumda veri doygunluğuna erişilmiş demektir (Creswell, 2021, s. 81-82).

Araştırmada nitel verilerin elde edilmesi kapsamında belirlenen hedef kitle Trabzon'da bulunan ve turizmle ilişkili olan paydaşlardır. Verilerin elde edilmesi kapsamında paydaşlar belirlenmiş ve araştırma konusu hakkında detaylı bilgi verebilecek kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda merkezi yönetim, yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları, turizm işletmeleri ve özel kişilerden veriler toplanmıştır. Verilerin elde edilmesi amacıyla toplam 15 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacına ulaşılmasında ve nitel verilerin elde edilmesinde belirlenen ve veri alınan paydaşlar şu şekildedir:

- Trabzon Büyükşehir Belediyesi-Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı
- Çaykara Belediyesi
- Trabzon İl Kültür Turizm Müdürlüğü
- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)
- Trabzon Turist Rehberleri Odası
- TÜRSAB (Doğu Karadeniz Bölge Temsil Kurulu)
- Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Trabzon Üniversitesi

- Turizm İşletmeleri- Seyahat Acentesi, Gorgen Turizm
- Uzungöl Turizmciler Derneği
- Turizm Çalışanı

3.3. Veri Toplama Aracı

Yapılan bu araştırmada Uzungöl’de turizmin gelişimi ve etkilerinin ortaya konulabilmesi amacıyla hem nicel hem de nitel veri toplama araçları kullanılmıştır. Veri elde etmede kullanılan araçların oluşturulmasına yönelik sürecin açıklanması önemli bir konuyu meydana getirmektedir. Bu kapsamda yerli halktan anket yolu ile veriler toplanırken paydaşlardan da hazırlanan görüşme formu vasıtasıyla veriler elde edilmiştir.

3.3.1. Nicel Veri Toplama Aracı

Bireylerin demografik özelliklerini, tercihlerinin belirlenmesi ya da bir konu, durum veya olay hakkında bilgi toplanması ya da bireylerin görüşlerinin belirlenebilmesine yönelik çeşitli sorunların bir araya getirilmesiyle oluşturulan veri toplama aracına anket denilmektedir. (Metin, 2014, s. 163). Araştırmanın amacına ulaşabilmesi amacıyla Uzungöl yerli halkının turizmin etkilerine yönelik algısının ölçülmesine yönelik anket oluşturulmuştur. Bu kapsamda oluşturulan anket iki bölümden meydana gelmektedir.

Anketin ilk bölümünde yerli halktan olan katılımcılara ait sosyodemografik ve sosyoekonomik bilgilerin belirlenebilmesi için 8 kapalı uçlu soru (cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, gelir, ikamet durumu, turizmden gelir ve ailede turizm çalışanı) yer almaktadır. İlk bölümde yer alan sosyodemografik ve sosyoekonomik sorular, katılımcılara yönelik bilgilerin anlaşılabilmesinin yanı sıra katılımcıların turizm etkilerine yönelik algılarını etkileyebilecek faktörlerin ortaya konulması amacıyla belirlenmiştir. İkinci bölümde ise katılımcıların Uzungöl’de turizmin etkilerine yönelik algısının belirlenebilmesi için toplam 37 ifadenin yer aldığı bir ölçeğe yer verilmiştir.

Araştırma kapsamında oluşturulan anketin ikinci bölümünde ‘turizmin olumlu etkileri’ ile ‘turizmin olumsuz etkilerine’ ilişkin ifadelerin yer aldığı ‘turizm etkileri ölçeği’ yer almaktadır. Nitekim yerli halkın turizmin etkilerini algılamasına yönelik yapılan araştırmalardan elde edilen ifadelerle oluşturulan bu ölçek; çevresel, sosyokültürel ve ekonomik etkileri içeren 3 boyutta toplam 37 ifadeden meydana gelmektedir. Ankette çevresel etkilere ilişkin yer alan 12 ifade Andereck, Valentine,

Knopf ve Vogt (2005) ile Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)'in; sosyokültürel etkilere ilişkin yer alan 15 ifade Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008) ile Yıldız, Alan ve Özcan (2011)'nın; ekonomik etkilere ilişkin yer alan 10 ifade ise Ap ve Crompton 1998 ile Ko ve Steward 2002'in yerli halkın turizmin etkilerine olan algısına yönelik yapılmış araştırmalardan alınan ifadelerden oluşmaktadır. Bu kapsamda anket, 'turizmin olumlu etkileri ölçeği' ve 'turizmin olumsuz etkileri ölçeği' olarak 2 alt ölçekten oluşan bir 'turizmin etkileri ölçeğinden' meydana gelmektedir.

Anket formunda yerli halkı turizmin etkilerine yönelik algısının belirlenebilmesi amacıyla ölçekte yer alan ifadeler, 5'li Likert tipi ölçek kullanılarak ölçülmeye çalışılmıştır. Cevaplar; kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4) ve kesinlikle katılıyorum (5) şeklinde sıralanmış ve katılımcıların 1 ile 5 arasında değerlendirme yapabildiği bir ölçek oluşturulmuştur.

Tablo 3.1. Araştırma kapsamında oluşturulan ankette yer alan turizmin olumlu etkilerine ölçeğine ilişkin ifadeler ve yararlanılan araştırmalar

İlgili İfadeler	Yararlanılan Araştırmalar
1-Turizm, bölge ekonomisinde gelir artışı sağladı.	Ap ve Crompton (1998)
2-Turizm, bölgede iş olanaklarını artırdı.	Ap ve Crompton (1998)
3-Turizm sayesinde bölge halkının bireysel geliri arttı.	Ap ve Crompton (1998)
4-Turizm, bölgemizdeki işyerlerinin gelirini artırdı.	Ap ve Crompton (1998)
5-Turizm, bölgemizdeki alışveriş işletmelerinin çeşitlenmesini sağladı.	Ap ve Crompton (1998)
6-Turizm bölgede restoran çeşitliliğini artırdı.	Ap ve Crompton (1998)
7-Turizm bölgeye yatırım ve kalkınma harcaması yapılmasını sağladı.	Ap ve Crompton (1998)
8-Turizm, bölgedeki tarihi yapıların korunmasını teşvik etti.	Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)
9-Turizm bölgedeki kamu hizmetlerinin kalitesini artırdı.	Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)
10-Turizm sayesinde bölgedeki kültürel etkinliklere olan talep arttı.	Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)
11-Turizm, turistler ve bölge sakinleri arasında daha fazla kültürel alışverişi mümkün kıldı.	Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)
12-Turizm, toplumumuzun kültürel kimliği üzerinde olumlu etkiler yarattı.	Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)
13-Turizm, bölgeye uygun modern binaların inşasını teşvik etti.	Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)
14-Turizm bölgedeki vahşi yaşam ortamlarının korunmasını sağladı.	Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt (2005)
15-Turizm bölgedeki doğal alanların korunmasını sağladı.	Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt (2005)
16-Turizm, bölgedeki kültürel ve tarihi yerlerin korunmasını sağladı.	Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt (2005)
17-Turizm bölgede hava ve suyun temiz kalmasını sağladı.	Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt (2005)
18-Turizm bölgede huzurlu ve sessiz bir ortam sağladı.	Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt (2005)
19-Turizm, toplumun yaşam ortamını güzelleştirdi.	Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt (2005)
20-Turizm bölgede kaliteli eğlence ortamlarının gelişmesine katkı sağladı.	Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt (2005)

Tablo 3.2. Araştırma kapsamında oluşturulan ankette yer alan turizmin olumsuz etkilerine ölçeğine ilişkin ifadeler ve yararlanılan araştırmalar

İlgili İfadeler	Yararlanılan Araştırmalar
1-Turizm nedeniyle konut maliyeti ve emlak vergisi haksız bir şekilde artış gösterdi.	Ko ve Steward (2002)
2-Turizm, bölgedeki yaşam maliyetini artırdı.	Ko ve Steward (2002)
3-Turizm nedeniyle bölgedeki mal ve hizmet fiyatları yükseldi.	Ko ve Steward (2002)
4-Turizm dilimizi olumsuz etkiledi.	Yıldız, Alan ve Özcan (2011)
5-Turizm dini duyguları zayıflattı.	Yıldız, Alan ve Özcan (2011)
6-Turizm nedeniyle alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklar yayıldı.	Yıldız, Alan ve Özcan (2011)
7-Turizm aile hayatını olumsuz etkiledi.	Yıldız, Alan ve Özcan (2011)
8-Turizm bölgedeki suç oranlarını artırdı.	Yıldız, Alan ve Özcan (2011)
9-Turizm fuhuş artışına sebep oldu.	Yıldız, Alan ve Özcan (2011)
10-Turizm bölgedeki gençlerin tutum ve davranışlarını olumsuz etkiledi.	Yıldız, Alan ve Özcan (2011)
11-Bölgeye ait gelenekler, adetler ve alışkanlıklar olumsuz etkilendi.	Yıldız, Alan ve Özcan (2011)
12-Turizm toplumun ahlaki değerlerini değiştirdi.	Yıldız, Alan ve Özcan (2011)
13-Turizm bölgenin doğal çevresine ve manzarasına zarar verdi.	Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)
14-Turizm yerel ekosistemi tahrip etti.	Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)
15-Turizm bölgede çevre kirliliğini artırdı. (çöp, su, hava ve gürültü)	Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)
16-Bölgede otel ve diğer turizm tesislerinin inşa edilmesi doğal çevreye zarar verdi.	Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)
17-Turizm, bölgede kalabalık bir ortama ve trafik sıkışıklığına neden oldu.	Oviedo-Garcia, Castanellos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2008)

3.3.2. Nitel Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında paydaşların turizm gelişimi ve etkilerine yönelik görüşlerinin belirlenebilmesi için görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Görüşme; “araştırma örnekleminde yer alanların, araştırma konusu hakkında bilgi, duygu ve düşüncelerini aktif olarak açıkladığı, yaşam öyküsünü anlattığı veri toplama tekniği” olarak belirtilebilir. Yapılan görüşme sayesinde araştırılan konu hakkında görüşme yapılan kişilerin yaşamışlıkları, farklı deneyimleri, tutumları, düşünceleri, niyetleri, yorumları, zihinsel algıları ve tepkileri gibi gözlenemeyen bilgilere ulaşılmaktadır (Baltacı, 2019, s. 374).

Yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılanmamış olmak üzere üç grupta kuralların katılığına göre görüşme türü vardır (Yüksel, 2020, s. 549). Araştırmanın amacına uygun olabilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme türü tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğine göre biraz daha

esnek yapıdadır. Bu kapsamda araştırmacı önceden sormaya planladığı soruların yer aldığı görüşme formunu hazırlamaktadır. Araştırmacı görüşme sırasında görüşmenin akışına göre değişik yan ve alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilmekte ve katılımcının yanıtları ayrıntılamasını isteyebilmektedir (Türnüklü, 2000, s. 547).

Araştırma kapsamında Uzungöl’de turizmin etkilerinin ve sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışının ortaya konulmasına yönelik paydaşlarla görüşme gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış olarak yapılan bu görüşmede konu kapsamında turizm etkileri ile sürdürülebilir turizm yönetimi için 6 temel soru geliştirilmiştir. Bu sorular Kapera (2018), Boukas ve Ziakas (2016), Tosun (2001), Byrd (2007)’nin yapmış olduğu araştırmalar değerlendirilerek geliştirilmiştir.

Tablo 3.3. Uzungöl’de turizmin etkileri ile sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışının belirlenebilmesine yönelik oluşturulan sorular

Turizmin Etkilerine Yönelik Sorular
1-Uzungöl’de turizmin olumlu ve olumsuz çevresel etkileri size göre nelerdir?
2-Uzungöl’de turizmin olumlu ve olumsuz sosyokültürel etkileri size göre nelerdir?
3-Uzungöl’de turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik etkileri size göre nelerdir?
Sürdürülebilir Turizm Yönetimi Anlayışına Yönelik Sorular
4-Uzungöl’de turizm yatırımları gelişime açık ve ağırlıklı olarak uzun dönemli mi planlanmaktadır?
5-Uzungöl’de bölge yönetimi, bölgeye ilişkin kararlarda önceliği yerel halka vermekte midir?
6-Uzungöl’de çevre dostu ve bölge temelli politika oluşturması gerektiren turizm stratejileri başarılı olmaktadır mı?

3.4. Verilerin Toplanması

Uzungöl’de turizmin gelişimi ve etkileri ile bölgedeki sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışının ortaya konulmasının yanı sıra araştırma kapsamında belirtilen araştırma sorularının çözümünü sağlanmasına yönelik hem nicel hem de nitel yöntemlerin belirlenmesi uygun görülmüştür. Belirtilen amaçlara ulaşabilmek için araştırmada birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilen veriler kullanılmıştır.

Nitel araştırmalar, bir problemin çözümüne yönelik görüşme, gözlem ve doküman incelemesi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı ve daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin algılanması ve problemlere ilişkin olguları gerçekçi bir şekilde ele alan öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Baltacı, 2019, s. 369). Araştırmanın nitel yöntemi ile Uzungöl’de paydaşların turizmin etkilerine ve sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışına yönelik görüşlerinin belirlenmesi için görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme, katılımcı bireylerin belli bir konudaki duygu ve

düşüncelerini anlatma etkinliği olarak belirtilmektedir. Görüşmede amaç bireyin iç dünyasına girilerek onun bakış açısının anlaşılmasına çalışılmaktadır (Karataş, 2015, s. 71). Araştırma kapsamında oluşturulan görüşme formunda yer alan sorular hakkında bilgili, gerçekçi, detaylı cevaplar verebilecek ve farklı açılardan değinebilecek bireylerle görüşebilmek amacıyla amaçlı örneklem yöntemi ve kartopu örnekleme yöntemi belirlenmiştir. Trabzon'da bulunan turizmle ilişkili ve Uzungöl bölgesinde turizm faaliyetleri hakkında bilgiye sahip 15 birey ile görüşülmüştür. Görüşmeler gerçekleşirken görüşme yapılan bireylere diğer belirlenen paydaşlarda konu hakkında bilgi sahibi kimlerle görüşebileceği sorulmuştur. Bu sayede doğru bireylere ulaşım sağlanarak daha dikkatli bir örneklem sayısı ve seçimi gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze gerçekleştirilen bu görüşmelerde katılımcıların kendilerini özgürce ifade etmelerine izin verilmiştir. Yapılan görüşmeler 10 ile 49 dakika arasında sürmüş ve katılımcıların izni doğrultusunda ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Elde edilen ses kayıt dosyaları ise Speechnotes uygulaması ve sesin yazıya dökülmesi için hizmet veren Voicedocs internet sitesi kullanılarak deşifre edilmiştir. Ayrıca ses kayıtlarının yazıya dökümünü doğrulamak amacıyla yazılı metin ile ses kayıtları karşılaştırılarak görüşmeye ait metinler teyit edilmiş, analizde kullanılmak amacıyla kaydedilmiştir.

Diğer taraftan belirtilmesi gereken bir konu Uzungöl ve turizmi ile ilgili dokümanların değerlendirilmesidir. Doküman; kitap, mektup, dergi, günlük, harita, çizelge, istatistik, anayasa ve yönetmelik, yasal metin, gazete, fotoğraf, anılar, röportaj, okul kayıtları, sağlık ve kamu kayıtları, resim, video, mesaj gibi farklı türde veri kaynakları olabilmektedir (Kıral, 2020). Araştırma kapsamında Uzungöl'e ait turist sayısı, tesis sayısı ve yatak kapasitesine yönelik istatistikler Trabzon İl Kültür Turizm Müdürlüğü'nden elde edilmiş ve bölgeye ait farklı dönemlere ait fotoğraflar çeşitli kaynaklardan toplanmıştır. Ayrıca araştırma konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için bölgeye ait resmi kararlara da web ortamından ulaşılmıştır.

Nicel araştırmalar ise anket, ölçek ve test gibi veri toplama araçları kullanılarak verilerin toplandığı, sayısal biçimde verilerin toplanması ve matematiksel yöntemlerle analiz edilmesi ile bir konu veya olgunun açıklandığı bir süreci ifade etmektedir (Metin, 2014; Apuke, 2017). Araştırmanın nicel yönteminde oluşturulan anket formları kullanılmıştır. Anket uygulaması için basit tesadüfi örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Uzungöl yerli halkının bölgedeki turizmin etkilerine yönelik algılarının ortaya konması

için uygulanan bu anket formu araştırmacı tarafından yüz yüze uygulanmıştır. Diğer taraftan bölgeye ulaşımın zorlu olması sebebiyle bırak-topla yöntemi de tercih edilerek bölgede dağıtılan anket formları daha sonra toplanmıştır. Yüz yüze gerçekleştirilen anket uygulaması sonrasında 150 anket formu elde edilmiştir. Ayrıca yerli halkın anketi doldurması için 250 anket formu daha bırakılmış ve geriye 185 anketin geri dönüşümü sağlanmıştır. Elde edilen anketlerin değerlendirilmiş, eksik doldurulan ve amacına uygun doldurulmayan anketler geçersiz kabul edilerek geri kalan 307 anket araştırmannın nicel analizleri için değerlendirilmeye alınmıştır.

3.5. Çalışma Alanı

Uzungöl, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Trabzon İli Çaykara ilçesine bağlı bir mahalledir. Bölgeye özgü karaktere sahip yerleşim birimi olan Uzungöl'ün eski adı "Şerah" olarak belirtilmektedir (Akkan vd. 1993, s. 256). Trabzon iline 105 km ve Çaykara ilçesine 25 km uzaklıkta bulunan Uzungöl, 1000 metre rakımda yer almakla birlikte uzunluğu 1 km ve genişliği 0,5 km olan doğal bir heyelan gölüne sahiplik etmektedir (Şahin, 1998; Akata ve Uzun, 2017, s. 15). Yamaçlardan kayan kütlelerin vadiyi kapatması sonucu oluşmuş bir kayaç gölü olan Uzungöl, Çaykara ilçesi sınırı dahilinde Haldizen Dağları'nın kuzey eteklerinden çıkan Haldizen Deresi üzerindedir. (DOKAP, 2019). Göle kıyısı olması sebebiyle bölgenin ismi de Uzungöl olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 3.1. Çalışma alanının konumu (Atasoy, 2010; Mataracı, 2019).

Bölgede doğal kaynak olarak göl haricinde birçok zenginlik bulunmaktadır. Dünyanın önemli biyolojik çeşitliliğine sahip ve tehdit altındaki bölgelerinden biri olan Kafkasya Ekolojik Bölgesi içerisinde bulunan Uzungöl, eşsiz orman, yüksek dağ, ve akarsu ekosistemleri ve çeşitli yabani hayvan türüne ev sahipliği yapmaktadır. Ayı, kurt, yaban keçisi, Kafkas dağ horozu gibi çeşitli hayvan türleri olmakla birlikte bölgede 311 cinse ait 658 bitki taksonu, 90 memeli türü, 8 amfibi (iki yaşamlı) türü, 7 sürüngen türü, 250 kuş türü bulunmaktadır. Ayrıca bölgede bitki türlerinden 41 tanesi de endemiktir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013). Diğer taraftan doğal görünümleri ile doğaya en iyi şekilde uyum sağlamış Uzungöl yöresel evleri (Çiçek, 2012) ve bölgenin gastronomi kültürünü yansıtan balıklar, otlar ve sebzeler, mısır ve mısır unundan yapılan yemekler, kuymaklar, kayganalar, kabak yemekleri, sebze turşuları, et yemekleri, pide, ekmekek ve börekler, süt ürünleri ve tatlılar ve hoşaf lar gibi yöresel yemekler (Kızılırmak, Albayrak ve Küçükali, 2014) Uzungöl'ün sahip olduğu kültürel ve sosyoekonomik değerleri oluşturmaktadır.

Bölgenin yapısı ile sahip olduğu kaynaklar ve bu doğal ve kültürel kaynakların kullanımı dikkate alındığında tarım ve hayvancılık, arıcılık, balıkçılık ve turizm ön plana çıkmaktadır. Ancak Uzungöl'de özellikle göl ve yakın çevresinde turizmin diğer sektörlerden daha fazla kendini gösterdiği ifade edilebilir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013). Yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağında olan Uzungöl'de trekking, kuş gözlemciliği, botanik amaçlı turlar ve daha yüksek dağlarda yaylalar arası gezi gibi turizm faaliyetleri ön plana çıkmıştır (Külekçi ve Dönmez, 2014).

Nitekim Uzungöl ve çevresinde yer alan doğal güzellikler büyük bir turizm potansiyelini meydana getirmiştir. Bölgedeki gölün yanı sıra çevrede yer alan diğer coğrafi etkenler bölgeye canlılık kazandırmaktadır. Bu etkenler ise ladin, kayın ve karaçam ların oluşturduğu yoğun orman örtüsü, yer yer çağlayanlar oluşturarak akan Haldizen Deresi ile bu doğal ortamla son derece uyumlu ahşap konutlardan oluşan Doğu Karadeniz Bölümü'ne özgü yerleşmeler sayılabilir. Turizmin bölgede gelişmesi ile birlikte çeşitli turistik tesisler kurulmuş ve turizm artan bir şekilde daha önemli bir hale gelmiştir (Akkan vd., 1993). Ancak 1976 yılında 3000'e yakın nüfusa sahip olan Uzungöl'ün ilerleyen yıllarda turist çekmesine rağmen bölgeden dışa göç devam etmiştir. Nitekim hem turizmden faydalanan kesimin hem de geçim kaynaklarının sınırlı olmasından dolayı dış bölgelere göç olmuştur. 2007 yılında nüfus 1588 iken 2019'da 1606'dır. Yeni yatırımların yapılmaması ve imar planlarının uygulanmasının yargı

kararı ile durdurulması sonrasında bölge farklı hukuki statüler kapsamına alınmıştır (Yeşilyurt, 2002; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013, s. 16-17; TÜİK, 2019). Bu doğrultuda Uzungöl'deki gelişimi kontrol altına alabilmek ve kaynakların korunmasını sağlayabilmek amacıyla Uzungöl'e 1989'da Tabiat Parkı, 1990'da Turizm Merkezi, 1998'de SİT Alanı, 2004'te Özel Çevre Koruma Bölgesi statüsü verilerek bölgenin planlamaya dayalı gelişim göstermesi planlanmıştır (Mataracı, 2019).

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen farklı türdeki verilerin analizi sonucu bulgular verilmiştir. Hem nitel hem de nicel verilerin olduğu bu araştırmada bulgular ayrı ayrı verilmiştir. Araştırmada nitel veriler kapsamında gelişim sürecine değinildiği için ilk olarak nitel verilerin analizine yönelik bulgular daha sonra ise nicel verilerin analizine yönelik bulgular ortaya konulacaktır.

4.1. Nitel Verilerin Analizine Yönelik Bulgular

Nitel araştırmalar, bir problemin çözümüne yönelik gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama yöntemleri ile elde edilen verilerin analiz edilmesiyle daha önceden bilinen ya da fark edilmemiş problemlerin algılanması, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Baltacı, 2019, s: 369). Bu araştırmada ortaya konulan amaçlara ulaşabilmek için birincil veri toplama şekli olan görüşme yapıp ses kaydına dayalı bir veri elde edilmiştir. Diğer taraftan konuyla ilişkili olabilecek ikincil kaynak olan dokümanlar (fotoğraflar, turizm istatistikleri, resmi kararlar, raporlar, makaleler) toplanmıştır. Elde edilen verilerin analize hazırlanma süreci, güvenilirlik ve geçerliliği, analiz süreci ile bulguları detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

4.1.1. Verilerin Analize Hazırlanma Süreci

Araştırmada nitel veri toplama aracı olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Uzungöl'de turizmin etkileri ile sürdürülebilir turizm yönetim anlayışına yönelik 6 soruya turizm paydaşlarının görüşlerinin değerlendirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Trabzon'da bulunan turizmle ilişkili ve Uzungöl bölgesinde turizm faaliyetleri hakkında bilgiye sahip 15 bireyle görüşülmüştür. Görüşmeler gerçekleşirken görüşme yapılan bireylere diğer belirlenen paydaşlarda konu hakkında bilgi sahibi kimlerle görüşebileceği sorulmuştur. Bu sayede doğru bireylere ulaşım sağlanarak daha dikkatli bir örneklem sayısı ve seçimi gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze gerçekleştirilen bu görüşmelerde katılımcıların kendilerini özgürce ifade etmelerine izin verilmiştir. Yapılan görüşmeler 10 ile 49 dakika arasında sürmüş ve katılımcıların izni doğrultusunda ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Elde edilen ses kayıt dosyaları ise Speechnotes uygulaması ve sesin yazıya dökülmesi için hizmet veren Voicedocs internet sitesi kullanılarak deşifre edilmiştir. Ayrıca ses kayıtlarının yazıya

dökümünü doğrulamak amacıyla yazılı metin ile ses kayıtları karşılaştırılarak görüşmeye ait metinler teyit edilmiş, analizde kullanılmak amacıyla kaydedilmiştir.

Diğer taraftan belirtilmesi gereken bir konu Uzungöl ve turizmi ile ilgili dokümanların değerlendirilmesidir. Araştırma kapsamında Uzungöl'e ait turist sayısı, tesis sayısı ve yatak kapasitesine yönelik istatistikler Trabzon İl Kültür Turizm Müdürlüğü'nden elde edilmiş ve bölgeye ait farklı dönemlere ait fotoğraflar çeşitli kaynaklardan toplanmıştır. Ayrıca araştırma konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için bölgeye ait resmi kararlar, raporlar ve ilgili makaleler internet ortamından toplanarak değerlendirilmek üzere elde edilmiştir.

4.1.2. Güvenilirlik ve Geçerlilik

Güvenilirlik ve geçerlilik nicel araştırmalarda olduğu gibi nitel araştırmalarda da önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Nitekim nitel araştırmaların bu kriterleri sağlayıp sağlamadığına yönelik sorular sorulmaktadır. Guba (1981) ve Guba ve Lincoln (1982) nicel araştırmalarda kullanılan iç geçerlilik, dış geçerlilik, güvenilirlik ve nesnellik terimleri yerine sırasıyla inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik olarak dört benzer terim önermektedir (Guba ve Lincoln, 1982, s. 376).

Nitel araştırmalarda inandırıcılık, toplanan verilerin inandırıcılığı ve doğruluğu anlamına gelmektedir. Araştırmacıların buldukları şeylerin ve sonuçların söyledikleri şeyleri ne kadar yansıttığı ile ilgilidir (Güler, Halıcioğlu ve Taşgın, 2013, s. 376-377). Bu kapsamda araştırmacılar çalışmalarının inandırıcılığını artırabilmek amacıyla uzun süreli etkileşim, katılımcı teyidi, uzman incelemesi ve çeşitleme gibi çeşitli yöntemler kullanmaktadır (Güler, Halıcioğlu ve Taşgın, 2013; Başkale, 2016). Bu araştırmada nitel araştırmanın inandırıcılığını artırabilmek için görüşmede katılımcılarla yeterli düzeyde etkileşim gerçekleştirilmiş ve derinlemesine veri toplanması sağlanmıştır. Toplanan tüm veriler araştırmanın amacı doğrultusunda kategorize edilerek verilerin uzman incelemesi de gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırmalarda aktarılabirlik, daha önceden tanımlanmış olan bir araştırmanın belirli bulgularının anlam ve çıkarımlarını korumak kaydıyla benzer bağlam ya da durumlara ne seviyede uyarlanabildiği ile ilgilidir (Arastaman, Öztürk Fidan ve Fidan, 2018, s. 59). Aktarılabirliğin sağlanabilmesi için ayrıntılı betimleme, örneklem seçimi, katılımcıların özellikleri ve ortam açık bir şekilde belirtilmelidir (Baskale, 2016; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırma kapsamında belirlenen amaca

ulaşabilmek için amaca yönelik örneklem belirlenmiştir. Diğer taraftan araştırmada katılımcılara ait demografik bilgiler, kodlar, doğrudan alıntılar ve araştırmaya ait süreç belirtilerek aktarılabilişliğin sağlanması amaçlanmıştır.

Nitel araştırmalarda tutarlılık, güvenilirlik ile aynı anlama sahip olmakla birlikte araştırma sonuçlarının aynı çalışmanın başka bir yerde benzer bir örneklem ile tekrar edilmesi durumunda benzer sonuçlar verebilmesi olarak ifade edilmiştir. Ayrıca elde edilen verilerin güvenilir olduğu ve katılımcıların yorgunluk ya da can sıkıntısı gibi etkenlerden uzak bir şekilde araştırmaya katılımlarının sağlanması olarak da tanımlanabilir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşğın, 2015, s. 384). Nitel araştırmada tutarlılığı sağlamada denetleme yolu, literatür, araştırma yöntemlerinin ayrıntılı tanıtımı, üçgenleme ve başka bir araştırmacının süreç ve sonuçlarının incelenmesi gibi yöntemler kullanılmaktadır (Başkale, 2016, s. 24). Bu araştırmada konuya ilişkin temalar, kategoriler ve kodlar ortaya çıkarılmış ve belirli bir yapı oluşturulup tüm parametreleri ile ortaya konularak sonuçlar arasında tutarlılığın sağlanması amaçlanmıştır. Diğer taraftan konuya ilişkin çeşitli veri kaynaklarının kullanımı ile tutarlılık tekrar gözden geçirilmiştir.

Nitel araştırmalarda teyit edilebilirlik, araştırma sonuçlarının ortaya konulmasında objektifliğin sağlanıp sağlanamadığı ile ilgili bir kavramdır. Dolayısıyla araştırmacıların yanlılıklarının en az seviyeye indirildiğinin gösterilmesi gerekmektedir. Böylelikle araştırma sonuçları ancak katılımcıların gerçek tecrübelerinin araştırma sonuçlarına yansıtılabilmesi sayesinde sağlanabilecektir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşğın, 2015, s. 386). Nitel araştırmalarda teyit edilebilirliği sağlamada çeşitleme, yansıtıcı düşünce ve denetim izi gibi teknikler kullanılmaktadır (Guba ve Lincoln, 1982, s. 379). Bu araştırmada elde edilen ham veriler analiz edilerek temalar, kategoriler ve kodlar oluşturulmuş ve bulgular şeklinde ortaya konulmuştur. Araştırmanın onaylanabilirliğini gösterebilmek için bulgularda araştırmacının ön yargıları veya görüşleri yerine katılımcılara ait ifadelere (alıntılara) yer verilmiştir.

4.1.3. Verilerin Analiz Süreci

Araştırmada elde edilen ham verileri hem basitleştirmek hem de sistematik bir şekilde ortaya koyabilmek amacıyla veriler analiz edilmektedir. Araştırmada görüşme ile elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz ile frekans analizi teknikleri kullanılmıştır. Betimsel analiz ile elde edilen veriler daha önce belirlenmiş veya

araştırma soruları kapsamında ortaya konulmuş boyutlara göre özetlenmekte ve yorumlanmaktadır. Bulguların yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulabilmesi amacıyla sık sık doğrudan alıntılardan yararlanılmaktadır. Yapılan betimlemeler açıklanır, yorumlanır ve neden-sonuç ilişkileri irdelenerek birtakım sonuçlara ulaşılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 224). Frekans analizi ise elde edilen verilerde birimlerin gözlem sıklığı ve yüzdesel dağılımını ortaya koyan istatistiksel bir analiz tekniğidir (Büyüköztürk, 2004).

Araştırmada analize başlamadan önce elde edilen ham veriler ilk etapta el ile incelenmiş ve analiz edilerek kodlar ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra kodlara ilişkin sıklıklar ortaya konulmuş ve kontrolleri yapılmıştır. İlk etapta yapılan analiz sonrasında ham veriler, nitel ve karma yöntem verileri, metin ve multimedya analizi için tasarlanmış MAXQDA 2020 adlı programa yüklenerek bir kez daha kodlar ve sıklıklara ilişkin veriler belirlenmiştir. Belirlenen kodlara yönelik kod bulutları oluşturulmuştur. Ortaya konulan kodlara ilişkin katılımcı görüşlerini doğrudan yansıtabilmek için alıntılara yer verilmiştir.

Araştırmada görüşme yolu ile elde edilen verilerin analizinin yanı sıra doküman incelemesi yoluyla elde edilen verilerin analizinin de belirtilmesi gerekmektedir. Çeşitli veri türünü oluşturan ikincil verilerin analizinde doküman analizi gerçekleştirilmiştir. Belgesel tarama olarak da ifade edilen doküman analizinde var olan kayıt ve belgeler incelenerek veri elde edilmektedir. Diğer bir ifadeyle doküman analizi, basılı ve elektronik materyallerin incelendiği ve değerlendirildiği süreç odaklı bir dizi işlemdir (Sak vd., 2021, s. 230). İfade edilen dokümanlar, bir araştırmacının müdahalesi olmadan kaydedilmiştir yazılı, görüntü, ses ve görsel-işitsel temelli verilerin oluşturduğu dokümanlar olarak belirtilmektedir (Kıral, 2020). Uzungöl destinasyonunun ve turizminin geliştiği tarihler dikkate alınarak bölgeye ilişkin makaleler, raporlar, fotoğraflar ve turizm istatistikleri ele alınmış ve bu kapsamda ortaya konulan gelişim süreci bir olay örgüsü şeklinde değerlendirilmiştir. Elde edilen istatistiksel verilerin analizinde betimsel istatistik yöntemi kullanılmıştır. İlgili konuyu başka bir bağlamda daha zengin bir resmedebilmek (Given, 2008), verileri özet biçimde düzenlemek ve sunmak (Taylor, 2005) için bu yöntem tercih edilmiştir. Bununla birlikte bölgeye yönelik gelişim süreci, elde edilen veriler kullanılarak olaylar arasında ilişki bir değerlendirme yapılmış ve önemli noktalar alıntılanarak bulgu şeklinde ortaya konulmuştur.

4.1.4. Verilerin Analizi ve Bulgular

Görüşme ve doküman incelemesi yolu ile elde edilen verilerin analizi ve bulguları ayrı ayrı ele alınmıştır. İlk olarak Uzungöl’de destinasyon ve turizm gelişim sürecine yönelik bulgular ortaya konulurken daha sonra paydaşların turizmin etkilerine ve sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışına ilişkin görüşlerine yönelik bulgular verilmiştir.

4.1.4.1. Uzungöl’ün Destinasyon ve Turizm Gelişim Sürecine Yönelik Bulgular

Uzungöl’e ilişkin ilk kayıtlara göre ilk kalıcı yerleşim 1650’li yıllardan sonra başlamıştır. Cumhuriyet döneminde Of ilçesine bağlanan Uzungöl, 1948 yılında Çaykara’nın ilçe olmasından itibaren tamamı bu ilçe sınırlarında kalmıştır. En kalabalık yerleşim birimi olan ve göl yerleşkesinde bulunan Uzungöl, belde olarak 1969 yılında kurulmuştur (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013). 12.11.2012 tarihinde 6360 sayılı kanunun kabul edilmesinden sonra 2014 yılında yerel seçimlerin ardından Trabzon Büyükşehir Belediyesi kurulmuş ve bu kapsamda belde belediyesi statüsünde olan Uzungöl, Çaykara ilçesine bağlı mahalle statüsüne geçiş yapmıştır (Hergüner, 2017, s. 636). Uzungöl’ün yıllar içerisinde yönetim statüsünün dışında bölgede turizm açısından değerlendirilebilecek farklı koruma ve gelişime yönelik statüler de aldığı söylenebilir. İlk belirtilmesi gereken bölgenin “Tabiat Parkı” statüsüdür.

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu’na göre Tabiat Parkları, *“bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçaları”* olarak belirtilmektedir. Bu kanunun çıkarılmasındaki amaç milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip tabiat parklarının seçilip belirlenmesi, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına geliştirilmesine ve yönetilmesidir (Resmi Gazete, 1983). 03.10.1989 tarihinde Trabzon ili, Çaykara İlçesi, Uzungöl belgesinin sahip olduğu doğal, estetik, peyzaj özelliklerinden dolayı Uzungöl sınırları ve göl çevresinde bulunan 1.625 ha alanla birlikte Tabiat Parkı ilan edilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013, s. 13). 1990 yılında ise 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu’na göre çıkarılan turizm bölgeleri, alanları ve merkezlerinin belirlenebilmesi amacıyla alınan Bakanlar Kurulu Kararı ile bazı alanların turizm alanı ve merkezi olarak tespiti için karar alınmıştır. 05.03.1990 tarihinde alınan karara göre Uzungöl, “Turizm Merkezi” olarak belirlenmiştir (Resmi Gazete, 1990).

“Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerler tabiat varlıkları veya doğal sit alanı” olarak tanımlanmaktadır (Tezel, Özdemir ve Yenipınar, 2013). Uzungöl Beldesi ve çevresi Mülga Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (K.T.V.K.B.K.) tarafından 04.12.1998 ve 3332 sayılı kararıyla “I. ve III. Dereceden Doğal Sit Alanı” olarak belirlenmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013, s. 13). Diğer taraftan “ekolojik öneme sahip, çevre kirlenmesine ve bozulmaya hassas, doğal ve tarihi alanların bozulmalarını önlemek, gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak, koruma ve geliştirme kararlarını oluşturmak ve uygulamak amacıyla Uzungöl, “Özel Çevre Koruma Bölgesi” olarak ilan edilmiştir.” (Resmi Gazete, 2004). Uzungöl açısından ortaya konulan yasal statüler Tablo 4.1.’de belirtilmiştir.

Tablo 4.1. Uzungöl’ün gelişimine ve korunmasına yönelik resmi düzenlemeler

Verilen Statü	İlan Tarihi
Tabiat Parkı	13.11.1989
Turizm Merkezi	05.03.1990
Doğal Sit Alanı	04.12.1998
Özel Çevre Koruma Bölgesi	07.01.2004

“Önceleri pek fazla tanınmayan ve erişilebilirliği nispeten güç yerleşmelerden birini oluşturan Uzungöl’de belediye teşkilatının kurulmasıyla birlikte (1962) resmi ve özel konutların sayılarında artışlar olmaya başlamıştır. Ancak yöredeki turistik yatırımlar 1980’li yıllarda yoğunlaşmıştır. Nitekim oteller, moteller, bungalovlar, pansiyonlar ve misafirhaneler ile diğer sosyal ve ticari tesislerin büyük çoğunluğu 1980’den sonra inşa edilmişlerdir.” (Yazıcı ve Cin, 1997, s. 58). 1980 öncesine ait olan aşağıdaki fotoğraf incelendiğinde bölgenin doğallığının bozulmadığı, betonlaşmanın ve görüntü kirliliğinin olmadığı ve göl çevresinde çok az sayıda yöresel yapının olduğu belirtilebilir.

Görsel 4.1. 1980 öncesinde Uzungöl'den bir kare (anonim)

Uzungöl'de doğal ve kültürel çevrenin korunmasına yönelik alınan kararlara ve bölgeye verilen koruma statülerine rağmen bölgede betonlaşmanın ve yapılaşmanın arttığı belirtilebilir. “Uzungöl’ü Çaykara’ya bağlayan kara yolunda 1990 yılında başlatılan çalışmaların tamamlanması turizmin başlamasında milat olmuştur. Bu yıllardan sonra göl havzasında taşınmaz bulunan yöre halkı turizme yönelik tesislerin inşaatına hız vermiştir. Turizm faaliyetlerin artışı özel sektör yatırımlarını da artırmıştır. Özellikle konaklama ve restoran tesisleri yapımında artış gözlemlenmiştir. Özel sektör tarafından yapılan 8 adet toplam alanı 250m²'nin üzerinde otel tespit edilmiştir. Bir kısmı ise özel sektör tarafından yapılan bungalov ahşap evler tarzı evlerden oluşmaktadır. Bu tesislerin tamamına yakını turizme yönelik göl havzasında bulunmaktadır. Son 35 yıllık süre içerisinde göl havzası içerisinde %125 oranında yapılaşma artmış olduğu tespit edilmiştir.” (Atasoy, 2010, s.326). Şekil 4.1.’de Uzungöl’de gerçekleşen yaklaşık 30 yıla varan değişimi görebilmek mümkündür.

Şekil 4.1. Uzungöl'de 1973 ile 2002 yılları arasında zamansal değişim (Atasoy, 2010)

“Uzungöl'de doğal yapıyı korumak, yapılaşmayı planlı hale getirmek amacıyla 2008 yılında “Koruma Amaçlı İmar Planı” hazırlandı. Ancak, plan vatandaşların itirazları nedeniyle yargıya taşındı. Trabzon Bölge İdare Mahkemesi, 2009 yılında planı iptal etti. Uzungöl'de, 2013 yılında, yeniden “Koruma Amaçlı İmar Planı” hazırlanması için çalışma başlatıldı. Dönemin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü tarafından imar planı hazırlatıldı. Trabzon Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu tarafından kabul edilen plan, 2014 yılında bakanlık tarafından onaylandı. Ancak yapılan itirazlar nedeniyle plan ikinci kez yargıya taşındı. 2018 yılında Samsun İstinaf Mahkemesi, Uzungöl'ün imar planını yeniden iptal etti. Doğal sit, Tabiat Parkı, Özel Çevre Koruma ile Turizm Gelişim Alanı statülerine sahip Uzungöl tüm bu koruma kararlarına rağmen Koruma Amaçlı İmar Planı olmayınca bölgede yapılaşma baskısı nedeniyle çarpık kentleşme, kaçak yapılaşma ve imar kirliliği tartışmaları ile gündeme geldi.” (Mataracı, 2019). Şekil 4.2.'de incelendiğinde 2021 yılında Uzungöl'de yapılaşmanın oldukça arttığı, göl çevresinde betonlaşmanın görüldüğü ve doğal görünümünden iyice uzaklaşıp görüntü

kirliliğinin de oluştuğu söylenebilir. Diğer taraftan bölge için önemli olan göl kaynağı ve gölü ulaşan akarsu yollarında da betonlaşma yaşandığı ve yapay bir göl görüntüsüne büründüğü ifade edilebilir.

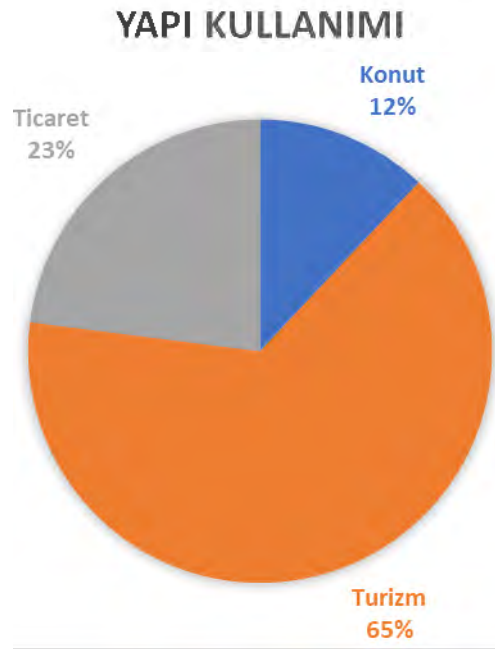

Şekil 4.2. 2021 yılında Uzungöl'ün kuşbakışı görüntüsü (Google Earth, 2021)

Görsel 4.2. 2021 yılında Uzungöl'den bir görünüm (Görüntü araştırmacı tarafından çekilmiştir)

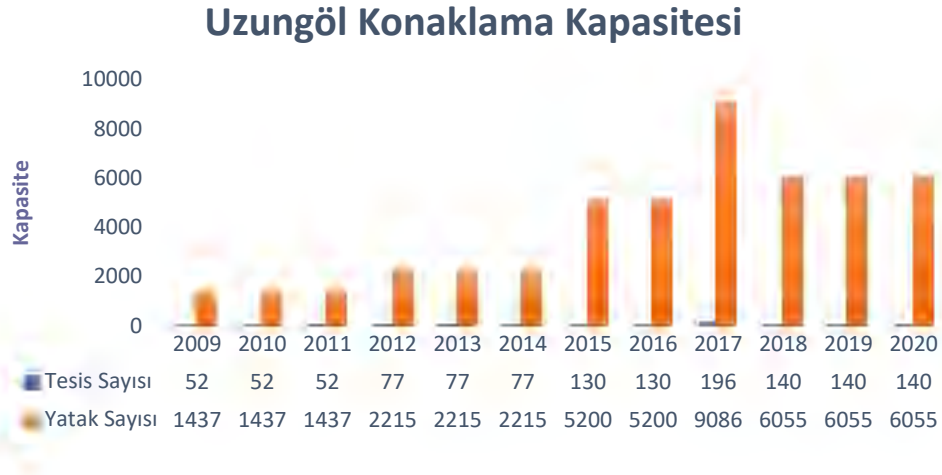
Uzungöl’de turizmin gelişiminden dolayı sektörel baskı sebebiyle konut alanlarının daha düşük bir oranda olduğu, turizm sektörü ile beraber gelişim gösteren ticaret sektörünün bölgede oldukça yoğun olduğu ifade edilmektedir. “Planlama alan sınırı içerisinde bulunan yapıların; 406’sı Turizm-Ticaret, 266’sı Turizm, 126’sı Konut, 5’i ibadethane, 8’i Konut-Ticaret, 12’si Konut-Turizm, 232’si Ticaret, 1’i İdari Tesis, 1’i Eğitim, 1’i Yurt, 1’i Askeri Alan, 1’i Sağlık Alanı, 1’i Müze, 8’i ise inşaat halinde yapıdır. (Müştemilatlar hesaba dahil edilmemiştir.)” (Milet Şehir Planlama, 2019, s.133). Şekil 4.3.’te incelendiğinde bölgenin giderek mahalle dokusunu kaybettiği, konut alanlarının turizm alanlarına dönüştüğü, insanların burayı kalıcı bir yerleşim gözüyle bakmasındansa yaş-kış turizmin devamının sağlanmaya çalışıldığı turistik bir bölge gözüyle bakmaya başladıkları görülmektedir. Bölgede yaşanan bu dönüşüm, konut dokusunun yok olmasına sebep olduğu ifade edilebilir.

Şekil 4.3. Uzungöl’de yapı kullanım oranları (Milet Şehir Planlama, 2019)

Uzungöl’un yapı kullanım oranlarında yaşanan bu durumun en önemli nedeni turizmin gelişiminin olduğu belirtilebilir. Nitekim yapılan araştırmalarda bölgenin bir turizm destinasyonuna dönüştüğü ifade edilmektedir. Bu kapsamda ele alındığında Uzungöl’de turizm tesislerinin ve turist sayılarının da ortaya konması ayrı bir önem oluşturmaktadır. Bölgenin turizm sektörünün gelişimi istatistiksel açıdan değerlendirildiğinde hem tesis ve yatak sayısı hem de turist sayısı açısından bölge için büyük sayıların olduğu görülmektedir. Şekil 4.4. incelendiğinde belirtilen yıllarda

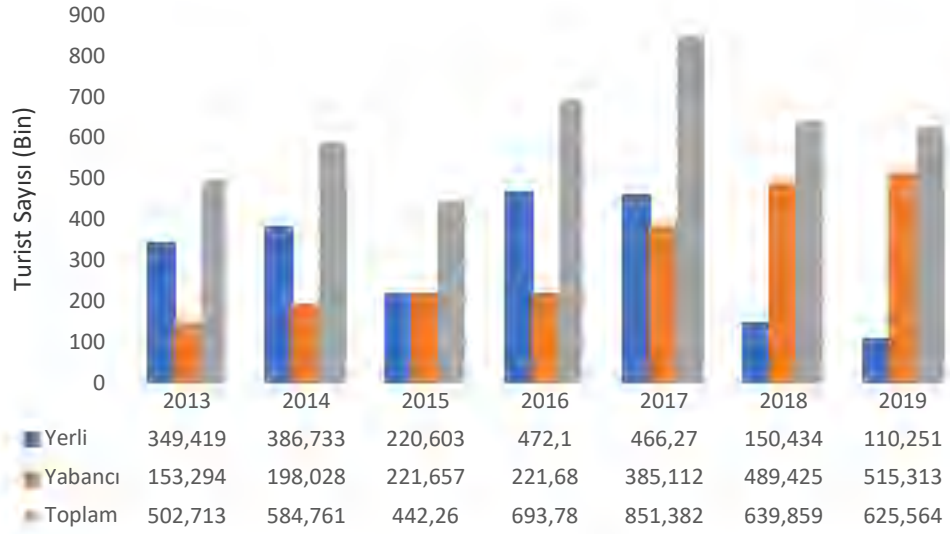
Uzungöl'ün konaklama kapasitesinin 10 yıl içerisinde tesis sayısının 3 kata yakın, yatak sayısının ise 4 kattan daha fazla arttığı görülmektedir. 2009-2011 yılları arasında tesis ve yatak sayısı aynı kalırken 2012 yılından sonra düzenli olarak artış göstermiş ve 2017 yılında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2017'den sonra tesis ve yatak sayısında düşüş yaşanmış ve bölgede konaklama kapasitesinde azalma meydana gelmiştir. 2020 yılında bölgede 140 turizm tesisi ve 6055 yatak sayısı bulunmaktadır.

Şekil 4.4. 2009- 2020 yılları arası Uzungöl konaklama kapasitesinin değişimi (Trabzon İl Kültür Turizm Müdürlüğü)

Uzungöl'de turist sayısı ele alındığında 1996 yılında 51 bin 464 olan turist sayısı 2000 yılında 346 bin 554'e ulaşmıştır. Sayılar ele alındığında 1996 ile 2000 yılları içerisinde turist sayısı 7 kat artmıştır. Bu turistleri çok büyük oranda yerli turist oluşturmuştur (Yeşilyurt, 2002, s. 36). Şekil 4.5. incelendiğinde ise 2013 yılında 502 bin civarında olan turist sayısı 2019 yılında 625 bini aşmıştır. Son yedi yıl dikkate alındığında turist sayısının 2015 yılı harici yükseliş trendi göstermiş ancak 2018 ve 2019 yılında turist sayısında tekrar düşüş yaşanmıştır. Buradaki en önemli bulgu Uzungöl'ün yerli turist ağırlıklı hizmet veren bir bölgeden yabancı turiste hizmet veren bir bölgeye dönüşmüş olmasıdır. Nitekim 2000 yılında Uzungöl'de çok büyük oranda yerli turist (%99) olduğu belirtilirken 2019 yılında ise Uzungöl turist sayısının sadece %18'ini yerli turist oluşturmuştur. Bölgenin ağırlıklı olarak yabancı turistlere (%82) hizmet verdiği ortaya konulabilecek diğer bir bulguyu meydana getirmektedir.

Uzungöl Turist Sayısı

Şekil 4.5. 2013-2019 arası Uzungöl turist sayısı (Trabzon İl Kültür Turizm Müdürlüğü)

Uzungöl'e gelen turist sayısı ile Trabzon ilinin genel turist sayısı kıyaslaması da belirtilmesi gereken önemli bir konudur. Nitekim Şekil 4.6. dikkate alındığında yıllara göre Trabzon genelinde de Uzungöl'e benzer bir değişim gerçekleşmiştir. Oransal olarak ele alındığında ise 2013 yılında Uzungöl turist sayısı Trabzon'a ait toplam turist sayısının %33'ünü oluşturmuştur. Bu oran 2019 yılında ise %38 oranında gerçekleşmiştir. Uzungöl'ün turist sayısının Trabzon'un diğer bölgelerine ziyaret eden turist sayısına oranlandığında 2013 yılında %50, 2019 yılında ise oranın %60 olduğu görülmüştür. Grafikte belirtilen sayılar dikkate alındığında turist sayısı açısından Trabzon turizminde Uzungöl'ün önemli oranlara sahip olduğu ve Trabzon'un diğer bölgelerine göre yüksek düzeyde turistin Uzungöl'e ziyaret ettiği belirtilebilir.

Trabzon İli ve Uzungöl Turist Sayısı Kıyaslaması

Şekil 4.6. 2013-2019 yılları arası Trabzon ili ve Uzungöl turist sayısı kıyaslaması (Trabzon İl Kültür Turizm Müdürlüğü)

Uzungöl turizminin gelişimine yönelik gelişim süreci ortaya konulan sayılar dikkate alındığında bölgenin Trabzon için önemli bir turizm destinasyonu olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak birçok koruma statüsüne sahip Uzungöl'de turizm kaynaklı yapılaşmanın artmış olduğu ve bir ekoturizm bölgesi için çok yüksek turist sayısına sahip olduğu ifade edilebilir. Uzungöl'de turist sayısının yıllara göre değişimi ele alındığında ise 2000'li yıllara göre büyük artışlar yaşansa da son yıllarda Uzungöl'e gelen turist sayısının azalması, bölgeye olan tercihin de azaldığını ortaya çıkarmaktadır. Nitekim yerli turist sayısının azalıp yabancı turist sayısında çok büyük oranda artış yaşanması Uzungöl'ün yabancı turistlere hizmet veren bir bölgeye dönüştüğünü göstermektedir. Yıllar içerisinde değişim yaşayan Uzungöl'ün tüm verileri ele alındığında bölgenin kapasitesini üst düzeyde kullandığı ve son dönemde hem tesis ve yatak sayısı hem de turist sayısı açısından geriye doğru gittiğini göz önüne koymaktadır.

4.1.4.2. Araştırmaya Katılan Paydaşların Uzungöl'ün Turizm Etkilerine İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Uzungöl'de turizmin etkileri ve sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışının ortaya koyulması için Trabzon bölgesinde olan turizmle ilişkili paydaşlarla görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda yapılan görüşmeler daha önceden belirlenmiş paydaşlarla (kamu kurumu, kuruluşlar, dernekler, özel işletmeler, turizm çalışanı) görüşülmüş ve belirtilen soruları cevaplanması istenmiştir. Araştırma kapsamında oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu Trabzon ve Uzungöl'de toplam 15 kişiyle görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Araştırmada yer alan katılımcılara ait bilgiler şu şekildedir:

Tablo 4.2. *Görüşme gerçekleştirilen katılımcılara ait bilgiler*

Paydaşlar	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Kodları
1-Trabzon Büyükşehir Belediyesi-Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı	1	(K1)
2-Çaykara Belediyesi	1	(K2)
3-Trabzon İl Kültür Turizm Müdürlüğü	1	(K3)
4-Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)	2	(K4) ve (K5)
5-Trabzon Turist Rehberleri Odası	1	(K6)
6-TÜRSAB (Doğu Karadeniz Bölge Temsil Kurulu)	1	(K7)
7-Karadeniz Teknik Üniversitesi	3	(K8), (K9) ve (K10)
8-Trabzon Üniversitesi	2	(K11) ve (K12)
9-Turizm İşletmeleri- Seyahat Acentesi, Gorgen Turizm	1	(K13)
10-Uzungöl Turizmciler Derneği	1	(K14)
11-Turizm Çalışanı	1	(K15)

Araştırmada elde edilen verilerin analizi gerçekleştirildikten sonra Uzungöl'de turizmin etkilerine ilişkin temalar, kategoriler ve kodlar ortaya koyulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan 6 sorunun 3'ü turizmin çevresel,

sosyokültürel ve ekonomik etkilerine yöneliktir. Bu kapsamda araştırmada turizmin etkileri; çevresel, sosyokültürel ve ekonomik etkiler olmak üzere 3 kategoriye ayrılmıştır. Belirtilen kategoriler altında verilerin analizi ile oluşturulan kodlar şu şekilde belirtilebilir.

Tablo 4.3. *Turizmin çevresel, ekonomik ve sosyokültürel etkilerine yönelik kodlar*

Turizmin Etkileri		
Çevresel Etkiler Kodlar	Ekonomik Etkiler Kodlar	Sosyokültürel Etkiler Kodlar
-Aşırı Yapılaşma	-Gelir	-Kırsal Yaşamın Terki
-Doğa Tahribatı	-Yüksek Fiyatlar	-Kültürel Bozulma
-Atıklar ve Çevresel Kirlilik	-Borçlanma	-Yabancı Dilin Yaygınlaşması
-Kalabalıklaşma	-Yatırım	-İnsan İlişkilerinde Bozulma
-Kaçak Yapılaşma	-İstihdam	-Yöresel Ürün Kullanımının Azalması
-Altyapı Sorunları	-Mevsimsellik	-Bölge Tanıtımına Katkı
-Rekreatif Alanların Gelişimi	-Ülke Ekonomisine Katkı	-Kültürel Etkileşim
-Ekosistemin Bozulması	-Bölge Ekonomisine Katkı	-Sosyokültürel Değişim
-Betonlaşma	-Refah Seviyesi	-Kültür Kaybı
-Trafik Problemleri	-Vergi Artışı	-Sivil Mimarinin Terki
-Görüntü Kirliliği	-Gelirin Dışarıya Sızması	-Yabancı Kültürün Baskınlaşması
-Ses Kirliliği	-Yerel Kalkınma	-Kültür Alanı Olmaktan Uzaklaşma
-Hava Kirliliği	-Aşırı Bağımlılık	-Eğitim Seviyesinin Yükselmesi
-Su Kirliliği	-Kamu Masrafları	-Halkın Çevre Duyarsızlığı
-Altyapı Gelişimi	-Vergi Getirisi	-Sosyokültürel Mekânların Açılması
-Çevresel Düzenleme		-Yöre Kültürünün Tanınması
-Toprak Kirliliği		-Tarihi Yapı Koruma Eksikliği
-Atıkların Bertarafı		-Yöresel Öğeleri Açığa Çıkarması
-Temizlik Faaliyetleri		-Toplumsal Bilinç Artışı
		-Bölgeye Göç
		-Doğal Olanın Yapaylaşması

4.1.4.2.1. Araştırmaya Katılan Paydaşların Turizmin Çevresel Etkilerine İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında ortaya koyulan “Çevresel Etkiler” kategorisine ilişkin görüşmede şu soru sorulmuştur:

Uzungöl’de turizmin olumlu ve olumsuz çevresel etkilerinin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

Katılımcılardan elde edilen yanıtlara göre turizmin olumlu ve olumsuz çevresel etkilere ilişkin kodlar, frekanslar, kodlara ilişkin kelime bulutu sunulmuştur. Turizmin çevresel etkilerine ait belirlenen kod ve frekanslarından sonra katılımcıların ilgili kodların içeriğini destekleyen doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Tablo 4.4. *Turizmin çevresel etkileri kategorisine ait kodlar ve frekansları*

Çevresel Etkilere Yönelik Kodlar	Frekans
Aşırı Yapılaşma	53
Doğa Tahribatı	25
Atıklar ve Çevresel Kirlilik	20
Kalabalıklaşma	17
Kaçak Yapılaşma	17
Altyapı Sorunları	12
Rekreatif Alanların Gelişimi	9
Ekosistemin Bozulması	8
Betonlaşma	8
Trafik Problemleri	6
Görüntü Kirliliği	6
Ses Kirliliği	6
Hava Kirliliği	5
Su Kirliliği	5
Altyapı Gelişimi	4
Çevresel Düzenleme	3
Toprak Kirliliği	1
Atıkların Bertarafı	1
Temizlik Faaliyetleri	1
Toplam	207

Tablo 4.4. dikkate alındığında ortaya koyulan 19 kodun 14’ü olumsuz çevresel etki iken 5’i olumlu çevresel etkiler içerisinde yer almaktadır. Turizmin çevresel etkileri frekans açısından olumsuz çevresel etkiler 189 iken olumlu çevresel etkilerin frekansı ise 18 olmuştur. Bu kapsamda frekansın büyük bir kısmını olumsuz çevresel etkiler oluşturmuştur (Şekil 4.7.).

TURIZMIN ÇEVRESEL ETKİLERİ

■ Olumsuz Çevresel Etkiler ■ Olumlu Çevresel Etkiler

Şekil 4.7. Turizmin çevresel etkilerinin olumlu ve olumsuz açıdan frekansların sayısal değerleri

Ortaya koyulan kodlar ve frekansları incelendiğinde (Tablo 4.4.) Uzungöl’de turizmin çevresel etkileri kategorisine ilişkin kod sayısı 19’dur. Kodlardan aşırı yapılaşma (53), doğa tahribatı (25), atıklar ve çevresel kirlilik (20), kalabalıklaşma (17), kaçak yapılaşma (17) ve altyapı sorunları (12) en fazla frekansa sahip olanlardır. Nitekim bu kodlar olumsuz çevresel etkilere yönelik kodları oluşturmuştur. Olumlu çevresel etkiler dikkate alındığında rekreatif alanların gelişimi (9), altyapı gelişimi (4) ve çevresel düzenleme (3) olduğu görülmektedir. Bu kapsamda ele alındığında olumlu çevresel etkilerin frekansları daha düşük kalmıştır. Nitekim Uzungöl’de olumsuz çevresel etkilerin paydaş katılımcıları tarafından daha çok algılandığı belirtilebilir.

Şekil 4.8. Uzungöl’de turizmin çevresel etkilerini içeren kod bulutu

Elde edilen verilerin analizine göre katılımcılar tarafından Uzungöl'de turizmin algılanan çevresel etkileri ağırlıklı olarak olumsuzdur. Katılımcıların Uzungöl'de turizmin daha çok algılanan olumsuz çevresel etkilerini şu şekilde belirtmiştir:

K6: *“Çevresel negatif olarak olumsuz olarak bakabileceğimiz tabii ki her tarafın betonlaşması aşırı yapılaşma. O anlamda gölün dahi özellikle Uzungöl'de çok olumsuz bir yapılaşma yapıldı. En azından bu yapılaşma göl çevresinden uzak tutulabilseydi bu kadar bozulmazdı ama maalesef ben her zaman diyorum. Turizm ve ekonomi olduğu yerlerde ortada bir turizm, bir kek olarak düşündüğümüzde artık yerel halkın herkesin elinde bıçağı ve çatalı kendi payına düşen açığı pastanın payını genişletmeye çalışıyor. Onun için herkes kendi alanında bir şeyler satmaya olayı ticarete dökmeye çalışıyor. Tam beraberinde de yapılaşmayı getiriyor. İşte nedir? Birisi efendim restoran açacak öteki pansiyona açacak otel açacak falan. Bunlar tabii ki plan dahilinde çok fazla yapılaşma imkânı olmadığından herkes kendi kafasına göre bir yapılaşmaya gitti. Nihayetinde bence doğa alanında Uzungöl halen tabii etkileyici bir görüntü de olsa da yani 1990'daki Uzungöl'le alakası yok. Yeşil alan kalmadı doğru dürüst. İnsanların daha önce geldiğinde piknik yaptıkları çimenlerde artık o çimen kalmadığı gibi ya da olan çimen dahi bir şey oldu ücretli hale geldi, kamp yerine dönüştü falan gibi. En önemli sorun yapılaşma tabii ki.”*

K8: *“Olumsuz neler var? Bir ton olumsuz, belki bin ton. Bir kere yapı stoku çok arttı yani. Yapı stoku hiçbir zaman bir doğa parkı, tabiat parkı, bir sit alanı ya da işte doğallığını öne aldığımız ve verdiğiniz bir statüye göre düşündüğünüz zaman burada bu yapı stokunun olmaması lazım.”*

K15: *“Uzun yıllardır bölgede gönüllü rehberlik ve off road sporunu icra eden biri olarak belki de yüzlerce kez bulunduğum Uzungöl turizm lokasyonununun bölgemizdeki diğer turistik lokasyonlar gibi son derece hoyratça, neredeyse hiçbir plana uygun olmayan bir şekilde doğal yapının bütünüyle bozulduğu ilk tespitimdir. Yıllardır izlediğim bir bölge olması dolayısıyla ilk başlangıcından günümüze geçen süre içerisinde gölün ve çevresinin son derece düzensiz plansız ve kuralsızca talan edildiğini sadece gelen turistlerin mümkün olan en yüksek parayı bırakarak gitmesine odaklanıldığını görüyorum. İletişimde olduğum ve bölgeye götürdüğüm birçok yabancıların ne yazık ki bu konuda hayal kırıklığıyla bana katıldıklarına defalarca şahit oldum. Üzücü, ama maalesef böyle. Özellikle yerli ve Arap turistlerin bölgenin doğal yapısına büyük zararlar verdikleri aşikardır. Turistik tesislerin birincil olarak doğal*

yapının âtil bölgelerine planlı olarak kurulması gerekirken tam da gölü rehin alacak şekilde kurulması bence felakettir. Ve tabii ki gölün süs havuzu gibi yüksek duvarlarla çevrilmesi, kuşların yaşam alanı olan sazlıkların gölden sökülüp atılması da ayrı bir felakettir.”

K4: “Tabii sadece yapılaşmayla değil ziyaret eden turist sayısındaki artışla birlikte gözle görülür bir kişisel atıklara bağlı çevresel kirlilik de söz konusu tabii hava kirliliğinde buna ilave edebiliriz. Çok ciddi sayıda araç girişi çıkışı olması sebebiyle yani havasını suyunu kısmen zaman içerisinde kirlittik.”

K9: “Ben mesela yaz döneminde Uzungöl'de gidip konaklamayı çok doğru bulmuyorum kendi açımdan. Çünkü özellikle Ortadoğu'dan gelen turist potansiyeli çok yüksek ve bunlar kalabalık aileler olarak geliyorlar ve uzun dönemli kiralama yoluna gidiyorlar. Dolayısıyla hem konaklama adına yer bulmakta zorlanıyorsunuz hem de kendinize ait bir dünya oluşturamıyorsunuz.”

K10: “Yani mevcut alanın büyük taşıma kapasitesinden bahsetmek lazım. Yani hangi alan olursa olsun orayı ziyaret edecek, oraya gelecek insanların günlük olarak bir bulunma sayısı var. Bunların bıraktığı etkiler var. Yani çöpünden tutunda arazide gezmesi, toprağı ezmesi, sıkıştırmasının hem ekolojik sakıncaları var hem de çevresel etkileri var. Dolayısıyla da bunlar hesaplanan her biri hesaplanabilecek faktörler. Fakat bu hesaplar maalesef yapıldıysa bile uygulanmadığını görüyoruz. Hem mevsimsel olarak diyorum. Özellikle yaz aylarında hafta sonları müthiş bir akım yani kalabalıklaşma oluyor. Arabayla dahi gidemiyorsunuz ya kilometrelerce uzunlukta kuyruklar oluyor.”

K11: “Yani Uzungöl'deki turizm faaliyetlerinin çevreye olumlu bir etkisi olduğunu açıkçası düşünmüyorum zaten. Yani olumsuz etkileri ise saymakla bitmez. Hem gölün doğal güzelliğini bozdular hem oradaki çarpık yapılaşma. Eskiden orada sadece iki tane otel vardı ve orada o zaman çok daha doğal cennet niteliğindeydi ama şu an baktığımızda maalesef çevreye verdiği zarardan dolayı. Ama tabii ki çevreye zararı da insanlarımız verdiler. Oraya fazlaca yapı yapılmış olması ister istemez oranın doğal güzelliğini bozdu. O yüzden olumlu bir özelliği olduğunu düşünmüyorum ama olumsuz özellikleri şekilde.”

Elde edilen verilerin analizine göre katılımcılar tarafından Uzungöl’de turizmin algılanan çevresel etkileri ağırlıklı olarak olumsuz olsa da olumlu etkileri de belirtilmiştir. Katılımcıların Uzungöl’de turizmin daha çok algılanan olumlu çevresel etkilerini şu şekilde ifade etmiştir:

K5: “Her ne kadar yoğun yapılaşma olsa da sonra bazı kamu kurumlarının uyguladığı işte bazı rekreatif faaliyetler vardır. İşte gözlem noktaları, teraslar, yürüyüş alanları, balkonları gibi yerler yapıldı ama özel sektörün gelişiminin sebep olduğu tahribatın önüne geçemedi.”

K6: “Bunun yanında baktığımızda işte turizmin ortama getirdiği imkân, olanaklar pozitif anlamda değerlendirilebilir. Mesela Uzungöl’ün yolu belki halen böyle olmayacaktı. Pozitif anlamda baktığımızda yolları yapıldı ya da alt yapısı yapıldı gibi.”

K4: “Koruma kullanma dengesini gözetirken tabii alanın durumundan kaynaklı özel çevre koruma alanı içerisinde olması sebebiyle yapılacak çevresel düzenleme müdahaleleri de bu sınırlar içerisinde olduğunu ve nitelikli bir şekilde başta ifade ettiğim gibi koruma kullanma dengesi büyük oranda gözetilerek yani turistin zararını olabilecek çevresel etkiler de diyelim ki bu yasal sınırlar içerisinde minimuma indirilmiş oldu yani kaya düşmesi, taş düşmesi, taşkınlar bunların önüne geçilmesi için doğal yöntemlerle çözümler üretiliyor olması belki de turizm hareketi ile daha çok göz önünde olan Uzungöl’de bu yasal sınırlar gözetilerek sağlanmış oldu.”

4.1.4.2.2. Araştırmaya Katılan Paydaşların Turizmin Ekonomik Etkilerine İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında ortaya koyulan “Ekonomik Etkiler” kategorisine ilişkin görüşmede şu soru sorulmuştur:

Uzungöl’de turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik etkilerinin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

Katılımcılardan elde edilen yanıtlara göre turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik etkilere ilişkin kodlar, frekanslar, kodlara ilişkin kelime bulutu sunulmuştur. Turizmin ekonomik etkilerine ait belirlenen kod ve frekanslarından sonra katılımcıların ilgili kodların içeriğini destekleyen doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

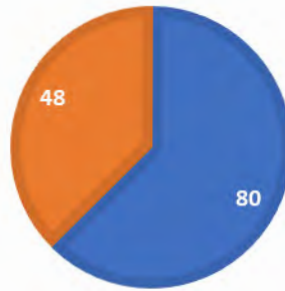
Tablo 4.5. *Turizmin ekonomik etkileri kategorisine ait kodlar ve frekansları*

Ekonomik Etkilere Yönelik Kodlar	Frekans
Gelir	46
Yüksek Fiyatlar	23
Borçlanma	10
Yatırım	9
İstihdam	9
Mevsimsellik	8
Ülke Ekonomisine Katkı	5
Bölge Ekonomisine Katkı	4
Refah Seviyesi	4
Vergi Artışı	3
Gelirin Dışarıya Sızması	2
Yerel Kalkınma	2
Aşırı Bağımlılık	1
Kamu Masrafları	1
Vergi Getirisi	1
Toplam	128

Tablo 4.5. dikkate alındığında ortaya koyulan 15 kodun 8'i olumlu ekonomik etki iken 7'si olumsuz ekonomik etkiler içerisinde yer almaktadır. Turizmin ekonomik etkileri frekans açısından olumlu ekonomik etkiler 80 iken olumsuz ekonomik etkilerin frekansı ise 48 olmuştur. Bu kapsamda frekansı daha büyük oranda olumlu ekonomik etkiler oluşturmuştur (Şekil 4.9.).

TURİZMİN EKONOMİK ETKİLERİ

■ Olumlu Ekonomik Etkiler ■ Olumsuz Ekonomik Etkiler

Şekil 4.9. *Turizmin ekonomik etkilerinin olumlu ve olumsuz açıdan frekansların sayısal değerleri*

Ortaya koyulan kodlar ve frekansları incelendiğinde (Tablo 4.5.) Uzungöl'de turizmin ekonomik etkileri kategorisine ilişkin kod sayısı 15'tir. Kodlardan gelir (46), yüksek fiyatlar (23), borçlanma (10), yatırım (9), istihdam (9) ve mevsimsellik (8) en

fazla frekansa sahip olanlardır. Nitekim hem olumlu hem de olumsuz ekonomik etkilere ilişkin kodlar yer almaktadır. Ancak Uzungöl’de olumlu ekonomik etkilerin paydaş katılımcıları tarafından daha çok algılandığı belirtilebilir.

Şekil 4.10. Uzungöl’de turizmin ekonomik etkilerini içeren kod bulutu

Elde edilen verilerin analizine göre katılımcılar tarafından Uzungöl’de turizmin algılanan ekonomik etkilerinin hem olumlu hem de olumsuz olanları vardır. Katılımcıların Uzungöl’de turizmin daha çok algılanan olumlu ekonomik etkilerini şu şekilde belirtmiştir:

K11: “Yani burada da olumlu ekonomik etkileri var. Evet oradaki yapılarla beraber özellikle hem otelleşme çok fazla. Yani şu an gözümün önüne getiririm de birden fazla otel var, daha fazla otel var. Apart şeklinde otellerde var oranın ekonomik gelişimi için katkı sağladı. Evet kesinlikle yani çok daha tanınmışlığını sağladı. Fazla turist çektiği için gelirleri doğal olarak arttı. Orada yaşayan insanlar içinde bir gelir kapısı oldu. Yani ekonomik olarak ciddi faydaları onu düşünüyorum”

K8: “Olumlu etkiler anlamında bakarsak turizm yapanlara doğrudan gelir olarak şey yapar, yansır. Artı bu otellere yağ veren varsa ikinci ineğini alabilir. Peynir veren varsa ikinci üçüncü ineğini alabilir. Bunun gibi olumlu etkileri var ha katma değer olarak devlete bir faydası var mıdır vardır”

K5: “Tabi ki yatırımları sürükledi, yatırımdan girişimcilik faaliyetleri falan bunlar olabilir. Yani çeşitli projeler yapıldı mesela Uzungöl’den Ovit’e kadar oradan sırtı sırta sayılır orası uzun bir hatta kara kış turizm merkezi projesi planlandı. Aslında projelere fizibil durumda ama çok yüksek bedelli projeler olduğu içine girilmedi. İşte çeşitlendirmek için teleferik gibi projeler. Mesela bütün bu sefer destekleyici unsurlar

ve aktivitelerde kamu kurumları ya da yatırımcıların oraya odaklandı. Yani 3 milyon kişi giriyor. Senede çok güzel dar bir alan 3 milyon kişi giriyor ve ne satsanız alırım mantığı var. Herkes ona baktı gelen yiyor, içiyor, konaklıyor”

K2: “Tabii ekonomik anlamda işsizlik anlamında dört ay, beş ay gibi kısa bir sürede olsa istihdama yönelik pozitif yönde bir artış sağlamakta.”

K9: “Şöyle olumlu etkileri tabii ki bir katma değer oluşturuyor. Bir parasal karşılığı var, bir istihdam yaratıyor. Orada çalışan insan sayısı, oradan ekmek yiyen insan sayısını düşündüğünüz zaman öyle önemli bir potansiyel ortaya çıkıyor.”

Elde edilen verilerin analizine göre katılımcılar tarafından Uzungöl’de turizmin algılanan olumlu ekonomik etkilerinin yanında olumsuz etkileri de belirtilmiştir. Katılımcıların Uzungöl’de turizmin daha çok algılanan olumsuz ekonomik etkilerini şu şekilde ifade etmiştir:

K3: “İnsanlar evlerini artık mesela ahırların mesela o da pansiyon yapıp kiraya veriyorlar ve o şekilde onu kullandı dönüştürdü ve halkın çok pratik bir zekâsı var, onu pansiyon şeklinde dönüştürüyor ama bu da ne yapıyor hani çok. Belki hani fiyat olarak da bakıyorsunuz birçok yerde. Mesela Antalya’da İzmir’de ya da oralarda 25 liraya sabah akşam kahvaltı için burada 60-70 liraya sabah kahvaltı zor alırsınız. Belki de şu anda 180’dir. Fiyat olarak çok yüksek. Ama bir yemek fiyatları işte dersek diğer fiyatlar onların da fiyatı artırıyor. Talep çok fazla olunca böyle de bir fiyat artışı oluyor yani Uzungöl’ü dışarıdan gözüken de yaşanan farklı. Öyle bir özelliği var.”

K8: “Turizmin en önemli olumsuz ekonomik etkisi fiyatların yükselmesidir. Evet turizmden para kazanır belli bir kesim ama bu ben gidince çok pahalıya kalabiliyorum. Oysa daha 150 liraya kalıyordum şimdi 350 lira. Fiyatlar yüksek, tamam mı orası artık turizm alanı oldu. Her şey daha yüksek. Eskiden domates alırken daha ucuza para verirken şimdi domates daha pahalıya daha oradaki köylüye de geliyor. Ya da zeytin ya da başka bir şey. Köylü rahatlıkla yağ bulabilirken şimdi max production ürün alıyor fabrikasyon bir ürün almak zorunda kalır vesaire.”

K8: “Yani turizmin içindekilere mutlaka bir faydası vardır ama turizm dışında olanlara bizden faaliyet yapmayanlar için e tam tersi olumsuzluk olarak yazıyor. Mesela burada taşıma vesaire var. Bunlar sürekli arabalarını yenilemek zorundalar. Bu da ciddi bir yük. Yani yine olumsuz olarak para kazanıyor, kazandığını zannediyor. Bu şehirlerarası otobüs şeyler vardır ya, aslında 3 sene bir 4 senede bir otobüsler

değiştiriliyor ve biliyor musun orayı kullananlar eskiden şahıs mallarıydı çoğu. Hepsi ciddi bir borçla hayatlarını idame ettirmiş. Sürekli borç öderler. Borç geleceği için ne ödeyecek? Sürekli çalışmak zorundalar.”

K7: *“Diğer taraftan yine Ortadoğu diyeceğim çünkü çok ciddi geldi geçen yıla kadar. Geçen yıl 605 bine yaklaştı 600 bin gibi yabancı turist geldi. Trabzon'a ve bunu nereden baksan 450 bini Ortadoğu ülkelerinden gelen turistlerdi. Bu ciddi hareketliliği son yıllarda görenler e çok da böyle bir istatistik ve doğrulara değer vermeden nasılsa geliyor, hadi bizde tesis yapalım bir işletme yapalım diye yanlış yapılaşmaların yanlış diye tesisler yapılmaya başlandı. Yanlış niye? Çünkü bazılarının resmiyeti ruhsatı olmadığı ortaya çıktı ve bu ciddi paralar harcanıp. Yapılan bu işletmelerde yıkımlar başladığı zaman bir anda insanların kredi alarak arkadaşından eşinden dostundan borç alarak hayata geçirmiş olduğu yatırımı yerle bir oldu. Bu anlamda olumsuz etkileri maalesef geçen yıl ve bu yıl yaşandı.”*

K10: *“Yani kısa süreli planlar ve hesaplamalar yapıldığı için işte görüyorsunuz. Pandemi döneminde hiçbir şekilde faaliyet yok. Bütün planlamalar hep yurt dışından gelecek insanlara göre yapılmış bütün fiyatlandırmalar onlara göre yapılıyor. Ellerinde kalan yurt içindeki turistlere diyeyim veya misafirlere şimdi muhtaç durumda kalıyorlar ama önceki yıllarda yurt dışından gelen insanlara daha fazla para harcatabildikleri için yerli turisti küstürdüler. Şimdi onun acısını çekmeye başladılar. Mekân çok ama tür sayısı az, dolayısıyla gelir de azaldı ve bu bir sıkıntı da mevsime yayamıyorlar. Yani hep mevsimlik yapıyoruz yani yıl boyunca yaymaları gerekir. Ama işte dediğim gibi ekonomik anlamda birkaç aya sıkıştırılmış bir planlama, hiçbir daha sürdürülebilir olabileceğini düşünmüyorum.”*

4.1.4.2.3. Araştırmaya Katılan Paydaşların Turizmin Sosyokültürel Etkilerine İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında ortaya koyulan “Sosyokültürel Etkiler” kategorisine ilişkin görüşmede şu soru sorulmuştur:

Uzungöl’de turizmin olumlu ve olumsuz sosyokültürel etkilerinin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

Katılımcılardan elde edilen yanıtlara göre turizmin olumlu ve olumsuz sosyokültürel etkilere ilişkin kodlar, frekanslar, kodlara ilişkin kelime bulutu sunulmuştur. Turizmin sosyokültürel etkilerine ait belirlenen kod ve frekanslarından

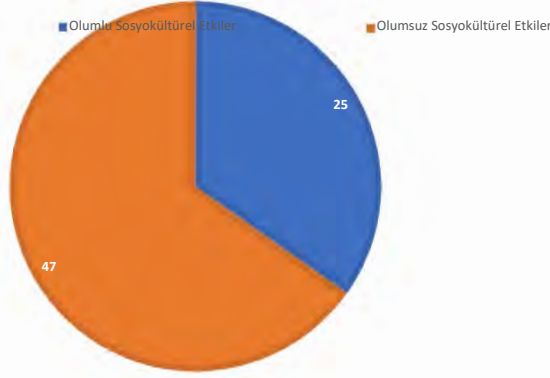
sonra katılımcıların ilgili kodların içeriğini destekleyen doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Tablo 4.6. *Turizmin sosyokültürel etkileri kategorisine ait kodlar ve frekansları*

Sosyokültürel Etkilere Yönelik Kodlar	Frekans
Kırsal Yaşamın Terki	14
Kültürel Bozulma	7
Yabancı Dilin Yaygınlaşması	6
İnsan İlişkilerinde Bozulma	5
Yöresel Ürün Kullanımının Azalması	4
Bölge Tanıtımına Katkı	4
Kültürel Etkileşim	4
Sosyokültürel Değişim	4
Kültür Kaybı	4
Sivil Mimarinin Terki	3
Yabancı Kültürün Baskınlaşması	3
Kültür Alanı Olmaktan Uzaklaşma	2
Eğitim Seviyesinin Yükselmesi	2
Halkın Çevre Duyarsızlığı	2
Sosyokültürel Mekânların Açılması	2
Yöre Kültürünün Tanınması	1
Tarihi Yapı Koruma Eksikliği	1
Yöresel Öğeleri Açığa Çıkarması	1
Toplumsal Bilinç Artışı	1
Bölgeye Göç	1
Doğal Olanın Yapaylaşması	1
Toplam	72

Tablo 4.6. dikkate alındığında ortaya koyulan 21 kodun 12'si olumsuz sosyokültürel etki iken 9'u olumlu sosyokültürel etkiler içerisinde yer almaktadır. Turizmin sosyokültürel etkileri frekans açısından olumsuz sosyokültürel etkiler 47 iken olumlu sosyokültürel etkilerin frekansı ise 25 olmuştur. Bu kapsamda frekansı daha büyük oranda olumsuz sosyokültürel etkiler oluşturmuştur (Şekil 4.11.).

TURİZMİN SOSYOKÜLTÜREL ETKİLERİ

Şekil 4.11. Turizmin sosyokültürel etkilerinin olumlu ve olumsuz açıdan frekansların sayısal değerleri

Ortaya koyulan kodlar ve frekansları incelendiğinde (Tablo 4.6.) Uzungöl’de turizmin sosyokültürel etkileri kategorisine ilişkin kod sayısı 21’dir. Kodlardan kırsal yaşamın terki (14), kültürel bozulma (7), yabancı dilin yaygınlaşması (6), insan ilişkilerinde bozulma (5), yöresel ürün kullanımının azalması (4) ve kültürel etkileşim (4) en fazla frekansa sahip olanlardır. Belirtilen kodlardan sadece 1’i olumlu sosyokültürel etkiler içerisinde yer almaktadır. Bu açıdan ele alındığında Uzungöl’de olumsuz sosyokültürel etkilerin paydaş katılımcıları tarafından daha çok algılandığı belirtilebilir.

Şekil 4.12. Uzungöl’de turizmin sosyokültürel etkilerini içeren kod bulutu

Elde edilen verilerin analizine göre katılımcılar tarafından Uzungöl’de turizmin algılanan sosyokültürel etkilerin daha çok olumsuz olduğu görülmektedir. Katılımcıların Uzungöl’de turizmin daha çok algılanan olumsuz sosyokültürel etkilerini şu şekilde belirtmiştir:

K4: *“Orada turistlere sunulan hizmetler, satış faaliyetleri bu kapsamda değişim üzerinden bir sosyokültürel değerlendirme yapmak gerekirse kayıttan önce bahsettiğim gibi yani genellikle tarım, hayvancılık, çiftçilik ile kendini yeter kendine geçindirmeye çalışan bir köyün şimdiki senelerde mahallenin turizm hareketi ile birlikte daha çok turistik tesislere doğru bir dönüşüm sağladığı evinde çevresinde ve çiftçi kimliğinden turizmci kimliğine doğru bir evrilmeye yöneldiğini ifade edebiliriz.”*

K5: *“Yani bugün geldiğimiz kaldırma kapasitesinin çok üzerinde faaliyet gösteren işte kırsal yaşamın sorunu. Bu unsur çok güzel bir değil, deneyim olacakken orada yani orada çok değer bir değer haline gelebilecekken maalesef insanlar o kırsal yaşamı terk edip evlerini yenilediler, yıktılar, yenisini yaptılar, işte tarlaları terk ettiler. Mekânlarını otelcilere turizmcilere verdiler gibi halbuki bütünleşik olduğundan manzara ve yayla kırsal yaşam bir araya geldiğinde mükemmel bir deneyim olabilirdi diyebilirim. Ama yani bundan sonra Uzungöl’de de eski kırsal yaşamına döndürmek imkânsız gibi bir şey. Yani o ciddi deforme oldu söyleyebilirim. Turizm para getirdiği takdirde yerleşikleri biraz daha tutabiliyordu. Evet yani tarımı yapmaktan yaylacılığı yapmaktan vazgeçip belki turizm işini yapacaktır ama turizm de bitince kırsalda yapacak hiçbir şey kalmaz ve göç vermeye mecbur kalırsınız, böyle de bir etkisi var turizmin. Özellikle Uzungöl’ün turizm de özelliği bu.”*

K8: *“Bir kültür şey oluyor, bozulması ne diyelim, dönüşümü çöküşü aklınıza ne gelirse. Turizm var olan gizli kalmış, köşelerde kalmış kültürel öğeleri öne çıkarması gerekirken bunun için bir araçken tam tersi iyice şey yapıyor. Niye çok hayratça bir hızla gelişen turizm. Çünkü ekoturizm ya da sürdürülebilir turizm daha yavaş gelişir, daha uzun elimlidir daha az ama daha uzun süreli gelişir. Ama klasik turizm öyle değil.”*

K14: *“Şimdi sosyokültürel olarak şimdi turizmle alakalı turizme hani sıcak bakılmayan yerlerde ve toplumlarda turizmin bir ahlak erozyonu olarak hani kabul edilir. Şimdi buranın geçmişine baktığımız zaman kapalı bir yapıya müteasip bir yapısı olan bir toplum. Ama geldiğimiz noktada insanların işte milyonlarca insanın buraya*

burayı ziyaret etmesiyle muhakkak ki hani geldiklerinde bizim geçmiş yani bağlarımızı koparan kültürel olarak aşınmalar vardır. Bu bir gerçek.”

K8: *“Yani insan ilişkilerinde bozulmalar başlıyor şeyde. Birincisine ona atfen söyleyelim sosyokültürel durum. Böyle de bir şeyi var çünkü. Rekabet arttıkça insanlar birbiriyle olan yani ciddi geçimsizlik söz konusu oluyor. Tartışmalar yaşanmaya başlıyor. Kimlerle taşımacılarla mesela taşımacılar arasında var. Otelciler de müşteri kapma yarışı var. Lokantacılar için aynı şey var tamam mı? Orada tek tük iyi. Ben turizm yapayım diyor. Çöpünü bilmem neyi toparlayıp ayrıştırıp atanlar, öbür otel bitişik otel önüne bütün çöpleri yığıp bırakıyor mesela tamam mı ve bunların yükünü nereye kalıyor kamuya kalıyor yine toplama yani bir sürü böyle problemler var.”*

K3: *“Bize hep dışarıdan gelen ürünleri orada pazarlıyorlar böyle aynı bildiğin hani yöresel yerleri oraya özgü bir şey. Ben çok mesele, üzülüyorum. Şurada tarımı şöyle yapılır, tarım burada gideceksin. Hani oraya gittiğin zaman diğer yerlere gölü de şuradan göreceksiniz ama şurada da gidip bir tane lahana yemeğini şurada düzgün düzgün yiyeceksin. Şunu da çorba, yiyecek ve şurada tereyağı yiyeceksin değil mi?”*

K8: *“Oradaki üretilen yiyecekler eskisi kadar çok üretilmiyor artık. Birincisi bu. İkincisi malzemeler doğrudan dışarıda geliyor. Turizm bir anlamda burada gelenek geleneksel tarımı engelleyen bir duruma düşüyor.”*

Elde edilen verilerin analizine göre katılımcılar tarafından Uzungöl’de turizmin algılanan olumsuz sosyokültürel etkilerinin yanında olumlu etkileri de belirtilmiştir. Katılımcıların Uzungöl’de turizmin daha çok algılanan olumlu sosyokültürel etkilerini şu şekilde ifade etmiştir:

K7: *“Uzungöl son dönem Ortadoğu yoğun çalıştıkları ve yüksek fiyatlardan dolayı yurt içindeki vatandaşlarımızın da tercih edemediği, konaklayamadığı bazılarının sadece öğle yemeği girip çıktığı bir destinasyon. Dolayısıyla Ortadoğu turistler ile beraber bir kaynaşma var ve buna bağlı olarak hani yereldeki işletmeler de Arapça öğrenenlerin sayısı biraz daha fazla oldu. Arapça bilen işçi çalıştırmaya da başlandı.”*

K13: *“Sosyokültürel olarak şimdi baktığınız zaman bir dil nasıl diyeyim bir dil şeyi olduğu oldu artık alışverişi oldu. Yani oraya gittiğimizde mesela şimdi markete giriyoruz Uzungöl’de önce ben İngilizce biliyorum İngilizce hani direkt iletişim sağlamaya çalışırdım. Hem misafirle hem de market sahibi ile artık ben bırakıyorum.*

Çünkü market sahibi artık 3 de olsa 5 de olsa kelimelerle karşısındakini anlayıp ne istediğini sağlayıp ona göre de işini karşıya geçirebiliyor. Yani dil olarak bir şey oldu. Hani bir etkileşim oldu orda tabii.”

K10: *“Şimdi olumlu sosyokültürel etkiler turizmde beraber bölgenin tabii ki yapısı dış dünyaya bir şekilde tanıtılıyor. Özellikle yoğunluk yoğunluklu olarak Avrupa Afrika ve Asya ülkelerinden Arabistan'dan deyim. O bölgelerden misafirlerin ağırlıklı olduğunu düşünürsek kültürel anlamında belki bir tanıtım söz konusu olabiliyor.”*

K11: *“Burada da sosyokültürel etkilerine baktığımızda her ne kadar çevreye zarar vermiş olsalar bile yani oradaki toplum açısından değerlendirilince olumlu özellikleri var. Oradaki birçok evin turizm faaliyetlerine katılmasına daha çok bizim için mantık da işletme mantık yürütmelerine sebep oldu. Oranın tanıtımına katkı sağladı. Yöresel birçok şeyin gün yüzüne çıkarılmasını sağladı.”*

K1: *“Olumlu sosyal kültürel etkileri vardır. Daha çok Ortadoğu halklarının tercih ettiği bir destinasyon olan bölgede göreceli zenginleşme ve kültürel etkileşim kaçınılmazdır.”*

4.1.4.3. Araştırmaya Katılan Paydaşların Uzungöl'de Sürdürülebilir Turizm Yönetimi Anlayışına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılara sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışına yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu kapsamda “uzun dönemli planlama”, “turizm stratejilerinin başarısı” ve “yerel halk önceliği” gibi kategorileri irdeleyen sorularla katılımcılara iletilmiştir. Bununla birlikte yarı yapılandırılmış görüşme olması dolayısıyla konuya ilişkin “ortak yönetim” kategorisi de eklenerek katılımcılardan değerlendirmesi istenmiştir. Belirtilen kategoriler altında verilerin analizi yapılmış ve ortaya koyulmuştur.

Araştırmada katılımcılara “Uzungöl'de turizm yatırımları gelişime açık ve ağırlıklı olarak uzun dönemli planlanmakta mıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda katılımcılardan elde edilen verilerin analizi aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.7. *Uzungöl’de turizm yatırımlarının ağırlıklı olarak uzun dönemli planlamasına ilişkin bulgular*

Kodlar	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Turizm yatırımlarında uzun dönemli planlama vardır	0	-
Turizmin yatırımlarında uzun dönemli planlama yoktur	15	(K1), (K2), (K3), (K4), (K5), (K6), (K7), (K8), (K9), (K10), (K11), (K12), (K13), (K14), (K15)

Tablo 4.7. incelendiğinde Uzungöl’de turizm yatırımlarının uzun dönemli planlanıp planlanmadığı sorusuna katılımcıların hepsi olumsuz bir görüşe sahip oldukları görülmüştür. Katılımcıların Uzungöl’de uzun dönemli planlamaya yönelik görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

K4: *“Başlangıçta plansız başlanan Uzungöl hikayesi gelişmede gelişme sürecinde dönüşüm üzerine bir eğilme gerçekleşmiş sonuç kısmında yani günümüzde de çok ciddi yani Ayder’de yapılan dönüşüm gibi bir dönüşümü bir planlamanın konuşulduğu bir alan haline gelmiş durumda. Yani uzun dönemli planlama yapılarak Uzungöl’de harekete başlanmamış onu net şekilde söyleyebiliriz. Zamanla işte yani elimizdeki nasıl söyleyelim elimizdeki bu olumsuz durumu nasıl dönüştürebiliriz nasıl mevcut durumunu içerisinden maksimum kârla çıkılabilir en az zararla çıkılabilir şeklinde bir yaklaşım söz konusu yani bir plan mantığıyla hiçbir zaman bakılmamış zaten birçok yerde de öyle ülkemizde.”*

K8: *“Asla ve asla düşünmüyorum. Türkiye’de hiçbir turizm planı, uzun dönemli planlanmaz dank diye bir şey koyarlar ortaya. Özellikle turizmde dünyanın hiçbir gelişmekte olan ülkelerinde gerekli düzenlemelere gerekli o donanımına sahip planlama yapılamıyor. Yani plan yapma kültüründe bir eksiklik var zaten, planı uygulama konusunda da zaten çok ciddi eksiklikler onu söylemiş olayım.”*

K3: *“Bak tam bunun içindeyim biz bunu Uzungöl’de biz kaç yıldan beri inanır mısınız? Ben Koruma Kurulu Müdürüyüm, ilk o zamanda kaç senesinde 98’den beri plan yapılmaya çalışıyor bir türlü planlanamıyor. Çünkü nasıl bir plan yapıyor yok yola müdahale ettiği planı iptal ediyor. Bir şekilde bir şey ya hep bir plansızlık var. Uzun dönemli plan yapılmaya çalışıyor ama neyse onu bir şekilde vatandaş mahkeme kararı ile iptal ettiriyor yani. Yani o planlama bu sefer şeye geçemiyor, uygulamaya geçemiyor. Bu sefer kaçak yapılaşmalar başlıyor. Turizmde bu sefer onda şey yapıyor. Kısa vadeliye dönmüş oluyor ve çözülemiyor yani bu da aslında. İnsanlığımızın işte*

diyorum ya bir anda parayı orada turizmden para gelir elde edeceğim diye hemen oraları sahiplendiği şey yapıyor. Sonra plan geldiğinde onu kabul etmiyor yani çok şey değil bence.”

K5: “Uzungöl’de bir planlama yok, net söyleyebilirim. Ama Uzungöl’de öncelik planlama değil hep işte mevcut şey koruma. Herkes bir yandan yaparken bir yandan tesisini korumaya düşündü. Hani çünkü bir anlamda devletin tehdidi vardı yani bakın yanlış yapıyorsunuz ve yıkılabilir korkusu vardı ama her şey rağmen yapılıyordu çünkü devlet affediciydi yani gibisinden. Dolayısıyla bir planlamadan bahsedilemez.”

Araştırmada katılımcılara “Uzungöl’de çevre dostu ve bölge temelli politika oluşturması gerektiren turizm stratejileri başarılı olmaktadır mı?” sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda katılımcılardan elde edilen verilerin analizi aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.8. Uzungöl’de turizm stratejilerin başarısına ilişkin bulgular

Kodlar	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Turizm stratejilerinde başarı vardır	0	-
Turizm stratejilerinde başarı yoktur	15	(K1), (K2), (K3), (K4), (K5), (K6), (K7), (K8), (K9), (K10), (K11), (K12), (K13), (K14), (K15)

Tablo 4.8. incelendiğinde Uzungöl’de çevre dostu ve bölge temelli politika oluşturması gerektiren turizm stratejilerinin başarılı olup olmadığı sorusuna katılımcıların hepsi olumsuz bir görüşe sahip oldukları görülmüştür. Katılımcıların Uzungöl’de turizm stratejilerinin başarısına yönelik görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

K8: “Eee yani hiçbir şekilde başarılı olmadığı ortadadır. Sebabi eski fotoğrafla şimdiki haline bakmakta zaten görülmektedir. Yani sebep sonuç ilişkisine baktığınız zaman eğer uzun yani dönemli turizm politikası üstteki yani plan vardı ağırlıklı uzun dönemli planlama, planlama öyle olsaydı böyle olur muydu? Yani? Planlanmadığını da göstergesi ve böyle bir turizm stratejisinin başarılı olmadığı da kaldı ki şimdi bak politikadan bahsediyor strateji bunlar hep yanaşık olarak da sıralaması vardır tamam mı yani? O yüzden bunları böyle sadece asla politikalar uygulanmasını yapan daha alt yaşlı kabul ama şeyleri diyelim ki adımları. Eee bu turizm stratejilerinden biz de stratejik turizm planı falan yapılıyor ama bu da tamamen göstermelik.”

K9: “Şu anda değil, yani şu anda çevre dostu bölge temelli politika oluşturması gereken bir turizm stratejisi mutlaka var ki bir kentsel dönüşüm orada düşünüyor, arzu ediliyor. Yeni bir planlama modeli üzerinde belki birtakım değerlendirmeler yapılıyor.

Şu anda çok başarılı olduğunu düşünmüyorum. Yani mevcut hali ile de orada olması gerekenden daha fazla miktarda bir yapılaşmanın varlığından bahsedebiliriz. Dolayısıyla bu miktardaki bir potansiyel dahi orada en azından çevre kirliliği ile ilgili bir sorunun asla bitmeyeceği anlamına gelir. Çünkü hani kentsel yaşam oraya taşıdığımızda çöp. En basitinden bu olgu dolayısıyla turizm stratejisi açısından doğru yapılanmanın orada ekoloji temelli bir turizm felsefesinin benimsenmesi olduğunu da ben doğru olacağını düşünüyorum. Yani bu sorun ortadan kalkar ama kentsel yaşamı dağa taşıyan bir turizm anlayışıyla, yüksek yatak kapasitesi ile daha fazla turist buraya gelmesini sağlayacak bir düşünceyle modernizasyonu ön plana çıkararak, yapılaşmayla ya da yapılan binaların kalitesi ile turizmin eşdeğer tutulduğu bir anlayışla maalesef doğa temelli ya da çevre dostu bir turizm faaliyetinin icra edilmesi çok mümkün olmayabilir. Orada geleneksel yaşamı örnekleyecek, geleneksel yaşamdan uzaklaşmayacak kırsal modeli ele alıp kırsal kalkınmaya yönelik bir turizm potansiyelinin teşvik edilmesi gerekir diye düşünüyorum.”

K10: *“Yürütülen politika şu anda insanın oraya gelsin politikası doğrusu bu bana göre doğru bir yaklaşım ve strateji değil dediğim gibi stratejinin doğru olabilmesi için turizmin 12 aya yayılması lazım ve insanları belli bir noktaya toplamayacaksınız yine insanları doğanın bütün alanlarına yaymanız lazım ve çeşitlilik getirmeniz lazım yani insanların çoğu şu anda Karadeniz'e gelme sebebi yeşil göreyim biraz dinleneyim bakıyorsunuz yani turizm böyle değil yeşil gördüğü 2 gün yada 3 gün gördün sonrasında. Ne bileyim ya bir kayak tesisi kuracaksınız ya da doğadaki bitkilerin önemini anlatan endemik bitkileri anlatan uzmanlar getirip tetkikler yapacaksınız. Bisiklet yolları yapacaksınız yani aklıma gelmeyen bir sürü turizm faaliyeti var. Dolayısıyla bunların gerçekleştirilmesi lazım. Tabi bizde hepsi şu var biz yapalım para kazanmaya başlayalım. Bizim bazı projelerimizde özellikle özel şirketlerle yaptığımız projelerde bildiğimizi için söylüyoruz bakış açıları şu işte hocam proje yapalım bunu ne zaman paraya dönüştürüyoruz ya. Bakış açısı bu. Dolayısıyla insanlara doğruyu öğretmeniz lazım. Yani bu insanlar bilmeyebilir çünkü yatırım yapacaklar para kazanacaklar. Stratejiyi onlar geliştiremeyebilir, sabretmeyi öğreteceksiniz, uzun vadeli iş planı yapacaksınız ve bunları o insanlara inandıracaksınız ve katacaksınız ona katılımı olmadan bunu yapma şansınız yok.”*

K12: *“Şu anda Uzungöl'ün fotoğrafına baktığı da başarı olmadığını görüyorsunuz zaten. Maalesef yani şu meşhur fotoğraf 20 sene öncesi ve 20 sene*

sonrası işte 1980'lerde çekilmiş sanırım. Biraz 90'lar da tabii o fotoğraflar da biraz oynanmış ama maalesef yüzde 90 da olsa gerçeği gösteriyor. Bu fotoğraf ortada. Varsa başarısızlıktan bahsedilir başarıda ziyade. Yani o stratejinin başarılı olmasından ziyade o stratejiler uygulandı mı ki düşüncesi oluşturuyor bende açıkçası.”

K4: “Çevre dostu ve bölge temelli şimdi bölge temelli olmazsa olmaz zaten ama çevre dostu kısmı biraz göz ardı ediliyor açıkçası bunu açıkça ifade etmek istiyorum. Yani kış turizminde biz özel çevre koruma alanı ilan edilmiş bir yere şunu yaparsak ya da şurada bir göl var ya da bunun etrafına bunu yaparsak ekonomik getirisi çok daha fazla yüksek olur yatırımcıyı çok daha kolay çekebiliriz. Alternatif birkaç alan oluşturarak öneriler hazırlandı bu öneriler hazırlanırken çevre ne kadar dikkate alındı derseniz çevre ikinci aşamada düşünülüyor yani. Gelişmekte olan ülkelerdeki temel sorunlardan birisi de bu yani vatandaş kendi arazisinde ya da kendini yükümü altında düşündüğü yerleri tabiri caizse talan ederken bizde önerilerimizde açıkçası vatandaşın girmedığı devletin hüküm ve tasarrufu altında olan hazine arazileri, yaylalar buraların değerlendirmesi noktasında öneriler getirdik. Belki biraz da alanın arazinin verdiği kısıttan dolayı değilse yani biz de daha olgun yerlere öneriler oturtmak isterdik ancak bizim düşünebileceğiniz yerlerin neredeyse tamamı vatandaş tarafından zaten ele geçirilmiş diyelim yani kullanılıyor. Başarı konusu var başarıyı cevaplamadım stratejilerin başarılı olduğunu düşünüyor musunuz stratejilerin var olduğunu düşünmediğim için başarılı da değiller diyorum.”

Araştırmada katılımcılara “Uzungöl’de bölge yönetimi, bölgeye ilişkin alınan kararlarda önceliği yerel halka vermekte midir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda katılımcılardan elde edilen verilerin analizi aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.9. Uzungöl’de bölgeye ilişkin kararlarda yerel halk önceliğine ilişkin bulgular

Kodlar	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Yerel halk önceliği vardır	7	(K1), (K2), (K4), (K6), (K9), (K12), (K13)
Yerel halk önceliği yoktur	8	(K3), (K5), (K7), (K8), (K10), (K11), (K14), (K15)

Tablo 4.9. incelendiğinde Uzungöl’de bölge yönetiminin kararlarında önceliği yerel halka verip vermediği sorusuna katılımcıların 7’si olumlu görüş bildirirken 8’i olumsuz bir görüşe sahip olduğu görülmüştür. Katılımcıların Uzungöl’de yerel halka önceliğine ilişkin görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

K2: “Plan dahili içerisinde yapılacak olan bir şey varsa veya sosyal faaliyet açısından yapılacak olan bir kültürel aktivite varsa e bunu tabii buradaki derneklerle beraber halkla beraber istişare yapıp hayata geçiriyoruz yani. İş böyle nihayetinde son buluyor. Yoksa oradaki mevcut adli işletmeleri sivil toplum örgütlerini yok sayma şansınız yok bu hiçbir belediyede yok. Hiçbir böyle turizm alanlarında olan böyle bi olmaz yani. Bunu yapamazsınız zaten. Başaramazsınız mümkün değil. Çünkü halkı karşınıza alıp bir yatırım yapma söz konusu değil. Eh dolayısıyla topyekûn bir şekilde geleceği Uzungöl'ün geleceği için bunlarla görüşüyoruz tabii görüşüyoruz.”

K4: “Evet Uzungöl'de dokunuşlar oldu bunları yaparken yerel halka öncelik verildi mi ya acaba bunlar ne düşünür bizi niye bunu yapıyoruz şeklinde katılımcı bir süreç mi işletildi ben o süreci takip edemedim ama yapılanlardan çok da olumsuz bir şey çıktığı görülmemiş yani. Belediye oraya bir macera parkı oyun alanı yaptığı zaman sonuçta yerel halk da bunu hem kullanıcısı hem de bundan bir çekimini arttırdığı için ekonomik getirisi daha fazla oluyor yani daha fazla turist geliyor gelen turist daha fazla zaman geçiriyor. Buna sebep belki konaklama oranları artıyor belki kafelerdeki gelir artıyor gibi olumlu etkilerini görmüş oluruz ama bu katılımcılık konusuna daha genel bir değerlendirme yapmak gerekir yani bu Uzungöl'e matuf yani sırf Uzungöl'deki mevcut durum böyle olduğu için insanların fikirleri sorulmadı insanlar fikirleri alınarak değil de şahsi kanaatim genellikle bizim idare sistemimizdeki düzen Uzungöl için de geçerli. Yani ne bir ayrıcalık yapılmış merkez tarafından ne de göz ardı edilmiş. Şahsi kanaatim bu yönde.”

K7: “Tabii şimdiye kadar hani genel oradaki yönetim, Uzungöl'de belediye var. Onun dışında Trabzon Büyükşehir Belediyesi de var Uzungöl Belediyesi ile tabii çok ufak bir yer arası herkese iç içe. Şimdiye kadar görüntü o ki yerel halk öncelikle beraber bir taraftan her gelen turistin ihtiyaçlarını önceliklerini düşünerek ilerlenmiş. Sorun bu yıkımlar başladı zaman yaşandı. İnsanların Uzungöl'deki yerel yönetimi Uzungöl Belediyesi'ne aşağıda Çaykara Belediyesi'ne tepkiler oldu. Hani bizi zamanda niye engellemediniz, niye müsaade ettiniz bu işletmeleri yaptık diye. Böyle karşılıklı birbirlerinin yerel halktan, belediye belediyelerin işletmecilere bir suçlama söz konusu oldu. Az önce de dediğim gibi bunun geniş planda bir yukarıdan biraz daha devlet gücü ile orta ve uzun vadeli planlanması gerekiyor. Yerine bıraktığımızda bu sıkıntılar ortaya çıkıyor. En ufak yeri olan oradaki belediye her seçim döneminde olabilir. Hani yöredeki halkı da kırmamak, kendi mevcudiyetini devam ettirmek anlamında bazı ödüllerde

vermiş olabilir. Önümüzdeki dönemlerde de bu olumsuzluklar yaşanabilir. Onun için köşeli bir çerçeve ile beraber hatları belirlemek gerekiyor.”

K10: “Yani bu çok net söyleyebileceğim bir şey değil ama hani benim kişisel görüşüm olarak düşünmüyorum. Yani her yerde olduğu gibi en çok ön plana çıkan belirli insanlar vardır. Ya bunda da siyasi olarak arkasına birilerini almış insanlar vardır veya maddi olarak zaten güçlü olan insanlar vardır. Bunlar kendilerince alanda mevcut pastadan daha fazla pay almayı düşünürler. Dolayısıyla yerel halka dediğiniz zaman bu gelirin tabana yayılması lazım. Herkes bundan istifade ederse insanlar mutlu olacaktır. Ama bakıyoruz ki yani gidiyorsun Uzungöl'e kardeşi benim bir yere otel açmış, karşısına başka kardeş başka bir otel açmış. Yani belli başlı kişiler alanı parsellemeye devam etmişler. Dolayısıyla yani bunda mevcut pastanın tabana yayılma olduğunu ben çok düşünmüyorum.”

K15: “Yönetimin kararları öncelikle yerel halka vermesi söz konusu bile değildir, çünkü bölge maalesef sosyokültürel anlayışa sahip değildir. Yönetici, bürokrasi ve belki bir iki eski ve yerli işletme sahibinin katılımıyla kararların alındığını düşünüyorum.”

Diğer taraftan araştırmada sorulması gereken diğer bir soru “ortak yönetim” üzerinedir. Araştırmada katılımcılara “Uzungöl’de paydaşların koordinasyonuna dayalı ortak yönetim yapılmakta mıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda katılımcılardan elde edilen verilerin analizi aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.10. Uzungöl’de paydaşların ortak yönetimine ilişkin bulgular

Kodlar	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Bölgede paydaşların ortak yönetim vardır	0	-
Bölgede paydaşların ortak yönetim yoktur	15	(K1), (K2), (K3), (K4), (K5), (K6), (K7), (K8), (K9), (K10), (K11), (K12), (K13), (K14), (K15)

Tablo 4.10. incelendiğinde Uzungöl’de paydaşların ortak yönetimin yapılıp yapılmadığı sorusuna katılımcıların hepsinin olumsuz bir görüşe sahip oldukları görülmüştür. Katılımcıların Uzungöl’de paydaşların ortak yönetime ilişkin görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

K5: “Uzungöl’de ortak yönetim olduğu söylenemez. Çünkü Uzungönlü tek elden kim yönetecek tek elden yönetmekten kasıt bu bir örgütlenme modeli olabilir mi? Zaten şu an deneniyor örgütlenme mesela Uzungöl çarşı çevresinde yapılırsa sadece örgütlenebilir kurumlar arasında bir koordinasyon bile olsa bugün DOKA bugün oraya

bir planlama yapsa DOKA mevzuatı gereği eğer bunu zorunlu tutmadığı takdirde kim yapacak? Şimdi sizlere çevre düzeni planı da yapsanız, siz oraya yeni bir konsept planı da yapsanız, bir imar planı da yapsanız bunun aşındırıldığı aşikâr çünkü bir yerde koştur orada artık geri döndürülemez şekilde koştur. Eğer gerçekten devletin yıktığını görürse belki dur diyebilir diye. O noktada biz de mesela turizmden sorumlu kim İl Kültür Turizm Müdürlükleridir ama kaynakları yoktur ne tanıtım için ne de planlama için kaynağı ve gücü yoktur. Peki o zaman Milli parklar kendi başına bir şey yapar, Orman kendi başına bir şey yapar, DOKA, Valilik, Büyükşehir Belediyesi gibi iki büyük şeyi yapar, yapar yapar. Şu hiç kimsenin birbirine sormak gibi bir inisiyatifi yok böyle bir niyetimi yok, teveccüh yok.”

K7: *“Ortak yönetimde sıkıntılar var ama artık Uzungöl’le ilgili yapılacak olan planlamanın son adının koyulması gerekiyor ki bununla ilgili olarak da bu yılın başlarında Çevre ve Şehircilik Bakanlığımızın sunmuş olduğu bir proje vardı. Bununla ilgili biz görüş bildirdik. Mutlaka yerelindeki ikamet eden yerli halkın ve yereldeki işletmelerin görüşlerini alması gerekiyor. Bu proje esnası ve sonrasında onların durumları ne olacak, aynı yerlerini evlerini işletmelerini koruyabilecekler mi, bunun da mutlaka aydınlatılması gerekiyor diye ifade ettik. Projenin uygulama bacağı da en büyük paydaş Trabzon Büyükşehir Belediyesi olacak. Dolayısıyla bundan sonraki sürecin Büyükşehir Belediyesi’nin yerel yönetim ve bölgedeki işletmelerin vatandaşlarla beraber ortak akılla beraber ilerlenmesi gerekiyor. Tabi burada mutlaka bölge turizm üzerinde fikirleri alması gerekiyor. Tecrübelerinden yararlanması gerekiyor”*

K2: *“Uzungöl’ü farklı bir şekilde aslında masaya yatırmak lazım. Bu ilçe belediyesinin veya büyükşehir belediyesinin aslında altından kalkacağı bir durum değil. Bakanlığın bakanlığa bağlı Uzungöl’ün Uzungöl’e bağlı bütün paydaşların Ormanıdır, Devlet Su İşleri’dir veya işte Belediyelerdir, Kültür Turizm Bakanlığı’dır, Çevre Bakanlığıdır. Bir sürü dört beş tane paydaşın olduğu bir kurulla beraber aslında Uzungöl’ü geleceğe taşımak lazım yani. Ancak bu şekilde bir strateji belirlersin. Yoksa kimse hiçbir kurumun, hiçbir kendi başına gerek belediye olsun gerek bakanlık olsun bu konuda atacağı bir adım yok. Çünkü bütün kurumlar birbirine bağlantılı olduğu için bir araya gelip bu turizm stratejisini etkileyen etkenleri masaya yatırıp bunların neden olan sorunları çözüp önümüzdeki yıllara yaymak lazım ve bu sorunları gidermek lazım.”*

4.2. Nicel Verilerin Analizine Yönelik Bulgular

Nicel araştırmalar, bireylerin toplumsal davranışlarını deney, gözlem ve test yoluyla nesnel bir şekilde ölçmek ve sayısal verilerle açıklamak için olgu ve olayları gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan araştırmalardır (Bedir Erişti, 2013, s. 9). Bu araştırmada da araştırma amacına ulaşabilmek için anket yolu ile veriler elde edilmiştir. Elde edilen verilerin analize hazırlanma süreci, güvenilirlik ve geçerliliği, faktör analizi, katılımcılardan elde edilen verilere ilişkin analizler ve bulgular detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

4.2.1. Pilot Uygulama

Araştırmada Uzungöl yerli halkının turizm etkilerini algılamalarına yönelik veri toplamak amacıyla turizmin olumlu etkileri ve turizmin olumsuz etkileri ölçekleri için veri toplama öncesi pilot çalışma uygulanmıştır. Geliştirilen anketin anlaşılır olup olmadığına dikkat edilmiş ve anketler uygulanırken katılımcılardan ankette anlamadıkları ifadeleri belirtmesi istenmiştir. Anlaşılamayan ve ankette yer alan sorularla kendi arasında paralellik gösteren ifadeler tespit edilmiştir.

Ankette yer alan “Turizm, bölgedeki tarihi yapıların korunmasını teşvik etti.” ifadesi yerine “Turizm, bölgedeki tarihi yapıların korunmasında halkı teşvik etti.” şeklinde düzeltilmiştir. “Turizm bölgede çevre kirliliğini artırdı. (çöp, su, hava ve gürültü)” ifadesi yerine “Turizm nedeniyle bölgede atıklar ve çevresel kirlilik arttı.” şeklinde değiştirilmiştir. “Turizm doğal alanların korunmasını sağladı.” ifadesi ile “Turizm bölgenin doğal çevresine ve manzarasına zarar verdi.” ifadesi birbirine yakın ifadeler olduğu ve paralellik göstermesi sebebiyle olumsuz olan ifade ölçekten çıkarılmıştır. “Turizm yerel ekosistemi tahrip etti.” ifadesi de katılımcıların bir kısmı tarafından anlaşılammaması nedeniyle ölçekten çıkarılmıştır.

Araştırmada kullanılan ankette yer alan ölçeklerin güvenilirliği “Cronbach Alpha” ölçütü kullanılmıştır. Cronbach Alpha, bir testin veya ölçeğin iç tutarlılığının bir ölçüsünü sağlamak için 0 ile 1 arasında bir sayı olarak ifade edilmektedir. İç tutarlılık, bir testteki tüm maddelerin aynı kavramı veya yapıyı ne ölçüde ölçtüğünü tanımlar ve bu nedenle test içindeki maddelerin birbiriyle ilişkisiyle bağlantılıdır (Tavakol ve Dennick, 2011, s. 53). Belirtilen kabul edilebilir alfa değerinin en az 0,7 ($\alpha \geq 0,7$) olması arzu edilmektedir (Altunışık vd., 2005, s.116). Ankette yer alan yirmi ifadeden oluşan turizmin olumlu etkileri ölçeğinin güvenilirlik analizi sonucu güvenilirlik değeri

0,765 olarak belirlenirken on beş ifadeden oluşan turizmin olumsuz etkileri ölçeğinin güvenilirlik analizi sonucunda güvenilirlik değeri 0,886 olarak tespit edilmiştir. Ankette yer alan ölçeklerin genel güvenilirlik değeri ise 0,773 olarak belirlenmiştir. Her durumda yapılan güvenilirlik analizi sonucu ölçeklerin genel güvenilirlik şartlarını sağladığı belirtilebilir. Ölçeklerin yapı geçerliliğini sağlamak için ise faktör analizi uygulanmaktadır. Ancak Kline (2014) güvenilir faktörlerin çıkarılması için örneklemin en az 100 kişiden olması gerektiğini fakat daha büyük örneklerle çalışılmasının uygun olacağını belirtmektedir. Pilot araştırma ön bilgi sağlamak amacıyla yapılması nedeniyle faktör analizine yönelik sonuçlar burada rapor edilmemiştir.

4.2.2. Verilerin Analize Hazırlanması ve Uygunluklarının İncelenmesi

Araştırma kapsamında anket toplama süreci bittikten sonra elde edilen 307 anket verisi SPSS 23.0 istatistik programına girilerek bir veri seti oluşturulmuştur. Programa girişi yapılan verilerin ilk etapta kayıp veri ataması kontrol edilmiş ve herhangi bir kayıp veri girişinin olmadığı görülmüştür. Daha sonra uç değerlere ilişkin bir inceleme yapılmıştır.

Araştırma kapsamında kullanılacak analiz tekniklerinin belirlenmesi amacıyla verilerin normallik dağılımlarına bakılmıştır. Verilerin normallik dağılımının anlaşılabilmesinde daha büyük örnekler için Kolmogorov-Smirnov'un normallik testi önerilirken (> 300) daha küçük örnekler için ise Shapiro-Wilk önerilmektedir (Wuensch, 2014). Örneklem sayısı 307 olduğu için Kolmogorov-Smirnov değeri incelenmiş ve verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bununla birlikte verilerin Skewness ve Kurtosis (çarpıklık ve basıklık) değerleri incelenmiştir. Tabachnick ve Fidell'e (2011) göre normal dağılımı kanıtlamak için çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.5 ile +1.5 arasında olmasının kabul edilebilir olduğu ifade edilmektedir. Araştırma kapsamında ölçekte yer alan ifadelerin çarpıklık basıklık değerlerinin -1.5 ile +1.5 arasında olduğu anlaşılmış ve verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu sebeple, bu çalışmada verilerin parametrik testler için uygun olduğu kabul edilmiştir.

4.2.2.1. Güvenilirlik ve Geçerlilik

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik ve geçerliliğinin belirlenmesi analizlerde doğru tahminlerin yapılmasında önem arz etmektedir. Her ne kadar ölçeklerin güvenilirliği çeşitli yöntemlerle test edilse de bunlar içerisinde likert tipli

ölçme araçlarında yüksek oranda kullanılan yöntemlerden biri iç tutarlılık yöntemidir. İç tutarlılık, ister tek boyutlu olsun isterse çok boyutlu olsun ölçek maddelerinin birbiriyle ilişkili olarak aynı yapıyı ölçüyor olması durumudur (Şencan, 2005). Nitekim güvenilirlik, belirlenmiş bir konu hakkında bilgi almak için kullanılan bir ölçeğin sahip olması gereken bir özelliklerden birisidir. Alfa katsayısı yöntemi (Cronbach Alpha), likert ölçeğindeki maddeler için kullanılabilir en uygun yöntemdir (Ercan vd., 2007).

Güvenilirlik analizi sonrasında ölçek güvenilirliğinin yorumlanması açısından Cronbach Alpha katsayısına ilişkin bilgiler aşağıdaki şekli ile ifade edilmektedir (Şencan, 2005):

- $\alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük,
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilir ve
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Araştırmada turizmin olumlu etkileri ölçeğine ilişkin yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0,867 iken turizmin olumsuz etkileri ölçeğine ilişkin yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin güvenilirlik katsayısı ise 0,878 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu veriler dikkate alındığında ankette yer alan her iki ölçeğin de yüksek derecede güvenilirliğe sahip olduğu belirtilebilir.

Araştırmada ölçeğin güvenilirliğine ilişkin tespitlerin yanı sıra ölçeğin geçerliliği de önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Bir ölçme aracının geçerli sayılabilmesinin ilk koşulu olarak güvenilir olması gerektiği belirtilmektedir. Her ne kadar güvenilirlik gereken bir koşul olsa da tek başına yeterli değildir. Nitekim ölçme araçlarının geçerliliklerinin de saptanması gerekliliği vardır. Geçerlilik, bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği ‘doğru ve isabetli’ ölçme derecesi olarak ifade edilmektedir (Hergüner, 2010). Diğer bir ifade ile geçerlilik, bir ölçeğin gerçekte ölçülmesi istenilen değişkeni ne derecede ölçebildiği ya da ölçemediği ile ilgilidir. (Karatepe, 1999, s. 54).

Araştırmada ölçeklerin içerik, yüzey ve yapı geçerliliklerine bakılmıştır. Araştırmada içerik geçerliliğini sağlayabilmek için örneklem olarak belirlenen ölçek maddelerinin belirli bir amaca yönelik olarak kavramsal bir ana kütle temsil etme derecesi belirlenmeye çalışılmıştır (Şencan, 2005, s. 745). Bu kapsamda ölçekte yer alan ifadelerin özgün hali İngilizce öğretmenine ve doktora eğitimi almış dilbilimciye gönderilmiştir. Ölçek ifadelerine ilişkin elde edilen çeviriler incelenmiş ve tutarlı oldukları görülmüştür. Oluşturulan anket formu daha sonra uzman görüşü alabilmek

amacıyla farklı devlet üniversitesinde görev yapan turizm doktoru unvanına sahip 3 akademisyene gönderilmiş ve anket ile ölçek maddelerinin değerlendirilmesi istenmiştir. Uzmanların anket incelenmesi sonrasında ölçeklere ilişkin onayı alınarak içerik geçerliliği sağlanmıştır.

Araştırmada yüzey geçerliliğini sağlayabilmek amacıyla ölçeklerin araştırılan yapıyı ölçüp ölçmediğine ilişkin olarak araştırmacının kendisinin, yakın çevresindeki arkadaşlarının, araştırılan konu hakkında uzman olmayan diğer kişilerin ve pilot uygulamaya katılan cevaplayıcıların kanaat ve görüşlerinin toplanması amaçlanmıştır (Şencan, 2005, s. 743). Bu kapsamda oluşturulan ölçeklere ilişkin ilk etapta araştırmacının yakın çevresinde bulunan kişilerden daha sonra pilot uygulama safhasında cevaplayıcılardan görüşleri alınmış ve değerlendirmeleri istenmiştir. Bu safhada soruların anlaşılabilirliği, anket ifadeleri ile ilgili sorun olup olmadığı ve anket formunda yer alan yazıların punto büyüklüğü-okunurluğu ile ilgili bilgiler alınarak gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Yapı geçerliliği, ölçme aracının ölçtüğünü iddia ettiği yapıyı ve kavramı ne derecede doğru ölçebildiğini ile ilgilidir (Hergüner, 2010). Araştırmada yapı geçerliliğini sağlayabilmek için belirli bir kavramsal yapıya ya da faktöre ilişkin sonuçlar elde etmeye çalışılmıştır (Şencan, 2005). Diğer bir ifade ile çıkarılan hipotezleri sınamak için deneysel ve istatistiki çalışmalar yapılmış ve yorumlarda bulunulmuştur (Ercan ve Kan, 2004, s. 215). Yapı geçerliliğine ilişkin araştırmada faktör analizi kullanılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucu oluşturulan faktör yapısı ile yapı geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Faktör analizine ilişkin bulgular aşağıda belirtilmiştir.

4.2.2.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Keşfedici Faktör Analizleri, Güvenilirlikleri ve Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde yerli halkın Uzungöl'de turizmin etkilerine yönelik algılarının belirlenmesine ilişkin turizmin olumlu etkileri ölçeği ile turizmin olumsuz etkileri ölçeğine keşfedici faktör analizi uygulanmıştır.

4.2.2.2.1. Turizmin Olumlu Etkileri Ölçeğine İlişkin Keşfedici Faktör Analizi ve Güvenilirliği

Araştırma kapsamında ilk olarak turizmin olumlu etkileri ölçeğinin faktör yapılarının belirlenmesi için KFA öncesinde ölçeğin güvenilirliği ile katılımcılardan elde edilen verilerin keşfedici faktör analizine uygunluğunun tespiti için (Büyüköztürk, 2010) Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem değerleri ele alınmıştır. Tablo 4.11.'e göre ölçeğin güvenilirlik katsayısının (α : ,867) anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Diğer taraftan ölçeğin KMO örneklem değerinin alt sınır olan 0,50'den (Field, 2013) yüksek olduğu (,800) olduğu belirlenmiş ve bu değere göre faktör analizinin uygulanabilir olduğu anlaşılmıştır. Barlett Küresellik testi sonucunun anlamlı olması (p : ,000) dolayısıyla turizmin olumlu etkileri ölçeği ile elde edilen verilerin anlamlı farklılık gösterdiği ve buna göre ölçek maddeleri arasında korelasyon ilişkilerinin faktör analizi için uygun olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.11. Turizmin olumlu etkileri ölçeğinin faktör analizine uygunluğuna ilişkin bulgular

Kaiser-Mayer-Olkin (KMO)		,800
Örneklem Ölçüm Değer Yeterliliği		
Barlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare Değeri	2808,710
	Serbestlik Derecesi (Sd)	153
	Anlamlılık Değeri (p)	,000
Cronbach Alfa		,867
$p < 0,001$		

Turizmin olumlu etkileri ölçeğinin faktör analizine uygun olduğunun tespitinden sonra temel bileşenler analizi yapılmış ve Varimax yöntemi tercih edilerek döndürme uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda öz değeri (eigen value) 1'den büyük 3 boyut altında faktör yapıları ortaya çıkmıştır. Analiz sonrası oluşan 3 faktörlü yapıda "Turizm bölgeye yatırım ve kalkınma harcaması yapılmasını sağladı" ifadesinin 2. faktörde yüklenmesi beklenirken 3. faktöre yüklenmesi sebebiyle ölçekten çıkarılmıştır. Diğer taraftan "Turizm bölgede kaliteli eğlence ortamlarının gelişmesine katkı sağladı" ifadesinin hem 1. ve 3. faktöre yüklenmesi hem de daha yüksek faktör yükü ile 3. faktöre yüklenmesi sebebiyle ölçekten çıkarılmıştır. Yapılan analize göre ortaya çıkan 3 faktörlü yapıda birinci bileşenin toplam varyansın %20,731'ini, ikinci bileşenin %19,454'ünü üçüncü bileşenin %16,184'ünü açıkladığı, toplam varyansın da

%56,369'unu açıkladığı görülmüştür. Araştırma sonucunda ölçeğin öz değeri 1'den büyük ve faktör yükü ,50'den yüksek olan 3 faktör yapısına sahip olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 4.12., “olumlu çevresel etkiler (F1)”, “olumlu ekonomik etkiler (F2)” ve “olumlu sosyokültürel etkiler (F3)” boyutlarından oluşan KFA sonuçlarını göstermektedir. Tablodan da görüleceği üzere F1 faktör yükleri ,835-,598 arasındadır ve Cronbach alfa ,870'tir. F2 faktör yükleri ,875-,618 arasındadır ve Cronbach alfa ,842'dir. Son olarak F3 faktör yükleri ,767-,548 arasındadır ve Cronbach alfa ,772'dir. Turizmin olumlu etkileri ölçeğinin faktör yükleri ve Cronbach alfaları dahil KFA'nın istatistiksel sonuçları Tablo 4.12.'de gösterildiği gibi kabul edilebilir aralıktadır.

Tablo 4.12. Turizmin olumlu etkileri ölçeğinin KFA sonuçlarına yönelik bulgular

Faktörler ve İfadeler	Öz Değer	Açıklanan Varyans	Cronbach Alfa	Faktör Yükleri
<i>F1 Olumlu Çevresel Etkiler</i>	5,513	20,731	,870	
Turizm bölgedeki doğal alanların korunmasını sağladı				,835
Turizm bölgedeki hava ve suyun temiz kalmasını sağladı				,817
Turizm bölgedeki vahşi yaşam ortamlarının korunmasını sağladı				,738
Turizm bölgede huzurlu ve sessiz bir ortam sağladı				,731
Turizm bölgedeki kültürel ve tarihi yerlerin korunmasını sağladı				,720
Turizmin toplumun yaşam ortamını güzelleştirdi				,598
<i>F2 Olumlu Ekonomik Etkiler</i>	3,159	19,454	,842	
Turizm, bölge ekonomisinde gelir artışı sağladı				,875
Turizm bölgede iş olanaklarını artırdı				,854
Turizm bölgemizdeki işyerlerinin gelirini artırdı				,797
Turizm bölgemizdeki alışveriş işletmelerinin çeşitlenmesini sağladı				,677
Turizm sayesinde bölge halkının bireysel geliri arttı				,635
Turizm bölgede restoran çeşitliliğini artırdı				,618

Tablo 4.12. (Devam) *Turizmin olumlu etkileri ölçeğinin KFA sonuçlarına yönelik bulgular*

<i>F3 Olumlu Sosyokültürel Etkiler</i>	1,475	16,184	,772
Turizm toplumumuzun kültürel kimliği üzerinde olumlu etkiler yarattı			,767
Turizm, turistler ve bölge sakinleri arasında daha fazla kültürel alışverişi mümkün kıldı			,707
Turizm bölgedeki tarihi yapıların korunmasında halkı teşvik etti			,665
Turizm sayesinde bölgedeki kültürel etkinliklere olan talep arttı			,629
Turizm bölgeye uygun modern binaların inşasını teşvik etti			,557
Turizm bölgedeki kamu hizmetlerinin kalitesini artırdı			,548

4.2.2.2.2. Turizmin Olumsuz Etkileri Ölçeğine İlişkin Keşfedici Faktör Analizi ve Güvenilirliği

Araştırma kapsamında turizmin olumlu ölçeğinin de faktör yapılarının belirlenmesi ve KFA öncesinde ölçeğin güvenilirliğinin ve KMO değerleri ele alınmıştır. Tablo 4.13.'e göre ölçeğin katsayısının (α : ,878) anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Diğer taraftan ölçeğin KMO örneklem değerinin (,835) olduğu belirlenmiş ve bu değere göre faktör analizinin uygulanabilir olduğu anlaşılmıştır. Barlett Küresellik testi sonucunun anlamlı olması (p: ,000) dolayısıyla turizmin olumsuz etkileri ölçeği ile elde edilen verilerin anlamlı farklılık gösterdiği ve buna göre ölçek maddeleri arasında korelasyon ilişkilerinin faktör analizi için uygun olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.13. *Turizmin olumsuz etkileri ölçeğinin faktör analizine uygunluğuna ilişkin bulgular*

Kaiser-Mayer-Olkin (KMO)		,835
Örnekleme Ölçüm Değer Yeterliliği		
Barlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare Değeri	2627,872
	Serbestlik Derecesi (Sd)	105
	Anlamlılık Değeri (p)	,000
Cronbach Alpha		,878
p<0,001		

Turizmin olumsuz etkileri ölçeğinin faktör analizine uygun olduğunun tespitinden sonra temel bileşenler analizi yapılmış ve Varimax yöntemi tercih edilerek döndürme uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda öz değeri (eigen value) 1'den büyük 3 boyut altında faktör yapıları ortaya çıkmıştır. Yapılan analize göre ortaya çıkan 3 faktörlü yapıda birinci bileşenin toplam varyansın %32,535'ini, ikinci bileşenin %16,398'ini üçüncü bileşenin %15,297'sini açıkladığı, toplam varyansın da %64,230'unu açıkladığı görülmüştür. Araştırma sonucunda ölçeğin öz değeri 1'den büyük ve faktör yükü ,50'den yüksek olan 3 faktör yapısına sahip olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 4.14., “olumsuz sosyokültürel etkiler (F4)”, “olumsuz çevresel etkiler (F5)” ve “olumsuz ekonomik etkiler (F6)” boyutlarından oluşan KFA sonuçlarını göstermektedir. Tablodan da görüleceği üzere F4 faktör yükleri ,814-,639 arasındadır ve Cronbach alfa ,902'dir. F5 faktör yükleri ,854-,759 arasındadır ve Cronbach alfa ,814'tür. Son olarak F6 faktör yükleri ,917-,732 arasındadır ve Cronbach alfa ,799'dur. Turizmin olumsuz etkileri ölçeğinin faktör yükleri ve Cronbach alfaları dahil KFA'nın istatistiksel sonuçları Tablo 4.14.'te gösterildiği gibi kabul edilebilir aralıktadır.

Tablo 4.14. Turizmin olumsuz etkileri ölçeği KFA analiz sonuçlarına yönelik bulgular

Faktörler ve İfadeler	Öz Değer	Açıklanan Varyans	Cronbach Alfa	Faktör Yükleri
<i>F4 Olumsuz Sosyokültürel Etkiler</i>	5,813	32,535	,902	
Turizm dini duyguları zayıflattı				,814
Turizm aile hayatını olumsuz etkiledi				,754
Bölgeye ait gelenekler, adetler ve alışkanlıklar olumsuz etkilendi				,751
Turizm toplumun ahlaki değerlerini değiştirdi				,745
Turizm fuhuş artışına sebep oldu				,740
Turizm nedeniyle bölgede alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklar yayıldı				,707
Turizm dilimizi olumsuz etkiledi				,697
Turizm bölgedeki gençlerin tutum ve davranışlarını olumsuz etkiledi				,678
Turizm bölgedeki suç oranlarını artırdı				,639
<i>F5 Olumsuz Çevresel Etkiler</i>	2,376	16,398	,814	
Turizm nedeniyle bölgede atıklar ve çevresel kirlilik arttı				,854
Turizm, bölgede kalabalık bir ortama ve trafik sıkışıklığına neden oldu				,821
Bölgede otel ve diğer turizm tesislerinin inşa edilmesi doğal çevreyi tahrip etti				,759
<i>F6 Olumsuz Ekonomik Etkiler</i>	1,446	15,297	,799	
Turizm bölgedeki yaşam maliyetini artırdı				,917
Turizm nedeniyle bölgedeki mal ve hizmet fiyatları yükseldi				,827
Turizm nedeniyle konut maliyeti ve emlak vergisi haksız bir şekilde artış gösterdi				,732

4.2.3. Araştırmaya Katılan Yerli Halkın Demografik ve Kişisel Bilgilerine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan yerli halkın demografik ve kişisel bilgilerinin belirlenebilmesi amacıyla katılımcılara cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, gelir, ikamet süresi, turizmden gelir elde etme ve ailede turizm çalışanı olma durumuna ilişkin yöneltilen sorulara verilen yanıtlara ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.15.'te görülmektedir.

Tablo 4.15. Araştırmaya katılan yerli halkın demografik özellikleri ve kişisel bilgileri

Değişkenler	Grup	n	%	Değişkenler	Grup	n	%
Cinsiyet	Erkek	229	74,6	Turizm Sektöründen Gelir Elde Etme Durumu	Evet	228	74,3
	Kadın	78	25,4		Hayır	79	25,7
Yaş	20 yaş altı	22	7,2	Ailede Turizm Çalışmanı Olma Durumu	Evet	155	50,5
	21-40 arası	179	58,3		Hayır	152	49,5
	41-60 arası	84	27,4				
	61 yaş ve üzeri	22	7,2				
Eğitim	İlköğretim	37	12,1	Gelir	2500 lira ve altı	97	31,6
	Lise	124	40,4		2501-3500 arası	104	33,9
	Ön Lisans	72	23,5		3501-4500 arası	54	17,6
	Lisans	70	22,8		4501-5500 arası	30	9,8
	Lisansüstü	4	1,3		5501 lira ve üzeri	22	7,2
Meslek	Esnaf	82	26,7	İkamet Süresi	1 yıldan az	10	3,3
	Çiftçi	9	2,9		1-5 yıl	49	16,0
	İşçi	35	11,4		6-10 yıl	50	16,3
	Memur	13	4,2		11-15 yıl	49	16,0
	Özel sektör çalışanı	78	25,4		16 yıl ve üzeri	149	48,5
	Öğrenci	42	13,7				
	İşsiz	10	3,3				
	Diğer	38	12,4				

Tablo 4.15. incelendiğinde araştırmaya katılanların %74,6'sı erkek %25,4'ü kadındır. Katılımcıların %58,3'ü 21-40, %27,4'ü 41-60, %7,2'si 20 yaş altı ile 61 yaş ve üzeri yaşadadır. Araştırmaya katılanların eğitim durumu ele alındığında katılımcıların büyük çoğunluğu %40,4 ile lise eğitimi aldığı görülmektedir. Diğer katılımcıların %23,5'i ön lisans, %22,8'i lisans, %12,1'i ilköğretim ve %1,3'ü lisansüstü eğitimi aldığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların meslekleri incelendiğinde %26,7'si esnaf, %25,4'ü özel sektör çalışanı, %13,7'si öğrenci, %12,4'ü diğer meslekler, %11,4'ü işçi, %4,2'si memur, %3,3'ü işsiz ve %2,9'u çiftçi olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılanların gelir durumu ele alındığında %33,9'u 2501-3500 arası, %31,6'sı 2500 lira ve altı, %17,6'sı 3500-4500 arası, %9,8'i 4501-5500, %7,2'si ise 5501 lira ve üzeri gelir elde ettiği görülmektedir. Katılımcıların ikamet süreleri dikkate alındığında büyük çoğunluğu %48,5 ile 16 yıl ve üzeri süre ikamet ettiği anlaşılmaktadır. Diğer katılımcıların %16,3'ü 6-10 yıl, %16'sı 1-5 yıl ile 11-15 yıl ve %3,3'ü 1 yıldan az ikamet ettiği görülmektedir. Araştırmaya katılanların turizm sektöründen gelir elde etme durumu ele alındığında %74,3'ünün gelir elde ettiği %25,7'sinin turizmden gelir elde etmediği görülmektedir. Diğer taraftan katılımcıların ailede turizm çalışanı olma durumu ele alındığında ise %50,5'inde ailede turizm çalışanı olduğu, %49,5'inde ise turizm çalışanı olmadığı anlaşılmaktadır.

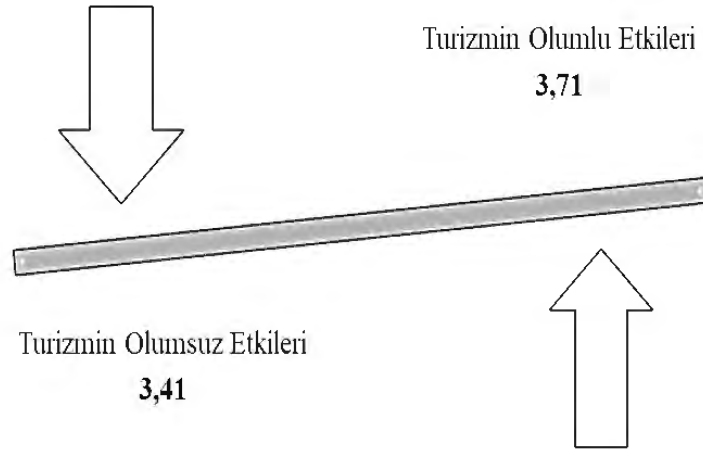
4.2.4. Araştırmaya Katılan Yerli Halkın Uzungöl'de Turizmin Etkilerine Yönelik Betimsel Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizm etkilerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Bu kapsamda turizmin olumlu etkileri ölçeği ve turizmin olumsuz etkileri ölçeğinde belirtilen ifadelerle ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri ortaya konulmuştur. Yapılan analizlerde ölçeklerde yer alan ifadelerin analiz sonrası ortaya çıkan aritmetik ortalama değerlerinin derecelerinin belirlenmesi amacıyla Tablo 4.16'da yer alan aralıklar esas alınmıştır.

Tablo 4.16. Ölçek ifadelerine ilişkin karşılık gelen aritmetik ortalama değer aralıkları (Özdamar, 2003)

Derece	Katılım Düzeyleri	Aritmetik Ortalamalara İlişkin Değer Aralıkları
1	Kesinlikle Katılmıyorum	1,00-1,79
2	Katılmıyorum	1,80-2,59
3	Kararsızım	2,60-3,39
4	Katılıyorum	3,40-4,19
5	Kesinlikle Katılıyorum	4,20-5,00

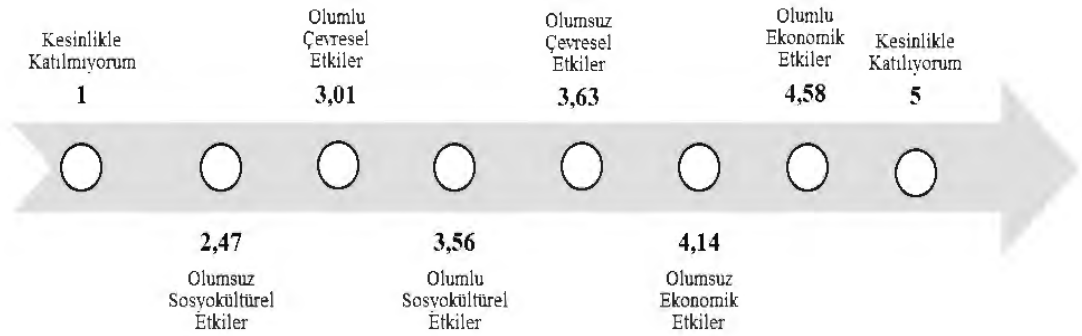
Araştırmada Uzungöl yerli halkının turizmin etkilerine yönelik algılarının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Şekil 4.13., araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik genel algısını aritmetik ortalama değeri üzerinden açıklamaktadır. Şekle göre Uzungöl yerli halkı turizmin hem olumlu hem de olumsuz etkilerini “katılıyorum” düzeyinde algılamaktadır. Diğer taraftan araştırmada belirtilmesi gereken bir diğer bulgu Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu etkilerini (\bar{x} : 3,71) turizmin olumsuz etkilerine (\bar{x} : 3,41) göre daha üst düzeyde algıladığıdır.

Şekil 4.13. Araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine ilişkin genel algı kıyaslaması

Şekil 4.14., araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu ve olumsuz olmak üzere ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilere yönelik algılarını aritmetik ortalama değerleri şekliyle ortaya koymaktadır. Şekle göre yerli halkın ilk olarak “kesinlikle katılıyorum” düzeyinde olumlu ekonomik etkileri (\bar{x} : 4,58) üst düzeyde algıladığı görülmektedir. Diğer taraftan yerli halk “katılıyorum” düzeyinde

sırasıyla olumsuz ekonomik etkileri (\bar{x} : 4,14), olumsuz çevresel etkileri (\bar{x} : 3,63) ve olumlu sosyokültürel etkileri (\bar{x} : 3,56) algıladığı belirtilebilir. Araştırmaya katılan yerli halkın “kararsızım” düzeyinde olumlu çevresel etkileri (\bar{x} : 3,01) algıladığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yerli halkın “katılmıyorum” düzeyinde olumsuz sosyokültürel etkileri (\bar{x} : 2,47) daha düşük düzeyde algıladığı ortaya konulan diğer bir bulgu olmuştur.

Şekil 4.14. Uzungöl yerli halkının turizmin etkilerine olan algısına ilişkin çizelge

Tablo 4.17.’de Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine yönelik algılarının ölçekte yer alan ifadelerle ilişkin frekans ve yüzde dağılımları, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde araştırmaya katılan yerli halkın olumlu ekonomik etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,58) değerinde olduğu görülmektedir. Yerli halkın turizmin olumlu ekonomik etkilere yönelik algılarının katılım düzeyi açısından “kesinlikle katılıyorum” olduğu anlaşılmaktadır. Yerli halkın turizmin olumlu ekonomik etkilerine ilişkin ifadelerle yönelik algılarının aritmetik ortalama değerleri incelendiğinde en düşük 4,47 en yüksek 4,65 olduğu görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların turizmin olumlu ekonomik etkilerine ilişkin tüm ifadelerde genel algılarının oldukça yüksek olduğu ifade edilebilir.

İlgili tabloya göre Uzungöl yerli halkının olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,56) değerinde olduğu görülmektedir. Yerli halkın turizmin olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algılarının katılım düzeyi açısından “katılıyorum” olduğu anlaşılmaktadır. Yerli halkın turizmin olumlu sosyokültürel etkilerine ilişkin ifadelerle

yönelik algılarının aritmetik ortalama değerleri incelendiğinde en düşük 2,98 en yüksek 4,16 olduğu görülmektedir. Ancak katılımcıların “Turizm bölgedeki kamu hizmetlerinin kalitesini artırdı.” (\bar{x} : 2,98) ifadesi ile “Turizm bölgeye uygun modern binaların inşasını teşvik etti.” (\bar{x} : 3,16) ifadesine yönelik algı düzeylerinin “kararsızlık” olduğu belirtilebilecek bulgulardır. Nitekim katılımcıların turizmin olumlu sosyokültürel etkilerine ilişkin genel algılarının iki ifade dışında yüksek olduğu belirtilebilir.

Tablo 4.17. incelendiğinde Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,01) olduğu görülmektedir. Yerli halkın turizmin olumlu çevresel etkilere yönelik algılarının katılım düzeyi açısından “kararsızım” olduğu anlaşılmaktadır. Yerli halkın turizmin olumlu çevresel etkilerine ilişkin ifadelere yönelik algılarının aritmetik ortalama değerleri incelendiğinde en düşük 2,43 en yüksek 3,45 olduğu görülmektedir. Ancak katılımcıların “Turizm bölgede huzurlu ve sessiz bir ortam sağladı.” (\bar{x} : 2,43) ifadesi ile “Turizm bölgede hava ve suyun temiz kalmasını sağladı.” (\bar{x} : 2,60) ifadesine yönelik algı düzeylerinin “katılmıyorum” olduğu ortaya konulabilecek bulgulardır. Diğer taraftan katılımcıların “Turizm toplumun yaşam ortamını güzelleştirdi” (\bar{x} : 3,45) ifadesine yönelik algı düzeyinin “katılıyorum” olduğu belirtilebilecek diğer bir bulgudur. Nitekim katılımcıların turizmin olumlu çevresel etkilerine ilişkin genel algılarının üç ifade dışında kararsızlık yaşadığı diğer bir ifadeyle ne katılıyorum ne katılmıyorum düzeyinde bir algının olduğu ifade edilebilir.

Tablo 4.17. Araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine yönelik genel algıları

İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Olumlu Ekonomik Etkiler	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	4,58	-
Turizm bölge ekonomisinde gelir artışı sağladı	-	-	6 %2,0	105 %34,2	196 %63,8	4,61	0,52
Turizm bölgede iş olanaklarını artırdı	-	-	6 %2,0	108 %35,2	193 %62,9	4,60	0,52
Turizm sayesinde bölge halkının bireysel geliri arttı	-	2 %0,7	15 %4,9	126 %41,0	164 %53,4	4,47	0,62
Turizm bölgemizdeki iş yerlerinin gelirini artırdı	-	-	5 %1,6	17 %38,1	185 60,3	4,58	0,52
Turizm bölgedeki alışveriş işletmelerinin çeşitlenmesini sağladı	-	1 %0,3	-	104 %33,9	202 %65,8	4,65	0,49
Turizm bölgede restoran çeşitliliğini artırdı	-	-	6 %2,0	122 %39,7	179 %58,3	4,56	0,53
Olumlu Sosyokültürel Etkiler	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	3,56	
Turizm bölgedeki tarihi yapıların korunmasında halkı teşvik etti	11 %3,6	52 %16,9	94 %30,6	105 %34,2	45 %14,7	3,40	1,04
Turizm bölgedeki kamu hizmetlerinin kalitesini artırdı	33 %10,7	98 %31,9	43 %14,0	108 %35,2	25 %8,1	2,98	1,19
Turizm sayesinde bölgedeki kültürel etkinliklere olan talep arttı	2 %0,7	29 %9,4	27 %8,8	177 %57,7	72 %23,5	3,93	0,87
Turizm, turistler ve bölge sakinleri arasında daha fazla kültürel alışverişi mümkün kıldı	1 %0,3	10 %3,3	17 %5,5	187 %60,9	92 %30,0	4,16	0,69
Turizm toplumumuzun kültürel kimliği üzerinde olumlu etkiler yarattı	10 %3,3	40 %13,0	38 %12,4	145 %47,2	74 %24,1	3,75	1,06
Turizm bölgeye uygun modern binaların inşasını teşvik etti	25 %8,1	82 %26,7	50 %16,3	116 %37,8	34 %11,1	3,16	1,17

Tablo 4.17. (Devam) Araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine yönelik genel algıları

Olumlu Çevresel Etkiler	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	3,01	
Turizm bölgedeki vahşi yaşam ortamlarının korunmasını sağladı	13 %4,2	72 %23,5	100 %32,6	93 %30,3	29 %9,4	3,17	1,02
Turizm bölgedeki doğal alanların korunmasını sağladı	27 %8,8	87 %28,3	48 %15,6	109 %35,5	36 %11,7	3,13	1,20
Turizm bölgedeki kültürel ve tarihi yerlerin korunmasını sağladı	13 %4,2	69 %22,5	71 %23,1	114 %37,1	40 %13,0	3,32	1,08
Turizm bölgede hava ve suyun temiz kalmasını sağladı	45 %14,7	124 %40,4	62 %20,2	58 %18,9	18 %5,9	2,60	1,12
Turizm bölgede huzurlu ve sessiz bir ortam sağladı	72 %23,5	122 %39,7	35 %11,4	65 %21,2	13 %4,2	2,43	1,18
Turizm toplumun yaşam ortamını güzelleştirdi	16 %5,2	60 %19,5	49 %16,0	133 %43,3	49 %16,0	3,45	1,12
Turizmin Olumlu Etkileri						3,71	

Tablo 4.18.'de Uzungöl yerli halkının turizmin olumsuz ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine yönelik algılarının ölçekte yer alan ifadelerle ilişkin frekans ve yüzde dağılımları, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde araştırmaya katılan yerli halkın olumsuz ekonomik etkilere yönelik algıları (x : 4,14) değerinde olduğu görülmektedir. Yerli halkın turizmin olumsuz ekonomik etkilere yönelik algılarının katılım düzeyi açısından “katılıyorum” olduğu anlaşılmaktadır. Yerli halkın turizmin olumsuz ekonomik etkilerine ilişkin ifadelerle yönelik algılarının aritmetik ortalama değerleri incelendiğinde en düşük 3,93 en yüksek 4,36 olduğu görülmektedir. Ancak “Turizm nedeniyle bölgedeki mal ve hizmet fiyatları yükseldi.” (x : 4,36) ifadesine yönelik katılım düzeyinin “kesinlikle katılıyorum” olduğu belirtilebilecek bir bulgudur. Bu bağlamda katılımcıların turizmin olumsuz ekonomik etkilerini bir ifade dışında yüksek düzeyde algıladığı ifade edilebilir.

İlgili tabloya göre Uzungöl yerli halkının turizmin olumsuz çevresel etkilere yönelik algıları (x : 3,63) değerinde olduğu görülmektedir. Yerli halkın turizmin olumsuz çevresel etkilere yönelik algılarının katılım düzeyi açısından “katılıyorum”

olduğu anlaşılmaktadır. Yerli halkın turizmin olumsuz çevresel etkilerine ilişkin ifadelere yönelik algılarının aritmetik ortalama değerleri incelendiğinde en düşük 3,26 en yüksek 4,00 olduğu görülmektedir. Ancak katılımcıların “Bölgede otel ve diğer turizm tesislerinin inşa edilmesi doğal çevreyi tahrip etti.” ($x : 3,26$) ifadesine yönelik algı düzeylerinin “kararsızım” olduğu ortaya konulabilecek bulgulardır. Nitekim katılımcıların turizmin olumsuz çevresel etkilerine ilişkin genel algılarının bir ifade dışında yüksek düzeyde algıladığı ifade edilebilir.

Tablo 4.18. incelendiğinde Uzungöl yerli halkının olumsuz sosyokültürel etkilere yönelik algıları ($x : 2,47$) değerinde olduğu görülmektedir. Yerli halkın turizmin olumsuz sosyokültürel etkilere yönelik algılarının katılım düzeyi açısından “katılmıyorum” olduğu anlaşılmaktadır. Yerli halkın turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerine ilişkin ifadelere yönelik algılarının aritmetik ortalama değerleri incelendiğinde en düşük 2,11 en yüksek 2,85 olduğu görülmektedir. Ancak katılımcıların “Turizm bölgedeki gençlerin tutum ve davranışlarını olumsuz etkiledi” ($x : 2,85$) ifadesi, “Bölgeye ait gelenekler, adetler ve alışkanlıklar olumsuz etkilendi” ($x : 2,81$) ifadesi ile “Turizm toplumun ahlaki değerlerini değiştirdi.” ($x : 2,74$) ifadesine yönelik algı düzeylerinin “kararsızlık” olduğu belirtilebilecek bulgulardır. Nitekim katılımcıların turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerine ilişkin genel algılarının üç ifade dışında düşük olduğu diğer bir ifade ile düşük düzeyde algıladığı ifade edilebilir.

Tablo 4.18. Araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizmin olumsuz ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine yönelik genel algıları

İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	4,14	
Olumsuz Ekonomik Etkiler							
Turizm nedeniyle konut maliyeti ve emlak vergisi haksız bir şekilde artış gösterdi	6 %2,0	11 %3,6	77 %25,1	116 %37,8	97 %31,6	3,93	0,94
Turizm bölgedeki yaşam maliyetini artırdı	-	32 %10,4	31 %10,1	111 %36,2	133 %43,3	4,12	0,96

Tablo 4.18. (Devam) Araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizmin olumsuz ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerine yönelik genel algıları

Turizm nedeniyle bölgedeki mal ve hizmet fiyatları yükseldi	-	21 %6,8	16 %5,2	100 %32,6	170 %55,4	4,36	0,86
Olumsuz Çevresel Etkiler	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	3,63	
Turizm nedeniyle bölgede atıklar ve çevresel kirlilik arttı	15 %4,9	48 %15,6	40 %13,0	133 %43,3	71 %23,1	3,64	1,14
Bölgede otel ve diğer turizm tesislerinin inşa edilmesi doğal çevreyi tahrip etti	34 %11,1	58 %18,9	59 %19,2	104 %33,9	52 %16,9	3,26	1,25
Turizm, bölgede kalabalık bir ortama ve trafik sıkışıklığına neden oldu	9 %2,9	26 %8,5	41 %13,4	109 %35,5	122 %39,7	4,00	1,06
Olumsuz Sosyokültürel Etkiler	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	2,47	
Turizm dilimizi olumsuz etkiledi	62 %20,2	166 %54,1	29 %9,4	34 %11,1	16 %5,2	2,27	1,06
Turizm dini duyguları zayıflattı	68 %22,1	170 %55,4	18 %5,9	34 %11,1	17 %5,5	2,22	1,08
Turizm nedeniyle bölgede alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklar yayıldı	51 %16,6	143 %46,6	29 %9,4	59 %19,2	25 %8,1	2,55	1,20
Turizm aile hayatını olumsuz etkiledi	54 %17,6	167 %54,4	25 %8,1	45 %14,7	16 %5,2	2,35	1,09
Turizm bölgedeki suç oranlarını artırdı	80 %26,1	160 %52,1	30 %9,8	27 %8,8	10 %3,3	2,11	0,99
Turizm fuhuş artışına sebep oldu	71 %23,1	129 %42,0	58 %18,9	32 %10,4	17 %5,5	2,33	1,10
Turizm bölgedeki gençlerin tutum ve davranışlarını olumsuz etkiledi	39 %12,7	115 %37,5	42 %13,7	72 %23,5	39 %12,7	2,85	1,26
Bölgeye ait gelenekler, adetler ve alışkanlıklar olumsuz etkilendi	33 %10,7	121 %39,4	60 %19,5	56 %18,2	37 %12,1	2,81	1,20
Turizm toplumun ahlaki değerlerini değiştirdi	28 %9,1	127 %41,4	68 %22,1	62 %20,2	22 %7,2	2,74	1,09
Turizmin Olumsuz Etkileri						3,41	

4.2.5. Araştırmaya Katılan Yerli Halkın Algısını Etkileyen Faktörler Açısından Algı Farklılıklarına Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırma amaçlarına ulaşılabilmesi amacıyla oluşturulan hipotezlerin test edilmesine yönelik yapılan analizler ve bu analizlere ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Araştırmaya katılan Uzungöl yerli halkının turizm etkilerine ilişkin algısını etkileyen faktörler (cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, ikamet süresi, turizmden gelir elde etme durumu ve ailede turizm çalışanı olma durumu) açısından farklılık olup olmadığının belirlenebilmesi amacıyla farklılık analizi uygulanmıştır. Analize başlamadan önce verilerin analize uygunlukları ve dağılım durumları incelenmiştir. Yapılan analizlerde verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiş ve parametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda farklılıkların ortaya konulabilmesi amacıyla t-testi ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizleri yapılmıştır.

Araştırmada ilk olarak katılımcıların turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik algılarının cinsiyet değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmesine yönelik t-testi analizi yapılmıştır. Bu kapsamda analiz sonuçları Tablo 4.19.'da belirtilmiştir.

Tablo 4.19. Araştırmaya katılan yerli halkın cinsiyetine göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu

Turizmin Olumlu Etkileri							
Boyutlar	Değişken (Cinsiyet)	n	\bar{x}	Standart Sapma	t	p	Hipotez Kabul-Ret
Olumlu Ekonomik Etkiler	Erkek	229	4,62	,39131	3,135	,002*	KABUL
	Kadın	78	4,46	,41779			
Olumlu Sosyokültürel Etkiler	Erkek	229	3,55	,70757	-,686	,493	RET
	Kadın	78	3,61	,67810			
Olumlu Çevresel Etkiler	Erkek	229	2,93	,87077	-3,075	,002*	KABUL
	Kadın	78	3,27	,85132			

*p<0,05

Tablo 4.19. (Devam) *Araştırmaya katılan yerli halkın cinsiyetine göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu*

Turizmin Olumsuz Etkileri							
Boyutlar	Değişken (Cinsiyet)	n	\bar{x}	Standart Sapma	t	p	Hipotez Kabul-Ret
Olumsuz Ekonomik Etkiler	Erkek	229	4,16	,78709	,839	,402	RET
	Kadın	78	4,07	,76903			
Olumsuz Sosyokültürel Etkiler	Erkek	229	2,52	,86724	1,859	,64	RET
	Kadın	78	2,32	,75796			
Olumsuz Çevresel Etkiler	Erkek	229	3,82	,83976	5,047	,000*	KABUL
	Kadın	78	3,09	1,17930			

*p<0,05

Araştırmada katılımcıların cinsiyetlerine göre turizmin olumlu ekonomik etkileri ($p < 0,05$ ve $p: ,002$), olumlu çevresel etkileri ($p < 0,05$ ve $p: ,002$) ve olumsuz çevresel etkilerine ($p < 0,05$ ve $p: ,000$) yönelik algılarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan katılımcıların cinsiyetlerine göre turizmin olumlu sosyokültürel etkileri ($p > 0,05$ ve $p: ,493$), olumsuz ekonomik etkileri ($p > 0,05$ ve $p: ,402$) ve olumsuz sosyokültürel etkilerine ($p > 0,05$ ve $p: ,64$) yönelik algılarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Elde edilen bulgulara göre olumlu ekonomik etkileri erkek katılımcıların ($\bar{x}: 4,62$) kadın katılımcılara ($\bar{x}: 4,46$) göre daha yüksek düzeyde algıladığı söylenebilir. Bununla birlikte olumlu çevresel etkileri kadın katılımcıların ($\bar{x}: 3,27$) erkek katılımcılara ($\bar{x}: 2,93$) göre daha yüksek düzeyde algıladığı ifade edilebilir. Diğer taraftan araştırmada olumsuz çevresel etkilerini erkek katılımcıların ($\bar{x}: 3,82$) kadın katılımcılara ($\bar{x}: 3,09$) göre daha yüksek düzeyde algıladığı belirtilebilecek diğer bir bulgudur. Tablo 4.19. incelenip genel anlamda bir değerlendirme yapıldığında kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre turizmin etkilerini daha olumlu algıladığı belirtilebilir.

Araştırmada katılımcıların turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik algılarının turizmden gelir elde etme durumu değişkeni açısından farklılaşp farklılaşmadığının tespit edilmesine yönelik t-testi analizi yapılmıştır. Bu kapsamda analiz sonuçları Tablo 4.20.'de belirtilmiştir.

Tablo 4.20. Araştırmaya katılan yerli halkın turizmden gelir elde durumuna göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu

Turizmin Olumlu Etkileri							
Boyutlar	Değişken (Turizmden Gelir Elde Etme Durumu)	n	\bar{x}	Standart Sapma	t	p	Hipotez Kabul- Ret
Olumlu Ekonomik Etkiler	Evet	228	4,59	,41571	,721	,472	RET
	Hayır	79	4,55	,36873			
Olumlu Sosyokültürel Etkiler	Evet	228	3,74	,57404	7,264	,000*	KABUL
	Hayır	79	3,05	,77566			
Olumlu Çevresel Etkiler	Evet	228	3,24	,78975	8,645	,000*	KABUL
	Hayır	79	2,36	,78466			
Turizmin Olumsuz Etkileri							
Boyutlar	Değişken (Turizmden Gelir Elde Etme Durumu)	n	\bar{x}	Standart Sapma	t	p	Hipotez Kabul- Ret
Olumsuz Ekonomik Etkiler	Evet	228	4,01	,82492	- 6,051	,000*	KABUL
	Hayır	79	4,49	,50032			
Olumsuz Sosyokültürel Etkiler	Evet	228	2,34	,80060	- 4,571	,000*	KABUL
	Hayır	79	2,84	,86030			
Olumsuz Çevresel Etkiler	Evet	228	3,45	1,02049	- 6,943	,000*	KABUL
	Hayır	79	4,15	,65987			

*p<0,05

Araştırmada katılımcıların turizmden gelir elde etme durumuna göre turizmin olumlu sosyokültürel etkileri (p<0,05 ve p: ,000), olumlu çevresel etkileri (p<0,05 ve p: ,000), olumsuz ekonomik etkileri (p<0,05 ve p: ,000), olumsuz sosyokültürel etkileri (p<0,05 ve p: ,000) ve olumsuz çevresel etkilerine (p<0,05 ve p: ,000) yönelik algılarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan katılımcıların

turizmden gelir elde durumuna göre turizmin olumlu ekonomik etkilerine ($p>0,05$ ve $p: ,472$) yönelik algılarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Elde edilen bulgulara göre olumlu sosyokültürel etkileri turizmden gelir elde eden katılımcıların ($\bar{x} : 3,74$) turizmden gelir elde etmeyen katılımcılara ($\bar{x} : 3,05$) göre daha yüksek düzeyde algıladığı söylenebilir. Bununla birlikte olumlu çevresel etkileri turizmden gelir elde eden katılımcıların ($\bar{x} : 3,24$) turizmden gelir elde etmeyen katılımcılara ($\bar{x} : 2,36$) göre daha yüksek düzeyde algıladığı ifade edilebilir.

Diğer taraftan araştırmada olumsuz ekonomik etkileri turizmden gelir elde etmeyen katılımcıların ($\bar{x} : 4,49$) turizmden gelir elde eden katılımcılara ($\bar{x} : 4,01$) göre daha yüksek düzeyde algıladığı söylenebilir. Olumsuz sosyokültürel etkileri turizmden gelir elde etmeyen katılımcıların ($\bar{x} : 2,84$) turizmden gelir elde eden katılımcılara ($\bar{x} : 2,34$) göre daha yüksek düzeyde algıladığı ifade edilebilir. Bununla birlikte olumsuz çevresel etkileri turizmden gelir elde etmeyen katılımcıların ($\bar{x} : 4,15$) turizmden gelir elde eden katılımcılara ($\bar{x} : 3,45$) göre daha yüksek düzeyde algıladığı araştırma kapsamında ortaya konulabilecek diğer bir bulgudur. Tablo 4.20. incelenip genel anlamda bir değerlendirme yapıldığında turizmden gelir elde eden katılımcıların turizmden gelir elde etmeyen katılımcılara göre turizmin etkilerini daha olumlu algıladığı söylenebilir.

Araştırmada katılımcıların turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik algılarının ailede turizm çalışanı olma durumu değişkeni açısından farklılaşp farklılaşmadığının tespit edilmesine yönelik t-testi analizi yapılmıştır. Bu kapsamda analiz sonuçları Tablo 4.21.'de belirtilmiştir.

Tablo 4.21. Araştırmaya katılan yerli halkın ailesinde turizm çalışanı olma durumuna göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu

Turizmin Olumlu Etkileri							
Boyutlar	Değişken (Ailede Turizm Çalışanı Olma Durumu)	n	\bar{x}	Standart Sapma	t	p	Hipotez Kabul-Ret
Olumlu Ekonomik Etkiler	Evet	155	4,59	,39706	,482	,630	RET
	Hayır	152	4,57	,41169			
Olumlu Sosyokültürel Etkiler	Evet	155	3,68	,60546	2,950	,003*	KABUL
	Hayır	152	3,45	,76841			
Olumlu Çevresel Etkiler	Evet	155	3,16	,82867	3,027	,003*	KABUL
	Hayır	152	2,86	,90307			
Turizmin Olumsuz Etkileri							
Boyutlar	Değişken (Ailede Turizm Çalışanı Olma Durumu)	n	\bar{x}	Standart Sapma	t	p	Hipotez Kabul-Ret
Olumsuz Ekonomik Etkiler	Evet	155	4,25	,69584	2,671	,008*	KABUL
	Hayır	152	4,02	,84717			
Olumsuz Sosyokültürel Etkiler	Evet	155	2,27	,80565	-4,315	,000*	KABUL
	Hayır	152	2,67	,83644			
Olumsuz Çevresel Etkiler	Evet	155	3,59	,96495	-,803	,442	RET
	Hayır	152	3,68	1,01264			

*p<0,05

Araştırmada katılımcıların ailede turizm çalışanı olma durumuna göre turizmin olumlu sosyokültürel etkileri (p<0,05 ve p: ,003), olumlu çevresel etkileri (p<0,05 ve p: ,003), olumsuz ekonomik etkileri (p<0,05 ve p: ,008), olumsuz sosyokültürel etkilerine (p<0,05 ve p: ,000) yönelik algılarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan katılımcıların ailede turizm çalışanı olma durumuna göre turizmin olumlu

ekonomik etkileri ($p>0,05$ ve $p: ,630$) ile olumsuz çevresel etkilerine ($p>0,05$ ve $p: ,442$) yönelik algılarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Elde edilen bulgulara göre olumlu sosyokültürel etkileri ailesinde turizm çalışanı olan katılımcıların ($\bar{x}: 3,68$) ailesinde turizm çalışanı olmayan katılımcılara ($\bar{x}: 3,45$) göre daha yüksek düzeyde algıladığı söylenebilir. Bununla birlikte olumlu çevresel etkileri ailesinde turizm çalışanı olan katılımcıların ($\bar{x}: 3,16$) turizmden gelir elde etmeyen katılımcılara ($\bar{x}: 2,86$) göre daha yüksek düzeyde algıladığı ifade edilebilir.

Diğer taraftan araştırmada olumsuz ekonomik etkileri ailesinde turizm çalışanı olan katılımcıların ($\bar{x}: 4,25$) ailesinde turizm çalışanı olmayan katılımcılara ($\bar{x}: 4,02$) göre daha yüksek düzeyde algıladığı söylenebilir. Bununla birlikte olumsuz sosyokültürel etkileri ailesinde turizm çalışanı olmayan katılımcıların ($\bar{x}: 2,67$) ailesinde turizm çalışanı olan katılımcılara göre ($\bar{x}: 2,27$) daha yüksek düzeyde algıladığı ifade edilebilir. Tablo 4.21. incelenip genel anlamda bir değerlendirme yapıldığında ailesinde turizm çalışanı olan katılımcıların ailesinde turizm çalışanı olmayan katılımcılara göre turizmin etkilerini daha olumlu algıladığı söylenebilir.

Araştırmada katılımcıların turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik algılarının yaş değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmesine yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Bu kapsamda analiz sonuçları Tablo 4.22.'de belirtilmiştir.

Tablo 4.22. Araştırmaya katılan yerli halkın yaşına göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu

Turizmin Olumlu Etkileri								
Boyutlar	Değişken (Yaş)	n	\bar{x}	Standart Sapma	F	p	Anlamlılık	Hipotez Kabul-Ret
Olumlu Ekonomik Etkiler	1) 20 yaş altı	22	4,65	,26961	4,113	,007*	1-3; 2-3	KABUL
	2) 21-40 arası	179	4,63	,40690				
	3) 41-60 arası	84	4,46	,39810				
	4) 61 yaş ve üzeri	22	4,50	,42563				
	Toplam	307	4,58	,40386				
Olumlu Sosyokültürel Etkiler	1) 20 yaş altı	22	3,64	,50473	9,265	,000*	1-4; 2-4	KABUL
	2) 21-40 arası	179	3,68	,63330				
	3) 41-60 arası	84	3,46	,69209				
	4) 61 yaş ve üzeri	22	2,93	,99291				
	Toplam	307	3,56	,69964				
Olumlu Çevresel Etkiler	1) 20 yaş altı	22	2,80	,57881	3,419	,018*	2-4	KABUL
	2) 21-40 arası	179	3,13	,89471				
	3) 41-60 arası	84	2,92	,83325				
	4) 61 yaş ve üzeri	22	2,62	,99759				
	Toplam	307	3,01	,87778				

*p<0,05

Tablo 4.22. (Devam) *Araştırmaya katılan yerli halkın yaşına göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu*

Turizmin Olumsuz Etkileri								
Boyutlar	Değişken (Yaş)	n	\bar{x}	Standart Sapma	F	p	Anlamlılık	Hipotez Kabul-Ret
Olumsuz Ekonomik Etkiler	1)20 yaş altı	22	3,92	,59033	1,386	,247	-	RET
	2)21-40 arası	179	4,15	,76940				
	3)41-60 arası	84	4,11	,86170				
	4)61 yaş ve üzeri	22	4,39	,70250				
	Toplam	307	4,14	78219				
Olumsuz Sosyokültürel Etkiler	1)20 yaş altı	22	2,13	,69823	7,237	,000*	3-1; 4-1,2	KABUL
	2)21-40 arası	179	2,37	,75260				
	3)41-60 arası	84	2,62	,91801				
	4)61 yaş ve üzeri	22	3,08	1,03662				
	Toplam	307	2,47	,84436				
Olumsuz Çevresel Etkiler	1)20 yaş altı	22	3,78	,74568	5,953	,001*	3-2; 4-2	KABUL
	2)21-40 arası	179	3,45	1,06678				
	3)41-60 arası	84	3,86	,84424				
	4)61 yaş ve üzeri	22	4,15	,64838				
	Toplam	307	3,63	,98828				

*p<0,05

İlgili tablo incelendiğinde katılımcıların yaşlarına göre turizmin olumlu ekonomik etkileri (F: 4,133 ve p<0,05), olumlu sosyokültürel etkileri (F: 9,265 ve p<0,05), olumlu çevresel etkileri (F: 3,419 ve p<0,05), olumsuz sosyokültürel etkileri (F: 7,237 ve p<0,05) ve olumsuz çevresel etkilerine (F: 5,953 ve p<0,05) yönelik algılarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan katılımcıların yaşlarına göre turizmin olumsuz ekonomik etkilerine yönelik algılarında (F: 1,386 p>0,05) anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Katılımcıların olumlu ekonomik etkilere yönelik algılarının hangi yaş grupları arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 20 yaş altı katılımcıların olumlu ekonomik etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,65), 41-60 arası yaşta olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 4,46); 21-40 arası yaşta olan katılımcıların olumlu ekonomik etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,63), 41-60 arası yaşta olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 4,46) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algılarının hangi yaş grupları arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 20 yaş altı katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,64), 61 yaş ve üzeri katılımcıların algılarından (\bar{x} : 2,93); 21-40 arası yaşta olan katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,68), 61 yaş ve üzeri katılımcıların algılarından (\bar{x} : 2,93) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların olumlu çevresel etkilere yönelik algılarının hangi yaş grupları arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Gabriel testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 21-40 arası yaşta olan katılımcıların olumlu çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,13), 61 yaş ve üzeri katılımcıların algılarından (\bar{x} : 2,62) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların olumsuz sosyokültürel etkilere yönelik algılarının hangi yaş grupları arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 41-60 arası yaşta olan katılımcıların olumsuz sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 2,62), 20 yaş altı katılımcıların algılarından (\bar{x} : 2,13); 61 yaş ve üzeri katılımcıların olumsuz sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,08), 20 yaş altı (\bar{x} : 2,13) ve 21-40 arası yaşta olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 2,37) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların olumsuz çevresel etkilere yönelik algılarının hangi yaş grupları arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 41-60 arası yaşta olan katılımcıların olumsuz çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,86), 21-40 arası yaşta olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 3,45); 61 yaş ve üzeri katılımcıların olumsuz çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,15),

21-40 arası yaşta olan katılımcıların algularından (\bar{x} : 3,45) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada katılımcıların turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik algılarının eğitim değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmesine yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Bu kapsamda analiz sonuçları Tablo 4.23.'te belirtilmiştir.

Tablo 4.23. Araştırmaya katılan yerli halkın eğitim durumuna göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu

Turizmin Olumlu Etkileri								
Boyutlar	Değişken (Eğitim)	n	\bar{x}	Standart Sapma	F	p	Anlamlılık	Hipotez Kabul-Ret
Olumlu Ekonomik Etkiler	1) İlköğretim	37	4,27	,33114	10,533	,000*	2-1; 3-1,2; 4-1,2	KABUL
	2) Lise	124	4,52	,42081				
	3) Ön Lisans	72	4,71	,36922				
	4) Lisans	70	4,70	,34131				
	5) Lisansüstü	4	4,54	,34359				
	Toplam	307	4,58	,40386				
Olumlu Sosyokültürel Etkiler	1) İlköğretim	37	3,05	,88720	15,900	,000*	2-1,4,5; 3-1,4,5;	KABUL
	2) Lise	124	3,78	,58202				
	3) Ön Lisans	72	3,77	,47223				
	4) Lisans	70	3,27	,71881				
	5) Lisansüstü	4	2,95	,86469				
	Toplam	307	3,56	,69964				
Olumlu Çevresel Etkiler	1) İlköğretim	37	2,37	,71324	14,138	,000*	2-1,4,5; 3-1,5;	KABUL
	2) Lise	124	3,34	,77768				
	3) Ön Lisans	72	3,10	,76058				
	4) Lisans	70	2,72	,93774				
	5) Lisansüstü	4	2,29	1,17359				
	Toplam	307	3,01	,87778				

*p<0,05

Tablo 4.23. (Devam) Araştırmaya katılan yerli halkın eğitim durumuna göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu

Turizmin Olumsuz Etkileri								
Boyutlar	Değişken (Eğitim)	n	\bar{x}	Standart Sapma	F	p	Anlamlılık	Hipotez Kabul-Ret
Olumsuz Ekonomik Etkiler	1) İlköğretim	37	4,54	,62535	4,101	,003*	1-2,3,4; 5-2	KABUL
	2) Lise	124	4,00	,86534				
	3) Ön Lisans	72	4,11	,68327				
	4) Lisans	70	4,15	,74150				
	5) Lisansüstü	4	4,75	,31914				
	Toplam	307	4,14	,78219				
Olumsuz Sosyokültürel Etkiler	1) İlköğretim	37	3,00	,81712	7,180	,000*	1-2,3,4; 5-2,3,4	KABUL
	2) Lise	124	2,34	,93636				
	3) Ön Lisans	72	2,43	,68755				
	4) Lisans	70	2,40	,68687				
	5) Lisansüstü	4	3,69	,63748				
	Toplam	307	2,47	,84436				
Olumsuz Çevresel Etkiler	1) İlköğretim	37	4,27	,71939	7,530	,000*	1-2,3,4; 5-2	KABUL
	2) Lise	124	3,38	1,09696				
	3) Ön Lisans	72	3,56	,93554				
	4) Lisans	70	3,78	,78026				
	5) Lisansüstü	4	4,41	,56928				
	Toplam	307	3,63	,98828				

*p<0,05

İlgili tablo incelendiğinde katılımcıların eğitimlerine göre turizmin olumlu ekonomik etkileri (F: 10,533 ve p<0,05), olumlu sosyokültürel etkileri (F: 15,900 ve p<0,05), olumlu çevresel etkileri (F: 14,138 ve p<0,05), olumsuz ekonomik etkileri (F: 4,101 ve p<0,05), olumsuz sosyokültürel etkileri (F: 7,180 ve p<0,05) ve olumsuz çevresel etkilerine (F: 7,530 ve p<0,05) yönelik algılarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların olumlu ekonomik etkilere yönelik algılarının hangi eğitim seviyesi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda eğitim seviyesi lise olan katılımcıların olumlu ekonomik

etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,52), ilköğretim seviyesinde olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 4,27); ön lisans eğitim seviyesinde olan katılımcıların olumlu ekonomik etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,71), ilköğretim (\bar{x} : 4,27) ve lise (\bar{x} : 4,52) eğitim seviyesinde olan katılımcıların algılarından; son olarak lisans eğitimi seviyesinde olan katılımcıların olumlu ekonomik etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,70), ilköğretim (\bar{x} : 4,27) ve lise (\bar{x} : 4,52) eğitim seviyesinde olan katılımcıların algılarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algılarının hangi eğitim seviyesi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda eğitim seviyesi lise olan katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,78), ilköğretim (\bar{x} : 3,05), lisans (\bar{x} : 3,27), lisansüstü (\bar{x} : 2,95) eğitim seviyesinde olan katılımların algılarından; ön lisans eğitim seviyesinde olan katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,77), ilköğretim (\bar{x} : 3,05), lisans (\bar{x} : 3,27), lisansüstü (\bar{x} : 2,95) eğitim seviyesinde olan katılımların algılarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların olumlu çevresel etkilere yönelik algılarının hangi eğitim seviyesi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Gabriel testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda eğitim seviyesi lise olan katılımcıların olumlu çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,34), ilköğretim (\bar{x} : 2,37), lisans (\bar{x} : 2,72), lisansüstü (\bar{x} : 2,29) eğitim seviyesinde olan katılımların algılarından; ön lisans eğitim seviyesinde olan katılımcıların olumlu çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,10), ilköğretim (\bar{x} : 2,37) ve lisansüstü (\bar{x} : 2,29) eğitim seviyesinde olan katılımların algılarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların olumsuz ekonomik etkilere yönelik algılarının hangi eğitim seviyesi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda eğitim seviyesi ilköğretim olan katılımcıların olumsuz ekonomik etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,54), lise (\bar{x} : 4,00), ön lisans (\bar{x} : 4,11) ve lisans (\bar{x} : 4,15) seviyesinde olan katılımcıların algılarından; lisansüstü eğitim seviyesinde olan katılımcıların olumsuz ekonomik etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,75),

lise eğitim seviyesinde olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 4,00) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların olumsuz sosyokültürel etkilere yönelik algılarının hangi eğitim seviyesi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Gabriel testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda eğitim seviyesi ilköğretim olan katılımcıların olumsuz sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,00), lise (\bar{x} : 2,34), ön lisans (\bar{x} : 2,43) ve lisans (\bar{x} : 2,40) seviyesinde olan katılımcıların algılarından; lisansüstü eğitim seviyesinde olan katılımcıların olumsuz sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,69), lise (\bar{x} :2,34), ön lisans (\bar{x} :2,43) ve lisans (\bar{x} : 2,40) eğitim seviyesinde olan katılımcıların algılarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların olumsuz çevresel etkilere yönelik algılarının hangi eğitim seviyesi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda eğitim seviyesi ilköğretim olan katılımcıların olumsuz çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,27), lise (\bar{x} : 3,38), ön lisans (\bar{x} : 3,56) ve lisans (\bar{x} : 3,78) seviyesinde olan katılımcıların algılarından; lisansüstü eğitim seviyesinde olan katılımcıların olumsuz çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,41), lise eğitim seviyesinde olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 3,38) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada katılımcıların turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik algılarının gelir değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmesine yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Bu kapsamda analiz sonuçları Tablo 4.24.'te belirtilmiştir.

Tablo 4.24. Araştırmaya katılan yerli halkın gelir düzeyine göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu

Turizmin Olumlu Etkileri								
Boyutlar	Değişken (Gelir)	n	\bar{x}	Standart Sapma	F	p	Anlamlılık	Hipotez Kabul-Ret
Olumlu Ekonomik Etkiler	1) 2500 lira ve altı	97	4,55	,40077	1,269	,282	-	RET
	2)2501-3500 arası	104	4,54	,41512				
	3)3501-4500 arası	54	4,66	,38647				
	4)4501-5500 arası	30	4,63	,38923				
	5)5501 lira ve üzeri	22	4,65	,41439				
	Toplam	307	4,58	,40386				
Olumlu Sosyokültürel Etkiler	1) 2500 lira ve altı	97	3,38	,73067	2,748	,029*	2-1; 5-1	KABUL
	2)2501-3500 arası	104	3,65	,70343				
	3)3501-4500 arası	54	3,60	,67169				
	4)4501-5500 arası	30	3,62	,57890				
	5)5501 lira ve üzeri	22	3,78	,64279				
	Toplam	307	3,56	,69964				
Olumlu Çevresel Etkiler	1)2500 lira ve altı	97	2,88	,76207	2,627	,035*	5-1	KABUL
	2)2501-3500 arası	104	3,04	,91873				
	3)3501-4500 arası	54	2,95	,91940				
	4)4501-5500 arası	30	3,08	,89884				
	5)5501 lira ve üzeri	22	3,53	,89773				
	Toplam	307	3,01	,87778				

*p<0,05

Tablo 4.24. (Devam) *Araştırmaya katılan yerli halkın gelir düzeyine göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu*

Turizmin Olumsuz Etkileri								
Boyutlar	Değişken (Gelir)	n	\bar{x}	Standart Sapma	F	p	Anlamlılık	Hipotez Kabul-Ret
Olumsuz Ekonomik Etkiler	1) 2500 lira ve altı	97	4,01	,68444	2,914	,022*	4-1; 5-1	KABUL
	2)2501-3500 arası	104	4,10	,83665				
	3)3501-4500 arası	54	4,12	,92098				
	4)4501-5500 arası	30	4,40	,60900				
	5)5501 lira ve üzeri	22	4,53	,59681				
	Toplam	307	4,14	,78219				
Olumsuz Sosyokültürel Etkiler	1) 2500 lira ve altı	97	2,43	,79348	2,947	,021*	4-1,2,3	KABUL
	2)2501-3500 arası	104	2,44	,84797				
	3)3501-4500 arası	54	2,31	,69239				
	4)4501-5500 arası	30	2,94	1,04629				
	5)5501 lira ve üzeri	22	2,52	,93365				
	Toplam	307	2,47	,84436				
Olumsuz Çevresel Etkiler	1) 2500 lira ve altı	97	2,43	,79348	1,835	,122	-	RET
	2)2501-3500 arası	104	2,44	,84797				
	3)3501-4500 arası	54	2,31	,69239				
	4)4501-5500 arası	30	2,94	1,04629				
	5)5501 lira ve üzeri	22	2,52	,93365				
	Toplam	307	2,47	,84436				

*p<0,05

İlgili tablo incelendiğinde katılımcıların gelirine göre turizmin olumlu sosyokültürel etkileri (F: 2,748 ve p<0,05), olumlu çevresel etkileri (F: 2,627 ve p<0,05), olumsuz ekonomik etkileri (F: 2,914 ve p<0,05) ve olumsuz sosyokültürel etkilerine (F: 2,947 ve p<0,05) yönelik algılarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan katılımcıların gelirine göre turizmin olumlu ekonomik

etkilerine yönelik algıları (F: 1,269 p>0,05) ve olumsuz çevresel etkilerine yönelik algılarında (F: 1,835 p>0,05) anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algılarının hangi gelir düzeyi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla LSD testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gelir düzeyi 2501-3500 lira arası olan katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,65), 2500 lira ve altı gelir düzeyindeki katılımcıların algılarından (\bar{x} : 3,38); 5501 lira ve üzeri gelir düzeyinde olan katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} :3,78), 2500 lira ve altı gelir düzeyindeki katılımcıların algılarından (\bar{x} : 3,38) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların olumlu çevresel etkilere yönelik algılarının hangi gelir düzeyi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Gabriel testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gelir düzeyi 5501 lira ve üzeri olan katılımcıların olumlu çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,53), 2500 lira ve altı gelir düzeyindeki katılımcıların algılarından (\bar{x} : 2,88) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların olumsuz ekonomik etkilere yönelik algılarının hangi gelir düzeyi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Gabriel testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gelir düzeyi 4501-5500 arası olan katılımcıların olumsuz ekonomik etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,40), 2500 lira ve altı gelir düzeyindeki katılımcıların algılarından (\bar{x} : 4,01); 5501 lira ve üzeri olan katılımcıların olumsuz ekonomik etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,53), 2500 lira ve altı gelir düzeyindeki katılımcıların algılarından (\bar{x} : 4,01) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların olumsuz sosyokültürel etkilere yönelik algılarının hangi gelir düzeyi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Gabriel testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gelir düzeyi 4501-5500 arası olan katılımcıların olumsuz sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 2,94), 2500 lira ve altı (\bar{x} : 2,43), 2501-3500 arası (\bar{x} : 2,44) ve 3501-4500 arası (\bar{x} : 2,31) gelir düzeyindeki katılımcıların algılarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada katılımcıların turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik algılarının ikamet süresi değişkeni açısından farklılaşp farklılaşmadığının tespit edilmesine yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Bu kapsamda analiz sonuçları Tablo 4.25.'te belirtilmiştir.

Tablo 4.25. Araştırmaya katılan yerli halkın ikamet süresine göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu

Turizmin Olumlu Etkileri								
Boyutlar	Değişken (İkamet Süresi)	n	\bar{x}	Standart Sapma	F	p	Anlamlılık	Hipotez Kabul-Ret
Olumlu Ekonomik Etkiler	1) 1 yıldan az	10	4,38	,43780	4,016	,003*	4-1,2,5	KABUL
	2) 1-5 yıl	49	4,49	,44681				
	3) 6-10 yıl	50	4,70	,37083				
	4) 11-15 yıl	49	4,71	,29023				
	5)16 yıl ve üzeri	149	4,54	,41345				
	Toplam	307	4,58	,40386				
Olumlu Sosyokültürel Etkiler	1) 1 yıldan az	10	3,76	,28545	5,159	,000*	1-5; 3-5; 4-5	KABUL
	2) 1-5 yıl	49	3,62	,65728				
	3) 6-10 yıl	50	3,74	,60256				
	4) 11-15 yıl	49	3,81	,57497				
	5)16 yıl ve üzeri	149	3,39	,75818				
	Toplam	307	3,56	,69964				
Olumlu Çevresel Etkiler	1) 1 yıldan az	10	3,58	,23895	4,309	,002*	1-3,4,5; 2-5	KABUL
	2) 1-5 yıl	49	3,28	,72903				
	3) 6-10 yıl	50	3,15	,86848				
	4) 11-15 yıl	49	3,07	,80799				
	5)16 yıl ve üzeri	149	2,83	,93260				
	Toplam	307	3,01	,87778				

*p<0,05

Tablo 4.25. (Devam) Araştırmaya katılan yerli halkın ikamet süresine göre turizmin etkilerini algılamasına ilişkin farklılaşma durumu

Turizmin Olumsuz Etkileri								
Boyutlar	Değişken (İkamet Süresi)	n	\bar{x}	Standart Sapma	F	p	Anlamlılık	Hipotez Kabul-Ret
Olumsuz Ekonomik Etkiler	1) 1 yıldan az	10	3,5667	,62952	4,778	,001*	5-1,2	KABUL
	2) 1-5 yıl	49	3,8367	,97923				
	3) 6-10 yıl	50	4,1067	,74821				
	4) 11-15 yıl	49	4,1497	,65638				
	5)16 yıl ve üzeri	149	4,2886	,72768				
	Toplam	307	4,1412	,78219				
Olumsuz Sosyokültürel Etkiler	1) 1 yıldan az	10	2,1444	,35156	1,619	,169	-	RET
	2) 1-5 yıl	49	2,3243	,77241				
	3) 6-10 yıl	50	2,5378	,67170				
	4) 11-15 yıl	49	2,3424	,70559				
	5)16 yıl ve üzeri	149	2,5690	,96501				
	Toplam	307	2,4748	,84436				
Olumsuz Çevresel Etkiler	1) 1 yıldan az	10	2,5333	,50185	6,975	,000*	2-1; 3-1; 4-1; 5-1,3	KABUL
	2) 1-5 yıl	49	3,5850	,85128				
	3) 6-10 yıl	50	3,2533	1,21510				
	4) 11-15 yıl	49	3,7823	,83486				
	5)16 yıl ve üzeri	149	3,8121	,93988				
	Toplam	307	3,6384	,98828				

*p<0,05

İlgili tablo incelendiğinde katılımcıların ikamet süresine göre turizmin olumlu ekonomik etkileri (F: 4,016 ve $p<0,05$), olumlu sosyokültürel etkileri (F: 5,159 ve $p<0,05$), olumlu çevresel etkileri (F: 4,309 ve $p<0,05$), olumsuz ekonomik etkileri (F: 4,778 ve $p<0,05$) ve olumsuz çevresel etkilerine (F: 6,975 ve $p<0,05$) yönelik algılarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan katılımcıların ikamet süresine göre turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerine yönelik algılarında (F: 1,619 $p>0,05$) anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Katılımcıların olumlu ekonomik etkilere yönelik algılarının hangi ikamet süresi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ikamet süresi 11-15 yıl olan katılımcıların olumlu ekonomik etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,71), 1 yıldan az (\bar{x} : 4,38), 1-5 yıl (\bar{x} : 4,49) ve 16 yıl ve üzeri (\bar{x} : 4,54) ikamet süresinde olan katılımcıların algılarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algılarının hangi ikamet süresi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ikamet süresi 1 yıldan az olan katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,76), 16 yıl ve üzeri ikamet süresinde olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 3,39); 6-10 yıl ikamet süresine sahip olan katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,74), 16 yıl ve üzeri ikamet süresinde olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 3,39); 11-15 yıl ikamet süresine sahip olan katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,81), 16 yıl ve üzeri ikamet süresinde olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 3,39) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların olumlu çevresel etkilere yönelik algılarının hangi ikamet süresi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ikamet süresi 1 yıldan az olan katılımcıların olumlu çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,76), 6-10 yıl (\bar{x} : 3,15), 11-15 yıl (\bar{x} : 3,07) ve 16 yıl ve üzeri (\bar{x} : 2,83) ikamet süresinde olan katılımcıların algılarından; 1-5 yıl ikamet süresinde olan katılımcıların olumlu çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,28), 16 yıl ve üzeri ikamet süresinde olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 2,83) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların olumsuz ekonomik etkilere yönelik algılarının hangi ikamet süresi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ikamet süresi 16 yıl ve üzeri olan katılımcıların olumsuz ekonomik etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 4,28), 1 yıldan az (\bar{x} : 3,56), 1-5 yıl (\bar{x} : 3,83) ikamet süresinde olan katılımcıların algılarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların olumsuz çevresel etkilere yönelik algılarının hangi ikamet süresi arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla Games-Howell testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ikamet süresi 1-5 yıl olan katılımcıların olumsuz çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,58), 1 yıldan az ikamet süresinde olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 2,53); 6-10 yıl ikamet süresinde olan katılımcıların olumsuz çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,25), 1 yıldan az ikamet süresinde olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 2,53); 11-15 yıl ikamet süresinde olan katılımcıların olumsuz çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,78), 1 yıldan az ikamet süresinde olan katılımcıların algılarından (\bar{x} : 2,53) ve son olarak 16 yıl ve üzeri ikamet süresine sahip olan katılımcıların olumsuz çevresel etkilere yönelik algıları (\bar{x} : 3,81), 1 yıldan az (\bar{x} : 2,53) ve 6-10 yıl (\bar{x} : 3,25) ikamet süresinde olan katılımcıların algılarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

4.2.6. Araştırmaya Katılan Yerli Halkın Turizmin Etkilerine İlişkin Algıları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Korelasyon analizi olarak da adlandırılan korelasyon, iki (veya daha fazla) nicel değişken arasındaki bağlantıyı veya ilişkiyi belirtmek için kullanılan bir terimdir. Bu analiz temel olarak nicel değişkenler arasında doğrusal bir ilişki varsayımına dayanmaktadır. İkili değişkenler için ilişki ölçülerine benzer şekilde, değişkenler arasındaki ilişkinin “gücünü” veya “kapsamını” ve ayrıca yönünü ölçer (Gogtay ve Thatte, 2017, s.78).

Bir korelasyon analizinin nihai sonucunun değerleri -1 ile +1 arasında değişen korelasyon katsayısı ile ifade edilir. +1 olan bir korelasyon katsayısı, iki değişkenin pozitif (doğrusal) bir şekilde, -1 olan bir korelasyon katsayısı ise iki değişkenin negatif (doğrusal) bir şekilde kusursuz bir ilişkide olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan sıfır korelasyon katsayısı da iki değişken arasında doğrusal bir ilişkinin olmadığını belirtmektedir (Gogtay ve Thatte, 2017, s.78). Değişkenler arasındaki ilişkilere ilişkin

korelasyon katsayısı 0 ile 0,3 arasında olduğunda zayıf, 0,3 ile 0,7 arasında olduğunda orta, 0,7 ile 1 arasında olduğunda ise kuvvetli bir ilişki den bahsedebilmek mümkündür (Gürbüz ve Şahin, 2014, s. 256).

Araştırmada verilerin normal dağılım gösterdiği için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Bu kapsamda Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu ekonomik, olumlu sosyokültürel ve olumlu çevresel algıları arasındaki ilişkiyi ve varsa ilişkinin yönü ile şiddetini belirleyebilmek amacıyla korelasyon analizi uygulanmıştır. Uzungöl yerli halkının turizmin etkilerine yönelik algıları arasındaki ilişkiye yönelik bulgular Tablo 4.26.'da belirtilmiştir.

Tablo 4.26. Araştırmaya katılan yerli halkın turizmin etkilerine ilişkin algıları arasındaki ilişkiye yönelik bulgular

		OlmEko	OlmSosKül	OlmÇev
Olumlu Ekonomik Etkileri (OlmEko)	Pearson r	1	0,225	0,164
	p		,000*	,004*
	Hipotez Kabul-Ret		KABUL	KABUL
Olumlu Sosyokültürel Etkiler (OlmSosKül)	Pearson r		1	0,567
	p			,000*
	Hipotez Kabul-Ret			KABUL
Olumlu Çevresel Etkiler (OlmÇev)	Pearson r			1

*p<0,05

İlgili tabloya göre katılımcıların olumlu ekonomik etkilere ilişkin algıları ile olumlu sosyokültürel etkilere ilişkin algıları arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığı korelasyon analizi ile test edilmiştir. Bu kapsamda yapılan analize göre olumlu ekonomik etkiler ile olumlu sosyokültürel etkiler arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. ($r_{(307)} = ,22$; $p < 0,05$). Değişkenler arasındaki pozitif yönlü ilişkinin varlığı iki değişkenin birlikte değiştiğini göstermektedir. Başka bir ifade ile olumlu ekonomik etkiler ile olumlu sosyokültürel etkiler birlikte artmakta veya azalmaktadır.

Katılımcıların olumlu ekonomik etkilere ilişkin algıları ile olumlu çevresel etkilere ilişkin algıları arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığı korelasyon analizi ile test edilmiştir. Bu kapsamda yapılan analize göre olumlu ekonomik etkiler ile olumlu çevresel etkiler arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. ($r_{(307)} = ,16$; $p < 0,05$). Değişkenler arasındaki pozitif yönlü ilişkinin varlığı iki değişkenin birlikte değiştiğini göstermektedir. Başka bir ifade ile olumlu ekonomik etkiler ile olumlu çevresel etkiler birlikte artmakta veya azalmaktadır.

Katılımcıların olumlu sosyokültürel etkilere ilişkin algıları ile olumlu çevresel etkilere ilişkin algıları arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığı korelasyon analizi ile test edilmiştir. Bu kapsamda yapılan analize göre olumlu sosyokültürel etkiler ile olumlu çevresel etkiler arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. ($r_{(307)} = ,56$; $p < 0,05$). Değişkenler arasındaki pozitif yönlü ilişkinin varlığı iki değişkenin birlikte değiştiğini göstermektedir. Başka bir ifade ile olumlu sosyokültürel etkiler ile olumlu çevresel etkiler birlikte artmakta veya azalmaktadır.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar yer almaktadır. Bu kapsamda bulgular ele alınmış, değerlendirilmiş ve sonuçlar tartışılmıştır. Diğer taraftan elde edilen sonuçlar doğrultusunda uygulayıcılara ve konu kapsamında çalışma yapmak isteyen araştırmacılara çeşitli öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Turizm, geçmişten günümüze dünyanın en önemli sektörlerinden birisi olmuştur. İlk dönemlerde dünyada turizm sadece zengin kesimin bir aktivitesi iken insanlar arasındaki ilişkiler ve yaşam standartlarındaki gelişmeler ile birlikte orta kesim olarak adlandırılan insanlar tarafından da turizm tercih edilir olmuştur. Nitekim 350 yıl öncesinde tarım, 20. yüzyılda ise sanayi-imalat sektörü ekonomik kalkınmanın en büyük kaynağı olarak görülmekteyken (Bahar, 2013, s. 24) küreselleşmenin hızlanmasıyla birlikte turizm sektörü de dünyanın önde gelen sektörleri arasında yerini almıştır. Turizmin küresel çapta ticareti geliştirmesinde, sosyal ve kültürel alanda iyi niyetin ve anlayışın yerleşmesindeki rolünün yanı sıra ekonomik bir faaliyet olarak uluslara olan katkısının anlaşılmasıyla birlikte kalkınma yarışı başlamıştır. Bu kapsamda dünyanın çeşitli bölgesinde yer alan devletler ve özel teşebbüsler turizmden gelir elde edebilmek amacıyla ulaşım yollarını ve araçlarını geliştirmiş, turistik tesisler kurmuş, doğal ve kültürel kaynaklarını çekicilik olarak sunmuş, etkinlikler düzenlemiş ve insanları kendi turizm bölgelerine çekebilmek amacıyla pazarlama faaliyetlerinde bulunmuştur. Özellikle turizm ülkesi olarak adlandırılan gelişmekte olan ülkeler için turizm, sektörün rekabetçi gücünü artırmasına paralel olarak ekonomik gelirden artışlar yaşamışlardır (Yıldız, 2011; Bahar, 2013).

Turizmin etki alanı ulusal ve uluslararası alanda hızla yayılırken Fordist üretim anlayışıyla gerçekleştirilen kitlesel turizm hareketleri turizm için de önemli olan doğal, kültürel ve tarihi kaynaklara zarar vermiş ve turizmin ekonomik getirisinin kısa sürelerle kısıtlanması sebebiyle de eleştirilmeye başlanmıştır. Özellikle 70'li yıllardan sonra çeşitli küresel girişimler turizm sektörü üzerinde etkili olmuştur. Turizmde de bir paradigma değişimi yaşanmış ve post-modernizmin de etkisi ile Fordist tüketim anlayışından Post-Fordizme geçiş olmuştur. Diğer bir ifade ile turizmde kitlesel hareketlerin yerini daha özelleştirilmiş ve tüketici odaklı bir anlayışa geçiş görülmüştür

(Akoğlan Kozak vd, 2013, s. 17). Bu anlayış değişikliği ile birlikte kısa süre içerisinde ekoturizm, toplum temelli turizm, jeoturizm, doğa temelli turizm, sorumlu turizm ve sürdürülebilir turizm gibi çeşitli kavramlar ortaya atılmıştır. Ancak farklı tanımlamalar da olsa çoğu kavram aynı kapsam etrafında dönmüş ve anlayışları ortak temalar üzerinde birleşmiştir. Nitekim bu ortak tanımlamalarla birlikte seyahatin olumsuz çevresel ve sosyal etkilerini en aza indirmek, ev sahibi topluluk için ekonomik etkileri maksimize etmek, gezginler için eğitim fırsatları veya yerli halka ilişki kurma fırsatlarıyla anlamlı bir deneyim sağlamak ve turizm planlamasında yerli toplulukları dahil etmek gibi ilkeler ortak görüş olarak ortaya çıkmıştır (Patterson, 2015, s.5).

Küresel anlamda yaşanan turizm paradigmasındaki değişimi sonrası turizmin olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkilerinin de dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Nitekim bu kapsamda birçok araştırmacı (Doxey (1975), Butler (1980), Ap (1992) ve diğerleri) turizm gelişimi ve etkilerine yönelik model ve teoriler ortaya koyarak turizmin gelişimi ile birlikte olumlu ve olumsuz etkilerinin anlaşılması, destinasyonlarda turizmin gelişim seviyesinin belirlenmesi ve yerli halkın ve paydaşların turizme ilişkin algılarının, tutumlarının ve görüşlerinin anlaşılmasına ilişkin çalışmalar yapmıştır. Yapılan bu araştırmada da Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunan Trabzon ilinin aykara ilçesindeki Uzungöl ekoturizm bölgesi çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Uzungöl'de turizmin gelişiminin ve etkilerinin özellikle olumsuz yönleri kamuoyunda da yüksek oranda dile getirilmesi ve ilgili konuya ilişkin yapılan araştırmaların sınırlı kalması bu alanda araştırma yapma gerekliliğini ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Uzungöl'de turizm gelişimi ve etkilerinin anlaşılması ve olumsuzlukların yönetimi için sürdürülebilir gelişime yönelik stratejiler ve öneriler geliştirmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda konunun daha iyi anlaşılabilmesi için farklı örneklemlerden elde edilen veri kaynakları kullanılarak bütünsel bir bakış açısıyla problem durumuna çözüm yolları aranmıştır. Araştırmada konunun anlaşılabilirliğini artırmak için ilk olarak Uzungöl'n destinasyon ve turizm gelişim süreci ele alınmıştır. Uzungöl'deki bu gelişim süreci 3 ayı dönemde açıklanmıştır.

1975 yılı öncesi olarak açıklayabileceğimiz bu ilk dönemde Uzungöl'de turizm faaliyetlerinden bahsedebilmek mümkün değildir. Sadece yerli halkın çoğunlukta olduğu bu bölgede halk, tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktaydı. Henüz yapılaşmanın olmadığı bu dönemde doğayı tehdit etmeyecek az bir yapılaşmanın olduğu ve bu nedenle de betonlaşmanın da yaşanmadığı doğal bir bölge olarak belirtilebilir (Bkz.

Görsel 4.1.). 1975 yılı öncesinde turizm bilincinin olmaması ve dolayısıyla yatırım yapılmaması sebebiyle turizm faaliyetleri henüz başlamamıştır. Bu sebeple de bölgeye ulaşılabilirlik sıkıntılarının yanı sıra turistik tesisleşmenin ve altyapının eksik olmasından dolayı turizm faaliyetlerinin olmadığı düşünülmektedir.

1975 ile 2010 yılları arası ele alındığında Uzungöl destinasyonun ve turizminin keşif, gelişme, büyüme dönemlerinde olduğu söylenebilir. 1976'lı yıllarda turistik yatırımlar yapılırsa da 1980 sonrasında turistik konaklama tesislerinin yapımı hız kazanmıştır. Turizmin bu dönemde başlamasının sebebi olarak 1982 tarihli Turizm Teşvik Kanunu'nun etkisinin olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Bu kanun ile turizm hizmeti verilebilmesi amacıyla turizm gelişim bölgelerinin tespiti, geliştirilmesi, turizm yatırımı ve teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak 1989 yılında "Tabiat Parkı" ilan edilen Uzungöl'de halkın ve ziyaretçilerin dinlenme ve eğlenmesine uygun hale getirme ve bölgenin özelliklerinin korunmasını sağlamak amaçlanmıştır. 1990 yılında ise "Turizm Merkezi" ilan edilerek bölgede turizmin gelişimi ve büyümesinin önü açılmıştır. Bölgede turizm gelişiminin yaşanması ile birlikte özellikle turizm kaynaklı gelişimin olumsuz etkilerini engellemek için amacıyla da 1998 yılında "Doğal Sit Alanı" ve 2004 yılında ise "Özel Çevre Koruma Bölgesi" ilan edilmiştir. Ancak bölgede turizm gelişirken korunmasına ilişkin bölgeye verilen tüm koruyucu statülere rağmen yaklaşık 30 yıllık bu dönemde göl havzasında %125 oranında yapılaşmanın arttığı görülmüştür. (Bkz. Şekil 4.1.). Bölgede doğal ve kültürel kaynakların korunmasına ilişkin mevzuatlar bulunmasına rağmen yapılaşmanın artması, bölgenin sürdürülebilir olmayan bir yola girişinin önünü açan en ciddi hatalardan biri olduğu düşünülmektedir. Artan bu yapılaşma ile bölgeye yönelik artan turistik taleple birlikte 1996 yılında ortalama 51 bin olan turist sayısı 2000 yıllarla birlikte 346 binlere ulaşmıştır. Dağların arasında olması sebebiyle yapılaşmaya ve aşırı kalabalıklaşmaya müsait olmayan bir bölge olan Uzungöl'de taşıma kapasitesinin zorlandığını söyleyebilmek mümkündür.

2010 yılı ve sonrası Uzungöl destinasyonu ve turizminin duraklamada olduğu ve 2018 ile 2019 yılları itibariyle düşüş dönemine doğru hareketlendiği söylenebilir. Bölgede turizm faaliyetlerinin gelişiminin Türkiye turizminin aktivite hızıyla doğru orantılı olduğu düşünülmektedir. Özellikle bu dönemde Karadeniz sahil yolu ve Uzungöl güzergâhındaki yolların yapılması bölgeye ulaşımı kolaylaştırmıştır. Bölgeye gelen ziyaretçiler (turistler ve günübirlikçiler), gün geçtikçe artış göstermiştir. Turizmin

gelir getirici etkisiyle Trabzon ilinde Uzungöl, turizmin bir lokomotifi haline gelmiştir. Bölgenin aşırı pazarlanması ile yerli turistlerle birlikte Ortadoğu'dan turist akınları olmaya başlamıştır. Artan talebi karşılamak için aşırı ve kaçak yapılaşma artmış ve bölgeyi kontrol altında tutma amaçlı ortaya konulan koruma amaçlı imar planları yerli halk ve bölge yönetimi arasında tartışmaların odak noktası haline gelmiştir. İmar planlarının iptali için mahkemelerde zaman kaybedilmiş ve yapı stoku artmaya devam etmiştir. Nitekim Uzungöl planlama sınırları içerisindeki yapıların %65'ini turizm kaynaklı yapılar meydana getirmiştir. 2010 yılında sadece turistik tesis sayısı 52 iken 2017'de bu sayı 196'ya çıkmıştır. Turist sayısı ise 2013 yılında 502 bin iken 2017'de 851 bine yükselmiştir. Yine Trabzon'a 2013 yılında 1,5 milyon turist gelirken bu turistlerin 500 bine yakını Uzungöl ziyaret etmiştir. 2017 yılında ise yaklaşık 2 milyon 200 bin turist 850 bin küsuru Uzungöl'e ziyarette bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle Uzungöl, Trabzon turizminde yüksek miktarda yerli ve yabancı turiste ev sahipliği yapan bir destinasyon olmuştur. Ortaya konulan bu veriler dikkate alındığında Uzungöl'de ekoturizm faaliyetlerinin kitle turizm faaliyetlerine dönüştüğü ve bölgenin turizme aşırı bağımlı hale geldiğini söyleyebilmek mümkündür.

Uzungöl'de özellikle 2017'den sonra bölgedeki aşırı yapılaşmaya, algılanan çevresel sorunlar ve yüksek turist aktivitesi kamuoyunda da dile getirilmiş, merkezi hükümetin aldığı kararla 2019 yılında artan kaçak yapıların bir kısmı yıkılmıştır. En nihayetinde 2018 ve 2019 yıllarında turistik tesis ve turist sayılarında da değişimler olmuştur. Bu yıllarda tesis sayısı 140'a düşmüştür. Turist sayısında 2017'de 851 bin (yerli:466 bin, yabancı:385 bin) iken 2018'de 639 bin (yerli: 150 bin, yabancı: 489), 2019 yılında ise 625 bin (yerli:110 bin, yabancı: 515 bin) olmuştur. Turist sayısındaki bu değişimler dikkate alındığında özellikle yerli turistlerin sayısındaki azalış dikkat çekicidir. Yerli turist bölgeden iyice uzaklaşmış ve bölge yabancı turistlerin aşırı talebine maruz kalmıştır. Yaşanan bu durumun Uzungöl'deki turizm faaliyetlerinin ağırlıklı olarak Ortadoğu'dan gelen turistlerin talebine göre şekillenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Uzungöl'de çoğunlukla Arap kültürüne yönelik restoranların ve kafelerin artışı bu durumu destekler niteliktedir. Sonuç itibarıyla koruma bölgesi içerisinde yer alan Uzungöl'ün doğa temelli ekoturizm faaliyetlerine dayalı az yapılaşmış, çevre sorunlarının ve turist sayısının çok daha düşük olduğu bir destinasyon olması beklenirken yüksek turist aktivitesine dayalı kitle turizm hareketlerinin talebini karşılamaya çalışan, turizm yapılaşmasının yüksek oranda arttığı,

çevresel ve sosyal boyutların göz ardı edildiği bir destinasyona dönüşmüştür. Diğer bir ifade ile Uzungöl’de sürdürülebilir turizm göz ardı edilmiş, Akoğlan Kozak ve arkadaşlarının da belirttiği gibi “ne pahasına olursa olsun ekonomik büyüme” mantığı ile turizme yaklaşıldığı (Akoğlan Kozak vd., 2013, s.17) anlaşılmıştır.

Araştırmada destinasyona turizme ilişkin gelişim süreci ortaya konarken bölge paydaşlarının da gelişim süreci sonucunda ortaya çıkan turizmin etkilerine ve sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışına ilişkin görüşleri önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Yapılan görüşmelerde turizm paydaşlarının turizmin olumsuz etkilerini daha çok algılamakla beraber çevresel etkileri ekonomik ve sosyokültürel etkilere göre daha yüksek oranda algıladıkları anlaşılmıştır. Nitekim Uzungöl’de paydaşlar tarafından en çok algılanan olumsuz çevresel etkilerin artan turizm faaliyetleriyle doğru orantılı olarak aşırı yapılaşma, doğa tahribatı, atıklar ve çevresel kirlilik, kalabalıklaşma, kaçak yapılaşma ve diğer kirlilik türleri olduğu belirtilebilir. İnan’ın (2019) Uzungöl’de yapmış olduğu çevre durum analizinde de artan çevresel sorunlar vurgulanmış ve araştırmada belirtilen sonuçları desteklemiştir. Özellikle paydaşlar bölgede artan turistik talebin karşılanması amacıyla artan aşırı ve kaçak yapılaşmanın çok fazla sayıda olduğu, artan kalabalıkla birlikte atıkların, görüntü, ses, su ve hava kirliliğinin de artış gösterdiği ve sonucunda doğa tahribatının gerçekleştiği şeklinde değerlendirmektedir. Diğer taraftan turizmin çevresel faydaları da bölgede rekreatif alanlarla birlikte altyapının gelişimi olduğu belirtilmiştir. Büyükkuru’nun (2020) Kapadokya’daki turizmin etkilerine yönelik yaptığı araştırmada paydaşların ekonomik kaygılarının sosyal ve çevresel kaygılardan daha fazla olduğu görülmüştür. İki sonuç arasındaki farklılığın en büyük sebeplerinden birisinin Uzungöl’de olumsuz çevresel etkilerin kamuoyunda yer alması sebebiyle yerel ve bölgesel yönetimler ile paydaşlar üzerinde yarattığı baskı olduğu söylenebilir. Diğer taraftan Uzungöl’de turizm faaliyetleri sonucu oluşan çevresel maliyetlerin yerel, bölgesel, merkezi hükümet ile diğer kurum ve kuruluşlar üzerinde ekonomik anlamda kamusal maliyete neden olması, turizmin olumsuz çevresel etkilerinin daha yüksek oranda algılanmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Bir diğer sebebin ise bölgedeki olumsuz çevresel etkilere yerli halkın sebep olduğu görüşü olduğu söylenebilir. Belirtilen bu sonuç Büyükkuru’nun (2020) araştırmasını desteklemektedir.

Paydaşlar bölgede turizmin çevresel etkilerinden sonra ekonomik etkilerini algılamaktadır. Turizmin ekonomik gelişim ile birlikte maliyetleri de getirdiği ifade

edilmiştir. Nitekim bölgede turizm işletmelerine ve yerli halka gelir oluşturması, istihdam yaratması ile birlikte ülke ve bölge ekonomisine olan katkısı olduğu ve dolayısıyla vergi getirisi sağladığı belirtilmiştir. Ancak bölgede turizmin enflasyonist baskı yaratması sonucu yükselen fiyatlar, artan maliyetler sorun olmakla birlikte artan talebin karşılanmasına yönelik yapılan yatırımların da kamusal ve özel borçlanmaları artırdığı vurgulanmıştır. Paydaşlar tarafından turizmin olumlu ekonomik etkilerinin daha çok belirtilmesinin en büyük sebebinin ise turizmin bölgede sağladığı yüksek para getirisi olduğu düşünülmektedir. Bölgedeki turistik faaliyet artışına doğru orantılı olarak turizmin yerli halka, turizm yatırımcılarına ve kamu-özel kurum ve kuruluşlara gelir sağlaması bunda en büyük etkinin olduğu söylenebilir. Bu sonuç, Yazıcı ve Cin'in (1997) Uzungöl'de turizmin etkilerine ilişkin sonuçları ile paralellik göstermiştir. Diğer taraftan Coşkun ve Okuyucu'nun (2022) araştırmasında Odunpazarı'nda turizm işletmelerinin turizmin bölgeye ekonomik katkı sağladığı ve kalkınmaya etken olduğu belirtilmiştir. Nitekim turizmin olumlu ekonomik etkilerinin farklı bölgelerde de belirtilen önemli bir unsur olduğu ve Uzungöl ile benzer özellikler gösterdiği söylenebilir.

Paydaşların Uzungöl'de turizmin sosyokültürel etkilerini diğer etkilere göre daha düşük oranda algıladığı görülmüştür. Ancak paydaşlar daha çok olumsuz sosyokültürel etkiler üzerinde durmuştur. Paydaşlar turizm ile birlikte kırsal yaşamın terki, kültürel bozulma, insan ilişkilerinde bozulma, yöresel ürün kullanımının azalması gibi olumlu etkiler belirtilirken bölgede yabancı dilin yaygınlaşması, bölge tanıtımına katkısı ve kültürel etkileşim gibi olumlu etkilerinin de olduğu ifade etmiştir. Uzungöl'de turizm faaliyetlerinin yapısının kitle turizm hareketlerine benzer bir özellik taşıdığı ve bu durumun bölgedeki yaşam tarzının kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçişe sebep olduğu belirtilmektedir. Bunun bir sonucu olarak ithal ürünlerin artarak yöresel ürün kullanımının azalmasına neden olduğudur. Diğer taraftan Uzungöl'ün yüksek turist aktivitesine dayalı kentsel yaşam bölgesine dönüşmesinin insan ilişkilerine de kültürel bozulmaya da sebep olduğu ifade edilmektedir. Ortaya çıkan bu durumun Uzungöl'de turizm yoğunluğunun getirmiş olduğu ithal yaşam tarzı olduğu düşünülmektedir. Kılıç (2020) Uzungöl'de Ortadoğulu turistlere yapılan ayrıcalıklı hizmet anlayışının bölgenin yerel kimliğini tehdit unsur olduğunu belirtmiştir. Nitekim bu yaşam şekli bölgedeki restoranların menüsüne dahi yansımaktadır. Kızılırmak, Albayrak ve Küçükali (2014) Uzungöl'deki restoranların menüsüne ilişkin yaptıkları araştırmada menü kartlarında

yöresel yemeklerin gösterildiği bölümlerin bulunmadığını belirtmiştir. Diğer taraftan paydaşlar Uzungöl’de turizmin olumlu sosyokültürel etkileri olduğunu da ifade edilmiştir. Nitekim bölgede yabancı dilin öğrenilmesi kültürler arası iletişimi artırmakta birlikte şehrin ve bölge kültürünün tanıtımına yardımcı olmaktadır. Ancak bölgede turistlerin yabancı ağırlıklı olması nedeniyle Uzungöl’de yabancı kültürün baskın hale gelmesi olumsuz sosyokültürel maliyetleri artıracak bir unsur olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada ortaya konulması önemli olduğu düşünülen önemli konulardan birisi Uzungöl’de sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışının olup olmadığına ilişkin paydaş görüşleridir. Bu kapsamda paydaşlarla yapılan görüşmelerde “turizm yatırımlarının uzun dönemli planlanması”, “çevre dostu ve bölge temelli turizm stratejilerinin başarı durumu”, “yerli halk önceliği” ve “ortak yönetim” konularına ilişkin görüşlerinin olumsuz olduğu ve Uzungöl’de sürdürülebilir bir yönetim anlayışının olmadığı görülmektedir.

Sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışı kapsamında uzun dönemli planlamalar destinasyon ve turizm açısından en önemli unsurlardan biri olduğu belirtilebilir. Turizm planlamaları, belirlenen siyasi hedeflere göre destinasyon alanlarındaki gelişmeyi organize ve kontrol etmek için kamu tarafından tasarlanan düzenli bir operasyonlar ve eylemler dizisidir (Mason, 2003). Tosun (2001) gelişmiş ülkelerde turizm geliştirme planlamasına yönelik yaklaşımların sürdürülebilir turizm gelişimi için olmazsa olmaz kapsamlı, bütünleşik ve çevreye duyarlı olduklarını vurgulayarak gelişmekte olan ülkelerde de sürdürülebilir turizm gelişimine ulaşabilmek için bu yaklaşımların gerekli olduğunu belirtmektedir. Uzungöl’de paydaşlar turizm yatırımlarına ilişkin yatırımların uzun dönemli planlamalar yerine daha kısa vadeli planların tercih edildiğini belirtmiştir. Uzungöl’deki turizm yatırımlarının daha kısa vadeli planlanmasındaki en önemli nedenin artan yüksek orandaki turistik talebin ihtiyaçlarını karşılanabilmesi amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Nitekim bölgede konaklama, yeme-içme gereksinimlerinin karşılanması için tesis kurulumu gerçekleştirilmekte ve altyapı hizmetleri yapılmaktadır. Bu durum turizm yatırımları için uzun dönemli planlamaların yapılmasını engellemektedir. Haywood (1990) ve Pigram (1992) destinasyon yaşam döngüsünün ilk aşamalarında başarı genellikle uzun vadeli görüşünde iken sonraki aşamalarda özellikle destinasyon düşüşteyken uzun vadeli planlama uygulamalarının zor ve maliyetli olacağını belirtmiştir. Bu kapsamda ele alındığında Uzungöl’de turizm yatırımlarına

ilişkin uzun vadeli planlamaların yapılması ve uygulanmasının zor olacağını söyleyebilmek mümkündür.

Sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışında turizm stratejilerinin uygulanması ve başarı durumunun belirlenmesi önemlidir. Türkiye’de 2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Turizm Stratejileri yayımlanmış ve destinasyonların sürdürülebilirlik perspektifi içinde planlanması, kaliteli çevrelerin oluşturulması ve turizmin sürdürülebilir çevre politikaları ile desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Araştırmada kapsamında bölgede çevre dostu ve bölge temelli turizm stratejilerinin başarılı olma durumuna ilişkin paydaşların görüşü olumsuz olmuştur. Lane (1994) tüm başarılı işletmeler ve bölgelerin dikkatlice hazırlanmış iş planları ve stratejilere göre geliştiğini belirterek sürdürülebilir turizm stratejilerinin talepleri uzlaştıran savurgan yatırımları ve çabaların tekrarını önleyen ve özel başarının elde edilebileceği niş pazarları araştırmayı ve aramayı amaçlaması gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim Uzungöl’ün sürdürülebilir turizm gelişimini gelişmesine ilişkin verilen statüler ve politikalara sahip olsa da bu politikaların bölgede uygulanmasına ilişkin eksiklik sebebiyle başarılı stratejilerden bahsedebilmek mümkün değildir. Küçükaşçı (2019) araştırmasında Türkiye’nin 2023 Vizyonu’na atıf yaparak bu kapsamda belirlenen turizm stratejilerinin Uzungöl’de başarısız olduğunu vurgulamış ve bölgedeki turizm planlamalarında öngörülen ile elde edilen sonuçları arasında ikilemler olduğunu belirtmiştir. Elde edilen bu sonuç Küçükaşçı’nın (2019) araştırmasını destekler niteliktedir. Uzungöl’ün yaklaşık 40 yıllık gelişim süreci düşünüldüğünde özellikle turizm stratejilerinin yayımlandığından bugüne kadar ki 15 yıl dikkate alındığında çevre dostu uygulamaların eksik kaldığı hatta göz ardı edildiği düşünülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasındaki en büyük sebebin turizmin yüksek ekonomik getirisini önceleyen ve çevreyi geri plana atan ekonomik büyüme anlayışının olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışı kapsamında turizm destinasyonlarında alınan kararlarda yerli halk önceliğinin uygulanması son derece önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Nitekim herhangi bir yöredeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği, turizmin olanaklarından yerli halkın yararlanmasının sağlandığı oranda mümkün olduğu belirtilmektedir. Bu doğrultuda yerli halkın turizm sayesinde kazanç elde ettiğinde doğal ve kültürel olanaklara daha çok sarılacağı ve koruyucusu durumuna geleceği ifade edilmektedir (Akova, 2018, s. 108). Araştırmada paydaşların bölgeye ilişkin kararlarda

yerli halka öncelik verilmesine ilişkin görüşü olumsuz görünse de ikilemde kalmış bir konudur. Paydaşların bir kısmı Uzungöl’de yerli halkın istediği gibi davrandığı ve turizm gelişimini istediği gibi şekillendirdiği için önceliği olduğunu düşünürken paydaşların diğer kısmı ise yerli halkın görüşünün alınmadığı ve turizmin talebe göre şekillendiğini belirtmiştir. Yerli halkın turizme katılımı olsa da bölgede artan yatırımcıların isteklerinin dikkate alındığı ve turizmin ona göre şekillendiği düşünülmektedir. Bölge yönetiminin Uzungöl’deki yerli halka “tepkisiz” kalarak turizmi yerli halkın istediği şekilde geliştirdiği düşüncesinde olduğu belirtilebilir. Uzungöl’de talebe göre şekillenen bir anlayış olması nedeniyle ortaya çıkan sorunlar, yerli halk ile bölge yönetimi arasında sıkıntılı süreçlerin yaşanmasına ve yerli halk ile bölge yönetimini karşı karşıya getirmesine sebep olan nedenlerden biri olduğu söylenebilir.

Sürdürülebilir turizm yönetimi anlayışı kapsamında turizm destinasyonlarında koordinasyona dayalı bir ortak yönetim sergilenmesi turizmin faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Ortak yönetim, paydaşların belirlenmesi, rollerin tanımlanması ve yönetimlerin katkısı ile tüm paydaşların sorumluluk aldığı ve onların özgür iradelerinin kendi ilgi alanlarını ve yaklaşımlarını ortaya koyduğu kavram olarak belirtilebilir (Çıracı, Turgut ve Kerimoğlu, 2008). Turizm sektöründe koordinasyon ve uyum eksikliğinin sağlanmasında resmî kurumlar, kamu ve özel sektör ile özel işletmeler arasında koordinasyon mekanizmalarının geliştirilmesi esas olan bir durumdur (Tosun, 2000, s. 619). Paydaşların Uzungöl’de koordinasyona dayalı bir ortak yönetime ilişkin görüşü olumsuz olduğu görülmektedir. Nitekim bölge turizmi için ihtiyaç olan ortak yönetim eksikliğinin özellikle yerli halk ile bölge yönetimi arasındaki anlaşmazlıklardan olduğunu anlayabilmek mümkündür. Koruma-kollama kurallarının gevşetilmiş olduğu bir ortamda yerli halk ile birlikte yatırımcıların rahat davranış sergilemeleri bölge yönetimi ile karşı karşıya gelmelerine sebep olmaktadır. Bölgedeki yapılaşmaya yönelik olarak getirilen imar planlarının yerli halk tarafından beğenilmemesi, itiraz edilmesi ve dava konusu olması koordinasyon eksikliğinin ve ortak yönetimin olmayışına bir örnek olarak gösterilebilir. Uzungöl’de ortak yönetim anlayışına sahip olunmaması, sorunların geçmişten günümüze kadar büyüttüğü ve paydaşlar arasında çeşitli çatışmaların yaşanmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada ortaya konulması önem arz eden diğer bir konu Uzungöl yerli halkının turizmin etkilerine yönelik algılarıdır. Araştırmada ilk belirtilmesi gereken

sonuç yerli halkın Uzungöl'de turizmin olumlu etkilerini olumsuz etkilere göre daha yüksek düzeyde algılamasıdır. Turizm sektörünün Uzungöl ile bütünleşmiş bir duruma gelmesi ve turizmin bölge halkı için de çok önemli bir sektör halini alması sebebiyle olumlu etkilerinin daha yüksek algılandığı düşünülmektedir. Gürsoy ve Rutherford (2004), turizmin faydalarının maliyetleri aştığı durumlarda bireylerin turizmin gelişimine yönelik daha destekleyici bir eğilim içerisinde olduklarını ifade etmektedir. Ancak Uzungöl'de turizmin özellikle negatif yönlerinin de görülmesi ve hissedilecek düzeyde ortaya çıkması sebebiyle yerli halkın olumsuz ekonomik ve çevresel etkileri de algıladığı belirtilebilir.

Uzungöl'de turizmin etkilerinin boyutları açısından ele alındığında sırasıyla ekonomik, çevresel ve sosyokültürel etkileri algılandığı belirtilebilir. Hükümetleri, şirketleri ve bireyleri turizmin gelişimine katılıma ikna eden unsurun genel anlamda turizmin olumlu ekonomik etkileri olduğu ve turizmin yurt içi gelir ve döviz kazancını artırdığı, çarpan etkisi yaptığı, istihdamı ve altyapının gelişimini sağladığı belirtilmektedir (Kumar, Hussain ve Kannan, 2015). Uzungöl'de ekonomik etkiler yerli halk için en önemli faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Bölgede turizm faaliyetlerinin etkisiyle artan turizm işletme sayısına paralel olarak iş imkânları ile birlikte turizm sayesinde gelirden de artış görülmektedir. Nitekim yerli halkın turizmden ekonomik açıdan sağladığı faydaların fazla olması ekonomik anlamda olumlu etkilerin yüksek düzeyde algılanmasını sağladığı düşünülmektedir. Özel ve Kozak (2017) araştırmalarında Kapadokya yerli halkının çoğunluğunun turizmin bölgeye ekonomik bir dinamizme katkı sağladığına inandığını belirtmektedir. Yerli halk turizm sayesinde kentleşmeye katkı sağladığı, yeni istihdam alanlarının açıldığı, diğer sektörleri olumlu etkilediği ve refah düzeyinin arttığını düşünmektedir. Elde edilen bu bulgu Uzungöl'deki ile paralellik göstermektedir. Diğer taraftan turizmin olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkilerinin de olduğu açıktır. Harcombe (1999) ve Kumar vd. (2015) araştırmalarında turizmin olumsuz etkilerini belirtmiştir. Bu kapsamda yerel ekonomide sızıntıların, ithale karşı eğilimin artışı, fırsat maliyeti, turizme aşırı bağımlılık, enflasyon ve yüksek fiyatlar, yeni maliyetlerin çıkması gibi olumsuz ekonomik etkileri vurgulanmıştır. Uzungöl'de yerli halk olumsuz ekonomik etkileri de yüksek düzeyde algılamıştır. Bölgede turizm faaliyetlerinin üst düzeyde gerçekleşmesi sebebiyle ekonominin olumsuz etkilerinin de algılanacak düzeye geldiği düşünülmektedir. Özellikle bölgede aşırı talep karşısında mal ve hizmet fiyatları yükselmiştir. Diğer

taftan yine artan taleple doğru orantılı olarak konut maliyetlerinin de arttığı belirtilebilir. Nitekim Uzungöl'de turizmin ağırlıklı olarak bölgede enflasyonist bir etki oluşturduğunu ve yerli halka ekstra maliyetler yarattığını söyleyebilmek mümkündür. Pizam (1978) Cape Cod'da yaptığı araştırmada yerli halkın mal ve hizmet fiyatlarını olumsuz bir ekonomik etki olarak algıladığını belirtmiştir. Bu sonuçla birlikte turizmin benzer olumsuz ekonomik etkilerinin farklı bölgelerde de algılandığı söylenebilir.

Araştırmada belirtilmesi gereken bir diğer konu çevresel etkilerdir. Turizmin çevresel etkileri doğal ve kültürel değerlerin korunması, turistik alanların ve altyapının gelişimi (Cohen, 1978; Inskip, 1991) gibi olumlu olabilirken özellikle doğal çevre üzerinde yaşanan çeşitli kirlilik (Sunlu 2003; Zhao ve Li, 2018) olarak olumsuz olabilmektedir. Araştırmada Uzungöl yerli halkının ekonomik etkilerden sonra çevresel etkileri algıladığı görülmüştür. Halkın olumsuz çevresel etkileri daha fazla algılama eğilimi içerisinde olmuştur. Nitekim bölgede artan turizm yoğunluğuna paralel olarak kalabalıklaşma ve trafik sıkışıklığı, atıklar ve çevresel kirliliğin artışı, tesis kurulumunun doğal çevreyi tahribi gibi sorunlar yerli halk için de sorun olan durumlardır. Uzungöl'de belirtilen durumların yüksek oranda artması yerli halk için de çevresel maliyetlerin kaçınılmaz bir gerçek olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Diğer taraftan Uzungöl yerli halkının turizmin olumlu çevresel etkilerine ilişkin algıları net değildir. Yerli halk, turizmin yaşam ortamının gelişimine katkısı olduğunu düşünse de doğal alanların ve kültürel varlıkların korunmasına ve hava ile suyun temiz kalmasına etkisi konusundaki algısı ikilemde kalmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasındaki en büyük sebebin Uzungöl'de turizmin olumsuz çevresel etkilerinin olumlu etkilerine göre daha yüksek oranda hissedilmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Uzungöl'de turizmin olumsuz ekonomik etkilerinin yanında en çok algılanan ve yerli halk tarafından çokça dile getirilen konu olumsuz çevresel etkiler olduğu görülmektedir. Pramanik ve Ingkadijaya'nın (2018) Endonezya'nın Pasir Angin köyünde yaptıkları araştırmada yerli halkın olumlu çevresel etki olarak bazı alanların çekici şekilde tasarlandığı, bölgede temizliğin sağlandığı ve ağaçlar ve çiftliklerin korunduğunu ifade etmiş ancak bölgede açık alanların daraldığı, doğal çevrenin biraz zarar gördüğü, hava kirliliğinin arttığı ve bitkiler ile hayvanların daha az korunduğunu belirterek olumsuz çevresel etkileri de algıladıkları belirtilmiştir. Diğer taraftan Liu, Sheldon ve Var (1987) araştırmalarında Hawaii ve Kuzey Galler halklarının turizmin olumsuz sosyo-çevresel etkisinden

oldukça endişe duyduklarını ifade etmiştir. Ortaya konulan bu sonuçların Uzungöl yerli halkının algıladığı olumsuz çevresel etkiler ile benzerlik gösterdiği belirtilebilir.

Araştırmada belirtilmesi gereken konulardan bir diğeri turizmin sosyokültürel etkileridir. Turizm sosyokültürel etkileri nüfus yapısı, meslek çeşitlenmesi ve değişimi, değerler, geleneksel yaşam, tüketim alışkanlıkları ve turistler ilişkin konularda olumlu ya da olumsuz değişimi neden olan etkiler olarak ortaya çıkmaktadır (Pizam ve Milman, 1986). Araştırmada Uzungöl yerli halkının turizmin sosyokültürel etkilerini diğer etkilere göre daha düşük düzeyde algılamaktadır. Turizmin olumlu sosyokültürel etkilerine ilişkin daha olumlu bir görüş varken olumsuz sosyokültürel etkilere ilişkin algıların da düşük olduğu gözlemlenmiştir. Yerli halkın turizm sayesinde turistlerle kültür alışverişinin olduğunu, bölge kültürüne talebin arttığını, yerel kimlikte gelişim olduğunu ve halkın kültürel değerleri koruma bilincinin arttığını düşünmektedir. Diğer taraftan turizmin olumsuz sosyokültürel etkilerinin de herhangi yerli halkta herhangi bir endişe yaratmadığı görülmüştür. Nitekim Uzungöl'de yerli halkın turizmin sosyokültürel etkilerine ilişkin algısının olumlu olmasındaki en büyük sebeplerin turizmden elde edilen ekonomik faydanın yanı sıra bölgeye gelen Ortadoğulu turistlerin sahip olduğu kültür yapısının ve inançlarının destinasyon bölgesindeki yerli halkla benzerlik göstermesi nedeniyle olduğu düşünülmektedir. Ancak buradaki en büyük etkenin bölgeye gelen Ortadoğulu turistlerin bölge halkına, çalışanına ve yatırımcısına yüksek miktarlarda para kazandırması sebebiyle yerli halkın sosyokültürel etkilere daha olumlu yaklaşım gösterildiği söylenebilir. Alptekin (2017) Uzungöl'de çok hızlı bir dönüşüm yaşanmasına rağmen kültürde ve sosyal yapıda çok büyük değişimlerin olmadığını belirtmiştir. Bu kapsamda toplumsal bir çözülme olarak görülebilecek bir olgu tespit edilememiştir. Bölgeye gelen turistlerin aile hayatı yaşayan Araplardan oluşması ve bölgenin kültürel ve sosyal devamlılığının sağlayan bir turizm karakterinin ortaya çıkması nedeniyle sosyokültürel etkiler açısından büyük problemler görülmediği ifade edilmiştir. Brunt ve Courtney (1999) İngiliz kasabası Dawlish'te yaptıkları araştırmada ise turizmin yerli halkın algıları üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler yarattığı ve kasabanın toplum yapısında değişimler olduğunu belirtmiştir. Ancak turizmin sosyokültürel etkilerinin çok önemli olarak algılanmadığı da ifade etmiştir. Ortaya konulan bu sonuçlar Uzungöl yerli halkının turizmin sosyokültürel etkilere olan algısı ile benzer yapıdadır. Ancak araştırma kapsamında ortaya konulan sonuç bu şekilde olsa da turizm gelişiminin yerli halkın yaşam tarzını çarpıcı bir şekilde etkileme

potansiyeline sahip olduğu gerçeğine de itiraz edilemeyeceği ifade edilmektedir (Pizam, 1978).

Araştırmanın amaçları doğrultusunda yerli halkın turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine ilişkin algı farklılıklarının demografik ve kişisel özelliklere göre nedenleri ortaya koyulmuştur. Yerli halkın cinsiyetine, turizmden gelir etme durumuna, ailesinde turizm çalışanı olma durumuna, yaşına, eğitimine, gelirine, ikamet süresine yönelik algı farklılıklarının olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada yerli halkın cinsiyetine göre turizmin etkilerini algılamasında olumlu ekonomik, olumlu çevresel ve olumsuz çevresel etkilerde algıda farklılık olduğu görülmüştür. Nitekim algı farklılıkları dikkate alındığında olumlu ekonomik etkiler dışında kadınların turizmin çevresel etkilerine yönelik algısının daha olumlu olduğu söylenebilir. Çeşitli araştırmalarda (Milman ve Pizam, 1988; Mason ve Cheyne, 2000; erkek ve kadınlar arasında turizmin etkilerine yönelik algı farklılığının olduğunu bazı araştırmalarda (Seid, 1994; Kuvan ve Akan, 2005) da cinsiyetin algılamada herhangi bir etkisinin bulunmadığını belirtmektedir. Araştırmada Uzungöl’de kadınların turizmin çevresel etkilerine erkeklere göre daha olumlu yaklaştıkları görülmüştür. Uzungöl gibi bir bölgede turizm harici diğer sektörel imkânların daha sınırlı olması sebebiyle kadınların turizmi bir fırsat olarak gördüğü, özellikle bölgede turistik sosyal çevre ortamlarının ve rekreasyonel faaliyetlerin gelişmesi sebebiyle turizmin etkilerine erkeklere göre daha olumlu yaklaştığı düşünülmektedir. Ancak Uzungöl’de erkeklerin de iş ve gelir imkânları sebebiyle ekonomik etkilere daha olumlu olduğu söylenebilir.

Yerli halkın turizmden gelir elde etme durumuna göre turizmin etkilerini algılamasında olumlu ekonomik etkiler dışında olumlu sosyokültürel, olumlu çevresel, olumsuz ekonomik, olumsuz sosyokültürel ve olumsuz çevresel etkilerde algıda farklılık olduğu görülmüştür. Araştırmada Uzungöl’de turizminden gelir elde edenlerin bireylerin gelir etmeyenlere göre turizmin etkilerine daha olumlu yaklaştıkları anlaşılmıştır. Nitekim yapılan araştırmalarda (Rothman, 1978; Var, Kendall ve Tarakçıoğlu, 1985; Haralambopoulos ve Pizam, 1996) turizme ekonomik bağı olan toplumların ve turizmden gelir elden bireylerin turizmin etkilerine daha olumlu bir algıya sahip oldukları görülmektedir. Uzungöl’de turizmin en önemli sektör olması ve halkın turizmden memnun edici düzeyde gelir elde etmesi sebebiyle turizmden gelir elde edenlerin turizme daha olumlu yaklaştığı düşünülmektedir. Bununla birlikte Uzungöl’de özellikle istihdam yoluyla turizme ekonomik bağı olmayanların daha az

olumlu, bazen kararsız ve bazı durumlarda da olumsuz bir algıya sahip oldukları da söylenebilir.

Yerli halkın ailesinde turizm çalışanı olma durumuna göre turizmin etkilerini algılamasında olumlu ekonomik ve olumsuz çevresel etkiler dışında olumlu sosyokültürel, olumlu çevresel, olumsuz ekonomik ve olumsuz sosyokültürel etkilerde algıda farklılık olduğu görülmüştür. Araştırmada ailesinde turizm çalışanı olan bireylerin olumsuz ekonomik etkiler haricinde turizmin etkilerini daha olumlu bir görüşe sahip olduğu anlaşılmıştır. Yapılan araştırmalarda (Lankford ve Howard, 1994; Snaith ve Haley, 1999) kendisinin veya ailesinde turizm çalışanı olan bireylerin turizmin etkilerini daha olumlu algıladıkları belirtilmiştir. Uzungöl'de turizmin halka iş ve gelir imkânları sağlaması nedeniyle turizm çalışanı yakınlarının da turizmin etkilerini daha olumlu algıladığı düşünülmektedir.

Araştırmada yerli halkın yaşına göre turizmin etkilerini algılamasında olumsuz ekonomik etkiler dışında olumlu ekonomik, olumlu sosyokültürel, olumlu çevresel, olumsuz sosyokültürel ve olumsuz çevresel etkilerde algıda farklılık olduğu anlaşılmıştır. Araştırmada genel olarak genç ve orta yaşta olan bireylerin orta üstü ve daha yaşlı bireylere göre turizmin etkilerini daha olumlu yaklaştığı belirlenmiştir. Yapılan bazı araştırmalarda (Weaver ve Lawton, 2001; Huh ve Vogt, 2008) gençlerin yaşlılara göre daha olumlu olduğu görülürken diğer araştırmalarda ise (Tomljenovic ve Faulkner 2000; McGehee ve Andereck, 2004) tam tersi bir durum olduğu görülmüştür. Turizm sektörünün emek-yoğun bir sektör olması sebebiyle genç insanların daha fazla istihdam edilmesine neden olmaktadır. Nitekim Uzungöl'de de genç-orta yaştaki insanların turizm sektöründe daha fazla yer alması ve turizmi bölge için birer fırsat olarak görmesi nedeniyle turizmin etkilerine olan algılarının da olumlu olmasına sebep olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Araştırmada yerli halkın eğitime göre turizmin etkilerini algılamasında olumlu ekonomik, olumlu sosyokültürel, olumlu çevresel, olumsuz ekonomik, olumsuz sosyokültürel ve olumsuz çevresel etkilerde algıda farklılık olduğu anlaşılmıştır. Araştırmada genel olarak lise ve ön lisans mezunu bireylerin ilköğretim ve lisansüstü eğitimi almış bireylere göre turizmin etkilerine daha olumlu yaklaştığı belirlenmiştir. Konuya ilişkin yapılan araştırmalarda daha yüksek ve kültüre sahip bireylerin turizmin etkilerine yönelik daha olumlu oldukları görülürken (Haralambopoulos ve Pizam, 1996; Korça, 1998) bazı araştırmalarda da (Andriotis ve Vaughan, 2003) eğitim-bilgi seviyesi

daha yüksek olan bireylerin eğitimi düşük-bilgi seviyesi düşük bireylere göre daha az olumlu olduklarını belirtmiştir. Uzungöl’de lise ve ön lisans seviyesindeki bireylerin turizmin etkilerine olumlu olmasındaki en önemli sebebin turizm sektörüne ekonomik bağının olmasından kaynakladığı söylenebilir. Diğer taraftan ilkokul ve lisansüstü eğitime sahip bireylerin özellikle turizmin olumsuz etkilerine olumsuz tepki vermesinde bu bireylerin turizmden ekonomik çıkarı olmadığı, ailesinde turizm sektöründe çalışmanı bulunmadığı ve turizmin maliyetlerine karşı kaygı taşıdıkları düşünülmektedir.

Araştırmada yerli halkın eğitime göre turizmin etkilerini algılamasında olumlu ekonomik ve olumsuz çevresel etkiler dışında olumlu sosyokültürel, olumlu çevresel, olumsuz ekonomik, olumsuz sosyokültürel etkilerde algıda farklılık olduğu anlaşılmıştır. Araştırmada geliri 5501 lira ve üzeri olan bireyler turizmin olumlu etkilerini daha olumlu yaklaşım gösterirken yine 4501-5500 ile 5501 lira ve üzeri gelire sahip bireylerin turizmin olumsuz etkilerine daha olumsuz oldukları görülmüştür. Yapılan araştırmaların bazılarında (Pizam, 1978; Haralambopoulos ve Pizam, 1996) geliri daha yüksek bireylerin turizmin gelişimi daha çok destekleyeceği ve daha olumlu görüşe sahip olacağını ifade edilirken bazılarında da (McMinn ve Cater 1998; Huh ve Vogt, 2008) daha düşük gelire sahip bireylerin turizmin gelişimi ve etkilerine karşı daha olumlu olacağını ifade etmiştir. Uzungöl’de yüksek gelir grubundakilerin turizmin olumlu etkilerine karşı daha olumlu olmasındaki etkenin ekonomik anlamda turizmden elde edilen tatminkâr düzeydeki gelir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Ancak Uzungöl’deki yüksek gelir grubundaki bireylerin turizmin meydana getirdiği maliyetlere daha çok katlandıkları için daha olumsuz tavır sergiledikleri söylenebilir. Nitekim bölgede turizmden yüksek gelir elde edenlerin daha çok iş veren kesiminde olması ve bu bireylerin bölgede yatırım yaparken turizmin olumsuz etkilerine karşı daha fazla para harcamak zorunda kalması onların olumsuz etkileri daha fazla algılamasına sebep olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada yerli halkın ikamet süresine göre turizmin etkilerini algılamasında olumsuz sosyokültürel etkiler dışında olumlu ekonomik, olumlu sosyokültürel, olumlu çevresel, olumsuz ekonomik, olumsuz çevresel etkilerde algıda farklılık olduğu anlaşılmıştır. Araştırmada olumlu ekonomik etkiler dışında ikamet süresi az olanların turizmin etkilerine yönelik olumlu bir yaklaşım göstermiştir. Diğer taraftan ikamet süresi arttıkça özellikle 16 yıl ve üzeri yaşayan bireylerin turizmin etkilerine yönelik

olumsuz bir algıya sahip olduğu da görülmüştür. Yapılan araştırmalarda ikamet süresinin algıları etkileyen bir değişken olduğu belirtilmiş ve bireylerin bir toplumda ne kadar uzun yaşarlarsa turizme ilişkin algılarının o kadar olumsuz hale geleceği belirtilmektedir (Brunt ve Courtney, 1999). Diğer taraftan destinasyon bölgesinde ikamet süresi az olan bireylerin de turizmin etkilerine ilişkin görüşlerinin de daha olumlu olduğu ifade edilmiştir (Snaith ve Haley, 1999). Uzungöl'de uzun süreli ikamet etmiş bireylerin bölgedeki turizm gelişimine daha hâkim oldukları ve özellikle olumsuz etkilere daha çok maruz kalmaları sebebiyle daha olumsuz bir algıya sahip oldukları düşünülmektedir.

Araştırmada belirtilmesi gereken diğer bir konu yerli halkın olumlu ekonomik, olumlu sosyokültürel ve olumlu çevresel etkilere yönelik algıları arasındaki ilişki durumudur. Araştırmada korelasyon analizi sonrasında yerli halkın olumlu ekonomik etkileri ile olumlu sosyokültürel etkilere yönelik algıları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki; olumlu ekonomik etkiler ile olumlu çevresel etkilere yönelik algıları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki; olumlu sosyokültürel ve olumlu çevresel etkilere yönelik algıları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Yapılan araştırmalar dikkate alındığında destinasyon bölgelerinde yerli halkın turizm sektörüne olan ekonomik bağımlılığı arttıkça turizme gelişimi ve etkilerine olan olumsuz algıların azalmakta olduğunu göstermektedir. Liu ve Var'ın (1986) araştırmasında görüldüğü üzere yerli halkın turizmi desteklediği ve elde edilen avantajı çevresel zararın önüne koymaktadır. Lankford ve Howard (1994), az nüfuslu kırsal alanlarda bile yerli halkın turizmine yönelik algılarının homojen olmadığını ifade etmektedir. Nitekim özellikle ekonomik olarak turizme bağımlı bireylerin turizm ve etkileri hakkında genel olarak iyi huylu bir görüşe sahipken, kaynak paylaşımında turistlerle çekişme içerisine giren yerli halkın da karşıt görüşlerde olduklarını belirtmiştir. Diğer bir ifade ile yerli halkın turizme atfedilecek değişiklikleri kabul etme veya reddetme derecesi, büyük ölçüde yerli halkın kendi kişisel refahını ve yaşam tarzlarını nasıl etkilediğine dair algılarına bağlıdır. Ancak turizmden doğrudan fayda sağlayanların turizme olumsuz sosyal ve çevresel sonuçlar atfetme olasılığının daha düşük olduğu ve turizmin gelişime karşı daha olumlu bir görüş sergiledikleri belirtilmektedir (Milman ve Pizam, 1988). Uzungöl'de yerli halkın turizme olan ekonomik bağımlılık düzeyinin yüksek olması sebebiyle turizmin olumlu ekonomik etkilerine ilişkin algı düzeyi arttıkça olumlu sosyokültürel ve olumlu çevresel

algılarında da bir artış görülmüştür. Diğer taraftan Uzungöl’de yerli halkın olumlu sosyokültürel etkilere ilişkin algıları artış gösterirken olumlu çevresel etkilere yönelik algıları da artış göstermiştir. En nihayetinde Uzungöl’de turizmin olumlu etkilerine ilişkin algıların olumsuz etkilere göre daha yüksek oranda algılanmasından turizmin olumlu etkilerinin pozitif yönde beraber artmasına neden olmuştur.

Araştırma kapsamında elde edilen bulguların sonuçları ele alındığında cevaplanması gereken bir soru ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda “Uzungöl’de turizm hareketleri neden sürdürülemeyen bir yola girmiştir?” sorusunu cevaplamak gerekliliği görülmüştür.

1975’lerde başlayan 2000’li yıllardan sonra ivmelenen ancak 2017 sonrası düşüş eğilimleri gösteren Uzungöl’de turizmin sürdürülemez olarak gelişmesindeki hataların ilk zamanlardan başladığını belirtmek gereklidir. Ancak Uzungöl turizminin gelişmesindeki ve yönetimindeki sorunlar bir hatalar zincirinin bütünüyle ortaya çıkmasıyla olmuştur. Geçmişten başlayan hatalar katlanarak günümüze kadar artış göstermiş ve Uzungöl destinasyonunu ve turizmini yönetilmesi zor ve sürdürülemez bir duruma getirmiştir. Özellikle dünya çapında turizmin bacasız sanayi olarak ortaya çıkışı ve kitle turizmine alternatiflerin ortaya çıkması sonrası Uzungöl gibi bölgelerde de turizmi ön plana çıkarmıştır. Doğa temelli olmasının yanı sıra muhafaza ve korumaya ihtiyacı olan Uzungöl’de turizmden çok daha fazla para elde edebilmek için menfaat grupları tarafından çevresel ve sosyokültürel değerler göz ardı edilerek ekonomik büyüme modeli ile hareket edilmiştir. Dünyada 70’li yıllardan itibaren sürdürülebilir turizm anlayışında gelişen turizm sektörü Uzungöl gibi bölgelerde uygulanmamış/uygulanamamış ve sürdürülebilir olmayan uygulamalara sahip kitle turizm anlayışında turizm gelişmiştir. Belirli yıllarda Uzungöl’e ilişkin koruma-kollama-gelişim statüleri verilmesine ve politikalar geliştirilmesine rağmen bölge hem destinasyon hem de turizm açısından yönetilemez hale gelmiş ve alınan yanlış kararlar bölgede turizmin olumsuz etkilerinin ortaya çıkışına yol açmıştır. Bölgede yanlış kararlarla büyüyen turizm, Uzungöl için en önemli sektör haline gelmiş ve bölgede turizme aşırı bağımlılık yaşandığı görülmüştür. Bu sorunların ortaya çıkışının temelinde menfaat gruplarının hareketleri önemli yer tutmaktadır.

Uzungöl’de turizmin yüksek gelir getirisi hem bölge yönetimi hem de yerli halk ve yatırımcılar için önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Bölge yönetimi ekonomik getirinin yanında siyasi kaygılar sebebiyle Uzungöl’de turizmin aşırı ve kötü gelişimi

karşısında ‘sessizliğini’ korurken yerli halk ve yatırımcılar da turizmin gelir getirici etkisi ile daha çok bina ve tesis yaparak bölgenin istenmeyen şekilde gelişimine neden olmuştur. Uzungöl’deki bu olumsuz durum bölge yönetimi ile yerli halkı karşı karşıya getirmiş ve birbirlerini suçlayacak ortam ortaya çıkmıştır. Benzer sonuçlara Küçükaşçı (2019) yapmış olduğu tez çalışmasında da ulaşmıştır. Bölgedeki kötü gelişimin sorumlularının sadece yerli halkın olmadığını belirterek ortaya konulan stratejilerin, politikaların ve planların başarısız olduğunu ve bu durumun merkezi ve bölge yönetiminin de rolünün olduğunu ifade etmiştir. En nihayetinde Uzungöl’de sürdürülemez turizm faaliyetleri dikkate alındığında bölgede sürdürülebilir yönetim anlayışının eksikliği gün yüzüne çıkmıştır. Kırsal yaşam ve kültürünü kaybetmiş, doğanın satılmasına rağmen doğanın ardıllanmış, önceliğin hep tesis kurma, hizmet satma ve para kazanmaya odaklanılmış Uzungöl’de doğanın ve kültürün kazanılması, doğru girişimciyi korumasına ilişkin yeni politikalara ihtiyacı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Uzungöl destinasyonu için aşağıdaki stratejiler ve öneriler geliştirilmiştir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara göre uygulamaya ve konu kapsamında yapılabilecek diğer araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur. İlk olarak Uzungöl turizminin gelişimi, etkileri ve yönetimine ilişkin oluşturulan stratejilere yer verilmiştir. Diğer taraftan turizmin gelişimi ve etkilerinin yönetiminde, sürdürülebilir gelişimindeki yeri ve rollerine ilişkin yerli halk için öneriler sunulmuştur.

5.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Araştırmada Uzungöl’de turizmin gelişimi ve etkilerine ilişkin verilerin analizi sonucunda bölgeye sürdürülebilir turizm anlayışında gelişim stratejileri oluşturulmuştur. Bu kapsamda bölgede “sürdürülebilir turizm yönetim anlayışının geliştirilmesine ilişkin stratejiler” ve “çevresel, sosyokültürel ve ekonomik etkilerin yönetimi ve olumsuzlukların azaltılmasına ilişkin stratejiler” geliştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Uzungöl’de sürdürülebilir turizm yönetim anlayışının geliştirilmesine ilişkin stratejiler için “bölgenin ortak yönetiminin sağlanması”, “bölgeye ilişkin kararlarda yerli halka önceliğin verilmesi”, “turizm yatırımlarının uzun dönemli planlanması” ve “turizm stratejilerinin uygulanması ve başarılı olması” başlıklarına değinilmiştir.

Bölgede ortak yönetimin sağlanması: Uzungöl’de turizmin gelişimi ve ortaya çıkan etkileri ele alındığında bölgede ilgili turizm paydaşları arasında koordinasyona

dayalı bir ortak yönetim eksikliğinin olduğu görülebilmektedir. Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı'nda bölgesel sorunların çözümünde kamu kurumları, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, turizmciler, balıkçılar ve kadınların görüşü alınıp sorunların çözümüne ilişkin katılımcı rolleri belirtilse de tüm turizm paydaşlarını içerisine alan ve bu paydaşlar arasında koordinasyona dayalı çözümlerin üretileceği bir oluşumun sağlanması gerekliliği görülmektedir. Uzungöl'ün bir turizm destinasyonu olması nedeniyle bölgenin idaresi ve bölge için alınacak kritik kararlarda yönetiminin uluslararası ve ulusal kalkınma ajanslarından, ulusal hükümetten, yerel yönetim ve destinasyon organlarından, özel sektör işletmelerinden, çalışanlar ve ilgili kuruluşlardan (sendikalar), sivil toplum kuruluşlarından, eğitim ve öğretim kurumlarından, yerli halktan ve turistlerden oluşan bir idare merkezi kurulmalıdır. Oluşumda turizmin geliştirilmesi ve kaynakların korunmasında her paydaşın sürdürülebilir turizmdeki rollerinin belirlenmesi ve ilgili paydaşların tüm süreçlere katılımının sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınma politikalarının ve planların oluşturulması, mali ve teknik desteğin sağlanması, altyapı ve tesis kurulumları gibi yatırımların yapılması, istihdamların sağlanması, bölge turizminin pazarlanması ve kaynakların korunmasına ilişkin çeşitli rollerin bölge paydaşlarının sorumluluk alanlarına tanımlanması ve ilgili oluşumun belirtilen rollerin koordinasyona dayalı şekilde uygulanmasını denetleyici rolünü üstlenmesi gerekli görülmektedir. Diğer bir ifade ile Uzungöl'de turizmin gelişiminin ve yönetimine ilişkin sürdürülebilir turizm anlayışının oluşturulması amacıyla rolleri belirleyen uygulamaları denetleyen karar merci olan bir oluşuma ihtiyaç duyulmaktadır.

Bölgeye ilişkin kararlarda yerli halka önceliğin verilmesi: Turizm destinasyonu olarak ifade edilen Uzungöl'de turizmin gelişiminde yerli halkın büyük önemi vardır. Yerli halkın turizmi ve gelişimini desteklemediği bir destinasyonda sürdürülebilir bir gelişim beklemek mümkün değildir. Uzungöl'de yerli halka öncelik verildiği ikilemde kalan bir konu olsa da bölge yönetimi ile yerli halk arasında koordinasyon eksikliği olduğu görülebilmektedir. Turizmin yönetilmesinde yerli halkın ortak yönetimden uzak kaldığı görülmektedir. Uzungöl'de yerli halktan çok bölge yatırımcılarının görüşlerine öncelik verilmesinin yanı sıra turizmin talebe göre gelişmesi sebebiyle turistlerin isteklerine göre gelişen bir destinasyon ortaya çıkmıştır. Uzungöl'de ilgili oluşumun içerisinde yerli halkın da dahil edildiği, görüşlerinin yanında turizmi destekleyici ve sorumluluklarını uygulayıcı bir ortam oluşturulmalıdır. Bölgenin doğal, kültürel

kaynaklarının ve olanaklarının yerli halkın ihtiyaçlarına göre kullanılması gerekliliği görülmektedir. Nitekim Uzungöl, turizm bölgesi olarak gelişim gösterse de kırsal özelliklerinden uzaklaştırılmadan yerli halkın ihtiyaçlarının önceliklendirildiği uygulamalara geçiş yapılmalıdır.

Turizm yatırımlarının uzun dönemli planlanması: Uzungöl’de turizmin gelişim süreci dikkate alındığında daha kısa dönemli planlamaların yapıldığını görmek mümkündür. Her ne kadar çeşitli statülere sahip olsa da hızla gelişen turizm sektörü ile birlikte artan turist sayısı ve taleplerinin karşılanması amacıyla yatırımlar kısa vadeli planlanmış ve talebin karşılanması sağlanmışır. Uzungöl’de turizm yatırımlarında kısa dönemli planlamaların ön plana çıkmasındaki en büyük nedeni turizm sektörünün arza göre değil talebe göre şekillenmiş olmasıdır. Özellikle Uzungöl gibi taşıma kapasitesinin sınırlı olduğu bir bölgede taşıma kapasitesinin hem altyapı hem de üstyapı olarak zorlanması çeşitli olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ekonomik büyüme anlayışının yüksek oranda tercih edildiği Uzungöl’de turizme aşırı bağımlılık oluşmuş ve bu anlayış çerçevesinde kısa dönemli planlamalar uygulamaya geçmiştir. Her ne kadar destinasyon yaşam sürecinde olgunluktan dşe eğilimler gösterse de özellikle turizm yatırımların ilişkin uzun dönemli planlamaların yapılması gerekliliği görülmektedir. Uzungöl’de paydaşların klasik ekonomi büyüme anlayışını terk ederek sürdürülebilir turizm kalkınması anlayışında destinasyonun ve turizmin gelişimini sağlamalıdır. Uzungöl’n sahip olduğu doğal ve kültürel kaynaklar dikkate alınarak turizmin arzına göre gelişim yönlendirilmelidir. Nitekim özellikle fauna ve florasıyla ön planda olan Uzungöl’de ekoturizm faaliyetleri ön plana çıkartılarak tesisleşmenin ve turist sayısının kontrol altında tutulduğu kırsal turizm gelişimine dayalı yönetim sergilenmelidir. Diğer bir ifade ile Uzungöl’de turizm paydaşlarının oluşturduğu oluşumun sürdürülebilir gelişimi destekleyen kırsal turizm faaliyetlerini destekleyerek kaynakların arza göre şekillenmesini ve bölgede turizm yatırımlarının ağırlıklı olarak uzun dönemli planlanacak şekilde yapılmasını sağlamalıdır.

Turizm stratejilerinin uygulanması ve başarılı olması: Bir ülkede veya bir turistik bölgede turizmin nasıl ve ne düzeyde gelişim göstermesi gerektiğini ortaya koyan turizm stratejileri, sistematik bir plan ve anlayış ortaya koymak açısından önemlidir. Özellikle Uzungöl gibi doğanın temelli alanlarda vre dostu ve bölge temelli politikaların ön plana çıktığı turizm stratejilerinin uygulanması ve başarıya ulaştırılması gerekli grlen bir konudur. Nitekim Uzungöl açısından turizm stratejileri ele

alındığında bu stratejilerin uygulanması ve başarıya ulaştırılması istenilen düzeyde olmamıştır. Her ne kadar Türkiye Turizm Stratejileri 2023 Eylem Planı'nın vizyonunda sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenmesi gerekliliği belirtilse de Uzungöl'ün turizm gelişimi ve etkileri ele alındığında bölgede bu yaklaşıma uygun davranılmadığı görülmektedir. Diğer taraftan bölgeye ilişkin çevre dostu politikalara dayalı stratejilerin eksikliği de görülmektedir. Bu kapsamda Uzungöl'de turizm yönetiminin yapılacağı üst oluşum ile birlikte çevre dostu ve bölge temelli politikalara dayanan stratejilerin geliştirilmesinin yanı sıra çevresel, sosyokültürel ve ekonomik boyutlarıyla dengeyi gözetken eylem planlarının yapılması gerekmektedir. Bölgeye özel geliştirilmiş politikaların başarıya ulaştırılması yine sürdürülebilir turizm anlayışı çerçevesinde hareket eden turizm paydaşlarının koordinasyonlu çalışması ile mümkün görünmektedir.

Araştırmada ortaya konulması gereken diğer bir konu Uzungöl'de çevresel, sosyokültürel ve ekonomik etkilerin belirlenmesi, yönetimi ve olumsuzlukların azaltılmasına ilişkin geliştirilen stratejilerdir. Bu kapsamda turizmin etkilerini belirlemek ve olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla geliştirilen stratejiler şunlardır:

Çevresel Etkilerin Belirlenmesi, Yönetimi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılması: Uzungöl'de turizmin daha çok olumsuz çevresel etkileri ön plana çıkmıştır. Ekonomik menfaatlere öncelik verilmesi sebebiyle olumsuz çevresel etkiler hissedilir düzeyde ortaya çıkmıştır. Bölgede “aşırı yapılaşma”, “doğa tahribatı”, “atıklar ve çevresel kirlilik”, “kalabalıklaşma”, “kaçak yapılaşma”, “altyapı sorunları” ve “betonlaşma” ve “diğer kirlilik türleri” gibi olumsuz çevresel etkiler görülmüştür. Uzungöl'de aşırı talep karşısında talebe ilişkin ihtiyaçların karşılanması için bölgede özellikle üstyapıya yönelik yapılan aşırı gelişim olumsuzlukları artırmıştır. Bölgenin sahip olduğu statülerin getirmiş olduğu kriterler ve destinasyonun fiziki yapısı dikkate alınarak imar planları geliştirilmelidir. Özellikle turizm tesislerinin çoğunluğu oluşturduğu bu bölgede aşamalı olarak konaklama tesis sayısı azaltılmalı ve bölgenin kültürel yapısını yansıtacak küçük kapasiteli kırsal konaklama tesislerine geçiş yapılmalıdır. Bölgede artan aşırı ve kaçak yapılaşmanın azaltılması veya engellenmesi sonucunda doğa tahribatı da azaltılmış olacaktır. Diğer taraftan bölgede ekoturizm anlayışına uygun olmayan lunapark ve kartinge yönelik yapıların da kaldırılması gerekmektedir. Bu kapsamda bölgede ekoturizme uygun doğa temelli rekreasyonel aktivitelerinin çeşitlendirilmesi ve uygulamaya alınması gerekmektedir. Bu kapsamda Uzungöl bölgesinde doğa yürüyüşü

olarak da bilinen trekking veya hiking uygulamaları yapılmalıdır. Diğer taraftan bölgede doğa ile kuş gözlemciliğinin yanı sıra gölde sandalla gezinti ve uygun alanlarda yamaç paraşütüne yönelik aktiviteler gerçekleştirilebilir.

Uzungöl'de kalabalıklaşma da önemli görülen sorunlardan biridir. Turist sayıları düşünüldüğünde bölgede kapasitenin oldukça zorlandığı görülmektedir. Uzungöl'deki kalabalıklaşmayı engellemedeki en önemli unsurlar fiyatlama politikası, kapasite kontrolü ve alternatif turistik alanların geliştirilmesidir. Talebin azaltılmasında arz-talep dengesinin sağlanmasında fiyat kontrolü yapılmaktadır. Nitekim Uzungöl'e gelen turist sayısının azaltılması için özellikle çevre üzerinde baskı yaratacak mal ve hizmetlerin fiyatlarının artırılması gerekmektedir. Bununla birlikte Uzungöl'de taşıma kapasitesinin aşılması için turist sayısını azaltıcı uygulamalara geçilmelidir. Bölgede yatak kapasitesinin azaltılmasının yanı sıra özel araç girişinin sınırlandırılması yapılmalıdır. Diğer taraftan Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Uzungöl'e alternatif olabilecek farklı destinasyonlar öne çıkartılmalıdır. Özellikle Trabzon bölgesinin turist sayısının büyük oranda Uzungöl'e gelen turistler oluşturmaktadır. Trabzon'da farklı doğa temelli bölgelerin pazarlaması yapılarak Uzungöl'e gelen turist sayısının dengelenmesi gerekmektedir. Uygulanacak bu yöntemlerin sonucunda Uzungöl'de azalan turist sayısına bağlı olarak bölgedeki atıkların ve diğer çevresel kirlilikler de azalmış olacaktır.

Ekonomik Etkilerin Belirlenmesi, Yönetimi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılması: Uzungöl'de turizm gelişimi ekonomi odaklı olsa da çevresel etkilerden sonra diğer önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Her ne kadar bölgede “gelir”, “yatırım” ve “istihdam” gibi önemli ekonomik fayları ön plana çıksa da “yüksek fiyatlar”, “borçlanma”, “mevsimsellik” ve “aşırı bağımlılık” gibi olumsuz etkileri de görülmektedir. Uzungöl'de gerçekleşen yoğun turizm faaliyetlerinin getirmiş olduğu bu olumsuzluklar özellikle fiyatların yükselmesine sebep olmaktadır. Diğer taraftan özellikle yerli halktan olan bireylerin turizmden kazanç sağlama amaçlı yaptıkları yatırımlar borçlanmayı da beraberinde getirmektedir. Bölgenin yüksek oranda turizme bağımlı olması da sorunları derinleştirmektedir. Turizme bağımlılığı ve turizmden dolayı borçlanan bir bölge olan Uzungöl'de mevsimsellik sorunu ile birlikte azalan gelirler de hem halkın hem de yatırımcıların sorunu haline gelmektedir. Nitekim Uzungöl'de olumsuz ekonomik etkilerin ortaya çıkmasındaki en büyük sebebin bölgede turizm sektörünün çok gelişmesidir. Bölgede turizm sektörünün aşırı gelişmişliği mal,

hizmet ve arsa fiyatlarını da artırmaktadır. Yerli halkın yüksek fiyatlardan etkilenmesini engelleyebilmek amacıyla bölgede temel gıda ürünleri ve hizmetlerin fiyatları dengede ve kontrol altında tutulmalı ve fiyatların yükselmesini engelleyecek politikalar oluşturulmalıdır.

Uzungöl’de turizm faaliyetlerini kısıtlayıcı, turizm sektörü dışında yerel ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bölge kaynakları dikkate alındığında turizme alternatif olarak tarım ve hayvancılık desteklenmelidir. Özellikle belirtilen işlerde uğraş verecek insanları kazanabilmek amacıyla tarım ve hayvancılığı destekleyici planlar hazırlanmalıdır. Uzungöl’de turizmden farklı uğraş alanlarının gelişimi ile birlikte turizme olan bağımlılık azalmış olacaktır. Turizm dışında uğraşların gelişimi mevsimsellik sorununun azalmasına etkisi olacaktır. Diğer taraftan bölge turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması açısından özellikle kış dönemine uygun kış konsepti turizm uygulamaları geliştirilmelidir. Yaz döneminde artan yoğunluğa karşılık Uzungöl’ün kış döneminde çekiciliği artırılarak yaz döneminde bölgeyi tercih edecek insanları kış döneminde tercih etmesini sağlayacak politikalar yapılmalıdır.

Sosyokültürel Etkilerin Belirlenmesi, Yönetimi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılması: Uzungöl’de turizmin sosyokültürel açıdan “yabancı dilin gelişmesi”, “kültürel etkileşim” ve “bölgenin tanımına katkısı”, “kültürel aktiviteler talep artışı”, gibi olumlu yönleri görülse de “kırsal yaşamın terki”, “kültürel bozulma”, “insan ilişkilerinde bozulma” ve “yöresel ürün kullanımının azalması” gibi olumsuz etkiler de görülmektedir. Doğal ve kültürel çekiciliklere sahip Uzungöl’de turizm sektörünün aşırı gelişimi sonrasında bölgenin kırsal kimliğini kaybettiğini söyleyebilmek mümkündür. Kitle turizm hareketlerinin olduğu bölgede şehirleşmenin artışı şehir kültürünün de bölgede ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Turizm nedeniyle kültürde ve insan ilişkilerinde de bozulmalar görülmüştür. Uzungöl’de kitle turizm anlayışı terk edilerek kırsal turizm anlayışı geliştirilmelidir. Nitekim bu anlayış çerçevesinde kırsal köy yaşamının gelişimini artırıcı yönelik politikalar yürütülmelidir. Tarım ve hayvancılığın geliştirilmesine paralel olarak tarım turizmi potansiyeli belirlenmeli ve bu kapsamda ekolojik alanlar oluşturulmalıdır.

Sosyokültürel değerlerin ön plana çıkmasında gastronominin kullanımı ve etkinlikler önemli yer tutmaktadır. Uzungöl’de çoğunlukla talebe yönelik bölgeye ait olmayan yiyecek ve içeceklerin sunulduğu görülmektedir. Bölgede yöresel yiyecek ve içecekleri ön plana çıkaracak bir anlayışa geçilerek yöresel ürün kullanımının artırılması

sağlanmalıdır. Nitekim yöresel yemeklerin sunulması yöreye ait ürünlerin kullanılmasını da artıracaktır. Bölgeye gelen turistlerin talep ettiği yiyecek ve içecekler yerine bölgeye ait yöresel yiyecekler ve içecekler belirlenerek özellikle bölgede faaliyet gösteren işletmelerde sunumları artırılmalıdır. Diğer taraftan halkın kültürel özelliklerinin, geleneklerinin, göreneklerinin ve diğer zenginliklerinin turistlere sunulması da sosyokültürel değerlerin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bu kapsamda Uzungöl'de belirli tarihlerde kültürün sunulması ve paylaşılması açısından etkinlikler düzenlenerek sosyokültürel değerlerin turizm açısından kullanımı artırılmalıdır.

Turizm bölgelerinde sivil mimarinin ve tarihi yapıların korunması önemli bir konudur. Nitekim gerçekleşen savaşlar sonrasında tarihi yapıların yok olmasını engellemek amacıyla en basit tarihsel yapıların bile korunması gerekliliği vurgulanmıştır. İfade edilen tarihi ve geleneksel mimariye sahip yapıların korunması turizmle birlikte yapılabilmektedir. Ancak Uzungöl'ün tarihini yansıtan sivil mimariden vazgeçilmiş ve tarihi yapıları koruma duyarlılığı azalmıştır. Bölgede artan turist sayısına paralel olarak bölgeye uygun olmayan turizm ağırlıklı tesisler yapılmıştır. Ancak bölgenin kültürel değerini yansıtacak öğelerden olan geleneksel mimariye önem verilmesi ve tarihi yapıların korunması gerekmektedir. Bu kapsamda bölgenin geleneksel mimari anlayışını yansıtacak yapı kriterleri ortaya koyularak bölgede yapısal değişiklikler gerçekleştirilmelidir. Özellikle daha fazla turist ağırlamak üzere yapılmış olan büyük ölçekli konaklama tesislerin sayısı azaltılarak geleneksel yapıya uygun küçük kapasiteli yapılara dönüş yapılmalıdır.

Uzungöl'de sürdürülebilir turizm gelişiminin sağlanmasındaki en önemli aktörlerden biri yerli halktır. Uzungöl'de yerli halkın turizme yönelik bilinç düzeylerindeki artışın sağlanması ve toplumsal olarak turizme ilişkin doğru katılım sağlayabilmesi amacıyla çeşitli aşağıda belirtilen öneriler geliştirilmiştir:

- Yerli halk için turizm ve etkilerine yönelik eğitim programları oluşturulmalı, yerli halk bilgilendirilmeli, turizme ve turistlere karşı bilinçlendirilmelidir.
- Uzungöl'de turizm sektöründe çalışan bireyler için çevrenin korunmasına, israfın engellenmesine ve turistlerle doğru iletişim kurulmasına ilişkin seminerler ve konferanslar verilmelidir.

- Uzungöl’de ikamet eden ortaöğretim öğrencilerine yönelik eğitim kurumlarında turizme ilişkin dersler verilerek genç bireyler doğru yönlendirilmelidir.
- Yerli halk planlamalara ve kararlara dahil edilerek turizme yönelik katılımçılıkları artırılmalıdır.
- Uzungöl’de özellikle doğal çevrenin ve kültürel değerlerin korunmasında yerli halka görevler verilmelidir.
- Yerel yönetimler ile yerli halk arasında iletişim artırılarak bölgeye ilişkin sorunlar için halkın görüşü alınmalıdır.

Uzungöl’de destinasyonun ve turizmin sürdürülebilir gelişiminde yerli halkın da uygulaması ve yapması gerek görülen öneriler aşağıda belirtilmiştir:

- Uzungöl’de yerli halk -özellikle turizm sektörü içerisinde yer alanlar- turistleri gelir elde etmede bir araç olarak görmek yerine bölgeye gelenleri bir misafir olarak düşünmelidir. Diğer bir ifade ile turistlerle karşılıklı yarar için etkileşim kurmalıdır.
- Uzungöl yerli halkı, bireysel kararlar vermek yerine toplumun faydasına olmayacak sosyal ve çevresel değerlere zarar verecek hareketlerden kaçınmalıdır.
- Uzungöl yerli halkı, bölgenin gelişiminde, korunmasında ve bölge ihtiyaçlarının karşılanmasında sadece kamu hizmetini beklememelidir. Yerli halk, 1924 tarihli Köy Kanunu’nda da belirtildiği gibi kırsal yaşam süren yerde halkın yapması gereken zorunlu işler ve gönüllü işlerin olduğunu unutmamalıdır.
- Yerli halk, bölgenin kültürünü yansıtan yöresel evleri korumalı ve bölge kültürünü yaşatacak etkinliklerin düzenlenmesine öncü olmalıdır.
- Uzungöl’de halk çevreyi tahrip edecek oranda betonarme yapılara ve kaçak yapılaşmaya karşı duyarlı olmalıdır.
- Uzungöl yerli halkı bölgede atıklara ve diğer çevresel kirliliğe sebep olanlara duyarlı olmalı, bölgeye gelen turiste örnek olmalıdır.
- Uzungöl’de turizme yatırım yapmak isteyen yüksek gelire sahip bireyler, kitle turizmini artırıcı yatırımlar yerine kırsal turizmi teşvik edici yatırımları tercih etmeli ve bu noktada ilgili paydaşlarla iletişime geçmelidir. Diğer bir ifade ile yerli halk sürdürülebilir turizm yönetimine destek olmalıdır.

5.2.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu araştırmada turizmin önemli bir sektör olduğu ve yüksek ziyaretçi yoğunluğunun yaşandığı Uzungöl’de turizm gelişimi ve etkileri ele alınmıştır. Turizm gelişimi ve etkileri konusu araştırmacılar tarafından uzun sürelerdir çalışılan bir konu olsa da hâlâ güncel olan konuların başında gelmektedir. Bu kapsamda yapılabilecek sonraki araştırmalarda gelişmekte olan ülkeler içerisinde yer alan Türkiye’nin diğer ekoturizm alanları ve diğer kırsal alanlara turizmin gelişimi ve etkileri konusunu ele almaları önerilmektedir.

Turizmin gelişimi ile etkilerinin değerlendirilmesi ve doğru yönetilmesine ilişkin konuları ele alacak araştırmalar konunun daha iyi anlaşılabilmesi için yine bu araştırmada yapıldığı gibi bütünsel bir bakış açısı ile probleme yaklaşım sergilemesi önerilmektedir. Bununla birlikte bu araştırmada söz konusu olmayan nitel ve nicel yöntemler de tercih edilerek daha farklı bir bakış açısı ile problemin çözümü ortaya konulabilir.

Turizm gelişimi ve etkileri konusu değerlendirilirken destinasyonların yönetiminde organizasyon, örgütlenme, koordinasyon konularının ele alınması önerilmektedir. Diğer taraftan araştırma yapılmak istenen turistik bölgede turistlerin tipolojisi ortaya konularak turistlerin turizmin destinasyonda ortaya çıkardığı sorunları nasıl algıladığı ve hangi davranışları sergilediğine ilişkin destinasyon imajının üzerine araştırma yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

Akata, I. and Uzun, Y. (2017). Macrofungi determined in Uzungöl nature park (Trabzon). *Trakya University Journal of Natural Sciences*, 18(1), 15-24.

Akdu, U. and Ödemiş, M. (2018). Examining the impacts of tourism on Gumushane residents according to the Doxey index. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(2), 33-45.

Akış Roney, S. (2018). *Turizm: Bir sistemin analizi*. Detay Yayıncılık, Ankara.

Akış, S. (1999). Sürdürülebilir turizm ve Türkiye. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, :36-46.

Akış, S., Peristianis, N., and Warner, J. (1996). Residents' attitudes to tourism development: the case of Cyprus. *Tourism management*, 17(7), 481-494.

Akkan, E., Doğu A. F., Çiçek, İ., Gürgen, G., Yiğitbaşıoğlu, H. ve Somuncu M. (1993). Uzungöl. *Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 2, 251-262.

Akoğlan Kozak, M. (1997). Kat hizmetleri departmanında hijyenin önemi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 32-37.

Akoğlan Kozak, M. Evren, S., ve Çakır, O. (2013). Tarihsel süreç içinde turizm paradigması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 7-22.

Akova, İ. (2018). Coğrafya ve turizm planlaması. S. Günay Aktaş (Ed.) *Turizm coğrafyası* içinde ss.102-141. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Akova, O. (2006). Yerel halkın turizmin etkilerini algılamalarına ve tutumlarına yönelik bir araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(2), 77-109.

Akova, O., and Atsız, O. (2019). Sociocultural impacts of tourism development on heritage sites. In *The Routledge handbook of tourism impacts* içinde (pp. 252-264). Routledge.

Akpulat, A. N., ve Polat Üzümcü, T. (2019). Turistik destinasyonlarda turizmin etkilerine yerel halkın bakış açısı: Çeşme örneği. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 6(4), 448-463.

Alaeddinoğlu, F. (2008). Sivas kentinde halkın turiste ve turizme bakışı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-23.

Albayrak, A., ve Kırova, S. (2020). Sosyal Mübadele Teorisi kapsamında sosyal taşıma kapasitesi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 91-100.

Albayrak, T., Güzel, Ö., Caber, M., Kocabulut, Ö., Dursun Cengizci, A., ve Güven, A. (2019). Turistlerin kalabalık algısının alışveriş davranışlarına etkisi. Anadolu Üniversitesi, 20. *Ulusal Turizm Kongresi*, ss. 277-285. Eskişehir.

Alkan, C. (2015). Sürdürülebilir turizm: Alaçatı destinasyonuna yönelik bir uygulama. *Journal of Yasar University*, 10(40).

Allen, L. R., Long, P. T., Perdue, R. R., and Kieselbach, S. (1988). The impact of tourism development on residents' perceptions of community life. *Journal of travel research*, 27(1), 16-21.

Almeida-García, F., Pelaez-Fernandez, M. A., Balbuena-Vazquez, A., and Cortés-Macias, R. (2016). Residents' perceptions of tourism development in Benalmádena (Spain). *Tourism Management*, 54, 259-274.

Alptekin, M. Y. (2017). Muhafazakâr turizm: Trabzon/uzungöl'de turizm faaliyetleri ve toplumsal etkileşim. In *2nd Eurasian Conference on Language and Social Sciences*, ss. 119-149.

Altunışık, R. Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (4. basım). Adapazarı: Sakarya Kitabevi

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.

Amutha, D. (2011). Economic impacts of tourism. *Available at SSRN 1918414*.

Andereck, K. L., and Vogt, C. A. (2000). The relationship between residents' attitudes toward tourism and tourism development options. *Journal of Travel research*, 39(1), 27-36.

Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C., & Vogt, C. A. (2005). Residents' perceptions of community tourism impacts. *Annals of tourism research*, 32(4), 1056-1076.

Andriotis, K. (2005). The tourism life cycle: an overview of the Cretan case. In *International Conference on Tourism Development and Planning, ATEI Patras* (pp. 11-12).

Andriotis, K., and Vaughan, R. D. (2003). Urban residents' attitudes toward tourism development: The case of Crete. *Journal of travel research*, 42(2), 172-185.

Ap, J. (1992). Residents' perceptions on tourism impacts. *Annals of tourism Research*, 19(4), 665-690.

Ap, J., and Crompton, J. L. (1998). Developing and testing a tourism impact scale. *Journal of travel research*, 37(2), 120-130.

Apuke, O. D. (2017). Quantitative research methods: A synopsis approach. *Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review*, 33(5471), 1-8.

Arabacı, H. (2018). Turizm sektörünün ekonomik büyümeye etkisi üzerine teorik bir inceleme. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 04(03), 104-109.

Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ., ve Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: Kuramsal bir inceleme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.

Archer, B., Cooper, C., and Ruhanen, L. (2005). The positive and negative impacts of tourism. William F. Theobald (Ed.), *Global tourism*, 3, ss.79-102, Elsevier.

Ardahaey, F. T. (2011). Economic impacts of tourism industry. *International Journal of Business and Management*, 6(8), 206-215.

Arlı, M. ve Nazik M. H. (2001). *Bilimsel araştırmaya giriş*, Ankara: Gazi Kitapevi.

Ashworth, G. J., White, P. E., and Winchester, H. P. (1988). The red-light district in the West European city: a neglected aspect of the urban landscape. *Geoforum*, 19(2), 201-212.

Aşan, K., ve Akoğlan Kozak, M. (2015). Postmodern turist deneyimi ve bisiklet turizmi. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 6(21), 265-288.

Atasoy M. (2010). Özel çevre koruma bölgesinde arazi kullanım değişiminin CBS ile izlenmesi: Uzungöl örneği, *III. Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu*, Kocaeli.

Avcı, N. (2007). Turizmde taşıma kapasitesinin önemi. *Ege Akademik Bakış*, 7(2), 485-501.

Avcıkurt, C. (2007). *Turizm sosyolojisi*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Avcıkurt, C. ve Yıldız, S. B. (2016). Turizmin tarihsel gelişme süreci ve turizmin gelişmesine etki eden faktörler. Oktay Emir (Ed.) *Genel turizm bilgisi* içinde ss. 46-65. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 3270.

Ay, E., ve Günay Aktaş, S. (2019). Sound pollution and tourism in the urban area. Cihan Çobanoğlu, Muhittin Çavuşoğlu, Abdulkadir Çorbacı (Ed.) *Advanced in global business and economics* içinde, Anahei.

Ayazlar, G. (2016). Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik tutumlarını anlamak: Yerel halkın bölge imajı ve turizme desteği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 2538-2547.

Azam, M., Alam, M. M., and Hafeez, M. H. (2018). “Effect of Tourism on Environmental Pollution: Further evidence from Malaysia, Singapore and Thailand”. *Journal of Cleaner Production*, 190, 330-338.

Bâc, D. P. (2014). The emergence of sustainable tourism—A literature review. *Quaestus Multidisciplinary Research Journal*, (4), 131-140.

Bahar, O. (2013). Turizm sektörü ve ekonomi ilişkisi. O. Bahar, M. Kozak (Ed.) *Turizm Ekonomisi* içinde, (s.2-26). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını

Bahar, O. ve Kozak, M. (2006). *Turizm ekonomisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Bahçe, A. S. (2013). Alternatif turizme giriş. A. Sadık Bahçe (Ed), *Alternatif turizm* içinde ss.2-24. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2744.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

Barutçugil, İ. S. (1986). *Turizm ekonomisi ve turizmin Türk ekonomisindeki yeri*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *DEUHFED*, 9(1), 23-28.

Baştürk, S., ve Taştepe, M. (2013). Evren ve örneklem. S. Baştürk (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* ss.129- 159, Ankara: Vize Yayıncılık.

Batmas H. K., Ulusoy Yıldırım H., ve Köroğlu, Ö. (2020). Yerel halkın kırsal turizme ilişkin tutumlarının incelenmesi: Balıkesir örneği. *Journal of Recreation and Tourism Research/JRTR*, 7(2), 190-208.

Bayer, M. Z. (1992). *Turizme giriş*. İşletme Fakültesi Yayın No:253.

Baykal, F. (2016). Coğrafya ve turizm planlaması S. Günay Aktaş (Ed), *Turizm coğrafyası* içinde, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Baytok, A., Pelit, E., ve Soybalı, H. H. (2017). Alternatif turizm mi turizmde çeşitlilik mi? Kavramsal bir değerlendirme. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-14.

Bedir Erişti, S. D. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri, A. A. Kurt (Ed.) *Bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (s. 1-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Belisle, F. J., and Hoy, D. R. (1980). The perceived impact of tourism by residents a case study in Santa Marta, Colombia. *Annals of tourism research*, 7(1), 83-101.

Bell, D. (2008). Destination drinking: Toward a research agenda on alcotourism. *Drugs: education, prevention and policy*, 15(3), 291-304.

Bertan, S. (2009). Turizmin çevre üzerinde yarattığı etkiler: Pamukkale örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 20(2), 204-214.

Besculides, A., Lee, M. E., and McCormick, P. J. (2002). Residents' perceptions of the cultural benefits of tourism. *Annals of tourism research*, 29(2), 303-319.

Bilim, Y., ve Özer, Ö. (2013). Yerel halk gözüyle Konya'da turizmin önemi ve ekonomik, sosyal, çevresel etkileri. *Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*, 14-16.

Bimonte, S., and Punzo, L. F. (2011). Instruments of structural policies for tourism sustainability. In *Tourism Economics* içinde (s. 95-107). Physica-Verlag HD.

Birinci, Y. (1989). Enflasyon, para politikası ve stratejileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47(1-4).

Blake, A. (2000). *The economic effects of tourism in Spain*. Christel DeHaan Tourism and Travel Research Institute.

Blamey, R. K. (2001). Principles of ecotourism. D. B. Weaver (Ed.) *The encyclopedia of ecotourism*, 5-22.

Boukas, N., and Ziakas, V. (2016). Tourism policy and residents' well-being in Cyprus: Opportunities and challenges for developing an inside-out destination

management approach. *Journal of Destination Marketing & Management*, 5(1), 44-54.

Briassoulis, H. (1992). Environmental impacts of tourism: A framework for analysis and evaluation. Briassoulis, H., and Van Der Straaten, J. (Ed.), *Tourism and the environment: regional, economic, cultural and policy issues* içinde 2. Ss.11-22. Springer Science & Business Media.

Brunt, P., & Courtney, P. (1999). Host perceptions of sociocultural impacts. *Annals of tourism Research*, 26(3), 493-515.

Butler, R. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: implications for management of resources. *Canadian Geographer/Le Géographe canadien*, 24(1), 5-12.

Butler, R. (2006). *The tourism area life cycle* (Vol. 1). Channel view publications.

Butler, R. W. (1990). Alternative tourism: Pious hope or Trojan horse?. *Journal of travel research*, 28(3), 40-45.

Büyükkuru, M. (2020). Turizm paydaşlarının turizmin etkilerine bakış açısı: Kapadokya örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 373-402.

Büyükköztürk, Ş. (2004). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Büyükköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Byrd, E. T. (2007). Stakeholders in sustainable tourism development and their roles: applying stakeholder theory to sustainable tourism development. *Tourism review*. 6-13.

Canbolat, E., Keleş, Y. ve Akbaş, Y. Z. (2016). Gastronomi turizmi kapsamında Samsun mutfağına özgü turistik bir ürün: Bafra pidesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(4), 75-87.

Carmichael, B. A. (2000). A matrix model for resident attitudes and behaviours in a rapidly changing tourist area. *Tourism management*, 21(6), 601-611.

Castellani, V., Sala, S., and Pitea, D. (2007). A new method for tourism carrying capacity assessment. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 106, 365-374.

- Chan, K.Y., Li, X. D. (2001). A Study of the Implementation of ISO 14001 Environmental Management Systems in Hong Kong, *Journal of Environmental Planning and Management*, 44(5), 589-601.
- Chang, Y. W. (2015). The first decade of commercial space tourism. *Acta Astronautica*, 108, 79-91.
- Chen, C. and Teng, N. (2016). Management priorities and carrying capacity at a high-use beach from tourists' perspectives: A way towards sustainable beach tourism, *Marine Policy*, 74: 213-219.
- Chen, C. F., and Chen, P. C. (2010). Resident attitudes toward heritage tourism development. *Tourism Geographies*, 12(4), 525-545.
- Chen, J. S. (2000). An investigation of urban residents' loyalty to tourism. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 24(1), 5-19.
- Choi, H. C., & Murray, I. (2010). Resident attitudes toward sustainable community tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(4), 575-594.
- Choi, H. C., & Sirakaya, E. (2006). Sustainability indicators for managing community tourism. *Tourism management*, 27(6), 1274-1289.
- Choi, S. H. (2013). The impacts of tourism and local residents' support on tourism development: a case study of the rural community of Jeongseon, Gangwon Province, South Korea. *AU-GSB e-journal*, 6(1).
- Cihangir Çamur, K. ve Bozkaya Yetkin, F. (2019). Arkeolojik sit alanlarında yönetim planlamasının turizme etkisinin değerlendirilmesi; Şanlıurfa örneği. *Harran Üniversitesi Mühendislik Dergisi*, 4(3), 38-48.
- Cohen, E. (1978). The impact of tourism on the physical environment. *Annals of Tourism research*, 5(2), 215-237.
- Cohen, E., and Cooper, R. L. (1986). Language and tourism. *Annals of Tourism Research*, 13(4), 533-563.
- Cole, S. (2015). Space tourism: prospects, positioning, and planning. *Journal of Tourism Futures*, 1(2), 131-140.
- Collins, P. (2004). Space tourism: recent progress and future prospects. In *Space Technology and Applications International Forum (STAIF-2004)*.
- Cook, R. A., Yale, L. J., & Marqua, J. J. (2010). *Tourism: The business of travel*. Fourth Edition, Prentice Hall.

Cooper, C. and Hall, C. M. (2008). *Contemporary tourism: An international approach*. Routledge.

Coşkun, R., ve Okuyucu, A. (2022). İşletmecilerin turizme ilişkin algı ve tutumlarına yönelik nitel bir araştırma: Odunpazarı örneği. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 9(1), 41-56.

Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni. Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık

Creswell, J. W. (2021). *Karma yöntem araştırmalarına giriş*. Ankara: Pegem Akademi.

Cunha, A. A. (2010). Negative effects of tourism in a Brazilian Atlantic forest National Park. *Journal for Nature Conservation*, 18(4), 291-295.

Çakır, P. G., Güzel, M. O. ve Barakazi M. (2018). Turistik destinasyonlarda ses kirliliği üzerine bir araştırma: Bodrum örneği. *Social Sciences Studies Journal*, 4 (25), pp.5398-5409.

Çakmakçı, E., ve Öztürk, Ş. (2019). Toplumsal değişimin bir faktörü olarak turizm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(47), 1-17.

Çalışkan, U. (2019). Dindarlık ile yerel halkın turizmin sosyo-kültürel etkilerini algılayışları arasındaki ilişki. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23(3), 1293-1313.

Çeken, H. (2014). *Turizm ekonomisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Çeti, B. (2018). Evaluating the concept of carrying capacity in the context of tourism policy and planning, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 1(2):1-17.

Çetinkaya, G., ve Dedemen, O. (2013). Golf turizmine yönelik yerel halkın algılarının belirlenmesi: Antalya/Belek örneği. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 2(1), 24-45.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2013). *Uzungöl özel çevre koruma bölgesi yönetim planı 2013-2017*.

Çıracı, H., Turgut, S., ve Kerimoğlu, E. (2008). Sürdürülebilir turizm gelişimi için bir yönetim modeli önerisi: Frig Vadisi örneği. *İTÜ Dergisi Seri A: Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 7(2), 89-102.

Çiçek, Ü. G. (2012). *Vernacular timber houses of Uzungöl: Examining / Analyzing them in their re-functioning process*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Çımat, A., ve Bahar, O. (2003). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz University Faculty of Economics & Administrative Sciences Faculty Journal/Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(6).

Çolak E. (2010). Avrupa birliği eko-yönetim ve tetkik programı (EMAS) ve Türkiye'deki EMAS uygulanmasının incelenmesi. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 46.Dönem AB Temel Eğitim Kursu, Ankara.

Çoruh, S. (1967). *Genel turizm bilgisi*. Ankara: Güven Matbaası.

Dağ, V. ve Mansuroğlu, S. (2018). Pamukkale/Hierapolis dünya miras alanı'nda ziyaretçi taşıma kapasitesinin belirlenmesi. *Mediterranean Agricultural Sciences*, 31(2), 107-115.

Davras, G. M. (2017) Ekonomik boyutu ile turizm. Mahmut Demir (Ed.) *Genel turizm, kavramlar ve farklı boyutlarıyla değerlendirme* içinde. ss. 70-88. Ankara: Detay Yayıncılık.

Deery, M., Jago, L., & Fredline, L. (2012). Rethinking social impacts of tourism research: A new research agenda. *Tourism management*, 33(1), 64-73.

Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006a). *Turizm ve çevre yönetimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006b). *Ekoturizm yönetimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Demir, M. (2017). Tarihsel boyutu ile turizm. Mahmut Demir (Ed.) *Genel turizm, kavramlar ve farklı boyutlarıyla değerlendirme* içinde. ss. 32-54. Ankara: Detay Yayıncılık.

Demirezen, B. (2019). Artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik teknolojisinin turizm sektöründe kullanılabilirliği üzerine bir literatür taraması. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-26.

Dilber, İ. (2007). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisinin girdi-çıkıtı tablosu yardımıyla değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 205-220.

Dilek, S. E. (2016). Turizm ve çevre: Kavramsal çerçeve. Nilüfer Koçak (Ed.) *Sürdürülebilir turizm yönetimi* içinde. Ss. 1-26. Ankara: Detay Yayıncılık.

Dixon, R. D. (1979). Tourism and church attendance: empirical findings. *Sociological Analysis*, 40(3), 256-259.

Doğan, H. Z. (1989). Forms of adjustment: Sociocultural impacts of tourism. *Annals of tourism research*, 16(2), 216-236.

Doğan, H. Z. (2004). *Turizmin sosyo-kültürel temelleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

DOKAP (2019). *Doğu Karadeniz turizm master planı*. Artvin-Bayburt-Giresun-Gümüşhane-Ordu-Rize-Samsun-Trabzon.

Doxey, G. V. (1975). A causation theory of visitor-resident irritants: Methodology and research inferences. In *Travel and tourism research associations sixth annual conference proceedings*.195-198.

Dryga, S. V., Alexandrova, M. A., Goncharova, N. A., and Sanfirova, O. (2016). Sustainable tourism as a method of forming a tolerant society. In *SHS Web of Conferences. Vol. 28: Research Paradigms Transformation in Social Sciences (RPTSS 2015). Les Ulis, 2016*. (Vol. 282015, p. 1065). EDP Sciences.

Dumbrăveanu, D. (2007). Principles and practice of sustainable tourism planning. *Human Geographies*, 1(1), 77-80.

Duran, E. (2011). Turizm, kültür ve kimlik ilişkisi; turizmde toplumsal ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 291-313.

Duran, E. (2013). Yerel halkın sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik tutumları: bozcaada örneği. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 2(3), 76-94.

Duran, E., Sevinç, F., ve Harman S. (2018). Cycle tourism as an alternative way of tourism development in Çanakkale, TURKEY. *Journal of Awareness*, 3(4), 25-34.

Duran, E., ve Özkul, E. (2012). Yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumları: Akçakoca örneği üzerinden bir yapısal model. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 500-520.

Dwyer, L. and Edwards, D. (2010) Sustainable tourism planning. J. J. Liburd and D. Edwards (Eds.). (2010). *Understanding the sustainable development of tourism* içinde (s. 19-44). Oxford: Goodfellow.

Dyer, P., Gursoy, D., Sharma, B., and Carter, J. (2007). Structural modeling of resident perceptions of tourism and associated development on the Sunshine Coast, Australia. *Tourism management*, 28(2), 409-422.

Egresi, I. (2016). Post-Fordism, Alternative Tourism and Sustainability. I. Egresi (Ed.) In *Alternative Tourism in Turkey* içinde (s. 271-283). Springer.

Emrealp, S. (1998). Yerel gündem 21. *Öneri Dergisi*, 2(10), 27-28.

Enlil, Z. (1992). *Tarihi bir çevreyi yaşatmak: Paris ve Bologna'da bütüncül koruma yaklaşımları*. 199-201. İstanbul: YTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını.

Ennew, C. (2003). Understanding the economic impact of tourism. *World*, 477, 463-6.

Eralp, Z. (1983). *Genel turizm*. Ankara Üniversitesi, Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları:3.

Ercan, I., Yazici, B., Sigirli, D., Ediz, B., and Kan, I. (2007). Examining Cronbach alpha, theta, omega reliability coefficients according to sample size. *Journal of modern applied statistical methods*, 6(1), 27.

Ercan, İ., ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde güvenirlik ve geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(3), 211-216.

Erdoğan, N. (2003). *Çevre ve (eko)turizm*. Ankara: Erk Yayın ve Dağıtım.

Erdoğan, N. (2014). Ekoturizm: Turizm, çevre ve sürdürülebilirlik [Ecotourism: Tourism, environment and sustainability]. In H. Reyhan, A. Mutlu, H.H. Doğan, A.S. Reyhan (Ed.), *Sosyal çevre bilimleri* içinde ss.143-185, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Erdoğan, N., ve Yağcı, Ö. (2002). Sürdürülebilirlik bağlamında ekoturizmin sosyal, ekonomik ve çevresel etkiler bakımından değerlendirilmesi. In *First Tourism Congress of Mediterranean Countries* (pp. 17-21).

Erkal Bayram, G. ve Bayram, A. T. (2019). Göstergelerin Turizm Politika ve Planlamasında Kullanılması. O. Türkay ve İ. Çalık (Ed.), *Sürdürülebilir Turizm: Gösterge Geliştirme ve Ölçme Yaklaşımı* içinde (s. 106-122). Ankara: Detay Yayıncılık.

- Ezenagu, N., and Iwuagwu, C. (2016). The role of cultural resources in Tourism development in Awka. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 5(2), 1-12.
- Faulkner, B., and Tideswell, C. (1997). A framework for monitoring community impacts of tourism. *Journal of sustainable tourism*, 5(1), 3-28.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage.
- Fletcher, J. E. (1989). Input-output analysis and tourism impact studies. *Annals of tourism research*, 16(4), 514-529.
- Forster, J. (1964). The sociological consequences of tourism. *International Journal of Comparative sociology*, 5(2), 217-227.
- Fossati, A., and Panella, G. (2000). Tourism and sustainable economic development: A theoretical framework. A. Fossati and G. Panella (Ed.) In *Tourism and sustainable economic development* içinde (s. 3-36). Boston: Springer.
- Freeman, R. E., and McVea, J. (2001). A stakeholder approach to strategic management. SSRN Electronic Journal.
- Garau-Vadell, J. B., Gutierrez-Taño, D., and Diaz-Armas, R. (2018). Economic crisis and residents' perception of the impacts of tourism in mass tourism destinations. *Journal of Destination Marketing & Management*, 7, 68-75.
- García, F. A., Vázquez, A. B., & Macías, R. C. (2015). Resident's attitudes towards the impacts of tourism. *Tourism Management Perspectives*, 13, 33-40.
- Gartner, W. C. (1996). *Tourism development: principles, process and policies*. New York: John Wiley & Sons.
- Genç, S. Z. (2010). "Bilimsel araştırma basamakları" (Ed. Remzi Y. Kıncal), ss. 79-95, *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- George, E. W., Mair, H., & Reid, D. G. (2009). *Rural tourism development: Localism and cultural change*. Channel View Publications.
- Getz, D. (1983). Capacity to absorb tourism: Concepts and implications for strategic planning. *Annals of tourism Research*, 10(2), 239-263.
- GhulamRabbany, M., Afrin, S., Rahman, A., Islam, F., and Hoque, F. (2013). "Environmental effects of tourism". *American Journal of Environment, Energy and Power Research*, 1(7), 117-130.

Given, L. M. (2008). *The SAGE encyclopedia of qualitative research methods* (Vols. 1-0). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Goeldner, C. R., and Ritchie, J. B. (2009). *Tourism principles, practices, philosophies*. Eleventh Edition. John Wiley & Sons.

Gogtay, N. J., & Thatte, U. M. (2017). Principles of correlation analysis. *Journal of the Association of Physicians of India*, 65(3), 78-81.

Google Earth (2021). Uzungöl'ün Kuşbakışı Görünümü. 40° 37' 10"N 40° 18' 00"E. Görüntü Tarihi: 28.08.2021. (Erişim Tarihi: 4.09.2021).

Göktaş Kulualp, H. ve Sarı, Ö. (2019). Destekleme davranışı ve sosyal değişim teorisi kapsamında kırsal turizmin etkilerinin değerlendirilmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 643-666.

Graburn, N. H. (1983). Tourism and prostitution. *Annals of Tourism Research*, 10(3), 437-443.

Grant, M. (2000). PACE: Guiding rural tourism development in a fragile area. F. Brown and D. Hall (Ed.) *Tourism in Peripheral Areas* içinde (s. 39-57). Channel View Publications.

Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Ectj*, 29(2), 75-91.

Guba, E. G., ve Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *ECTJ*, 30(4), 233-252.

Guerreiro, M., Pinto, P., & Mendes, J. (2016). Nature-based tourism in the Algarve: a fact or a myth?. *Journal of Spatial and Organizational Dynamics*, 4(3), 265-277.

Gunn, C.A. (1994). *Tourism planning: basic concepts cases*. Taylor and Francis.

Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., ve Taşgın, S. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gülüm, E. (2015). Yaratıcı turizm- Halk kültürü ilişkisi ve yerelin popülerleşmesi. *Millî Folklor* (27), 105, 87-98.

Gümüş Dönmez, F. (2016). Sürdürülebilirlik kavramı, tanımı ve sürdürülebilirliğin tarihsel gelişimi. H. Çeken (Ed.), *Sürdürülebilir turizm (temel kavramlar ve ilkeler)* içinde (s. 1-11). Ankara: Detay Yayıncılık.

Gümüş, N., ve Özüpekçe, S. (2009). Foça'da turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerine yönelik yerel halkın görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 398-417.

Güneş, E., ve Alagöz, G. (2018). Yerel Halkın Turizm Algısı: Erzincan'da Bir Araştırma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 409-442.

Güney, İ. (2016). Turizm Alanlarının Yaşam Döngüsü Üzerine Bir Araştırma: Kuşadası Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi.

Gürbüz, A. (2002). Turizmin sosyal çevreye etkisi üzerine bir araştırma. *Teknoloji Dergisi*, (1-2), 49-59.

Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gürsoy, D., and Rutherford, D. G. (2004). Host attitudes toward tourism: An improved structural model. *Annals of tourism Research*, 31(3), 495-516.

Güzel, M. O., Barakazı, M., & Çakır, P. G. (2019). Şehir turizmine hizmet verebilecek tarihi yapılarda restorasyon (yenileme): Şanlıurfa konukevleri örneği. *Journal of Socialand Humanities Sciences Research*, 6(44),3666-3675.

Hacıoğlu, N. (1985). Uluslararası turizm. U. Ü. Balıkesir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu Ders Notları: 88/3

Hall, C. M. (1996). Gender and economic interests in tourism prostitution. *The sociology of tourism: Theoretical and empirical investigations*, 1, 265.

Haralambopoulos, N., and Pizam, A. (1996). Perceived impacts of tourism: The case of Samos. *Annals of tourism Research*, 23(3), 503-526.

Harcombe, D. (1999). The economic impacts of tourism. *ABAC Journal*, 19(2), 10-22.

Harrison, D. (1994). Tourism and prostitution: sleeping with the enemy?: The Case of Swaziland. *Tourism Management*, 15(6), 435-443.

Harvey, D. (2012). *Postmodernliğin durumu* (Çev: S. Savran). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Haywood, K. M. (1990). Revising and implementing the marketing concept as it applies to tourism. *Tourism Management*, 11(3), 195-205.

Hazar, A. (2010). *Genel Turizm*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Hergüner, B. (2017). Yeni büyükşehir belediyelerinin hizmet kalitesine etkisinin değerlendirilmesi: Trabzon'dan bir vaka çalışması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(3), 631-642.

Hergüner, S. (2010). Ölçme araçlarının kullanımı ile ilgili temel kavramlar. S. Hergüner, B. Özbaran (Ed.) *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisinde Ölçütler ve Ölçekler* içinde. Türkiye Çocuk ve Psikiyatri Derneği Yayınları.

Holden, A. (2008). *Tourism and environment*. Routledge, London.

Huh, C., & Vogt, C. A. (2008). Changes in residents' attitudes toward tourism over time: A cohort analytical approach. *Journal of Travel Research*, 46(4), 446-455.

Huysen, A. (1984). Mapping the postmodern. *New German Critique*, (33), 5-52.

Inskeep, E. (1991). *Tourism planning: An integrated and sustainable development approach*. John Wiley & Sons.

Issı, Y. (1989). Türkiye turizminin yapay ve doğal çevre üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47(1-4).

İçöz, O. (2005). *Turizm ekonomisi*, 3. Bası. Ankara: Turhan Kitabevi.

İlban, M. O., ve Kaşlı, M. (2009). Termal turizmin gelişmesini etkileyen sorunları belirlemeye yönelik Gönen'de bir araştırma. *Ege Academic Review*, 9(4).

İlsay, S., Şahin, N. N. ve Doğdubay, M. (2017). Turizm ve yiyecek ve İçecek endüstrisinde sahnelenen otantiklik (eleştirel bakış). *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(2):169-181.

İnan, H. (2019). Uzungöl çevre durum analizi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.

İnanır, A. (2019). Turistik destinasyon yönetiminde paydaşlar arası ilişkiler: göller yöresi örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 517-541.

İstanbulu Dinçer, F. F., Can, İ. I., ve İnan, B. (2018). Post-modern turizm paradigması etrafında şekillenen gerçek üstü bir deneyim: Uzak turizmi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 79-93.

Jacobsen, J. K. S., Iversen, N. M., and Hem, L. E. (2019). Hotspot crowding and over-tourism: Antecedents of destination attractiveness. *Annals of Tourism Research*, 76, 53-66.

Jafari, J. (1997). Tourism and culture: An inquiry into paradoxes culture, tourism, development: crucial issues for the xxı century. Paris: *Proceedings of a Round Table*.

Jurowski, C., Uysal, M., and Williams, D. R. (1997). A theoretical analysis of host community resident reactions to tourism. *Journal of travel research*, 36(2), 3-11.

Kabakçı Yurdakul (2011). “Evren ve örneklem” Adile Aşkım Kurt (Ed.), ss.77-93, *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.

Kahraman, N. ve Türkay, O. (2014). Turizm ve çevre. Detay Yayıncılık, Ankara.

Kapera, I. (2018). Sustainable tourism development efforts by local governments in Poland. *Sustainable cities and society*, 40, 581-588.

Karacan, S., Karacan, E., ve Güngör, Y. (2015). Türkiye turizmüne yeni bakışlar: sürdürülebilir turizm ekseninde çevre sorunları. 1. In I. *Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends and Indicators (EITOC-2015)* (pp. 757-770).

Karacaoğlu, S. (2017). Yerel halkın toplum temelli turizm gelişimine ilişkin algı, tutum ve desteği: Misi Köyü örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi.

Karakaş, A., ve Şengün, H. İ. (2017). Yerel halkın turizm faaliyetlerine yönelik tutumları. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15), 183-202.

Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*, (9. Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, (33. Basım), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80.

Karatepe, O. (1999). Hizmet kalitesi ölçeği ile yapılan ampirik çalışmaların güvenilirlik ve geçerlilik boyutlarına yönelik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(4).

Kaygalak Çelebi, S. (2016). Sürdürülebilir Turizm Politikası ve Planlaması. N. Koçak (Ed.), *Sürdürülebilir turizm yönetimi* içinde (s. 107-172). Ankara: Detay Yayıncılık.

Kaypak, Ş. (2012) Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22):11-29.

Kervankıran, İ. (2014). Beypazarı/Ankara örneğinde turizmin ekonomik, toplumsal ve çevresel etkilerine yerel halkın yaklaşımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014(31), 133-153.

Kılıç Ö. (2020). Uzungöl bölgesinde sürdürülebilir turizm gelişimi: Sürdürülebilir turizm göstergeleri bağlamında nitel bir araştırma. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi.

Kılıç, B., ve Kurnaz, A. (2010). Alternatif turizm ve ürün çeşitliliği oluşturmada ekolojik çiftlikler: Pastoral Vadi örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 39-56.

Kılıçarslan, D., and Caber, M. (2018). The impacts of perceived crowding, and atmospherics on visitor satisfaction at cultural heritage sites: A comparison of Turkish and British visitors to Topkapi palace, Istanbul. *Journal of Tourism and Services*, 9(17).

Kınacı, B. (2011). Çevre sorunları ve turizm. Arzu Doğan (Ed.) *Turizm ve çevre (çevre koruma)* içinde ss. 21-46. Ankara: Pegem Akademi.

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.

Kısa Ovalı, P. (2007). Kitle turizmi ve ekolojik turizmin kavram, mimari ve çevresel etkiler bakımından karşılaştırılması. *MEGARON/Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 2(2), 64-79.

Kızılırmak, İ. (2011). Dünyada ve Türkiye'deki turizm işletmelerinde çevre korumaya yönelik uygulamalar: Amacı ve önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 1-12.

Kızılırmak, İ., Albayrak, A., ve Küçükali, S. (2014). Yöresel mutfağın kırsal turizm işletmelerinde uygulanması: Uzungöl örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 4(1), 75-83.

King, B., Pizam, A., and Milman, A. (1993). Social impacts of tourism: Host perceptions. *Annals of tourism Research*, 20(4), 650-665.

Kirillova, K., Fu, X., Lehto, X., and Cai, L. (2014). What makes a destination beautiful? Dimensions of tourist aesthetic judgment. *Tourism Management*, 42, 282-293.

Kitnuntaviwat, V., and Tang, J. C. (2008). Residents' attitudes, perception and support for sustainable tourism development. *Tourism and hospitality planning & development*, 5(1), 45-60.

Kline, P. (2014). *An easy guide to factor analysis*. Routledge.

Ko, D. W., & Stewart, W. P. (2002). A structural equation model of residents' attitudes for tourism development. *Tourism management*, 23(5), 521-530.

Kokkranikal, J., Cronje, P., and Butler, R. (2011). Tourism policy and destination marketing in developing countries: The chain of influence. *Tourism Planning & Development*, 8(4), 359-380.

Kolupaev, A. A., Redkin, A. G., Voinova, N. E., Karabasheva, M. R., Rzayev, A. Y. O., and Makhanova, T. A. (2018). Main attributes of tourism transportation infrastructure formation. *International Journal of Mechanical Engineering and Technology*, 9(12), 1185-1197.

Korca, P. (1996). Resident attitudes toward tourism impacts. *Annals of tourism research*, 23(3), 695-697.

Korça, P. (1998). Resident perceptions of tourism in a resort town. *Leisure Sciences*, 20(3), 193-212.

Korkmaz, S. (1988). Turizmin ekonomik ve sosyal etkileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 46.

Kozak, M. (2013). Turizm sektörünün ulusal ekonomiler üzerindeki etkisi, Metin Kozak (Ed.), *Turizm ekonomisi içinde*. Ss.172-201, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:2908.

Kozak, N. (2012). *Genel turizm bilgisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:2472.

Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak M. (2017). *Genel turizm bilgisi*. Detay Yayıncılık: Ankara.

Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak M. (2001). *Genel turizm ilkeleri-Kavramlar*. Detay Yayıncılık, Ankara.

Kreag, G. (2001). The impacts of tourism. *Minnesota Sea Grant, Duluth*, 19.

Kumar, J., Hussain, K., and Kannan, S. (2015). Positive vs negative economic impacts of tourism development: A review of economic impact studies. *Developments of the new tourism paradigm in the Asia Pacific Region*, 405-413.

Kuvan, Y., ve Akan, P. (2005). Residents' attitudes toward general and forest-related impacts of tourism: the case of Belek, Antalya. *Tourism management*, 26(5), 691-706.

Küçükaşçı, E. Ş. (2019). The impact of policy-making on tourism development: The case of Uzungöl. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Külekcı, M., ve Dönmez, R. (2014). Trabzon ili Uzungöl Doğa Parkı'ndan rekreasyonel ve turizm amaçlı yararlanmanın ekonomik değerinin belirlenmesi: Seyahat Maliyeti Uygulaması. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 45(1), 1-7.

Laffargue, J. P. (2009). *The economic and social effects of tourism activities and tourism policies. A survey of the computable general equilibrium (CGE) models approach* (No. 0905). CEPREMAP.

Lane, B. (1994). Sustainable rural tourism strategies: A tool for development and conservation. *Journal of sustainable tourism*, 2(1-2), 102-111.

Lankford, S. V., and Howard, D. R. (1994). Developing a tourism impact attitude scale. *Annals of tourism research*, 21(1), 121-139.

Leksakundilok, A. (2004). Community participation in ecotourism development in Thailand. School of Geoscience, Faculty of Science, University of Sydney. Doktora Tezi, Sidney, Avustralya.

Lickorish, L. J., and Jenkins, C. L. (1997). *Introduction to tourism*. Butterworth-Heinemann

Lisowska, A. (2017). Crime in tourism destinations: Research review. *Turyzm*, 27(1), 31-39.

Liu, J. C., and Var, T. (1986). Resident attitudes toward tourism impacts in Hawaii. *Annals of tourism research*, 13(2), 193-214.

Liu, J. C., Sheldon, P. J., and Var, T. (1987). Resident perception of the environmental impacts of tourism. *Annals of Tourism research*, 14(1), 17-37.

Long, P. T., Perdue, R. R., and Allen, L. (1990). Rural resident tourism perceptions and attitudes by community level of tourism. *Journal of travel research*, 28(3), 3-9.

Losurdo, F. (2000). Social expectations and sustainable tourism development: the territorial PACT. Fossati and G. Panella (Ed.) In *Tourism and Sustainable Economic Development* (s. 209-231). Boston: Springer.

Löschburg, W. (1998). *Seyahatin kültür tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi.

Lundberg, E. (2017). The importance of tourism impacts for different local resident groups: A case study of a Swedish seaside destination. *Journal of Destination Marketing & Management*, 6(1), 46-55.

MacCannell, D. (1973). Staged authenticity: Arrangements of social space in tourist settings. *American journal of Sociology*, 79(3), 589-603.

Manente, M., Minghetti, V., and Mingotto, E. (2014). Responsible tourism and CSR. *Switzerland: Springer*.

Mason, P. (2003). *Tourism impacts, planning and management*. Elsevier.

Mason, P. (2008). *Tourism impacts, planning and management*, Boston: Elsevier/Butterworth Heinemann,

Mason, P., and Cheyne, J. (2000). Residents' attitudes to proposed tourism development. *Annals of tourism research*, 27(2), 391-411.

Mataracı, O. (2019). İmar Barışı Uygulamasının Değerlendirilmesi ve Uzungöl Örneği. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Dönem Projesi, Ankara.

Mathieson, A., and Wall, G. (1982). *Tourism, economic, physical and social impacts*. Longman.

Maviş, F., Ahıpaşaoğlu, H. S., ve Kozak, N. (2002). *Genel Turizm Bilgisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Maxwell, J. A. (2012). *Qualitative research design: An interactive approach* (Vol. 41). Sage publications.

McCool, S. F., and Lime, D. W. (2001). Tourism carrying capacity: tempting fantasy or useful reality?. *Journal of sustainable tourism*, 9(5), 372-388.

McGehee, N. G., and Andereck, K. L. (2004). Factors predicting rural residents' support of tourism. *Journal of travel research*, 43(2), 131-140.

McKercher, B. (1993). The unrecognized threat to tourism: can tourism survive 'sustainability'?. *Tourism management*, 14(2), 131-136.

McKinney, T. (2016) Ecotourism. In *The international encyclopedia of primatology*, A Fuentes (Ed). Wiley-Blackwell

McMinn, S. and Cater, E. (1998). Tourist typology observations from Belize. *Annals of Tourism Research*, 25(3), 675-699.

Metin, M. (2014). Nicel veri toplama araçları. Mustafa Metin (Ed.) *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde*, Ankara: Pegem Akademi, 161-214.

MetinBasat, E. (2013). Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek. *Milli Folklor, Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 25(100).

Milet Şehir Planlama (2019). Trabzon Çaykara (Uzungöl) koruma amaçlı nazım imar planı araştırma- değerlendirme raporu.

Milman A. and Pizam A. (1988) Social impacts of tourism on Central Florida. *Annals of Tourism Research* 15(2):191-204.

Mishra, P. K., Rout, H. B., and Mohapatra, S. S. (2011). Causality between tourism and economic growth: Empirical evidence from India. *European Journal of Social Sciences*, 18(4), 518-527.

Morton, S., Pencheon, D., and Squires, N. (2017). Sustainable Development Goals (SDGs), and their implementation A national global framework for health, development and equity needs a systems approach at every level. *British medical bulletin*, 124, 81-90.

Murphy, P. E. (2013). *Tourism: A community approach (RLE Tourism)*. Routledge.

Mutlu, E. (2021). Doğu Karadeniz'deki doğal turistik alanlarda aşırı turizm sorunu: Ayder ve Uzungöl örnekleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Müller, H. (1994). The thorny path to sustainable tourism development. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(3), 131-136.

Newsome, D., Moore, S. A., & Dowling, R. K. (2012). Natural area tourism: Ecology, impacts and management.

Niedziółka (2012) Sustainable tourism development. *Reg. Form. Dev. Stud.*, 8, 157-166.

Nugraheni, A. I. P., Priyambodo, T. K., Sutikno, B., and Kusworo, H. A. (2020). The Social Dimensions' Aspects of Sustainable Tourism Development Analysis: A Systematic Literature Review. *Digital Press Social Sciences and Humanities*, 4, 1-9.

Nunkoo, R., and Gursoy, D. (2012). Residents' support for tourism: An identity perspective. *Annals of Tourism Research*, 39(1), 243-268.

Nunkoo, R., and Ramkissoon, H. (2007). Residents' perceptions of the socio-cultural impact of tourism in Mauritius. *Anatolia*, 18(1), 138-145.

Nunkoo, R., Smith, S. L., and Ramkissoon, H. (2013). Residents' attitudes to tourism: A longitudinal study of 140 articles from 1984 to 2010. *Journal of Sustainable Tourism*, 21(1), 5-25.

Nuryanti, W. (1996). Heritage and postmodern tourism. *Annals of tourism research*, 23(2), 249-260.

OECD (2014). *OECD Tourism Trends and Policies 2014*, OECD Publishing.

OECD (2017). *Policy statement- Tourism policies for sustainable and inclusive growth*, Paris.

Oktayer, N., Susam, N., ve Çak, M. (2007). Türkiye'de turizm ekonomisi. *İstanbul Ticaret Odası*, İstanbul.

Olalı, H. (1982). *Turizm politikası ve planlanması*, İzmir: Ege Üniversitesi.

Olalı, H. ve Timur, A. (1986). *Turizmin Türk ekonomisindeki yeri*. İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık.

Oppermann, M. (1999). Sex tourism. *Annals of tourism research*, 26(2), 251-266.

Oral, S. (2005). *Otel işletmeciliği ve verimlilik analizleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Orhan, A. (2010). Yerel değerlerin turizm ürününe dönüştürülmesinde" coğrafi işaretlerin" Kullanımı: İzmit pışmaniyesi örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 243-254.

Otto, M. (2009). *Feasibility study and future projections of suborbital space tourism at the example of Virgin Galactic*. Diplom.de.

Oviedo-Garcia, M. A., Castellanos-Verdugo, M., and Martin-Ruiz, D. (2008). Gaining residents' support for tourism and planning. *International journal of tourism research*, 10(2), 95-109.

Örnberg, J. C., and Room, R. (2014). Impacts of tourism on drinking and alcohol policy in low-and middle-income countries: a selective thematic review. *Contemporary Drug Problems*, 41(2), 145-169.

Özdamar K. (2003). *Modern bilimsel araştırma yöntemleri*, Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Özdemir, M., ve Kervankıran, İ. (2011). Turizm ve turizmin etkileri konusunda yerel halkın yaklaşımlarının belirlenmesi: Afyonkarahisar örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (24), 1-25.

Özel, Ç. H. (2014) Turizmin sosyo-kültürel boyutta ortaya çıkardığı etkilerin incelenmesi: Marmaris örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (42).

Özel, Ç. H., ve Kozak, N. (2017). An exploratory study of resident perceptions toward the tourism industry in Cappadocia: a Social Exchange Theory approach. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 22(3), 284-300.

Özkan, Ç., ve Koleoğlu, N. (2019). Turistlerin seyahat motivasyonları ve memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişki: Kanonik korelasyon analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 981-994.

Öztaş, K. ve Karabulut, T. (2006). *Turizm ekonomisi, genel turizm bilgileri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Patterson, C. (2015). *Sustainable tourism: Business development, operations and management*. New Zeland: Human Kinetics.

Pearce II, J. A. (1980). Host community acceptance of foreign tourists: Strategic considerations. *Annals of Tourism Research*, 7(2), 224-233.

Perdue, R. R., Long, P. T., and Allen, L. (1987). Rural resident tourism perceptions and attitudes. *Annals of Tourism Research*, 14(3), 420-429.

Perdue, R. R., Long, P. T., and Allen, L. (1990). Resident support for tourism development. *Annals of tourism Research*, 17(4), 586-599.

Petr, C. (2009). Fame is not always a positive asset for heritage equity! Some clues from buying intentions of national tourists. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 26(1), 1-18.

Pigram, J.J. (1992) Alternative tourism and sustainable development V. L. Smith, W. R. Eadington (Ed.) *Tourism Alternatives, Potentials and Problems in the*

Development of Tourism içinde, (s. 76-87). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Pike, S. (2009). Destination Brand Positions of a Competitive Set of Near-Home Destinations. *Tourism Management*, 30(6), 857-866.

Pizam, A. (1978). Tourism's impacts: The social costs to the destination community as perceived by its residents. *Journal of travel research*, 16(4), 8-12.

Pizam, A., and Milman, A. (1986). The social impacts of tourism. *Tourism recreation research*, 11(1), 29-33.

Plano Clark, V. L. ve İvankova, N. V. (2018). *Karma yöntemler araştırması, alana yönelik bir kılavuz*. Nobel Yayıncılık.

Plog, S. (2001). Why destination areas rise and fall in popularity: An update of a Cornell Quarterly classic. *Cornell hotel and restaurant administration quarterly*, 42(3), 13-24.

Pramanik, P.D. and Ingkadijaya, R. (2018). The Impact of Tourism on Village Society and its Environmental. In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Bristol: IOP Publishing.

Resmi Gazete (1983). Milli Parklar Kanunu. Kanun Numarası: 2873.

Resmi Gazete (1990). Turizm Alan ve Turizm Merkezi Olarak İlan Edilen Alanlar Hakkında Karar. Bakanlar Kurulu Kararı. Karar No: 90/70.

Resmi Gazete (2004). Uzungöl'ün Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Tespit ve İlanına İlişkin Karar. Bakanlar Kurulu Kararları. Karar Sayısı: 2003/6692.

Ross, G. F. (1992). Resident perceptions of the impact of tourism on an Australian city. *Journal of travel research*, 30(3), 13-17.

Rothman, R. A. (1978). Residents and transients: community reaction to seasonal visitors. *Journal of travel research*, 16(3), 8-13.

Russell, C. L., and Russon, A. E. (2007). Ecotourism. *Encyclopedia of human-animal relationships: A global exploration of our connections with animals*, 653-657.

Sabouri, M., Samie Yousefi, M. and Samie Yousefi, F. (2015). Role of urban sculptures in Beautification and Improvement of quality of urban spaces (case study: Fuman County). *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fen Bilimleri Dergisi*, 36(3), 4070-4082.

Sak, R. Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256.

Sandal, E. K., & Karademir, N. (2016). Kahramanmaraş'ta halkın turizme bakışı. *Türk Coğrafya Dergisi*, 66, 63-70.

Saveriades, A. (2000). Establishing the social tourism carrying capacity for the tourist resorts of the east coast of the Republic of Cyprus. *Tourism management*, 21(2), 147-156.

Sayre, N. F. (2008). The genesis, history, and limits of carrying capacity. *Annals of the Association of American Geographers*, 98(1), 120-134.

Scott, N. (2011). Tourism policy: a strategic review. C. Cooper (Ed.) *Contemporary tourism reviews* içinde (s. 1-64). Woodeaton: Goodfellow Publishers.

Seid, B. S. (1994). The perceptions of residents of Monroe County on the impact of tourism in Monroe County, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pennsylvania: Temple University.

Sezgin, E. ve Güzel, M. O. (2018). How to submit for world heritage list: A case of St. Pierre Church of Antakya considering the perception of tourist guides. *International Journal of Research in Tourism and Hospitality*, 4(4), 12-21.

Sezgin, E., and Yolal, M. (2012). Golden age of mass tourism: Its history and development. *Visions for Global Tourism Industry-Creating and Sustaining Competitive Strategies*, 73-90.

Sezgin, O. M. (2001). *Genel turizm ve turizm mevzuatı*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Sharpley, R. (2006). *Travel and tourism*. Sage.

Sharpley, R. (2014). Host perceptions of tourism: A review of the research. *Tourism Management*, 42, 37-49.

Sheldon, P. J., and Abenoja, T. (2001). Resident attitudes in a mature destination: the case of Waikiki. *Tourism management*, 22(5), 435-443.

Shrivastava, S. (2015). The dynamic role of tourism-'host community managing by host community. *International Journal of Recent Advances in Multidisciplinary Research*, 2(08), 626-630.

Shuraiki, T. (2001). Tourism policy. *Polityka Gospodarcza*, 5(6), 274-283.

Simmons, D. G. (1994). Community participation in tourism planning. *Tourism management*, 15(2), 98-108.

Smith, L. (2006). *The Uses of Heritage*, Londra ve New York: Routledge.

Snaith, T., and Haley, A. (1999). Residents' opinions of tourism development in the historic city of York, England. *Tourism management*, 20(5), 595-603.

Solmaz, C. (2014). Yerel halkın bölge turizmine bakış açısının belirlenmesi: Burdur'da bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10), 91-105.

Sowman, M. R. (1987). A procedure for assessing recreational carrying capacity of coastal resort areas. *Landscape and urban planning*, 14, 331-344.

Soykan, F. (2003). Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12(1).

Spenceley, A. (2012). Introduction: responsible tourism in Southern Africa. A. Spenceley (Ed.) In *Responsible Tourism* içinde (s. 29-52). Routledge.

Sterl, P., Wagner, S., and Arnberger, A. (2004). Social Carrying Capacity of Canoeists in Austria's Danube Floodplains National Park. *MMV Second: Policies, Methods and Tools for Visitor Management*, 261-268.

Stylidis, D., Biran, A., Sit, J., and Szivas, E. M. (2014). Residents' support for tourism development: The role of residents' place image and perceived tourism impacts. *Tourism Management*, 45, 260-274.

Stynes, D. J. (1997). Economic impacts of tourism. *Illinois Bureau of Tourism, Department of Commerce and Community Affairs*.

Sunlu, U. (2003). Environmental impacts of tourism. Camarda D., Grassini L. (Ed.). *Local resources and global trades: Environments and agriculture in the Mediterranean region* içinde. (s. 263-270) Bari : CIHEAM.

Sünnetçioğlu, S. (2019). Turizmin sosyo-kültürel etkileri. Abdulcelil Çakıcı (Ed.) *Genel turizm* içinde ss. 137-157. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Şahin, B. (1998). A study on the benthic algae of Uzungöl (Trabzon). *Turkish Journal of Botany*, 22(3), 171-190.

Şanlıoğlu, Ö. (2017). *Uluslararası turizmin iktisadi yönü: Akdeniz havzasında bulunan seçilmiş bazı destinasyonların karşılaştırılması incelenmesi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Şarkaya İçelloğlu, C. (2014). Kent Turizmi ve Marka Kentler: Turizm Potansiyeli Açısından İstanbul'un Swot Analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 37-55.

Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Şenel, S. A. (2007). Turizm sektöründe yatırım kararları. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007(1), 1-12.

Tabachnick, B. G., and L. S. Fidell. (2011). *Using multivariate statistics*. 6th ed. Boston: Pearson.

Tarlow, P. E. (2011). Tourism and crime. Jeff Wilks, Donna Pendergast ve Peter Leggad (Ed.) *Tourism in turbulent times toward safe experience for visitors* içinde ss. 93-105. New York: Routledge.

Tavakol, M., and Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International journal of medical education*, 2, 53-55.

Tayfun A., (2002) Turist yerli halk etkileşimi üzerine bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1-12.

Tayfun, A., ve Kılıçlar, A. (2004). Turizmin sosyal etkileri ve yerli halkın turiste bakışı. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 1-17.

Taylor, R. T. (2005). Descriptive statistics. R.T. Taylor (Ed.) *Integration quantitative and qualitative methods in research*. University Press of America.

Tezel, D., Özdemir, İ. ve Yenipınar, İ. (2013). Sit alanları yönetim sistemi (SAYS). *TMMOB Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi*. Ankara.

Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.

Tomljenovic, R., and Faulkner, B. (2000). Tourism and older residents in a sunbelt resort. *Annals of Tourism Research*, 27(1), 93-114.

Toskay, Tunca (1989) *Turizm: turizm olayına genel bir yaklaşım*. İstanbul: Der Yayınları.

Tosun, C. (1998). Roots of unsustainable tourism development at the local level: The case of Urgup in Turkey. *Tourism management*, 19(6), 595-610.

Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism management*, 21(6), 613-633.

Tosun, C. (2001). Challenges of sustainable tourism development in the developing world: the case of Turkey. *Tourism management*, 22(3), 289-303.

Tosun, C. (2002). Host perceptions of impacts: A comparative tourism study. *Annals of tourism research*, 29(1), 231-253.

Travis, A. S. (1984). *Social and cultural aspects of tourism*. UNEP Industry and Environment

Tuna, M. (2012). Turizm olgusunun tarihsel arka planı. Muharrem Tuna (Ed.), *Turizm sosyolojisi* içinde Ss.22-43. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:2606.

Tuna, M. (2012). Turizm sosyolojisinin ortaya çıkışı, gelişimi ve genel çerçevesi. Muharrem Tuna (Ed.), *Turizm sosyolojisi* içinde ss.2-21. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:2606.

TÜİK. Turizm geliri, gideri ve ortalama gece sayısı. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> Erişim Tarihi (17.12.19).

TÜİK. Uzungöl'ün nüfusu. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> Erişim Tarihi (13.05.2019).

Türkay, O., ve Saraç, Ö. (2019). Altyapı, üstyapı ve çevre sorunlarının turist şikâyetleri kapsamında değerlendirilmesi ve yerel yönetimlerin çözüm potansiyeli: Antalya örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 98-110.

Türker, N., Alaeddinoğlu, F., ve Can, A. S. (2016). The role of stakeholders in sustainable tourism development in Safranbolu, Turkey. *2016 International Conference on Hospitality, Leisure, Sports, and Tourism*, Chiba Institute of Technology, 415-426.

Türker, N., Selçuk, Ş., ve Özyıldırım, A. (2016). Turizmin yerel halkın yaşam kalitesi üzerine etkisi: Safranbolu örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 1-13.

Türksoy, S. S. (2016). Sürdürülebilir turizm. N. Koçak (Ed.), *Sürdürülebilir turizm yönetimi* içinde (s. 27-107). Ankara: Detay Yayıncılık.

Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 24(24), 543-559.

TÜRSAB. Turizmin Ekonomideki Yeri. <https://www.tursab.org.tr/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri> Erişim Tarihi (17.12.19).

UNEP ve UNWTO (2005). *Making tourism more sustainable: a guide for policy makers*.

United Nations (2017). *Work of the Statistical Commission pertaining to the 2030 Agenda for Sustainable Development*.

UNWTO (2013). Sustainable tourism for development guidebook. *World Tourism Organization, European Commission, Madrid*.

UNWTO (2017). *Tourism highlights* 2018 Edition.

UNWTO (2019). *International tourism highlights*, 2019 Edition.

UNWTO, (2011). *Towards tourism to 2030/Global Overview*.

Uriely, N. (1997). Theories of modern and postmodern tourism. *Annals of tourism research*, 24(4), 982-985.

Urry, J. (2000). *The tourist gaze, Leisure and travel contemporary society*. Sage Publications, London.

Usta, Ö. (1988). *Turizm: turizm olayına ve Türk turizm politikalarına yapısal yaklaşım*. Altın Kitaplar Yayınevi.

Ünlüönen, K., ve Şahin, S. Z. (2011). Turizmde istihdam. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(37), 1-25.

Valdez, A., and Sifaneck, S. J. (1997). Drug tourists and drug policy on the US-Mexican border: An ethnographic investigation of the acquisition of prescription drugs. *Journal of Drug Issues*, 27(4), 879-898.

Var, T., Kendall, K. W., and Tarakcioglu, E. (1985). Resident attitudes towards tourists in a Turkish resort town. *Annals of Tourism Research*, 12(4), 652-658.

Vecco, M. (2010). A definition of cultural heritage: From the tangible to the intangible. *Journal of cultural heritage*, 11(3), 321-324.

Wall, G., and Mathieson, A. (2006). *Tourism: change, impacts, and opportunities*. Pearson Education.

Weaver, D. B., and Lawton, L. J. (2001). Resident perceptions in the urban–rural fringe. *Annals of tourism research*, 28(2), 439-458.

White, P. E. (1974). *The social impact of tourism on host communities: A study of language change in Switzerland* (No. 9). University of Oxford School of Geography.

Williams, S. (1998). *Tourism geography*. London, Routledge.

Williams, T. A. (1979). Impact of domestic tourism on host population: The evolution of a model. *Tourism Recreation Research*, 4(2), 15-21.

WTO, (1997). *International tourism: a global perspective* (1st Edition). Madrid: World Tourism Organization

Wuensch, K. L. (2014). Skewness, kurtosis, and the normal curve. *In Karl Wuensch's Statistical Lessons*.

Xu, L., Kang, P. and Wei, J. (2010). Evaluation of urban ecological carrying capacity: a case study of Beijing, China. *Procedia Environmental Sciences*, 2, 1873-1880.

Yazıcı H. ve Cin, M. (1997). Uzungöl turizm merkezinde coğrafi gözlemler. *Türk Coğrafya Dergisi*, (32), 57-77.

Yeoman, I. (2009). *Tomorrow's tourist: scenarios & trends*. Routledge.

Yeşiltaş, M. ve Öztürk, İ. (2008). Bölgesel Kalkınma Çerçevesinde Alternatif Turizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Değerlendirme. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(1), 1-18.

Yeşilyurt, C. (2002). Uzungöl yöresi rekreasyon kaynaklarının coğrafi yönden değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale 18 Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, S., Alan, P. G., and Özcan, İ. (2011). The scale of tourism's economic, socio-cultural and environmental effects on local people: Developing scale, reliability and validity study. *International Conference on Quality and Reliability* (230-234).

Yıldız, Z. (2011). Turizmin sektörünün gelişimi ve istihdam üzerindeki etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5), 54-71.

Yıldız, Z., ve Kalağan, G. (2008). Alternatif turizm kavramı ve çevresel etkileri. *Yerel Siyaset Dergisi*, 35, 43-45.

Yılmaz, A. (2012). Doğal coğrafi kaynaklar ve turizm türleri S. Günay (Ed.), *Turizm coğrafyası* içinde ss. 38-64, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir.

Yılmaz, E., ve Ön Esen, F. (2015). Turizmin gelişmesine etki eden sorunlar ve destinasyon sadakati ilişkisi: Yerli turistler üzerine Ayvalık'ta bir araştırma. In Kelkit A. (Ed.) 16. *Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 704-718.

Yoon, Y., Gursoy, D., and Chen, J. S. (2001). Validating a tourism development theory with structural equation modeling. *Tourism management*, 22(4), 363-372.

Yüceer, H. (2010). Tarihi yapıların yeniden kullanımı ve kültür turizmi. (Ed. Nuray Özaslan, Deniz Özkut), *Mimari Korumada Güncel Konular* içinde ss. 193-213, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Merkezi.

Yüksel, A.N. (2020). Nitel Bir Araştırma Tekniği Olarak: Görüşme, *International Social Sciences Studies Journal*, 6(56), 547-552.

Yüncü, H. R. (2018). Space tourism: A vacation to Mars or a science fiction. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences*, 1(1), 45-52.

Zaidan, E., and Kovacs, J. F. (2017). Resident attitudes towards tourists and tourism growth: A case study from the Middle East, Dubai in United Arab Emirates. *European Journal of Sustainable Development*, 6(1), 291-291.

Zhang, B., and Hui, Z. (2016). Theoretical exploration of tourism, postmodernity and reason—with the discussion of the tourism appeal to Neorationalism. *Journal of Service Science and Management*, 9(01), 83.

Zhang, J., Inbakaran, R. J., and Jackson, M. S. (2006). Understanding community attitudes towards tourism and host—Guest interaction in the urban—rural border region. *Tourism geographies*, 8(2), 182-204.

Zhao, J., and Li, S. M. (2018). The impact of tourism development on the environment in China. *Acta Scientifica Malaysia*, 2(1), 1-4.

Zhenjia, Z. (2008). Significance of protecting natural sites for ecotourism development. *Management Science and Engineering*, 2(1), 101-106.

Zuelow, E. (2015). *A History of modern tourism*. Macmillan International Higher Education.

İnternet Kaynakları

http-1: <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/gungor-uras/uzungol-e-turist-akini-var-2702565/> (Erişim Tarihi: 10.05.2019).

http-2: <https://www.haberturk.com/trabzon-haberleri/68440807-uzungol-9-gunluk-bayram-tatiline-yetistirilmeye-calisiliyordunyaca-unlu-turizm-merkezi> (Erişim Tarihi: 10.05.2019).

http-3: <http://www.kibrishaberajansi.com/2017/07/14/lord-palace-hotelin-yarattigi-ses-kirliligi-turizm-felaketine-donusuyor/> (Erişim Tarihi: 21.10.2017).

EKLER

EK.1. Görüşme Formu

Görüşme Formu

Sayın katılımcı;

Bu görüşme Uzungöl bölgesindeki turizmin çevresel, sosyokültürel ve ekonomik etkileri ile bölgedeki sürdürülebilir turizm gelişimi konusundaki bilgi ve görüşlerinizin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda sorular yönlendirilecek ve elde edilen veriler bilimsel araştırmada kullanılacaktır. Katılımınız ve sorulara vereceğiniz cevaplar için teşekkür ederim.

Melik Onur GÜZEL

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Turizm İşletmeciliği A.B.D.

Görüşme Soruları

Paydaşların Uzungöl'deki Turizm Etkilerine Yönelik Algıları

- 1.Uzungöl'de turizmin olumlu ve olumsuz çevresel etkileri size göre nelerdir?
- 2.Uzungöl'de turizmin olumlu ve olumsuz sosyokültürel etkileri size göre nelerdir?
- 3.Uzungöl'de turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik etkileri size göre nelerdir?

Paydaşların Uzungöl'deki Sürdürülebilir Turizm Yönetimi Anlayışına Yönelik Algıları

- 4.Uzungöl'de turizm yatırımları gelişime açık ve ağırlıklı olarak uzun dönemli mi planlanmaktadır?
- 5.Uzungöl'de bölge yönetimi, bölgeye ilişkin alınan kararlarda önceliği yerel halka vermekte midir?
- 6.Uzungöl'de çevre dostu ve bölge temelli politika oluşturması gerektiren turizm stratejileri başarılı olmakta mıdır?

EK.2. Anket Formu

Turizmin Olumlu ve Olumsuz Çevresel, Sosyokültürel ve Ekonomik Etkilerinin Belirlenebilmesine Yönelik Anket Formu

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma Uzungöl’de turizmin olumlu ve olumsuz çevresel, sosyokültürel ve ekonomik etkilerini ölçmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda elde edilecek veriler akademik bir araştırma için kullanılacaktır. Vereceğiniz cevaplar gizlilik esası göz önünde tutularak üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır. Anketteki soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Lütfen soruları dikkatli okuyarak kendinize yakın gördüğünüz şıkkı işaretleyiniz. Katılımınız için teşekkür ederim. Saygılarımla.

Melik Onur Güzel
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği A.B.D.

Aşağıda demografik ve kişisel bilgilerinize yönelik sorulara size en uygun olan seçeneği kutucuk içerisine X ile işaretleyiniz.

Katılımcıya Ait Bilgiler

1- Cinsiyetiniz nedir?

- Erkek
 Kadın

2- Yaşınız nedir?

- 20 yaş ve altı
 21-40 arası
 41-60 arası
 61 yaş ve üzeri

3- Eğitim durumunuz nedir?

- İlköğretim
 Lise
 Ön Lisans
 Lisans
 Lisansüstü

4- Mesleğiniz nedir?

- Esnaf
 Çiftçi
 İşçi
 Memur
 Özel sektör çalışanı
 Öğrenci
 İşsiz
 Diğer

5- Gelir düzeyiniz nedir?

- 2500 lira ve altı
 2501-3500 arası
 3501-4500 arası
 4501-5500 arası
 5501 lira ve üzeri

6- Uzungöl’de kaç yıldır ikamet ediyorsunuz?

- 1 yıldan az
 1-5 yıl
 6-10 yıl
 11-15 yıl
 16 yıl ve üzeri

7- Turizm sektöründen doğrudan ya da dolaylı olarak ekonomik anlamda gelir elde ediyormusunuz?

- Evet
 Hayır

8- Ailenizde turizm sektöründe çalışan biri varmı?

- Evet
 Hayır

İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)
Turizmin Olumlu Etkileri					
1-Turizm bölge ekonomisinde gelir artışı sağladı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2-Turizm bölgede iş olanaklarını artırdı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3-Turizm sayesinde bölge halkının bireysel geliri arttı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4-Turizm bölgemizdeki işyerlerinin gelirini artırdı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5-Turizm bölgedeki alışveriş işletmelerinin çeşitlenmesini sağladı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6-Turizm bölgede restoran çeşitliliğini artırdı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7-Turizm bölgeye yatırım ve kalkınma harcaması yapılmasını sağladı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8-Turizm bölgedeki tarihi yapıların korunmasında halkı teşvik etti	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9-Turizm bölgedeki kamu hizmetlerinin kalitesini artırdı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10-Turizm sayesinde bölgedeki kültürel etkinliklere olan talep arttı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11-Turizm, turistler ve bölge sakinleri arasında daha fazla kültürel alışverişi mümkün kıldı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12-Turizm toplumumuzun kültürel kimliği üzerinde olumlu etkiler yarattı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13-Turizm bölgeye uygun modern binaların inşasını teşvik etti	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14-Turizm bölgedeki vahşi yaşam ortamlarının korunmasını sağladı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15-Turizm bölgedeki doğal alanların korunmasını sağladı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16-Turizm bölgedeki kültürel ve tarihi yerlerin korunmasını sağladı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17-Turizm bölgede hava ve suyun temiz kalmasını sağladı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18-Turizm bölgede huzurlu ve sessiz bir ortam sağladı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19-Turizm toplumun yaşam ortamını güzelleştirdi	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20-Turizm bölgede kaliteli eğlence ortamlarının gelişmesine katkı sağladı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Turizmin Olumsuz Etkileri					
21-Turizm nedeniyle konut maliyeti ve emlak vergisi haksız bir şekilde artış gösterdi	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22-Turizm bölgedeki yaşam maliyetini artırdı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

23-Turizm nedeniyle bölgedeki mal ve hizmet fiyatları yükseldi	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24-Turizm dilimizi olumsuz etkiledi	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
25-Turizm dini duyguları zayıflattı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26-Turizm nedeniyle bölgede alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklar yayıldı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27-Turizm aile hayatını olumsuz etkiledi	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28-Turizm bölgedeki suç oranlarını artırdı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
29-Turizm fuhuş artışına sebep oldu	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
30-Turizm bölgedeki gençlerin tutum ve davranışlarını olumsuz etkiledi	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
31-Bölgeye ait gelenekler, adetler ve alışkanlıklar olumsuz etkilendi	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
32-Turizm toplumun ahlaki değerlerini değiştirdi	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
33-Turizm nedeniyle bölgede atıklar ve çevresel kirlilik arttı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
34-Bölgede otel ve diğer turizm tesislerinin inşa edilmesi doğal çevreyi tahrip etti	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
35-Turizm bölgede kalabalık bir ortama ve trafik sıkışıklığına neden oldu	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK.3. Yayın Etiği Kurulu Karar Belgesi

Evrak Kayıt Tarihi: 08.04.2021

Protokol No: 57035

Tarih: 27.04.2021

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Doktora Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Çevresel, Sosyokültürel ve Ekonomik Etkileri Açısından Uzungöl'de Turizm
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Dr. Öğr. Uyesi Pembe Gül ÇAKIR
TEZ YAZARI:	Melik Onur GÜZEL
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu
<p>Prof. Dr. Saim ÖNCE (Başkan-İkt. ve İdari Bil. Fak.)</p>	
<p>Prof. Dr. Gülsün KURUBAÇAK (Açıköğretim Fak.)</p>	<p>Prof. Dr. Fatime GÜNEŞ (Edebiyat Fak.)</p>
<p>KATILMADI! Prof. Hayri ESMER (Güzel Sanatlar Fak.)</p>	<p>Prof. Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (İkt. ve İdari Bil. Fak.)</p>
<p>Prof. Dr. Harcan DEVECİ (Eğitim Fak.)</p>	<p>Prof. Dr. Oktay Cem ADIGÜZEL (Eğitim Fak.)</p>